శ్రీ రస్తు.

రుక్మాంగదచరిత్రము.

శ్రీ పార్వతీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధకవితాపవిత్ర

పోతయామాత్యపుత్ర

కవిజనానందపాత్ర

ప్రౌఢకవిమల్లయామాత్య ప్రణీతము

ఇది.

దంపూరు-వేంకటసుబ్బాశాస్త్రులవారిచే-

పరిష్కరింపబడి-

భువనగిరి ॥ రంగయ్యశెట్టిగారి జ్ఞాన సూర్యోదయమనె-

ముద్రాక్షరశాలయందచ్చు వేయింపి-

౧౮౭౧-సం॥ సెప్టంబరు నెల- ౨౫ - తేదిన-

ప్రసిద్ధిచేయబడెను.

శ్రీరస్తు.

ఏకాదశీమాహాత్మ్యము - ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీమయపత్త్రముల్జటలు చెల్వగు వభ్రతరంగిణీకణ। స్తోమము పుష్పముల్ఫలముసోముఁడునై పొలుపొందు పార్వతీ । కోమలదేహవల్లి పెనఁగొన్న సమంచితదత్తవాటికా । భీమయదేవకల్పకమభీష్టఫలంబులు మాకునీవుత న్॥ చ ॥ కలశపయోధికన్యమృదు గంధమరీచులనీడఁజూచుచున్ । తిలకముగమ్మకస్తురి ప్రదీప్తముగాఁగొనగోరదిద్దను । త్పలదళమేచకద్యుతికదంబశరీరుఁడుమాధవుండు ని । చ్చలుఁగరుణాకటాక్షములసమ్మతితో మముఁజూచుఁగావుత న్॥ చ॥ శ్రుతులుపురాణముల్మనులుసోమదినేశులుసర్వదేవతా। తతులునుజేరికొల్వఁ బ్రమదంబునభారతితోడఁగూడిసం। తతమునులోకసృష్టివిదితంబుగసంభవమొందఁజేయువా । కృతిపరమేష్టిమాకుఁగలకాలమభీష్టములిచ్చుఁగావుత న్॥ ఉ॥ ఆదిమశక్తిశంకరునియర్ధశరీరమునన్వసించుచు । న్నైదువమంచుగుబ్బలికినాత్మజషణ్ముఖుఁగన్నతల్లిబ్ర। హ్మాదిసమస్తదైవసమంచిత పాదసరోజయుగ్మయౌ । త్యాదరలీలశాంకరిదయాగరిమన్మముఁబ్రోచుగావుత న్॥ చ॥ తలిరులుమార్మముల్మణులుతారలుబంతులుమజ్జిపండ్లుకా । మఖలనఁటుల్రథాంగకగుహాహిబయల్లతలద్రులంబుజం । బలరెడుచొక్కపున్నిలుపుటద్ధములందుఁడు శ్రీలుమతైము । ల్గాలకరిమీలువిండ్లునెలతుమ్మెదలిట్లటయుండుదాంగముల్ ॥ సీ ॥ తమములునెలవిండ్లుదమ్ములు శ్రీలద్దములుచంపకముమతైములుపవడము । శశికందుకముసంకుజమ్ముపవల్పైనగుమాల్బిసములజ్జంబులుపెసరుతాయ।లలరులుఫణివీచులభ్రంబునుడిరావియామునసైకతముంటులతనుదొనలు। మజ్జిపండ్లుప్రసూనమంజరులూర్మముల్మణులుతారలిగుళ్లమరునిపలక॥ గీ॥ యనఁగఁగఁదగుముప్పదియునాలుగంగకముల।గంధగజయానకలకంఠికనకవర్ణ। పుష్పగంధిలతాంగికర్పూరహాసనీరనిధికన్యమాయింటనిలుచుఁగాత॥ క ॥ వాణింబురాణిఁబుస్తకపాణిశ్శుకవాణిఁగమలభవురాణిగుణ । శ్రేణినలివేణినుతగీర్వాణింగల్యాణిఁగొలుతువాక్చాతురికిన్ ॥ మ ॥ ధననాథప్రియుకంఠకాళిమముమోదంబొప్పనీక్షించిచ।య్యాననజంబూఫలమంచుదానినిజహస్తాగ్రంబువేఁజూచియే । పునఁబట్టనుబట్టితాందిగుచువేల్పుం బ్రోడవిఘ్నేశ్వరుం।డనుమోదంబునఁజేయుమత్కృతికినత్యంతత్వంబునిర్విఘ్నమున్॥ క॥ మదిఁదలఁతువిభీషణునా । రదువ్యాసువసిష్ఠునింపరాశరురుక్మాం । గదుఁబుండరీకుభీష్ముని । మహాల్భ్యంబ్రహ్లాదుశౌనకునార్ష్ణ

భాగుల్ ॥ చ ॥ హరిశిఖిదండిదైత్యవరుణానిలయక్షశివుల్గజాననా । సరసరనక్రకైత
హయశార్దూలయానులు వజ్రశక్తియు। ద్గరశరచాపకుంతసృణికార్ముకహస్తులు భోగశు
ద్ధిసం । గరజయశౌర్యసత్వజవకామ్యవిభూతులు మాకునీపుతన్ ॥ క ॥ మనమున సేవిం
తును మ । జ్జనకుని శ్రీవత్సగోత్రసాగరచంద్రున్ । ఘనుఁబోతయమంత్రీశ్వరు । నన
యంబును భక్తినమ్మళాంబా ప్రియునిన్ ॥ సీ॥ ఫాలపట్టికఁ బాహుపతమహామంత్రభస్మ త్రి
పుండ్రము కాంతిమహిమమీఱఁ । గటిమండలమున నీర్కావిదోవతిమీఁదవెలిపట్టుప
చ్చడంబలవుమిగులఁ। గంఠపీఠికమూక్తికములతోరుద్రాక్షమాలికావిస్ఫూర్తిశ్రీలనీన
దర్భాంకురాలంకృతంబైన హాణిపద్మంబున నక్షసూత్రముదలిర్పఁ ॥ గీ॥ బ్రహ్మపంచా
క్షరీమంత్ర భణితినిగుడ । నాదిశంభుస్వరూపమైయధికమహిమ । సన్నుతికినెక్కు శి
వదేవయోగివర్యుఁ । శక్తినాథుని మద్గురుస్వామిఁదలఁతు ॥ సీ ॥ వల్మీకభవుపాదవన
జంబులకుమ్రొక్కి సత్యవతీసూను సంస్మరించి । భవభూతివాక్యవైభవము వర్ణనసేసిభ
ట్టబాణుని మనఃపదవినిలిపి । కాళిదాసువచోవికాసంబుభాషించి శ్రీహర్షునాత్మలోఁ
జిత్తగించి। ప్రవరసేనుకవిత్వపాటవంబునుతించి జయదేవసుకవికంజలిరొనర్చి ॥ గీ॥
రాజశేఖరుఁగొనియాడి భోజుఁబొగడి । చోరుఁబ్రస్తుతించి మదిలోమయూరుఁదలఁచి।
భర్తృహరిఁగొల్చి సోమిల్లిఁబ్రస్తుతించి। మల్హణునిఁబూజసేసినమస్కరించి॥ ఉ॥ న
న్నయభట్టుఁదిక్కకవినాచనసోముని భీమనార్యుఁబే । రెన్నికజిమ్మపూడియమరేశ్వ
రు భాస్కరు శంభుదాసునిన్ । సన్నుతిజేసి వాక్యపరసత్వము వీనులకింపుమీఱఁగ । తుష్టి
స్ఫూర్తిగా నొనర్తునెఱమోదకలు మేలనఁగావ్యమిమ్ములన్ ॥ ఉ॥ శ్రీహరివాసరవ్రతవిశే
షము దాఁగృతిసంచితార్థమా । శ్రీహరిమిత్రుఁ డీకృతికిఁజెన్నెసలారనధీశుఁడుత్తము
న్ । శ్రీహరిభక్తులీకృతికిఁజిత్తమునన్వినిమెచ్చువారునా । కీహితమింతకంటెగల్గునే
కచియింపెదమేలుగాంచెదన్ ॥ సీ ॥ అత్యంతపావనత్వాపాదనంబునసురలోకవాహి
నిస్ఫురణఁబేర్చి । పాపాంధకారనిర్వాపణ ప్రఖ్యాతిఁదరుణార్కబింబంబుకరణిమిం
చి। తాపత్రయాదిదుర్గర్వమర్దనమునదివ్యౌషధప్రౌఢిఁదేజరిల్లి। కామితార్థఫలప్రకర
దానవైఖరిఁగల్పభూజవిభూతిగణనకెక్కి ॥ గీ ॥ తనరురుక్మాంగదచరిత్రమునుశుభా
ర్థ । మైమహాభాగవతసేవ్యమైముకుంద । సద్గుణానేకమణిగణజలనిధాన । మైసమం
చితపుణ్యనివాసమగుచు॥ శా॥ ఘోరాశౌఘపరంపరాతిమిరనిధ్వంసక్రియాదీపమై।నీ
రేజాక్షకథాబ్ధిసంజనితమైనిస్త్రైసతాహేతువై । ధీరోదారగుణప్రసాదకలనాదేదీ
ప్యమానాంగమై । శ్రీరుక్మాంగదదివ్యరత్నమొసఁగున్ శ్రీసౌఖ్యకళ్యాణముల్ ॥క॥
వనజలకేళిరవినిశశి। తనరూదయవానయానదాత్వాబ్ధివిహా । హన్నపరతివిరహాబుహు
ముం । త్రనగావహనగరవర్ణనలు దగుఁగృతులన్ ॥ చ॥ ఎటుఁగరుభఁదముల్చదువులేమి

యశాస్త్రములు శబ్దవిద్యలుం । బలుపరలంకృతుల్ రసము భావము ప్రక్రియ శయ్య వృత్తు
లు । న్నెఱయఁగఁజూడ కల్పులవనింగవితల్పమహాగ్నఁజూతురే । కొలఁదిని సత్కవీ
శ్వరులకున్న దిక్కిఁ బొనరింపఁజేయునే ॥ క ॥ నగుపాటుకోర్చి కవితా । ప్రగల్భుఁడనటం
చుఁగుకవి ప్రజ్ఞలఁబోవ । న్దగునా బాణోచ్ఛిష్టము ॥ జగతిత్రయమంచు నిగ్గుచాల దెతన
ముక్ ॥ ఉ ॥ చెప్పఁగ లేరుగాని మదిసిగ్గొకయింతయు లేక దుష్కవుల్ । తప్పులటంచు స
త్కవితదాతలకప్రియమొందునట్లుగా । నప్పటికప్పటిన్విడఁగనాడుదురాడిననేమియా
ప్రభు । లప్పులుగా మియుంగృతవిలాసములున్ని నిమెచ్చకుందురె ॥ క ॥ వడిఁబట్టికొక్క
తేనియ । విడిచి నెరసులేరిపట్టు విధమునఁగుజనుఁడు । డడరిన కవితాసారః । బెడలిన మత్తి
తా గ్రహించు హృదయములందున్ ॥ క ॥ నీరుడిపాలు గైకొను । సారమరాళంబుకర
ణి సరసజ్ఞకవు । ల్నెరములు వదలి కవితా । సారము దగుమీరు మానసమున గ్రహింపన్ ॥
శా ॥ సౌరభ్యంబు సుబంధచాతురిగతన్వయ్యాచమత్కారశ్రీ । గారంబు న్వివిధార్థము
ల్సరససాంగత్యంబు నానాకళా । పారీణత్వము మంజులాగ్విళవముల్ బాంచాలరీతిం దన
గన్ । వారస్త్రీయనుబోలెనొప్పవలదా వర్ణింపఁగా వ్యంబిలన్ ॥ క ॥ నానాళ్లు సుశృం
గారము । నానావిధవృత్తవర్ణనలు సంపూర్ణం । బై నిల్చినకృతిసత్కృతి । గానుతియిం
పుదురుగా సుకవులెల్లెడలన్ ॥ క ॥ జాజులపొట్లము విప్పిన । దొజఁగవిత్వంబు వెలయ
నుండిన సభలన్ । బూజింతురెయా కృతిబుధ । రాజులు రాజులు సుకవిరాజులు గరిమన్ ॥
చ ॥ వడియును బ్రాసములున్ గణములు వర్ణనలర్థము శబ్దమొప్పనే । కడమయు లేదు మత్కృతి
కిఁగై కొని చూడుఁడు సత్కవీంద్రులె । య్యెడనట యొక్క పద్యమున నిందుల సత్వఖు
పద్మలోచనల్ । కడ వెదుకాటిలో మెతుకు గైకొని పాకమెఱుంగు కైవడిన్ ॥ వ ॥ అని
యిష్టదేవతాప్రార్థనంబును - పురాతన సుకవీంద్ర వర్ణనంబును - కుకవినిరాకరణం
బును - గావించి యొక్క మహాభాగవతసత్కథా బంధురంబును - నల్పప్రయాసంబును-
నధికఫలంబును - ముకుందచరణారవిందభక్తికారణంబును - నగు రుక్మాంగదచరిత్రం
బాంధ్రభాషా గద్యపద్యంబుల నిర్మింతునని తలంచియున్నయవసరంబున ॥ సీ ॥ పులితో
లురెట్టెంబు వెలికట్టు గెంట్టెంబుగఁ గటిమండలంబున గరిమఁదనర । భసితాంగరాగంబు బ
హుగంధయోగంబు బాహుమధ్యంబునఁ బరిఢవిల్ల । శీతాంశునవకాంతి చేమంతిపూబంతి
యుత్తమాంగమునందు నొఱపుఁజూప । గండపెండేరంబు కలితమంజీరంబు పాదపద్మ
ములందుఁ బ్రతిఘటింప ॥ గీ ॥ నర్ధనారీశ్వరస్వామి యైతనర్చు । దక్షపురిభీమలింగంబు ద
యయొసంగ । నర్థిఁగలనాకుఁ బ్రత్యక్షమైనఁజూచి । మోదమిగురొత్తఁ బాదాబ్జములకు
ము క్రొమ్మొక్కి ॥ సీ ॥ గంగానదీజూటకైరవాప్తకిరీట కమనకవాటపక్వల్లలాట । వ్యాఘ్ర
సుర్యాఖేటవనజాసనకరోటబుధపర్వతకూటవేదఘోట । మృత్యువక్త్రచపేటమిత

వహాదాశాట జితకాలకూటయానతవిరాట । తూరీకృతారాట త్రుటితకుంభినిశాటక
తిమ్మ క్తసంఘాటక ప్రఖ్యాత ॥ గీ ॥ వాజ్మిరాఘాటదురితపాటకకృపీట । ఘనభుజాస్ఫోట
భూబింపక్కజవరాట । తాపసస్తోత్ర వాచాటసతీవాట । భీమశివలింగ హాటకస్తోత్ర
పోట ॥ సీ ॥ సప్తగోదావరీజలనవీనవిహారహారవిస్ఫురితమహాభుజంగ । జంగమస్థావ
రసకలాత్మసంచారచారణామరసేవ్యచరణపద్మ । పద్మానిజేశ్వర ప్రకటతాండవత్రాణ
తాణదైత్యేశ్వరభావనిలయ । లయకాలతాండవోల్లాసకేళీకల్పకల్పకోటిసహస్రకాల
కారణ ॥ గీ ॥ రణసకుత్పాహావిపయోగోరాజగమన । మననిజాటోపహరణభీమక్షేత్రతా
ప । తాపసస్తోత్ర ధారణాధ్యానదక్ష । దక్షపురిభీమలింగకాంతాశుభాంగ ॥ సీ ॥ చంద్ర
కోటిప్రభాసౌందర్యవిలసితసిత మహారోగవర్జితశుభాంగ । యంగాగ్రశైల కన్యారూ
పర భ్రమ భ్రమరమేచకకంఠభాగదేశ । దేశాతిరాగవందితమనోరాజీవజీవాత్మపర
మాత్మభావసత్వ । సత్వరజస్తమస్స్వభావ్య గుణయుక్తయుక్తతరవ్యగ్రరూపదమన ॥ గీ ॥
మనసిజాటోపహరణాగ్నిజలననేత్ర । నేత్రసందోహకలనాధ నీసుఘోష । ఘోష
భావరతిశ్రీ విశేషబాణ । బాణవత్సలభీమేశపార్వతీశ ॥ చ ॥ అనివినుతించుచున్నహ్రా
దయంబున సత్ప్రపదేలు వారగాగ । గనుగొని నీవు చెప్పనొడికంబుగ బూని యీ
ప్రబంధమున్ । దనకితండంకితంబు స్వమదంబుగ జేయుమటన్ననట్లుకా । కనియలక్ష్మి
మనాథునకు నర్పణయంబ్రణమిల్లెదేడుకన్ ॥ క ॥ ఘనరుక్మాంగదుచరితము । దనకిమ్మ
నిభీమశివుడు దానర్థింపన్ । గనుటయు బ్రౌఢకవీంద్రున । కనయము నజిమాదిశుభ
ములందుండలపన్ ॥ ఉ ॥ శ్రీహరివాసరవ్రతవిశేషము బాగ్కృతిసంచితారము । శ్రీహ
రిమిత్రుడీకృతికి జెన్నెసలారనధీశుడు త్తముల్ । శ్రీహరిభక్తులీకృతికి జిత్తమున
న్నెసి మెచ్చువారునా । కీహితమింతకంటెగలదేతలపోయగనెన్నిభంగులన్ ॥ క ॥ బం
గారమునకుబరిమళ । మంగీకారమును గలిగినట్లులయ్యలరు । న్మాంగదుచరితకుభీమ
యలింగంబధినాథుడగుటలెక్కింపంగన్ ॥ క ॥ కావున నీరుక్మాంగద । భూవరుచరితం
బు నెప్పబూనితి మొదలన్ । దేవునిదాపౌరాము । శ్రీవిభవవిశేషము హిము నెప్పగవల
యున్ ॥ సీ ॥ కామ్యార్థఫలసముత్కరకల్పతరువాణి పల్లితపాతకకోటిదక్షవాటి । ప్ర
ఖ్యాతకళ్యాణైకగుణమణిస్రజపేటి భాత్రికాకటిశాటిదక్షవాటి । సన్మునీంద్రారామస
స్యమేఘస్ఫోటిదమితరోగనిశాటిదక్షవాటి । రథవిమానాతపత్రపతాకగజఘోటితాటా
ద్రిశతకోటిదక్షవాటి ॥ గీ ॥ దర్పితాశాలతాత్రోటిదక్షవాటి । దనరునిగమాధిపురిచే
టిదక్షవాటి । ద్వారసేవితకర్ణాటదక్షవాటి । రక్షితేందుకిరీటిశ్రీదక్షవాటి.............

షష్ఠ్యంతములు.

క ॥ ఏవంవిధప్రకరపతికిని । భూవినుతవిశేషమతికిబ్యాళికిం । దైవల్యారజితగ

గ్జిత । దేవాహితతతికిభక్తవృద్ధసంతతికిన్ ॥ క॥ పురుహూతదత్తసుందర । తరుణీవిరచిత
నవీనతరగానకళా । సరసనవలాస్యకేళీ । పరమానందునకుఁ జూటభరితేందునకున్ ॥ క॥
అమితమహాత్మ్యవసమయ । ప్రమథాజనవాద్యగానపటుముఱజధిమిం । ధిమమేఘనా
గనర్తిత । సముదమయూరునకు దుష్టజనదూరునకున్ ॥ క॥ చతురాగమవేదాంత । ప్ర
తిపాదితవిభవునకు శుభప్రభవునకున్ । క్షితిధరరాజతనూజా । కృతసల్లాపునకు మేరు
గిరిచాపునకున్ ॥ క ॥ అంభోధిమథనసమయం । జృంభితసురదైత్యగర్వజిత్వరగర
ళా । రంభప్రతీకారునకును । జంభారికృతస్తుతిప్రసవహారునకున్ ॥ క॥ కంఠేకళంకమన
కును । త్కంఠా సంఘటితచతురగంభీరవధూ । కంఠగ్రహాంకునకునతి । కుంఠితదైత్యు
నకు భక్తగణసేవ్యునకున్ ॥ క॥ జాలంధరముఖదైత్యా । ళీల ప్రఖ్యాతమదవిభేదనశే
ఖా । శూలాయుధపటువిక్రమ । హేలాహాసునకుఁ గుముదహితమస్తునకున్ ॥ క ॥ రవిగ
ణపమాతృకాంబుజ । భవవాణీగుహశివానుకర్ణధ్వజభై । రవముఖదిక్పతివిభుతా । స్తవ
ప్రమోదునకు వివిధసంవాదునకున్ ॥ క॥ వామాంకకలితగౌరీ । భామాకుచకుంభఘుసృ
ణాపంకవిలిప్త । శ్రీమహితోరస్స్థలునకు । భీమయదేవునకు శాంతపృథుభావునకున్ ॥ వ॥
అత్యంతభయభక్తితాత్పర్యంబుల ననేకదండప్రణామంబులు సమర్పించి యమ్మహాదేవు
సంస్కృతిసాయకుంగా భావించి నా యొనర్చు సర్వంబూనిన రుక్మాంగదచరిత్రంబునకుఁ గథాక్ర
మంబెట్టిదనిన ॥ ఉ॥ పుణ్యవిలాసముత్తమతపోధనదేశము నిత్యముక్తిసా । ద్గుణ్యము గణ్య
సౌజన్యపరితోషితమాత్మవిశేషమంత్రసా । ద్గుణ్యము సిద్ధసాధ్యసురతోషకమై విలసి
ల్లు నైమిశా । రణ్యము రాగిపుంగవశరణ్యము నామతికెక్కు దారుణిన్ ॥ గీ ॥ అనఘమై
తనరు నానైమిశారణ్య । పుణ్యదేశము నగణ్యమహిమ । వర్ణనీయమైన వైశిష్ట్యయో
గంబు । నందు వైభవంబులతిశయిల్లు ॥ సీ ॥ శాండిల్యమౌద్గల్యమాండవ్యకశ్యపవ్యాసా
త్రికౌండిన్యవాలఖిల్య । హారీతపిప్పలశ్రైబ్యవరతంతుగాలవబకదాల్భ్యగౌతమశుకశౌ
నక । కౌశికచ్యవనమార్కండేయనారదజమదగ్నిభృగుపరాశరశమీక । కణ్వజాబా
లిసాంఖ్యాయనవాల్మీకికపిలభరద్వాజకలశజన్మ ॥ గీ ॥ శృంగితృణబిందుభరతమతంగ
శక్తి । గర్గశ్రీవత్సమునివర్యులనతమెఱయ । వరసభాసీనులై వినువారలకును । విమల
వాగ్భంగికర్ణామృతములు గాఁగ ॥ సీ ॥ వారాహవాసిష్ఠనారదీయాదిత్యసందోహమున
భక్తిఁ గొండఱకును । వైష్ణవశ్రీభాగవతభవిష్యోత్తరకూర్మపద్మంబులు గొండఱకును ।
బ్రహ్మాండమత్స్యమార్కండేయవామనస్కాందంబులను రక్తిఁ గొండఱకును । గారుడ
బ్రహ్మలైంగబ్రహ్మకైవర్తగురువాయుసంహితల్గొండఱకును ॥ గీ॥ మఱియు నొకకొం
డఱకును సుధామధురవాక్య । సమితి భారతరామాయణములు దెలియ । వరుస వ్యాఖ్యా
నమొనరించు వ్యాసశిష్యు । వాగ్విశాజితు సుగ్రశ్రవసునిఁ జూచి ॥ క॥ తరణినొకటొక

విహీనము! సరసిజభవు రెండునాల్గుజలశాయినిశం | కరుబడియుఁ గాఁబురాణము! లిశే
వృగవర్ణించుఁబడియు నైనిమిదివరుసఁగ॥క ॥ అందును బ్రహ్మాండ శ్రీ! సందర్భపురాణ
మొనర్చుఁజనుఁదన ధ్యం! బందు సరుక్మాంగదకథ | యందంబె యొప్పఁజెప్పనగునది మా
కుఁగ॥ ఉ ॥ నీవు కథాప్రసంగముల నేర్పరి వెల్లపురాణవాసనల్ | వావిరి నీ ముఖంబు సలము
విన్నదలిర్పఁగఁ జేకుఁబుణ్యసం! భావిత మొందరి శ్రీ నతిపావనమైయపవర్గసంపదు | జ్జీ
వనమైనను వ్రతము నెప్పుము వారవచోవిశారదా॥ సీ ॥ మునినాథ రుక్మాంగద నృపాల
కుండు దొల్లి యేకాదశీవ్రత మెట్లు సలిపెఁ | దద్రాజ్యమున నెట్లు ధర్మంబు వర్ధిల్లె యము
లోక మేల్లడైన్యంబు నొందె | వనజసంభవున కేమని విన్నవించెను జముం డేల పుట్టించె మో
హిని నటువడు! మందరాద్రికి నేలి మానిని చనె నేఁటలా డనేఁటికిఁ బోయె నవనిభుఁడు॥ గీ॥
కాంత మోహిని నేరీతిఁ గలసె నృపతి | వ్రతము వలదని యది యేల వాదులడఁచె | బుత్రు
నేఁటికి హింసింపఁ బోయెఁ దండ్రి | యప్పుడే రీతిఁ బ్రత్యక్షమయ్యెఁ జక్రి ॥క॥ అని పలుకు
శౌరిమాటలు | విని సూఁతుఁడు సంతసిల్లి వినరొ భక్తులు గా! మునిచంద్రులమనములు నా
ననములు వికసిల్లఁ బలికె నగుమోములరె॥ చ॥ ఘనులు మహానుభావులు జగన్నుత పుణ్య
కథాప్రవీణవా! గ్వనధులు మీరెయుంగనిన వ్రతసంఘము లేనెఱుంగనే | ర్తునె నను బ్ర
జ్ఞఁజేసిదయతో విన గోరుట గాక తారుమా | చ్చిన శుకవాక్యములు వినఁ గజ్జిత్తమాలర్పై
డు వారికై వడి॥ క ॥ శావున మును రుక్మాంగద | భూవరుఁ డొనరించు నట్టి పుణ్యవ్రత
ము! భావించి వినఁగఁ జెప్పెదఁ | బావనమా వ్రతము టెంచుఁ బలికెను యతుఁడై ॥ ఉ ॥ తె
ల్లని పాము పాన్పుగడఁ దెల్లని వార్ధిమునెప్పు బిడ్డఁడుఁ గ | దెల్లని దీవి పైవిడిది తెల్లని
మ్ముల మీఁలు కన్నులుఁ గ | దెల్లని మోము గుజ్జమును దెల్లని మామయుఁ దెల్లనైన వప్పం | దె
ల్లని కోడలుం గలుగు తెల్లని మాఁతురితం డొసంగు గొల్చెదఁగ ॥క॥ శ్రీదంబులు జితకలుషవి! పా
దంబులు మునిమనః ప్రసాదంబులు భూ! మోదంబులు భవపాశ! చ్ఛేదంబులు వాసుదేవు
శ్రీపాదంబుల్ ॥క॥ కరణంబులు భవసాగర | తరణంబులు శుభకరమావతరణంబులు నా
చరణంబులు జితకలుషా | చరణంబులు హరిపదాబ్జసంస్మరణంబుల్ ॥క॥ కుందనములు
పరమపవ! స్యందనములు ముక్తినీయ చందనములు శ్రీ | నందనములు కలుషపవి! స్పంద
నములు శార్ఙ్గపాణిపదవందనముల్ ॥క॥ అనియదు నందను శ్రీపదవనజంబులు దలఁచి
మ్రొక్కి వ్యాసమునీంద్రుఁగ | మనమున సేవించితపో | ధనుఁడు విను డనుచుఁ బలికెఁ
దాపసులతో డఁగ॥ సీ॥ కాశ్మీర మగధాంధ్ర కాంభోజ కరహాట ఘోటమాళవ మత్స్య లా
టకుకుర | ఘూర్జర కర్ణాట ఘోటాన కురుభోజ కేరళ సౌవీర శూరసేన | సింధు మహారా
ష్ట్ర చేది పాండ్య విదేహ కుంతల ద్రావిడావంతి నిషధ | వంగాంగ మరుచోళ బంగాళ నే
పాళ పాంచాల సాల్వ బర్బర మరాట॥ గీ॥ శకవిదర్భాది వివిధ దేశములఁ గలుగు | పట్ట

శ్రోత్రములకుఁ బోనహారకీర్తి నఖిలసౌభాగ్యవైభవాయతన మగుచు । జగతిఁ బొగడంగ
దగు విదిశాపురంబు ॥ చ॥ క్షత్రియకులరక్షకుల్యులు వసుప్రభులగ్నిసముల్కులాచల ।
ప్రతిమములం శుయానములు రత్నపుబొమ్మలు కల్పవృక్షసం । తతులు దలంప దత్పురము
నన్ ద్విజరాజకుమారవైశ్యవ । ర్ణితభటసామజాశ్వతరుణీజనమానవకోటులున్ స్థితిన్ ॥
క॥ అందుల విప్రోత్తములు పు । రందరగురుసదృశులు పరరాజీవభవుల్ । వందితపరమే
శ్వరగోవిందపదాంబుజులు వేదవేదాంగవిదుల్ ॥ ఉ॥ మిత్రసమానతేజులు సమిత్ర
ఘురాములు వైరివాహినీ । గోత్రమహీధరౌఘశతకోటులఖండనిరంకుశక్రము । తొ
త్రులు సామజాశ్వరథచంక్రమణైకసమర్థులుత్తమ । క్షత్రియులక్క సోమకులసంభ
వులుండుదురప్పురంబునన్ ॥ క॥ మేటిధనధాన్యసంపద । కోటులకుంబడగలెత్తి కొనన
మ్మంగా । ఘోటకజరత్నాంబర । కోటులు గలవైశ్యులందుఁ గోటులతరముల్ ॥ క॥ అ
త్రులు ధైర్యంబున బల । భద్రులు భుజశక్తి నహితభంజనమున సౌ । భద్రులు దత్పురము
నఁగల శూద్రులు శూద్రకసమానశోభితశౌర్యుల్ ॥ సీ॥ శృంగారరసమునఁ జికిలి చేయిం
చిన కంతుమోహనసాయకంబుల నఁగ । మెఱసిపోవక నిల్చి మెలఁతలై కనుపట్టు కారుక్రొ
మ్మెఱుఁగుల గములనంగ । వరరూపలావణ్యవైభవశ్రీ మూర్తులన మించు నవకల్పలతల
నంగ । మురిపెంపు నడలచే గరువంబు దలకొత్తుపసమించు రాయంచపదువులనఁగఁ ॥ గీ॥
చిత్తజుని చేతికలికి రాచిలుకలనఁగఁ । గాంతిమూపట్టునవచంద్రకళలనంగ । మగలనల
రించుమరునిధీశంబులనఁగ । వారసతులుందురప్పురవరమునందు ॥ సీ॥ కాలకంధర
చాపఖండనోదత రాఘవామోఘతీవ్రశరాగ్నిదగ్ధ । కలశోద్భవోదగ్రకరతినహస్తమ
టీరకోనకోటరంబునఁ గ్రుంగఁబడక । యార్యానలాఖీలదుర్వారఖీకరజ్వాలి కాబలి
చేతఁ గ్రోలఁబడక । యతిరుద్రరౌద్రబాహాటోపపతిరాట్పుతువిక్షేపంబు పాలుగాక ॥
గీ॥ రమణచూపట్టు రత్నాకరంబనగ । ఘుమఘుమారంభసంరంభఘూర్ణమాన । నీరా
నముకరోగ్రనక్రసమృద్ధిచేతఁ । బరగు విదిశాపురంబునఁ బరిఘజలధి ॥ ఉ॥ కోటలగ్రత
లట్టడలు కొత్తళముల్ల పసుల్కవాటముల్ । హాటకగేహపల్యవిధయంత్రములాయుధవ
ర్మగేహముల్ । ఘోటకముల్ రథావళులు గుంజరముల్బహువాహినీపతు । ల్పాటవ
మెక్కు వీరభటసంకులము న్గనుపట్టుఁ బునన్ ॥ వ॥ అన్నగరంబునకధీశ్వరుండు ॥ ఉ॥
సంగరరంగభార్గవుఁడు శౌర్యతకీర్తిరమావనోహరుం । డంగభవాభిరాముఁ డఖిలావని
నృపాలవరేణ్యరాజ్యస । ప్తాంగపరిగ్రహుండు రజతాచలధీరుఁడు రాజరు । క్ప్రాంగ
దసోదినీశ్వరుఁడపాశిపతివంశపవిత్రుఁడున్నతిన్ ॥ మ॥ ధరఁ బాలించెఁ బురూరవుండాస
గరునిండై రుక్మాంగదుండాహాయం । బురుకుత్సుల్ నంబరీషుల్ శిబిందుర్ కారంతినం
గుణమరు । త్తురఘూత్తంసు భగీరథుం బృథుసుమాంధాతృన్ నహుషుమాంధాతృప్రభ । భర

తద్భూమిపతి నిందిరాపురగమ్యమూర్తి శాతకర్ణి శిబి రాబోలుచున్ ॥ సీ॥ ఘోష్టాకరత్నంబులకుఁ బాదు
నాకరుని యందనుదవిభవంబు సామజములందు | విప్రలంభంబులు కిటుకిటీజనులందను
టిలత్వమింతులకురులయందు | మధుపసంఘముల పుష్పమంజరీతతులందు ఘూర్ణనంబులు పాటక
ములయందు | రాగాతిశయవికారము గాయకులయందు వర్ణసంకరము లుత్పలములందు॥
గీ॥ పక్షపాతంబు నీడసంభవములందు | గుణపరిచ్యుతి మార్గణకోటియందు | సన్నుతికి నె
క్కు నమ్మహాసార్వభౌముఁ | డవనిఁ బాలించె బుధవర్గ మభినుతింప ॥ క ॥ మేదినిధర్మము
నాలుగు | పాదంబుల మోవ నా నృపాలుఁడు రాజ్య | శ్రీ దశకోత్తరగ నేలుచు | నాదట నొ
క నాఁడు నిర్జరాధిపుమహిమన్ ॥ సీ ॥ హితబంధుజన పురోహిత వయఁబోక వంకను త
ఘక్షత్రియు లొక్కవంకఁ | కవిగాయకార్థి మాగధసంఘ మొకవంక నుడు రాజబింబా
స్యలొక్కవంక | వేదవేదాంగకోవిదవిప్రు లొకవంక నూర్జితశ్రీమంతు లొక్కవంక |
రథసముద్భటవీరరాహుత్తు లొకవంక సురుషమంత్రిసామంతు లొక్కవంకఁ॥ గీ॥ చతు
రు లొకవంక సకలశాస్త్రప్రవీణ | హృదయు లొకవంకఁ గొలువ సమిద్ధమహిమఁ | బరగు
చున్నంగదత్క్షోణిపాలుకడకు | సరుగుదెంచిరి శుకశౌనకాదిమునులు॥ క॥ చనుదెంచిన
సంయములకు | ఘనుఁ గొని భయసంభ్రమములు గదలుకొనంగా | వినయమున నెదురు
గాఁ జని | మునిచంద్రుల పాదపద్మములకెరఁగుటయున్ ॥సీ॥ ఆరోగ్యమస్తు దీర్ఘాయుర
స్తు జయోస్తు శ్రీరస్తు సంకల్పసిద్ధిరస్తు | హరిభక్తిరస్తు సుస్థిరతరోమహిమాస్తు విస్త
ృతపాదోస్తు విక్రమోస్తు | విఖ్యాతిరస్తు దిగ్విజయోస్తు సామ్రాజ్యమస్తు మోదోస్తు క
ల్యాణమస్తు | విభవోస్తు సస్యాభివృద్ధిరస్తు నయోస్తు దానశీలోస్తు సత్కాంతిరస్తు॥ గీ॥
ధనకనకవస్తువాహనధాన్యపుత్ర | పౌత్రలాభోస్తు నిత్యసౌభాగ్యమస్తు | ప్రతిభటౌఘక్ష
యోస్తు భూపాలసైన్య | కీర్తిరస్తు సదైవ తేజనవరేణ్య ॥ యనిని ॥ అని మును లీక్రియఁ దీ
వనలందఁ బన్నిబింధములనిచ్చి వనా | జనపతిచంద్రుఁడు గైకొని సారలజయ్యనఁ దో
కొనితెచ్చి సుఖా | సనములయందిడి యర్ఘ్యము పాద్యము సన్నుతి యిడఁగ నిచ్చి మహా
నములు సేసి కరంబులు మోడ్చి తిరంబుగఁ గన్గొని యిట్లనియెన్॥ ఉ॥ ధన్యుఁడనైతి మీకృ
పకుఁ బాత్రుఁడనైతి సమస్తరాజరా | జన్యులలోన ధర్మగుణశాశ్వతకీర్తుల నెల్లవారికిన్ ॥
మాన్యుఁడనైతి మీరు బహుమానముతో నిటు లేగుదేరనా | మాన్యులకిట్టిభాగ్యమహిమల్ప
ముహూబునె యేయుగంబులన్ ॥వ॥ అని యమ్మహీవల్లభుండు పెన్నిధిగన్న పేదచందంబున న
త్యంతసంతుష్టాంతరంగుండై యమ్మహాయోగిపుంగవుల కిట్లనియె॥ ఉ॥ ఏవ్రతమెల్ల లో
కములనెన్నిక కెక్కు మహాప్రసిద్ధిచే | నేవ్రతమొందఁ బాపహరమెప్పుడు నేవ్రతముత్త
మోత్తమం | బేవ్రతమెల్లసంపదలనిచ్చు రమారమణీమనోహరుం | డేవ్రతమాచరింపఁ
దనయిచ్చఁ బ్రమోదము నొందు నిచ్చలున్ ॥ క ॥ వ్రతములనన్నిటికంటెను | బ్రతిపెట్టి

గరానిదై శుభప్రదమైనసు । వ్రతరాజంబగు వ్రతము । సతతయుక్తి కృతార్థుఁ జేసి నుఁ
బ్రోవఁదగుఁగాక ॥ అని విన్నపం బొనర్చుటయు॥ భుజంగప్రయాతము॥ ధరామండలింగ
ల్గు ధర్మవ్రతంబుల్ । పురాణంబులన్ శాస్త్రపుంజంబులందుం । గరంబింపుసొంపారఁ
గాఁగాంచి మౌనుల్ । పొరిం బల్కిరిట్లంచు భూపాలుతోడన్ ॥ సీ॥ అమితపాపౌఘ
వంశాటవీఘన దావశిఖికీల యేకాదశీవ్రతంబు । దర్పితాంహోమహాదైత్యదళనోగ్ర నిశిత
కౌక్షేయకం బేకాదశీవ్రతంబు । కలిత పాతక సముత్కటభేకలోక భుజగేశ్వరం బేకాద
శీవ్రతంబు । సంసారసంతాపసంతప్తమానసజీవనం బేకాదశీవ్రతంబు॥ గీ॥ సువ్రతా
కల్పమేకాదశీవ్రతంబు । చిరశుభావహమేకాదశీవ్రతంబు । చిన్మయానందమేకాద
శీవ్రతంబు । శ్రీసమంచితమేకాదశీవ్రతంబు ॥ సీ॥ పుణ్యభూములలోన బురుషోత్త
మము వోలె గ్రహములలో దివాకరుఁడు వోలె । నంభోనిధులలోన నమృతార్ణవము వోలె
నగములలో మేరునగము వోలె । నాశ్రమంబులలో గృహస్థాశ్రమము వోలెఁ దరువుల
లోఁ గల్పతరువు వోలె । నధిక దానములలో నన్నదానము వోలె మణులలోఁ గౌస్తుభమ
ణియు వోలె॥ గీ॥ స్వర్గమున భూమియందు రసాతలమున । బ్రతియొనర్పఁగరానిదద్వి
తీయము సకల । మంగళాస్పదమఖిలసంపత్కరంబు । శ్రీతలేశ్వర యేకాదశీవ్రతంబు॥
క॥ ఆ పుణ్యవ్రతశీలుఁడు । గాపురుషుండైనఁ బాపకర్ముండైనన్ । శ్రీపతిసాయుజ్యం
బును ॥ వేపడయున్ సత్యమిది వివేకనిధానా॥ క॥ సురకణమున గంగాంభః । పరిపూరిత
ఘటము మందిఁబడఁగిన త్రాయభూ । వరదశమి వృద్ధిఁగలసిన । హరివాసరమయోగ్యమెంతయ
ధికంబైనన్ ॥ క॥ హాయఁ బితృఋణము గయయం । బాయతమగు బ్రహ్మహత్యయ
డఁగుం తానన్ । ఏయేవిధంబులున్నం । బాయదు సూదశమవృద్ధిపాపంబున్ పా ॥ క॥
భక్తియొలర్పఁగఁగడు శాస్త్రోక్తంబుగ నాచరింపుము పుణ్యనిధీ । వ్యక్తంబుగాఁగని
నుని । ధృక్తంబుగఁ జెప్పెదము నాథోచితలీలన్ ॥ ఉ॥ స్నానమొనర్చి ధౌతపరిధాన
ము బట్ట ధరియించి యంటఁగాఁ । గాని మనుష్యులం గనక కల్లలు వల్కక యుగ్రకృత్యము
ల్మాని వినిద్రుఁడై నియతమానసుఁడై తములంబు దక్కి శ్రీ । జానిపురాణముల్ వినుట సం
గతి శ్రీహరివాసరంబునన్ ॥ సీ॥ దశమినాఁడేకభుక్తము సేసి మఱునాఁడు హోరాత్ర
ములు భక్తినుపవసించి । హరిమందిరమున జాగరమొప్పఁగావించి వేకువ ద్వాదశీవేళయం
దు । విప్రోత్తములకు షడ్విధరసోపేతంబుగా భుజింపఁగఁబెట్టి కనకనిష్క । తతులు ద
క్షిణలిచ్చి తదనంతరము సుహృజ్జనులతో నామిషమాత్ర శాక ॥ గీ॥ విరహితంబుఁ బారణ
వేడ్కఁజేసి । నిద్రదివసమెల్ల వర్జించి నియమపరత । మాపు భుక్తాంగనాసంగమంబులుడి
గి యుచితగతిసుండుటది యుత్తమోత్తమంబు॥ క॥ ఏకరణి సలుపనోపక । యేకాద
శివసమైనిరుపోష్య । నిరుపమ్మును సుపవసించిన । శ్రీకాంతుఁడు మెచ్చు మనుఁగఁ జే

కొనునధిప ॥ గీ॥ ఆవ్రతహరిరోయునర్చనేనదియుఁగొఱఁత। గాదుభుక్తంబునేకభుక్త
మునరోఁచి । తంబుగావించుటయనుదూష్యంబుగాదు। కాదుస్వేచ్ఛానిహారమేకా
నసులను॥గీ॥ మహిమమిఱుంగనాషాఢమాసముఖ్య । భాద్రపదమాసకార్తికభవ్యమా
ఘారమ్యసితపక్షహరివాసరములయందు। నలయకుపోష్యవాసంబుసలుపనరులు॥ క॥
ఈవిధములలోనొక్కటి। గావించిదబున్యమట్లుగాకయథేచ్ఛన్ । గావరమునభుజి
యించిన। వైవస్వతలోకమునవశ్యంబుండున్ ॥ సీ॥ కనకంబుముచ్చిలించినపాత
కంబైన గురుభామనొందిన దురితమైన । గోవుఁజంపినమహాక్రూరకిల్బిషమైనమిత్ర
భూములుదోఁచువృజినమైన । దేవభండారంబుదిన్నదోషంబైనఁగల్లద్రావినయ
తికలుషమైన । గొండెంబొనర్చినగురుకల్మషంబైననతిఘోరమగుబ్రహ్మహత్యయైన
నఁ॥ గీ॥ బాయునంతటదేవతాప్రార్థనాన్న। దానజపహోమతీర్థగోదానసమితిన
వనినాయకహరివాసరాన్నదురిత। మెన్నిపుణ్యంబులొనరించిరేనిఁజెడదె॥ క॥ తక్కి
నవ్రతములుసలుపక। తక్కినఁబాతకములేదుధరనీవ్రతమే। చిక్కులమానఁగరాదిది
తక్కినఁబాతకచయంబుదగులునరేంద్రా ॥సీ॥ పతికార్యభారసంభ్రమవశంబుననైన
ననాఁకలిలేత్రైననరుచినైన । భామినీవిరహసంప్రాప్తినొందుటనైననశనమబ్బకనైనన
నలుకనైన। మృగయావినోదనిమిత్తంబునందైనవ్యసనంబుదైనవశనటనైన । దారు
ణజ్వరపీడఁదగిలియునైననుగడఁగియుద్ధమునైనఁగఅవునైన ॥ గీ॥ నందహరివాసర
మునాఁడహర్నిశంబు । చాలకుపోష్యవాసంబుసంభవించె । నేనినాపుణ్యునకుఁగల్గు
నిద్ధమైత। నర్చ్యశ్రీహరివైకుంఠనగరసుఖము ॥ క ॥ శ్వానామిషభక్షకునకు। నైనను
నిష్కృతులుగల్గుహరిదివసమునన్। మానకభుజించుమోహికి। నేనిష్కృతిగల్గ నేరదిన
వంశనిధీ ॥ క ॥ అనిపల్కియమ్మహాత్ములు। దినవాథకులావతంసుదీవించిసుఖం।బున్ను
నుండుమటాశ్రమములకు। సుజనిరొదమనుడు రాజకుంజరుఁడనిరొటన్। ....

క॥ కారణబాంధవులితరుల। కారణబాంధవులుమీరుగాననునను శ్రీ।నారాయ
ణపుణ్యవ్రత । పారాయణుఁజేసితిరికృపామతులారా ॥ వ ॥ అనిమఱపరమరాఁగి
పుంగవులకు సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి పాదచారియై కొంతదవ్వరిగి వా
రలచేత నాశీర్వాదపూర్వకంబుగా ననిపించుకొని క్రమ్మఱందననగరికేతెంచికొల్వు
వంగూర్చుండితన్నుంబరివేష్టించియున్నబుధబంధు పురోహితామాత్యవర్గంబులంగ
నుంగొనియమ్మహీవల్లభుండిట్లనియె॥ ఉ॥ వింటిరెమీరలీనిగమవేత్తలురోఁగివరేణ్యు
లిట్లునా। యింటికినేఁగుదెంచినసునెంతయుధన్యునిఁజేసివామనం । బంటఁగనీమహావ్ర
తమహత్త్వముదెల్పిరియిట్టిదెవ్వఁడఁ। గంటిరెనాతపఃఫలముగాంచుటమించితిఁబుణ్యశ
సంపదన్ ॥ క ॥ తప్పక శ్రీహరివాసర। ముపోష్యఁగనాచరింతుమోగిజనంబుల్। నెప్ప

నశాస్త్రోక్తక్రియ। చొప్పడరఁగ వైష్ణవోక్తిశోభితగరిమన్ ‖ క ‖ మీఁదు నిను దార
ణిఁగల। వారును నీ సువ్రతంబ వశ్యము ముదమిం। పారఁగ సల్పుదు మనకా। సారసనే
త్రుఁడొసంగు సాయుజ్యంబున్ ‖ వ ‖ అనుటయు నక్కొలువున నుండఁగలవారెల్ల నేకవాక్యం
బున నిట్లనిరి ‖ క ‖ శ్రీజానికిఁ బ్రియము గమము। భూజానీ వ్రతమిది సలుపుండన నేలా।
రాజాసుతుతో ధర్మో। రాజతియను మాట వినఁ బొరమ్యగు శ్లాఘ్యా ‖ క ‖ కావున మీరిట్లు
సెప్పినఁ। గావించుట గాక యొండు గలదే మాకున్। భూవర చాటింపఁగఁదగు। నీవసుమ
తిలోనఁ బ్రజలకెల్ల సుదెలియన్ ‖ క ‖ అనుటయు నజ్జననాథుని। యనుమతమున నమంత్రి
ముఖ్యులటఁ దలవరులు। వ్వనిచిరి హరిదివస వ్రత। మనురక్తిం జేయుఁడనుచు వనిం జా
టన్ ‖ ఉ ‖ వారును నవ్వసుంధర వారణఁ జాటఁదొడంగి రోలినూ। రూరసుబల్లెఁ బల్లెన
గరోత్కరవీథులఁ బక్కణంబుల। నైఖరులుఁ దమ్మటంబులును నిస్సాణంబులు శంఖకా
హళుల్। ఘోరుగలంగ నా యనృపపుంగవునాజ్ఞ వినంగఁ జెప్పుచున్ ‖ సీ ‖ అభ్యంగన
స్నానమాచరించి దశమం దులనొక ప్రొద్దుండవలయుఁ జుండి। హరివాసరమున నిరాహారు
లై జాగరంబల పూని శ్రీఁ జేయవలయుఁ జుండి। ద్వాదశి విప్రసంతర్పణంబొనరించి వా
రు సంచారణ సేయవలయుఁ జుండి। తద్దినంబెల్ల నిద్రయు మాపటన్నంబు గర్జించియుండఁ
గావలయుఁ జుండి ‖ గీ ‖ యందటికిని విధంబు రాజాజ్ఞసుండి। నవ్రతైకఫలసాధనం
బు సుండి। తప్పఁగా రాదు తప్పినఁ దప్పసుండి। యాదినారాయణునకుఁ బ్రియంబసుం
డి ‖ క ‖ అని చాటిరెల్ల దిక్కుల। జనములు నవ్వేడమున సలుపఁ జాలిరి రాజున్। ధనధాన్య
సమృద్ధియుఁగా। జనితానందమున వ్రతము సల్పఁగఁ బూనెన్ ‖ సీ ‖ వీథులు సవరణ వే
డుకఁ గావించి గంధంబు కస్తూరి గలియఁ జల్లి। క్రొత్తముత్తెముల ముగ్గులు విచిత్రము
గాఁగ వంగవల్లికలు నేర్పడఁగ వ్రాసి। మణిగాసనములు ప్రేమనొనర్చి గోడలఁ జెలువా
రు ముగ్గులీలలు లిఖించి। కలువడంబులు గట్టి ఘంటాపథము పొందుఁ బొడవు గానసను సట్టుప
డగ తెర్తి ‖ గీ ‖ కదళీరుహములు నిల్చి మేల్కట్లు గట్టి। హర్మ్యముల హేమకుంభములందపలి
పురము రాజ్యంబు శృంగారముగ నొనర్చి। యజనినాథుం డునదిఁ దీర్థమాడి వచ్చి ‖ సీ ‖
రపాదాసనములు శుభాంబువులఁ బ్రక్షాళించి శుద్ధాత్ముఁడై। హరిపూజాస్థలిఁ జిత్రకంబ
ళమున వందాసీనుఁడై ద్వాదశా। క్షరమంత్ర స్మరదూర్ధ్వపుండ్రకసమంచత్ఫాలభాగుం
డునవం। బురుహాక్షోత్కరమాలికాధరుఁడునై మోదంబు దీపింపఁగాన్ ‖ సీ ‖ అభిషే
కమొనరించె నమరేంద్రవందునకర్పించెఁ బరిధానమచ్యుతునకుఁ। గనకాంబరునకు
నర్ఘ్యంబు నుపాద్యంబు నిచ్చె వాచమనీయ మీశ్వరునకు। నొసఁగె శ్రీగంధంబు వసుదేవ
సుతునకు శేషశాయికి నిచ్చె భూషణములు। నిర్మించె రాజ్యహాటకి హారఁ బుష్పములు చా
ర్చి చెదూపదీపములు హరికిఁ ‖ గీ ‖ జూపె నమృతోపహారంబు గోపపతికి। నధికతరభక్తి

సిరితినాటి చేపుఁ బూజసేయుచు దినమెల్ల భూరిమహిమఁ । జరిపెనేకాదశీవ్రతోత్సవ
మున్నృపతి ॥ సీ ॥ తమటనిస్సాణమృదంగభేరీశంఖరవములు ఘోరునరహిఁ జెలఁగ । భర
తశాస్త్రనిరూఢిభామాసమూహంబులభినయంబమర నాట్యంబు సలుప । శ్రీభాగవతనార
సింహవామనవైష్ణవపురాణములు భాగవతులు సదువ । శ్రుతిఁగూడి గాయకస్తోమంబు
గణ్యామృతములు గా సంకీర్తనములు సేయ ॥ గీ ॥ బహుళకర్పూరగంధపుష్పములతోడ । ధూ
పదీపములను బహుస్తుతులతోడ । వివిధనైవేద్యములతోడ విష్ణుపూజ । సలుపుచును భూ
విభుఁడు సేసె జాగరంబు ॥ క ॥ అంతటను దెల్లవాఱిన । సంతసమునఁ బ్రజలుఁ దానుస్నా
నంబులు సేసి । యెంతయును భక్తిశ్రీకాంతుని గుడికేగి మ్రొక్కి కడఁక నెలర్పన్ ॥ సీ ॥
దండంబుదప్పితోఁ దఁడరక్షోభార్తకడియుఁడదాశరూపంబరునకు । ఘోరాసురమ
నిస్తుతపాదయుగునకు శరణారివెఱుఁగశాశ్వతునకు । జేజేరమామనోంభోజాతమి
త్రునకు వకఫణివందనంబు పద్మాక్షునకును । జాలముకైటభాసురగర్వహారునకు నొలిగబ్ర
హ్మాండభాండోదరునకు ॥ గీ ॥ మోడ్చె కెంగేలు కరుణారసము గ్రనకును । గోపపతికిఁ బ్ర
కాశంబు గోటిసూర్య । తేజునకు మ్రొక్కె యదువంశతిలకునకును । సంతతంబును
భయభక్తి శరణు శరణు ॥ సీ ॥ దాచంకవేత్రదండముతోడ బంగారుజలపోతభృంగార
ములవరిచి । మొనపట్టుశాసనతోపము కళికాహారంబు పేర్చి బిగ్గరిదిండు పెనఁచికట్టి । దర్శ
ముత్రిశతంబైన ధవళాన్నకబళంబు సవ్యహస్తమునందు సంతరించి । రత్నాంగుళీయకప్ర
భదనర్చిన వ్రేళ్లందునొక్కక్క కవడపిండెయునిచి ॥ గీ ॥ గోపసతులనడుమఁ గూర్చుండిన
పృచు । నఖిలయాగభోక్తవై తనర్చు । దేవ నీవు చద్దిత్రిదశులనోరూర । నారగింగించు లీల
నభినుతింతు ॥ సీ ॥ మాఁడుగన్నులవేల్పు మూఁ జేతకడియంబు పఊవుపచ్చడము నైరెయిఅవు
మిసల । నక్కనవిలుసిల్లు చక్కనిఫూఁబోఁడియైలుసుమనుమరాలై తనర్ప । బొడ్డుతా
మరఁబుట్టిపోఁబువారు బిడ్డఁడంతటికిఁ దీర్చరియ ధాతయనగాఁగఁ । బులుఁగుఱగమికాఁ
డుపలు దెఱంగులఁ దాఁటు గజ్జంబుబట్టునై కొమరుమిగుల ॥ గీ ॥ ప్రాతసదుపులు వల
కాలిపసిఁడిచుఱంది । యాయమనుగూర్చుండఁ బీటయానగుచు మీఱు । నేలయును మిన్నదన్న
నీనేర్పు కొలఁది । దెలియనేర్తుమె మాయెయన్నదెలియదన్న ॥ క ॥ వన్నెలుగలపచ్చడముఁ
టు । క్రొన్నవిలు కాఁడు ముద్దుకొడుకఁట దివికిన్ । వెన్నెలకిరవఁట కన్నులు । వెన్నుఁ
డవఁట నీకు సవతులేరి వేల్పుల్ ॥ ఉ ॥ ఎన్నఁటి బాంధవుండు ధ్రువుఁ డెన్నఁటి చుట్టము హల్యా
కుబ్జనీ । కెన్నఁటియిష్టురాలిభకులేశ్వరుఁ డెన్నఁటిభృత్యుఁ డిట్టినీ । యున్నతసత్కృపా
గరిమ నొందన కారణబాంధవుండవై । మన్నఁ బ్రోచు నీ మహిమ మాతరమే వినుతింపన
చ్యుతా ॥ సీ ॥ రాజసంబున నీవు బ్రహ్మత్వము వహించి కలఁచినంత నెస్సృష్టి గలుగఁజేసి ।
సాత్వికంబున నీవు జగము విష్ణుండవై లీలావిభూతిఁ బాలించుచుండి । తామసంబున నీవు

భీమరూపము దాల్చి సకలప్రపంచంబు సంహరించి । ఫణసహస్రవిరాజిఫణిశయ్యనుండవై
ప్రళయాంబునిధి యందుఁ బవ్వళించి ॥ గీ ॥ పేర్చి నీరీతి బొంతులు పేర్చి పేర్చి । స్థితిబహుప్ర
కారము రక్షచేసి చేసి । మాడ్కనదియెల్ల గ్రక్కున మార్చి మార్చి । విశ్వములు నీకుఁ గ్రీడ
గాఁ బెంతు వధిప ॥ క ॥ నారికామురారిమారివను । నారికావధువైరి విఘవిదారికా బుధాశ్రి
తారికాసువిదారికాశ్రం । గారికాగిరిధారిఁ గొల్తుఁ గలిసంహారికా ॥ వ ॥ అనియనేకవి
ధంబుల సంస్తుతించి యయ్యంబికాధీశ్వరుపాదతీర్థప్రసాదంబులం గైకొని నిజమంది
రంబునకుం జనునవసరంబున ॥ సీ ॥ వీధీధిఁ జూచిన శ్రీవైష్ణవశ్రేణిఁ బేర్మిఁ బారణ సేయఁ
బిలుచువారు । నేదేవభవనంబు మోదంబుతోఁ గన్నను పహారములు సల్పుచుండువారు ।
నేవేదిశాస్త్రల శిక్షించిన సహస్రనామకీర్తనములొనర్చువారు । నేగృహాంగణము నెఱయ్యో
డవిలోకించిన సరవితో బంతులు సాగువారు ॥ గీ ॥ నెచట భూసురుఁ గన్నను నింటికేగ
యయ్యెవనిరండనుచుఁ గొంచు నరుగువారు । నగుచు భయభక్తిసంభ్రమాయత్తులగు
చు । నఖిలమానవులప్పు డాహ్లాదమునను ॥ సీ ॥ పాయసాన్నముల భూపముల పెసరప్ప
నాజ్యప్రవాహంబుల రఁటిపండ్ల । కండచక్కెరలు మీఁగడలిక్షుఖండముల్ తియ్యగూ
రలు చారుతిరుకడియము । లుసునప్పడంబులు పెనునాముబడలును బచ్చళ్ల శిఖలగు సన్నస
తోలలు । మామిడికాయలావులకముల్నావకములు రసావళులను ముద్దపెరుగు ॥ గీ ॥ సాం
బారుజిగులను భూమిసురసహస్రములకుం గాంక్షతలభూజముస్నగాఁగ । నాగరింపం
గనిడివిడియంబులొసఁగి । తాము పారణ సేసిరి తత్క్షణంబ ॥ చ ॥ నగపతి వారికిట్ల తత
గుణంబులు గాఁబది వేల భూమిని । ర్జరులకు భోజనంబులిడి స్వర్ణము దక్షిణలిచ్చి బాంధవా
ప్త్ర సచివాప్తమిత్ర సహితంబు నిజప్రకమాగ్ర రీతి శ్రీనారిపదపద్మభక్తిచెలువారఁగఁ
బారణ సేసె నత్తఱిన్ ॥ క ॥ పారణ చేసిన సిమ్మట ధారుణీపతి వైష్ణవులను దాసఁ బ్రథా
నుల్ । శ్రీరామకథలు వినుచును । వారకతిన మెల్లని ద్రవదలి చరించెన్ ॥ క ॥ ఈరీతిని
నృపాలుఁడు । ధారుణి నేకాదశీవ్రతము సలుపంగాఁ । బారుతరభోగభాగ్య । శ్రీరమ
ణస్ఫూర్తి ధాత్రిఁ జెన్నువహించెన్ ॥ సీ ॥ వలెనన్న యప్పుడె వర్షించు మేఘంబులావులు పా
లు చన్నవసిపితుకు । గోరిన సస్యములొంద్ర వేలును బండు నెల్లకాలము ఫలియించుఁ
దరులు । విమతి సంతానాభివృద్ధిఁ బొందిరి జనుల్ ధర్మంబు నాల్గు పాదముల నడచె । శ్రీధా
న్యకటకమై చెన్నొందె దేశంబు బహుభోగభాగ్యసంపదలు మించెఁ ॥ గీ ॥ గ్రహము దప్పిన
మరణముల్ పుట్టవడియె । వ్యాధులు డిసోయెనపమృత్యువుడుటడంగె । గఱువు గఱవయ్యెఁ
జోరులకాంక్షలుడిగె । వరుస రుక్మాంగదుఁడు సల్పు వ్రతము కతన ॥ క ॥ యమలోక
మునకుఁ జనరు తత్తద్దేశముమనుజులు కనవకృమనుష్యుల్ । క్రిమికీటకపశుపక్షిమృ
గములావగఁ బొందుచుండఁ గైవల్యంబున్ ॥ వ ॥ ఇవ్విధంబున రుక్మాంగదమహోత్త

ఘనిరాజ్యంబంతయునూర్జితంబుగానఖిలజనంబులు నత్యంతాహ్లాదంబునం జామతి
తంపరలై పుత్రమిత్రకళత్రాదులతోడనభివృద్ధింబొందుచుండిరంతం గొంతకాలంబు
నకు ॥ క ॥ అనఘుండగురుశ్యాంగద। జననాథునిభార్యయైన సంధ్యావళికి। నృవనజోద
రుకారుణ్యంబునగర్భస్థప్రియయయ్యెమోదమెలర్పన్ ॥ క ॥ చెక్కులుపలపలనై చ
నుముక్కులునలుపెక్కెఁజిట్టుములువొడమెవళుల్ । నొక్కులువిరిసెంగోరిక । ల
క్కుమలాననకునంతకంతకుబేర్చెన్ ॥ క॥ వెలవెలఁబారెనుదేహము । నలసతనడకల
నుజెయ్యులందునుదోఁచెన్। వెలివిరిసెనాభిజఠరము । గలతంతికిఁబొడవుదోఁచికానఁ
బడచ్చెన్ ॥క॥ జలజాక్షికంతప్రొద్దుల । నెలమసలన్వరతనూజునింగనెలక్ష్మీ। లలనము
రుఁగన్నకైవడిఁ। లలిగ్రహములుదొమ్మిదియుసలలితంబులుగన్ ॥ అప్పుడు॥ సీ॥ బహుళ
శిగంధములతోఁబవనుఁడల్లనవీఁచెదిక్కులువిశదమైతెలివినొందె । జలరాసులేడును
త్సవముననుప్పొంగెభానుబింబముశుభప్రభఁదనర్చె । హవ్యవాహుఁడుదక్షిణార్చులవి
లసిల్లెఁదరులుపుష్పఫలప్రతతులనలరె । నిర్మలంబైనట్టినీరముల్ప్రవహించెనఖిలజీవుల
కునాహ్లాదమొదవె ॥ గీ॥ వంబుజోదరదివ్యపాదారవింద । భక్తిభాజనమైనయప్పార్థివు
నకు। నమితగుణరత్నసంశోభియగుకుమారుఁ । డుదయమునుబొందెనవ్వేళనుర్వియందు
ను ॥ క॥ అవనీశ్వరునంతఃపుర। భవనాంతరదేశమెల్లఁబ్రభచేసెనలరెన్। గువలయబాం
ధవుపొడుపునఁ। బ్రవిమలమగుపూర్వభూమిభాగమువోలెన్ ॥ ఉ ॥ నందనుఁడుద్భ
వించెననినన్వినియెంతయుసంభ్రమించిమి। న్నందుచుసూతికాగృహమునందులకేగిత
నూజవక్త్రమున్ । నందమెలర్పఁజూచిజననాథవరేణ్యుఁడుదీర్ఘమాడిచె। న్నొందఁగన
త్కుమారజనమోత్సవమొప్పఁగఁజేసెనత్తఱిన్ ॥ క॥ ముటియనుబుధబాంధవులకు। నిఖి
లవేదలశాస్త్రార్థినివహంబులకు। జ్జిటుతలకునువృద్ధులకును। మెఱుఁగుంబోండ్లకునుని
చ్చెమెచ్చఁగఁగఁబ్రీతిన్ ॥క॥ జననాథుఁడుపండ్రెండవ । దినమునఁబుణ్యాహమొప్పఁదీ
ర్చిసుతునకున్ । మనమలరఁగఁధర్మాంగదుఁ। డనునామముసకలజనులునౌననఁబలికెన్ ॥
వ ॥ ఇవ్విధంబుననమ్మహారాజశేఖరుండునిజకుమారతిలకునకునామకర్మజాతకర్మాన్న
ప్రాశనచౌలోపనయనాదులుక్రమక్రమంబుగానంగావించియనంతరంబయక్షరా
భ్యాసంబుమొదలుగా గావ్యనాటకాలంకారవేదశాస్త్రపురాణేతిహాసప్రకారంబుల
నెఱింగించింజతురగస్యందనారోహణనిపుణత్వంబుననసికుంతతోమరగదాప్రాసత్రి
శూలపరశుచక్రాంకుశభిండివాలాదినానాయుధాభ్యాసంబుగావించిన ॥ ఉ॥ సన్మత
రూపవైభవముశాశ్వతకాంతియుభోగభాగ్యము। త్యున్నతశౌర్యరేఖయుసముజ్జ్వలతేజ
మునాఁడునాఁటికిన్ । వన్నెదలిర్పగాధరణివల్లభసూనుఁడుబంధుకోటిలో। నెన్నిక
మీఱుచున్బెరిగెనేనుఁగుకొమ్ముసదాదిరొమ్మునన్ ॥ ఉ॥ ఆవసుధాధినాథసుతుఁడం

తటయావనరేఖబింబములై । శాతఘనదంతిగంధములు సరంజిలుకై వడిఁగల్పకంబుపూఁ । దీ
వెకతంబునంబొలుచు తెల్వియసుధాంశుఁడు సన్నుతిచ్ఛవి । శ్రీవిలసిల్లుభాతరవిచేసుదయా
చలమొప్పనాకృతిన్ ॥ వ॥ నిని ॥ సంగరరంగజయంబునయంబు సిశాలయశంబుఁ బ్రి
యంబునము । తుంగపరాక్రమరేఖయునన్యనధూనిరసేతుణమార్గము ॥ ప్రాంగసమం
చితరక్షయు దానమహాత్త్వము నెన్నికకెక్కఁగరు । ఆంగరునాజ్ఞ గించబునఁదాల్చిధ
రాధిపనందనుఁడింపెసఁగెన్ ॥ చ॥ త్రిభువనసుందరాంగిసుదతీమణిసంబుజనేత్ర మా
ళవ । ప్రభుసుతచంద్రరేఖయనుపల్లవకోమలపాణిఁగాంతు ప । న్నిభుఁడగుసమ్ము మా
రునకు నెమ్మివివాహము సేసియుండిరా । విభవమొలగ్గభూవిభుఁడు నిత్యశాంత్రసమ
గ్రవైఖరిన్ ॥ క॥ ధర్మగుణవర్ధనుఁడగు । ధర్మాంగదుఁ నిఖిలరాజతంత్రాధిపుఁ గాఁ । బే
ర్మినిలిపెను చే భూపతి । నిర్మలహరిపాదభక్తినిరతుండగుచున్ ॥ ఉ॥ ఆనరనాథసూనుఁ
డతియాదిగఁ బ్రోదిగ రాజ్యమెల్ల స । న్మానమొలర్పఁ దీర్చుచుఁ గ్రమంబున ధర్మము నిర్వ
హించుచున్ । బూనికమీఱవైరినృపపుంగవులం బొలియించుచున్ బృహ । ద్భానుసమ
ప్రతాపభరితస్ఫురణన్ విలసిల్లె సర్వరన్ ॥ ఉ॥ ఆరమొడదేవాదిపులఖిలావనిభాగములంక
రింపనా । రాయణపాదపంకజపరాయణుఁడంబుజగర్భసూనుఁడా । మ్నాయవిశారదుం
డు మునినాయకమౌళివిభూషణంబు ప । ర్యాయపితామహుండు సత్యదయాంబునసంత
తుఁడ్బ్రూచు వేడుకన్ ॥ సీ॥ ప్రబలమైనజటాభరంబు పైఁజుట్టి సత్కాషాయవస్త్ర ప్రశా
ఖమలర । వక్షస్థలమునందు వరలెడునజాతుమాలికాదీప్తిసామగ్రినిగుడఁ । గటిమండ
లమున సంగతమైనకృష్ణాజినోత్తరీయకము చెన్నొప్పుచుండ । నంసస్థలమున నారాయ
ణసంకీర్తనము ప్రోయహుమాతిగానమొదలిర్పు ॥ గీ॥ దండమును సకలతీర్థకమండలువు
ను । లాలితస్ఫాత్రియాజపమాలికయును । హస్తములమీఱఁగాఁగలహప్రియుండు । వ
చ్చె నారదముని సభకువేడుకను ॥ ఉ॥ దూరమునందయమ్ముని నెదుర్కొని దండధరుండు
భక్తియే । పారఁబ్రణామముల్సలిపియర్ఘ్యతిరాజకశాంతపాదపం । కేరుహ
మణికీలితదివ్యకిరీటవిస్ఫురత్ । శ్వేతనవప్రభావకులభాసురలీలనలంకరింపఁగన్ ॥
క॥ రుచిరాసనంబునందిడి । యచలితభయభక్తితోడనర్ఘ్యము పాద్యం । బుచితముగ
నొసఁగి మునితో । వచియించెను దండధరుఁడవ్వినయమునన్ ॥ ఉ॥ సారసగర్భసరిభవ
విశాలతపోధనయాత్రికైకర । ఘోరతబుద్ధిమీరలు ప్రసన్నతమన్నిలయంబుఁ గ్రొత్తరన్ ।
ధారకనేఁడు వచ్చుటలదారణఁబిచ్చుకగుంటమీఁదభా । గీగతి వచ్చివట్లుపరికింపఁగనింత
టిపుణ్యము బ్బనే ॥ క॥ చరియింతువు త్రిభువనముల । మొరయింతువు మహతియందు ము
రరిపుచరిత । ల్విరియింతువు భవతిమిరము । హరియింతువు ముక్తికాంతవనజభవసుతా ॥
క॥ తెలియుదువు లోకవార్తలు । బలియుదువు మునుమంద పాదభక్తిశ్రీలన్ । మలయుదు

పురుషవర్గ్యకామముల। వెలయుదువర్ణ్యాక్షి ద్రవ్యవిబుధముని ప్రా ॥ క॥ కనుగొనుచుండు
పై స్వభుజగంబును పర్వము నీవుద్దృష్టిలోఁ । గొనని విశేషమొందు నొఁగూడదు ధారుణి
లోని మర్త్యులే । చనుపునవన్నఁగై కొనక సద్గతికేగుచున్నవారలె । ప్వానిశరణంబుఁ
బొప్పి రిపు)మంబుగవాకెలుఁగంగఁజెప్పవే॥ ఉ॥ ఓ మునపూత్మ తాపసజనోత్తమ నారద
పద్మయోంద్ర వా । రాయణపాదపంకజపరాయణ నిర్మలదీమపూర్వపు। జ్ఞాయతన
త్వలంబు కుదమారఁగఁగాంచి వభంగిఁగఁటిన । న్యాయము నాదు రాజ్యసుఖమారసిఁబో
రెమేఁబొసంగఁజూడుమా॥ సీ॥ అన్నవిక్రయులు దేవాధికారులు సురాపానవర్తనులు
గోబ్రాహ్మణాంగ । నాహంతలవ్యాగకాపారాయణులు విశ్వాసఘాతకులనాచారని
రతులు । లన్భృతవాక్యులు సజ్జనాపవాదులు గురుద్రోహులు భిక్షునతాద్యూతరతులు । కృత
ఘాతకులు విష్ణుకీర్తనద్వేషులు శివదూషకులు కులస్త్రీవిదూరు॥ గీ॥ లంటఁగాని సతులన
నురక్తిఁబొందిన । ఖలులు బాలవృద్ధగణములుండ । భుక్తిగొన్నదుష్టభుజులు నేగుదెంతు
రు । ప్రతిదినంబు నాదు భవనమునకు ॥ సీ ॥ కూటసాక్షులు హీనకులసేవకులు వృషలీప
తులన్యధనాపహారకులు । లవణవిక్రేతులు రసవనివిముఖులు చౌర్యవర్తనులు పాషండ
మతులు । సుకృతవిక్రయులు భూసురగురుద్వేషులు శరణాగతావనశాతమతులు । మిత్ర
ఘాతుకులు స్వామిద్రోహులాశ్రితజననిసర్జనులు విప్రయోగు ॥ గీ॥ లాదిగాఁగల్గు
పాత్ములనుదినంబు । మనుజలోకంబునందుండి మత్పురమున । కన్నిత్రోవల నర్చుదన్న
ర్చ్బవాడ । సంఖ్యలేదెంతురుడుగని సందడులను ॥ క ॥ నరకంబులెల్ల నిరతము । నిరిడా
లఁగుచునుండు సకలజీవులచేతఁ । బురవరము వ్రాలుదిక్కులఁ । బరిపూర్ణత నొందు జన
బాధలరవముల్ ॥ చ॥ గురుతరవిక్రమస్ఫురణఁగోటులసంఖ్యము మొగ్గ కింకరు । ల్వరి
గొను పాపకమ్ముఁలను బట్టి కరంబులు గూడఁగట్టిని । ష్ఠురకరవాలశూలపరశుక్షురికాదుల్లఁ
గాఁల్లఁజేతులుకా । శిరము నుపపుముండురుము సేయుచునుండుదురెల్ల కాలముల్ ॥ ఉ॥
కొందఱనంధకూపములఁగూలఁగఁద్రోచియుఁజావఁబాళ్లఁపైఁ । గొందఱదేహముల్నలి
యఁగొట్టియు నెత్తములందు వ్రేలఁగాఁ । గొందఱఁగట్టి చైచియు సుగ్రారవ్యగాదనకో
టిమందరం । గొంగఁఱఁగట్టివేసియును గొందఱనమ్ములపాలు సేసియుఁ ॥ క॥ ఈ కరణి నె
ల్లకాలము । నేకవిధంబుల గుబాధలెడతెగక భటా । నీకములు సేయుచుందురు । రీ కాలము
నందు ఘోరకఁడెంద నొకండుఁ ॥ ఉ॥ పట్టణవీధులందు నసిపత్త్రవనంబు రయందు ధాకినీ
పట్టములందు రాజభవనాగ్రములం జెరసాలలందు నే । పట్టున నిండియుండుదురు పా
యకద్రోయఁగ రాకమూఁకలై । యొట్టిడిట్లనేఁడొదవఁ డొక్కరుఁడుంబురి వాదువే
డెడికా ॥ ఉ ॥ ఏనొకరించు కార్యగతియొయ్యదినంబు మినాథయీపురం । బానుక
యుండు కార్యగతి సాయక పేఁబరిపూరి నొందుచుక । గానఁగవచ్చె నిన్నఁగను దుఃఖబ

తిగ్మనుకో భటాళికిన్ । మానితరేణ్యసర్వమున్ గ్రమంబున నాకెఱుఁగఁగఁ జెప్పవే॥
క ॥ అనిపలుకు జయుని వాక్యము। వినిసురముని వల్కె భూమివిభుఁడు మహాత్మం। డన
ఘుఁడు రుక్మాంగదుఁడను। ఘనపుణ్యాత్ముండొకండు గలఁడిల లోనన్ ॥ క ॥ ఏకాదశీ
వ్రతంబతఁడే కాలముఁ బ్రజలుఁ జానునెడ పడకుండం। బ్రాకటభక్తిన్ సలుపఁగ। నా
కతమునఁ బరమపుణ్యులై జనులెల్లన్ ॥ క ॥ నీపురికి నారు మానవు। లా పురుషోత్తమపదం
బునందుచు రెంతేఁ। గా పురుషులైన నిఁకనీ। కాపద్మజుఁడకు నేగి యనిరోధ సముననన్ ॥ చ ॥
కమలజుఁ గాంచి భక్తి యొసఁగం బ్రణమిల్లి పరేతరాజయియా। క్రమము సమస్తముం దెలి
యఁగా వినిపించినఁ బద్మసంభవుం। డమరఁగ నీదు రాజ్యము ప్రియంబుగ నెప్పటియట్ల
యుండఁగా। సముచితలీలఁ జేయుము ప్రసన్నమతిం జనుమీ క్షణంబునన్ ॥ వ ॥ అనినార
యుండు దండధరునకు హితోపదేశంబు నేసి యొందేనియు నని యొనని సూతుం డెఱిఁగించి
న విని శౌనకాది మహామునులట మీఁది వృత్తాంత మెట్టిదనిన ॥ శా ॥ గౌరీమానసవాసవాస
వసతీకల్యాణకల్యాణశై । లారూఢాయతచాపచాపలఖిలవ్యాపాదపాదాగమం । జీ
రధ్వానవిశేషశేష ఫణిసస్పీకార కారామహ । గారాగాతిబలాబలారిబలగర్వౌదక్షుభిద
క్షుద్విషా ॥ క ॥ వ్యాసాదిమానిమానస। వాసావాసవవిరించివరదావరదా । నాసక్తచి
త్తచిత్తజ। లాసకలీలాభిరామలక్ష్మీధామా ॥ పంచచామరము ॥ విశేషమణిభూషణావి
నుతభక్తసంతోషణా ॥ ప్రశస్తమృదుభాషణా ప్రమతదుఃఖసంశోషణా । త్రిశూలవ
రధారణా త్రిపురదైత్యసంహారణా । నిశేంద్ర నవమండనా నిఖిలవైరిజిష్ఖండనా ॥...

గద్య ॥ ఇది శ్రీమత్పార్వతీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధకవితాపవిత్ర పోలయామాత్యపుత్ర సకలజనానందచర్య ప్రౌఢకవిమలనార్య ప్రణీతంబైన రుక్మాంగదచరిత్రంబను మహాపుణ్యకథ యందు రుక్మాంగదావనీశ్వరుఁ డున్నయెడకు సనకాది మహామును లరుగుదెంచుటయు నవనీశ్వరుం డుపుణ్యవ్రతోపదేశంబు నేయుఁడని ప్రార్థించుటయు నయ్యోగీశ్వరులేకాదశీమహాత్మ్యంబెఱింగించుటయు వారియనుమతిచేత బాలవృద్ధజనసహితంబఖిలావనీజనసమూహంబుతోడం గూడి చాతుర్యభక్తవర్జితంబుగా నేకాదశీవ్రతంబవనీశ్వరుండాచరించుటయుఁ దద్వ్రతనిమిత్తంబున వసుంధర సర్వసంపత్సమృద్ధి నొందుటయు ధర్మపత్నియైన సంధ్యావళియుఁ దుముకుందచరణారవిందభక్తితత్పరుండగు ధర్మాంగదుండుద్భవించుటయు ధరణీచక్రంబునం గల మానవలోకంబులో నెకరుండైన యమసదనంబునకుఁ జన కుండుటయుఁ దత్పుత్రపౌత్రులాచరించు పుణ్యవ్రతంబునం జేసి యమలోకంబునం దున్నవారలు నరకనిర్ముక్తులై దివ్యలోకంబున కరుగుటయుఁ యమసదనంబఖిలశూన్యత్వంబు నొందుటయు నారదుండా యమునిపురంబునకుం జనుటయు ధర్మరాజు వనలోక శూన్యవృత్తాంతంబు నారదునకు విన్నవించుటయు నతనికి నారదుండు రుక్మాంగదక్షోణీశ్వరుండొనర్చు నేకాదశీవ్రతప్రభావం బెఱింగించి కమలజుసమ్ముఖంబునకరుగ నుద్యోగించుటయును నన్నది ప్రథమాశ్వాసము ॥ .... *

ఏకాదశీమాహాత్మ్యము - ద్వితీయాశ్వాసము.

క. శ్రీగౌరీహృదయాబ్జ । ప్రాగల్భ్య మకరందభృంగ పంచాక్షరమం । త్రాగమరూపపదాంగద । భోగికులాధీశదత్త పురభిన్మేశా ॥ వ ॥ అవధరింపుము కథకుండు శౌనకాదిమహామునులకిట్లనియె నట్లు హితోపదేశంబు సేసి నిలింపమౌనిచన్నపిమ్మట యమధర్మరాజు శతసహస్రసంఖ్యలుం గలభయంకర కింకరవర్గంబు నిరంకుశప్రతాపంబున నిరువంకలం గొలువ మహామహిషవాహనారూఢుండై శంఖకాహళమృదంగ తమ్మటానేక భేరీనిస్సాణధ్వానంబులు చెలంగ ప్రొద్దుగదలి గగనగమనంబున ననేకలోకంబులు తరించి చక్కలోకోత్తమంబగు సత్యలోకంబునకరిగి తత్పట్టణప్రదేశంబున కనకరత్నహాటక కవాట గోపురాట్టాలక హర్మ్య మంటపోల్లాసంబును గవాక్షపాలికా ద్వార తోరణ స్తంభ రాజితంబును మరకతమణిగవాక్ష కుడ్య వేదికారమ్యంబును కనక నవరత్నప్రభాభిరామంబును నీలాశ్మ ధ్వజకుంభాలంకార శిఖరప్రదేశశోభితంబును నగుచు విలసిల్లు సత్యసభాభవనగరి సింహద్వారంబున లులాయంబుడిగ్గి ద్వారికుచేతం దన రాక విన్నవించి సభాప్రవేశంబు గాంచి యాద్యేశుడగు సార్వభౌమునను మతంబున నగరు సొచ్చి వచ్చి వసనంబులతో సనక సనందన సనత్కుమారాది యోగీంద్రులను సిద్ధసాధ్య కిన్నర కింపురుష గంధర్వ యక్ష దేవతాలక్షితమణి సభాస్థలి నరకేసరి కల్యాణ ఘనఘోరవ్యాఘ్రప్రముఖసన్నిధానంబును దేవేంద్రముఖ్యదివిజపాలసోపానంబును జంద్రసూర్యాది నవగ్రహంబులను గరుడగంధర్వ సిద్ధవిద్యాధరయక్ష రాక్షస సమూహంబులను బుధసంవత్సరమాసపక్షంబులును దిండారంబులును సప్తకులపర్వతంబులును నదీనదంబులును బరివేష్టించియుండ వజ్రసింహాసనాసీనుండై యున్న భారతీవల్లభుం గాంచి ఫాలదండకాలపాశాది నిజసాధనంబులు ముందటం బెట్టి సాష్టాంగ దండప్రణామంబులాచరించి ముకుళితకరములుండై యనేకవిధంబులం బ్రస్తుతించి యిట్లనియె ॥ శా ॥ వాణీనాథ సమస్తలోకవరదా వ్యక్తంబుగా నీవశా । శ్రేణులెల్లరు నిర్వేదంబు విచారింపుండు రక్షింపగద । క్షోణీపాలుండు మిక్కుటమ్ము సహజావృద్ధాత్ముండౌ ధార్మికా । రీణప్రాంతుండు దానుభూమిజనులం । బ్రీతిన్ వ్రతంబుల్ పూనిపించెనది యెల్లయు నా ॥ క ॥ హరివాసరంబు నియమింపక । ధరజాతుర్భిక్షరక్షితంబుగ సలుపవలెన్ నరులా పుణ్యపలంబున । హరిపుర కేతెంచుచుండురధిక విభూతిన్ ॥ క ॥ నాలోకంబున నా కింకరుండు । భూలోకపు నరుండొకండు పొడగట్టండు నే । నేలాగున యమలోకము । పాలింపుదు మీం వద్ద నేడు గాదనియె ॥ గీ ॥ నరకములందు మున్నున్న నరులు దివికి । జనిరి తత్పుణ్య సామర్థ్యంబు సలుపవ్రతము । మహత్త్వము సేసి కొత్తనీదరు గుడెంచి । సాటిసీటి నిగాని పోవుభంగి నిమోల ॥ సీ ॥ శ్రీ ఆలయమునందు విడువటు నానుండు

నైరుంటలలో నవ్వవలేదు। విప్రు నిందింపంగవిను వాని చెవులలో మెఱుంగు నారసములు
వఱపలేదు । విప్రు పైనలిగియుద్వృత్తిఁ దిట్టిన వాని జిహ్వఖండంగలక త్రెంచియు లేదు।
విప్రు సొమ్ము భుజించు ద్విజనాత్ము నుదరంబుక్కు అకురంపంబు క్కఁదఱగలేదు ॥ గీ॥ విప్రవ
విమీఁద నధికారవృత్తిఁదిరుగు । నధముఁ సీపత్రవనదారుయంత్రతప్త। పాలు పా
కుంభశిఖికారవములఁద్రో చిభీకరంబైన బాధలఁబెట్టలేదు ॥ క ॥ దేవాధికారులను
భాగ్యాపహర్తులను సురాలయంబునసుర తం।బావతీఁ చినహీనులఁ। బావకకుండము
లలేదుపడఁద్రోయంగన్ ॥ చ॥ అనృతములాడునట్టియధమాధము నాలుక ద్రోసి వేయ
లే। దనిశరణన్నఁగావనిదురాత్ముని నిప్పులరోటిలో పలన్ । మునుఁగఁగఁద్రోయ లే
దుబురుము కొని పెట్టకపాఱద్రోయుదు। జనుబురివెంట్లు చుట్టిపరుషంబుగఁగాల్పఁ
గలేదు వీధులన్ ॥ క ॥ రెట్టికిమిగులఁగబుణధన । మిట్టలమునఁగొన్న పాపహృదయుని
త్రేలన్ ।కట్టిరడినిను పగుదియల । బిట్టరవఁగమోదలేదు పేర్చి నకినుకన్ ॥ క॥ కొండీని
మేను కాగుచున్న డిటి తైలంబులోన నుడికింపఁగలే। దండఁబడఁదివిచికండలు । ఖం
డింపఁగలేదు చేనకన పాపకారున్ ॥క॥గోవిప్రస్త్రీహత్యలు । గావించినఖలుల బ్రహ్మ
కల్పంబులనా। నావిధనరకశతంబులలో వడిత్రోయంగలేదులోఁగినుకదరన్ ॥ క॥ విం
దనుచుఁబెట్టినూనపులంగదునిమిన పాపకములలనుబరదారా । నిందకులఁదత్తపాలుకా
లందీడ్వఁగలేదు కన్నులంజలమొప్పన్ ॥సీ॥ పరిధానమొందిభూపతికార్యగతిహానిసేయు
నజ్ఞానిపొట్టబిందలేదు । పతిసొమ్ము దినియవ్వ పతికిలోఁ చెయ్యిచ్చు కష్టచిత్తునిబట్టి నగ
వుపలేదు । బహుమానపాత్రుఁడై పతిభూమియహితభూపతికిచ్చు ద్రోహిఁగాల్పంగలే
దు। పతినిల్చినట్టిచో బలిమిను డక యేదివచ్చ్చనఖలుఁద్రుంచివైవలేదు ॥ గీ ॥ పతికి
రాడిపతిదూటపగ క్రితోడఁ। జేయునొజ్జ నితుబునిజింపలేదు। ప్రజలతోఁగూడిపసాసొ
మ్ము పరగఁబంచి। కుదుచునదములఁ తలఁదెగఁగొట్టలేదు॥క॥భూజరుదుర్గమునకునై ।బా
వకపగతురకునిచ్చిసన్మానమునన్ । జీవించునధముఁగునగమున ।గ్రామంబెత్తంగరోదు క
ల్పాంతంబున్ ।క॥పతికవసరముగుచోటను బలిముందరనిల్వలేక పారినభటులన్ । జి
తిఁగాల్పలేదుధర్మ। వ్రతుఁడో లుపలేదుకు డ్ల రాసులమీఁదన్ ॥ఉ॥ చేసిన ధర్మము
ల్ హృదయసీమలనిగ్గొకయింతలేకయు। ల్లాసముతోడఁజెప్పుకొనులక్షణశూన్యుల నూ
ఘ్లగాలఁగా ।నీసముపోయలేదు సరసీరుహనేత్రులఁబగ్వ రాత్రులన్ । దానిబహీను
లన్ ఘకఘటబులఁబేల్చగలేదు నిగ్గయున్ ॥క॥వెలుగకబ్రాహ్మణకాంతలఁ । జెఱఁ
బెట్టినక్రూరమతులఁజిత్తజుకేళిం। జెఱచినదారుణకములఁ। గొంపులఁగొని త్రెంపఁ
లేదు.గురుశౌర్యమునన్ ॥ క॥ ధర్మంబునప్పఁజెప్పిన। దుర్మార్గుని నిరయఁగట్టి త్రోయం
గనులే। దమిఁగాలి నేయుకశంబర।నిర్మత్తంబైనహీనహవిషలందున్ ॥చ ॥ ముగవిపాలు

అంగియయ్యుఁడగు కూనవుతోరతిసల్పుచుండున | మ్మగురుశరీరయష్టిఁ గలకూంపము చెం
డఁగ లేదు సోదరుల | బగఁగొని రాజ్యలోభమునఁ గట్టివధించిన దుష్టకర్ముని | భగభగ
మండు మంటలను బట్టియు నెట్టఁగ లేదు పద్మజా ॥ క ॥ జనపతిచే దుర్గానము | గొని ధర్మము
నే మమనను గొల్పనిలోభా | త్ము నిఁగ్రిమికూపములోపల | నుసుపంగా లేదు బాధలారలు
చుసుండక ॥ సీ ॥ అసిపత్రవనములయందుఁ ద్రోయఁగ లేదు విలపింపఁగ నన్యకావిక్ర
యులను | దారుయంత్రములనందంద త్రిప్పఁగ లేదుఁ దారుణక్రియ గురుతల్పగులను |
కూటశాల్మలులందుఁ గుదియఁగట్టఁగ లేదు పాడిదప్పిన ధరాపాలకులను | గాలసూత్రము
లఁగదియఁగట్టఁగ లేదు పటుశక్తి విశ్వాసఘాతకులను ॥ గీ॥ వహ్నికుండమ్ములను బడవైవ
లేదు | తల్లడంబందఁగా గృహదాహకులను | బెబ్బులులచేత వడిఁ గఱపింపలేదు | గరళము
న్నము తోనిడు కష్టమతుల ॥ గీ॥ ప జ్జిహ్వా భేదంబొనర్చిన పాపినోట | నిప్పులిడ లేదు లేదవ
నీశు గురుపు | దల్లి జెలియలి గోపునదన్నినట్టి | క్రించు చరణంబులలుక ఖండించివైవ॥
చ॥ వదలనితీవ్ర దాహమున వారికినై పలవించుచోటన | య్యుదక సమీపభూమిసురు
లొడ్డి హ్యగంబుల బట్టిచంపుడు | ద్మ దులను దప్పివాఁకటను మాడఁగ నెండఁగ గాల్చిచేతు
లన్ | గుదియఁగఁ గట్టితోయనునఁ గూడదు నేఁడు త్రిలోకవందితా॥ క ॥ ఉపకార
ము నఱచినవా | పవుసరుఁదలక్రిందు గాఁగ బహుపోడవగు హా| దపశాఖ వ్రేలఁగట్టఁగ |
నైపుడే మియు దారకకున్నదిం | బాదిసుతా ॥ క ॥ హరిపాదభక్తులైయు | శ్వరనింద
యుశంభుభజన సంసేవకులై | హరినిందయుఁ గావించిన | దురితాత్ములలేదు రాళ్లతోడు
తనడవక ॥ క ॥ ఫలకృతంబులన ఱికిన | ఖలులఁ దటాకములు పసులగాఁ ద్రవ్విన హూ
రులగిరిశృంగంబులనిడి దొలుపంగా లేదు దప్పితోఁ గృశియింపక ॥ క ॥ ప్రభునొద్దనుం
డి సుజనుల | నభిమానము మాలనాడి యధిపతియిడున | య్యాభమతములు దప్పించిన | త్రి
భువన కంటకుల లేదు తిత్తొలుపంగన్ ॥ఉ॥ అన్నము వేరము న్నెలకు నమ్మినయజ్ఞులనో
రు క్రొత్తరా | సున్నము వృష్టియుంబలిమిఁ జొన్పఁగ లేదరి గోరు విప్రుచేఁ | గొన్న ...
కమాన్యులను గొబ్బులవెట్టఁగ లేదు గోష్ఠము | దున్నిన దోషి ... కు వస్తఁ
గ లేదు ముప్పిడిఁ ॥ గీ॥ ఆవులను బందె గొఁవద్రొక్కి ... గి నీరు | కనుపునిడనిదురాత్మకుల్గా
నుగలను | జిమువఁ ... లేదు సన్మార్గనిత్యులను చుఁ| బాడివలఁ కని వారిఁ గుంపటులఁ గాల్ప ॥
క॥ అగ్రజుని పెండ్లినే ముక | వ్వగతఁ బామున్ను పరిణయము నొందిన క | ...గే సరునీ
డ్వఁగ లే | దాగ్రహము ... ॥చ॥ ఒకనిమిషార్థ దుఃఖమున నో
ర్చని జేశుని తోడఁ గూడి పా | యక యనలార్చులందెగి మహావిభవంబున స్వర్గభోగ మొం
దక ... పాప ... ములు నమ్మి చరించు నితంతుఁ బట్టిపా | వక ... కుండము ...
వఁగ లేదు సహస్రవర్షముల్ ॥ ఉ ॥ దేవరతోఁట పుష్పములను దెచ్చి శిరంబున దాల్చి కొన్న

వా। పాపపుఁగూటశాస్త్రముల యందుఁ బ్రాకఁగఁ ద్రోయలేదు చో | రావశినేలివి త్త
ముల మార్గశముక్ హరియించు క్రూరులన్ | వావిరి నంధకూపముల వైవఁగ లేదు మ
హోగ్రకాంబునన్ ॥ సీ॥ పరధామునఖిలాపపడిసిరిఁ జూరిచిన దుర్మార్గకను దోయిఁ ద్రోలు వ
లేదు। పరకళత్రములఁ జేపట్టిన పాపాత్ము కరము కాకుల కొల్లఁ గట్టలేదు | పరసతి వదన
చుంబనము సల్పిన దుష్ట బ్రాహ్మణ వక్త్రము పఁగోత్రాద లేదు। పరుని యిల్లాలిలోఁ పడఁ
గాఁగలించిన తులువ దేహంబు త్రొలువ లేదు ॥ గీ॥ పరపణాంగనాకుచ ప్రాంతము
లను। నఖముల దిగిచిన ఖలుని వ్రేళ్లు నుక లేదు | పరవధూమణిఁ బొందిన భాగ్యహీను। గొం
తుపసి ధారముపలంటఁగోయు లేదు ॥ క॥ ఋతుమతులై యుండిన కులసతులఁ గలయు క
ఠోరాకొందు జలజానన తో। రతి సల్పిన భ్రష్టుని పాళి। వ్రతుఁ జరిఁ బడఁ ద్రోయ లేదు పంకే
జభవా ॥ ఉత్సాహవృత్తము ॥ నదులలోఁ దటాకముల వనంబులందు దేవతా। సదనకూ
పగోష్ఠబిలకుశస్థలంబులందు దు | మ్మదము నస్మలంబు విడుచుమానుపాధముల భయం బ్
బొందవఁగ దలవలల పొదడు వాడమున డవలేదొ గిన్ ॥ క ॥ కాలిన యిమ్ములఁ జిల్లలఁ గో
లల విషయుక్తమైన గురుశరముల చే। నాలము సేసిన క్రూరుల | వ్రేలింపఁగ దొరకదిను
ప పెళముల మీఁదన్ ॥ గీ॥ అశుచియై యుండి గోవిప్ర హవ్యవహుల। నంటుకొను ఖలు కర
ములన్ట్ల సూర్య। చంద్రులను గనుఁగొన్న యాశరుని కన్ను। లనలమునఁ గాల్పలేదు భాషా
ధినాథ॥ క॥ కలకాలఁది శ్రాద్ధకాలంబులఁ బితృదేవతల భక్తిఁ బూజింపనిక। ముష్టులఁ గా
రానిలయంబులపై బొలియఁగను నుపంగ లేదు భువనశరణ్యా ॥ క॥ అమవసలఁ గాచి పూ
చిన। కుమతులఁ ద త్సాపరమున క్రూరతఁ దరువుల్ | సమయించిన యవివేకులఁ। గను
లోద్భవ త్రోయ లేదు గరళమునందున్ ॥ క॥ తన వెనుక భీతిఁ జొచ్చిన। జనుని కారక్షింపక
తనిశాత్రవుకును। ప్పవసేసిన యధమాధముఁ। గనికలు గాఁగోయ లేదు కరపత్రములన్
ఉ॥ శ్వానముకోడి పేడి వ్యభిచారిననామకు సూరఁ బందిము | టైవసతీ[illegible]సు రాపునిని
జానప్పయదూరున శౌచసూతకు। ల్బీషుఁ గురూలగార్దభముఁ బిల్లి నిసూనరినంటుసెప్పఁ
డే। స్నానము సేయఁడాఖలుని సత్యము ద్రోయఁగ లేదు వానలన్ ॥ మత్తకోకిల॥ చిత్ర
గుప్తులు వ్రాఁత వ్రాయఁగఁ జేతులాడక యింటిలోఁ। జిత్రకాకులు గంట[illegible]న్నిసిం
చి పాఱఁగవై చి రాఁ, బత్రముల్ శిథిలంబులై యసిపత్రకాననముల్ దివా | [illegible] త్రిలా
రకయుం బుఁజెప్పఁగ రాదు పంకజసంభవా॥ మత్తకోకిల॥ కాలదండము[illegible]
ఘాతుకక్రియ నీస్పిరో। కాలపాశము కచ్చు విచ్చెన ఖర్వవిక్రమ[illegible]గాద | [illegible]
రకోటిభీకర గర్వమెల్ల నడంగెనీ। కాలమేటి యధాధికారము గైగొనుండు సమస్తమున్
సీ॥ అనివిన్నవించిన యమునివాక్యము లెల్ల వినిపద్మభవుఁడు మన్ననయొలర్ప | నూద్రం
డధరరాజ్యము పొగ్గింపఁగ నేలధాత్రీశ్వరుఁడు సల్పు తద్వ్రతంబు। భంగియట్టిదయం దు

శాస్త్రంబులలో పాతకములెల్ల నేనె యుండనిదిగలదె । హరికిఁ బ్రాణంబు శ్రీహరివాసర వ్ర
తమడియెడఁ గిఁ గాని యనఘ నీకు ॥ గీ॥ భూమియభివృద్ధిఁ బొందదా పుణ్యమెట్టు । గుం
డితము సేయఁ జేసిన గోత్రధరుఁడు । గినియఁ గూరక యెట్లుండుఁ గినిసెనేని । పలువదనియ
ష్టపెట్టునె వ్యాపరితరము ॥ గీ॥ ఒకయుపాయంబు కల్పించి యుచితభంగి । నవని నాథుఁడు
గావించునా వ్రతంబు । నఱచియుం డెడునట్లుగా నెఱయఁ జేతు । నమనసంతసమందు
విచారము డిగి ॥ వ॥ అని పద్మసంభవుండు పుణ్యవ్రభావంబు సెప్పె ॥ ఉ॥ శ్రీహరిఁ బోలు
దైవము నను శ్రీహరిభక్తులఁ బోలు మానవుల్ । శ్రీహరివాసరవ్రత విశేష ఫలంబులఁ బో
లు ధర్మ సంపదో యము లేదు సత్యము తో హరి గొల్చిన వారికెల్ల సం । దేము లేదు చేకు
రు ననేక శుభోన్నత భోగ మోక్షముల్ ॥ క॥ పావనములు గలివిష సం । జీవనములు విజిత
మృత్యుజీవనములు భృత్యావనములు చింతిత సం । భావనములు వాసుదేవపదసేవనము
ల్ ॥ క॥ స్ఫురితంబులు దూరీకృత । దురితంబులు మృత్యుభయ విదూరితములు భూ । భరితం
బులు హతరోగ । స్ఫురితంబులు చక్రపాణివరచరితంబుల్ ॥ సీ॥ తలచినయంత నే ద్రౌప
దిమానంబు నిలుపఁడా యక్షయవలువలొసఁగి । శరణన్నయంత్రాసఁ గరిరాజుఁ గావఁ
డా ఘనచక్రధారనక్రంబు దునిమి । కలఁడన్న మాత్ర నెకలుగఁడా స్తంభంబునందుఁ
బ్రహ్లాదుఁడానందమొందఁ । గనుఁగొన్న మాత్ర నెకట్టఁడా పట్టంబు రావణానుజునిఁ ద
ద్రాజ్యమునకు ॥ గీ॥ శ్రీహరికి సాటిదైవంబు చెప్పఁగలదె । హరి ప్రమోదింపఁ జేకుఱున
ధిక మహిమ । హరికిఁ గ్రోధంబు రానెవ్వఁడాచరించు । వాఁడు నిల్చుటయరిది జీవం
బుతోడ ॥ సీ॥ జలజాక్షుపదపంకజములు పూజింపఁ గావలవా చేతులు గలఫలంబు । శే
షశాయికిఁ బ్రదక్షిణమాచరింపఁ గావలవా పాదముల్గలఫలంబు । దితిజాంతకుని దివ్య
దేహంబు గనుగొనవలవా కన్నులు గలఫలంబు । నలిననాభుని దివ్యనామములు నుతియిం
పవలవా నాలుక గలఫలంబు ॥ గీ॥ కనకపీతాంబరుని పుణ్యకథలు వినఁగ । వలవ వా కర్ణపు
టములు గలఫలంబు । భక్తితాత్పర్యములయదుపతికి మ్రొక్క । వలవ వాయుత్తమాంగం
బు గలఫలంబు ॥ సీ॥ ఉపవాసములనుండి యొలయు నెండలనెండి వాయుభక్షణ సేయవల
దు సుమ్ము । తలయొల్ల జడగట్టదళ్ళమై నచలి వట్టువడిఁ దీర్ఘములఁ గ్రుంక వలదు సుమ్ము । బలు
ఘట్టముల నెవ్వ గలఁ బాదములు మెట్టి తారణాసికిఁ బోవవలదు సుమ్ము । పశుమారణము నో
ర్చి బంగారు పోకార్చి వాజపేయము సేయవలదు సుమ్ము ॥ గీ॥ సత్యపావత్రిదేవతాచ
క్రవర్తి । శ్రితజనాధారుఁ డఖిలదుష్కృతవిదూరు । నామకీర్తన చాలుఁ బుణ్యములపో
లు । ఘనతనొనరింపఁ బాపసంఘము నడంప ॥ క॥ ఆతులకము శ్రీతులసీయుఁ । తామరస
దళాక్షు మూర్తికాఁ దామగుటన్ । గామితములిచ్చు నరునకు । శ్రీమిగులఁగఁ డేజేరి సేవ
సేసిన మాత్రన్ ॥ గీ॥ అమృతసాగరమథ్యంబునందు శేష । తల్పమున శయనించియు దా

నహారి। నిద్ర మేల్కాంచియుండు నానెలసమస్త। పుణ్యసమువాయములకెల్లఁ బుట్టినిల్లు॥ సీ॥ కార్తికమాసమాఘస్నానమునఁ బాయు బహుజన్మజనితపాపవ్రజంబు। కార్తికమాసవికాసదీపమువంద భస్మంబులౌ నఘవ్రతతులెల్లఁ। గార్తికమాసభాస్కరనమస్కారంబులను మహాదురితజాలంబులడఁగుఁ। గార్తికమాసగోగణపూజతాపత్రయానేకదోషంబులడఁగఁజేయుఁ॥ గీ॥ గార్తికమునందు శుక్లపక్షంబు ద్వాదశీదినంబున శ్రీమూర్తిమేదినీసుపర్వునకు దానమిచ్చిన భవ్యుఁడొందు। దివ్యకైవల్యపట్టణనవ్యసుఖము॥ మ॥ తిలదానంబు ప్రభాతతీర్థమున భూదేవౌఘసంతర్పణంబులు లక్ష్మీలలనానాథసమారాధనవ్రతంబుల్ తత్కథాకీర్తనంబులుఁ బాలాశపవిత్రపాత్రలదినంబు స్ఫూర్తిగావించుటల్। వలయుం గార్తికపుణ్యమాసమునఁ గైవల్యంబ పేక్షించినన్॥ చ॥ మకరమునం బ్రయాగమున మాఘము సల్పిన నశ్వమేధపంచకఫలమబ్బు నబ్బు నొకస్నానము గౌతమివారియందుఁ గార్తికమున నాచరించిన దదీయసహస్రగుణంబు గార్తిక। ప్రకటమహాత్మ్యసంపదలు ప్రస్తుతిసేయ వశంబె యేరికిన్॥ సీ॥ ఉసిరికక్రిందదామోదరుఁ బూజింపఁగలిగినఁ గలుగు శ్రీకాంతునగరు। ఉసిరికక్రిందఁజేయు జపంబులనుమాత్ర గల్గినఁ గల్గు నఖర్వమహిమ। యుసిరికకడభూమిని సుమంత దానమీఁగల్గినఁ గల్గులోకత్రయఁబు। ఉసిరికక్రిందఁ బెంపెసలారనర్చింపఁగలిగినఁ గల్గు సంకల్పసిద్ధి॥ గీ॥ యుసిరికలక్రిందజాగరంబుండియుండుఁ। గాల్యమునఁ దీర్థమాడఁగాఁగలిగెనేని। గలుగుఁ గైవల్యకామినీకనకకుంభ। కలితహర్మ్యాగ్రములఁ సుండఁ గార్తికమున॥ గీ॥ కార్తికమునందునుసిరికకాయలొక్క। దోసెడించుక హేమంబుతోడఁ గూర్చి। ధరణిసురునకు నెవ్వఁడు దానమిచ్చు। నతఁడు వైకుంఠలోకంబునందునుండు॥ ఉ॥ స్నానము సంధ్యయున్ జపము శాశ్వతహోమము దేవపూజయుం। దానము భూసురార్చనవ్రతంబులు నక్తము లేకభుక్తముల్। భూసుతవేదపాఠము తపోనియమంబులు గార్తికంబునన్। భానుతనూజయొక్కటను భక్తిఁ గోటిమడుంగులైతగున్॥ సీ॥ శ్రీతులసీవనశ్రీవీక్షణము తులాపురుషదానసమగపుణ్యము సఁగు। శ్రీతులసీప్రదక్షిణమశ్వమేధాధ్వరానేకఫలమిచ్చు నతిశయముగ। శ్రీతులసీతీర్థసేవ గంగాతీర్థశతగుణంబులనిచ్చు సంతతంబు। శ్రీతులసీదళాంచితధారణము నిఖిలావనీదానసౌఖ్యంబు సేయుఁ॥ గీ॥ తులసీపూసలమాలికతో జపంబు। లొకటికోకటి మడుంగులై యొనరుచుండుఁ। దులసికిని ముగ్గువెట్టినతోయజాక్షి। యిందిరాదేవిసామీప్యమొందఁగలదు॥ అనిపలికి మఱియును॥ గీ॥ ధరణికొనన్నంగదను మహాదానచయము। లెన్నిగలవన్నికి వెమ్ముడన్నదాన। మర్కనందన యిదియెవ్వఁడాచరించు। నతనిజన్మంబు జన్మంబు మతిఁదలంప॥ సీ॥ అధికదురాయాసు నజ్ఞాతకులబంధుశ్రమసముద్భవఘర్మజలసమగ్రు। ధూళిధూసరితగాత్రు నితుధమధ్యాహ్నకాలసమాగతు క్షుత్పిపాసుపర్యు। నల్లంతటనె చూచియతనికులాచారవర్తనలరయకీమా

ర్తినన్న| శ్రీవిష్ణుఁడనియాత్మఁ జింతించి యత్యంతభయభక్తివినయసంభ్రమములెసఁ
గ॥ గీ॥ నెదురుగా నేగి కొనివచ్చి యుదకమిచ్చి | యాసనలబిడి యన్నపానాదులొసఁగి| వి
శ్రమింపంగ నసుఁగుగావింపవలయుఁ| బగటివేళయును పునభ్యాగతునకు॥ క॥ శ్వానము
నకుఁ జండాలునకైనను నాకొన్నఁ బెట్టనగు నన్నము దాన్నా నైనఁ గెడపఁదగదు| జ్ఞానంబున
గెడపె నేని నరకమునఁ బడుఁగా॥ క॥ జలమొండెఁ ద్రాక్షమొండెను| ఫలమొండెను శాకమొండె
భయభక్తిని డన్వలెఁ గాని యతిథి నూరక| నిలయము వెడలింప రాదు నిర్దయుఁడగుచుకా॥
క॥ ఏగృహాపతిచేనటయ| భ్యాగతుఁడు దిరస్కరింపఁబడుఁ దనదురితం| బాగృహాపతికి
డిచనున| భ్యాగతుఁడు దీయను సుకృతమంతయుఁ గొనుచుకా॥ క॥ మాపటి యతిథికా గెడడి
న| పాపమునకు మితము లేదు భానుజయతనికా | గోపింపక భోజనశయ్యా | సోపేతముగాఁ
గఁ బూజ యొనరింపనగుకా॥ క॥ వాకిట నిలిచిన యతిథికి| నాఁకలిదీర్పగ భుజించు నజ్ఞుఁడు
నరకా| నేకశతంబులలో నతి| శోకంబునమలము మెసవుచున్నని యుంచుకా॥ క॥ కావున న
తిథిం గెడపక| వావిరి నిరతాన్నమొసఁగు వానిది యిల్లా| పావను జన్మము జన్మము| భావింపఁ
గవాని బ్రతుకు బ్రతుకు ధరిత్రికా॥ క॥ ద్విజుఁడైన నన్నమిడఁడా| కుజనుండని తలపవలయుఁ
గుజనుండైనకా| ద్విజానకున్నంబొసఁగిన | ద్విజవంశశ్రేష్ఠుఁడనుచుఁ దెలియఁగవల
యుకా॥ సీ॥ పనిలేని కులశీలభావంబులడుగంగ నన్నదానము సేయ నధికపుణ్యుఁ| దగవు
గా నాచారధర్మంబు నలపోయ నన్నదానము సేయ నధికపుణ్యు | సత్యశౌచములు విచా
రింపఁ బాడిగాదన్నదానము సేయ నధికపుణ్యు| వర్తనంబడుగంగవలవదే క్రియ నన్న న
న్నదానము సేయ నధికపుణ్యు॥ గీ॥ బరుషము నుసోఁకిలోహంబు పసిఁడి యైన| పగిది నిరతా
న్నదానస్థాభాగ్యమహిమ| పాపములఁ బాసి పుణ్యసంపదలొనర్చు | నతికృతార్థుని యూర్ధ్వగం
బుల రయవలదు॥ సీ॥ అన్నదానము సేయునధికుఁ బ్రాతఃకాలమునఁ దలంచిన దోషములు
నశించు| నన్నదానము సేయునమలచారిత్రునిఁ గనుఁగొన్నఁ గలుషవర్గములడంగు | నన్న
దానము సేయునతికృతార్థునితో డభాషింపఁదొలఁగుఁ బాపవ్రజంబు | లన్నదానము సే
యునధికపుణ్యుని పాదధూళిసోఁకినఁ బాయు దురితచయము॥ గీ॥ లన్నదానంబు నిరతంబు
నాచరించు | పరమపావన శుభగాత్రుపత్నియందు | భోజనము సేయువారికి భూప్రద
క్షి| ణంబొనర్చినయన్నిపుణ్యములు కలుగు॥ సీ॥ కడజాతివాని యాఁకలిదీర్చె నయతండు
గరమర్థిస్వర్గలోకమున నుండుఁ| గృపఁ జతుర్థునకు నొగిరమిడు ధన్యుండు దపసులోకము
న మోదమున నుండు| నన్నంబు వైశ్యునకర్థిఁ బెట్టినవాఁడు చంద్రలోకమునఁ దేజమున నుం
డు| నృపకులోద్భవునకెన్నిక భుక్తి యొసఁగిన ఘనుఁడు వైకుంఠలోకమున నుండు॥ గీ॥ బ్రా
హ్మణునకును భోజనాపాయనంబు| నొందఁజేసిన పుణ్యాత్ముఁ డూర్జితముగ| నమరగంధ
ర్వసిద్ధయక్షార్క సోమ| కామహార సత్యవిష్ణులోకములనందు॥ క॥ నిరతాన్నదానమొసఁ

గెడు। నరునింటఁజరించు పరిజనంబులు సహా గా। నరకముల తెరువుసూడరు। హరిలోకము
నందునుందు రధిక విభూతిన్ ॥మ॥ గ్రహవక్రత్వము మానుచుఁ బీడలడఁగుం గరత్నయంబొందు
విగ్రహముల్ దావపమృత్యుదోషములు వేగంబాయు భూపత్యను। గ్రహముల్గల్గు ననింజ
యంబొందవు లోకఖ్యాతి చేకూఱుఁ బ్రౌ। త్యహముల్ దీనులకన్నదానమిడు పుణ్యప్రాణికిన్
సూర్యజా॥చ॥ శరధితరంగమాలికలు సైకతజాలములభ్రసింధుశీ। కరములు వర్షధా
రలు జగన్నుతతారకముల్గణింపఁగా। నరిదియనంగవల్వదదియైన గణింపఁగవచ్చుఁ గాని
రూ। తరణిజయన్నదానసుకృతంబు గణింపఁగరాదు లేశమున్॥చ॥కపిలలు గాలచక్ర
ములు గాంచనశైలములశ్వమేధముల్। దపములు స్వర్ణధేనువులు దైవనివాసముల్విశ్వరా
చనల్। జపములు గూపముల్విధులు సామజఘోటకముఖ్యదానముల్। తవనజయన్న
దానకబళంబుకతాంశముఁ బోలవెన్నఁగన్॥చ॥వరుణుఁడు వంపెఁబంపెగిరి వైరికుబేరుఁ
డు వంపెఁబ-పుభా। స్కరుఁడుడురాజు పంపెఁబురశాసనుఁడంపెనజుండు వంపెనుం। ద
శరథుఁడంపెనంచును బ్రధానవిమానములన్నదాతకున్। బరువడిఁజూపి యొక్కమనిష
ల్కుదురంతమునందు దేవతల్॥క॥ఇనసూనన యీలోకం। బునకున్ రాకుండునట్టి పుణ్యుల
నిఁకనే। వినిపించెదఁదెలియంగా। వినుమని శమనునకు విశ్వవిభుఁడిట్లనియెన్॥శా॥ కాంచీ
స్థానముఁ గుంభకోణమును గంగాద్వారమున్ సేతువున్। బంచాస్యాచలముం గయావట
మునంతర్వేదియున్మాయయున్। బంచారామమునయ్యహోబళము బ్రహ్మక్షేత్రముం
గాశిదర్శించం గల్గినవారు నీనగరమీక్షింపంగరారెన్నఁడున్ ॥శా॥ శ్రీకైవల్యము నై
మిశంబును గురుక్షేత్రంబుఁగేదారమున్। గోకర్ణంబు నవంతియున్మథురయున్ గోమం
తియున్ ద్వారకా। ప్రాకారంబరుణాచలంబును హరద్వాసంబు శ్రీశైలమున్। సాకే
తంబును జూచి చూడరు మనుష్యశ్రేణి నిన్ సూర్యజా॥ గీ॥ చంపకారణ్యబదరికాశ్రమ
ములందు। సాజితంబుగ శ్రీపురుషోత్తమమున। శ్రీహరిద్వారమున నొకరేయి నిద్ర। స
లిపి నీలోకమీక్షింపఁ జనరు నరులు॥చ॥ నరయుపునందు వేగవతి జాహ్నవి నర్మదఁ దుంగ
భద్రఁబు। ష్కరమును జంద్రపుష్కరణి గౌతమి బాహుద గృష్ణ గండకీ। వరుణల గోమతి
యమున వంజుర సాగరసంగమంబులం। బురుషుఁడు దీర్థమాడి నినుఁబూనికనుంగొనఁడె
క్కనంతనా॥ సీ॥ సత్యమేమియులేని జగతీసు రాభర్తకుఁ జేపట్టియుపవీతుఁ జేయునతఁ
డు। ధనహీనుఁడైన యుత్తమవంశసంభవుస్త్రీరక్షపాడుతఁబెండ్లిసేయునతఁడు। విత్తహీ
న్యుండైన విప్రవరునకున్ క్షేత్రంబు దానంబు సేయునతఁడు। తీర్థంబులకు నేగు దీనమా
నవులకు నేమని సంబళంబిచ్చునతఁడు॥గీ॥ చంపఁదెచ్చిన ప్రాణిఁ బ్రసన్నబుద్ధిఁ జంపకుం
డఁగ సంరక్షసలుపునతఁడు। చక్రహస్తుని వ్రతములు సలుపునతఁడు। వనజహిత పుత్ర నీపు
రంబునకు రాఁడు॥సీ॥ సాధ్వసంబున రిపుల్ శరణంబు వేఁడిన నభయదానంబిచ్చినట్టివాఁడు।

ఘర్మకాలమున గోగణములకుదకంబు చేఁదిపోయించిన శిష్టమతులు। దేవసద్మములభూదే
వసద్మంబుల జీర్ణత్వము డిందుపెడు సిద్ధమతులు। తల్లిదండ్రుల నిరంతరము జరావేళ నరసి పోషిం
చిన యార్యమతులు॥ గీ॥ నృపతి కడనుండి యాతురులని గ్రహంబు। శాంతమున నొందఁజేసిన
సదయహృదయు। లబ్జహిత పుత్ర వారు నీయాత్మ్యదిక్కు। స్వప్నమునునైనఁ గనుఁగొంట సం
దియంబు॥ శా॥ ఓకంజాతపత్రనూజ నీ మదకరాళోగ్రక్రియానైరిభో। త్సేకగ్రీవతలప్రకల్పి
తభగ్నోద్రేక సుస్ఫురద్ఘంటికా। నీకానేకఘణంఘణప్రవళయ నిర్ణిద్రధ్వను ల్వీనులం। దాక
ర్ణింపడు పద్మనాభుపదపద్మారాధకుండెన్నఁడున్॥ సీ॥ నడువండు నీ పట్టణప్రాంతమునకు
సుందరధరధ్యాన తాత్పర్యనిరతు। డరుగఁడు నీ వెలుయామ్య దేశమునకు బలిభిక్షు సా
ధైకభాజనుండు। చనఁడు నీపురికి నైజలశాయి శ్రీపాదవనజాత తీర్థసేవారతుండు। కానఁడు
నీలోకము టూపథశ్రేణి హరినామ సంకీర్తనాన్వితుండు॥ గీ॥ చూడఁడెన్నండు నీ లోకము
భ్రమార్గ॥ కల్పితోత్కటబహుపతాకావ్రజంబు। పద్మవనవాసినీమనః పద్మనిలయు। స
కల సేవాన్వితుండైన సజ్జనుండు॥ క॥ జలజాక్షుశంభుపూజన। ములరించు కృతాఘులకు ద్రి
యంబున పుష్పంబులు పత్రములందిచ్చిన। చెలువుఁడు తాపకపురంబు చెందఁడు బలిమిన్॥
క॥ దేవాలయంబు నూడ్చిన। పావనునకు నందు నెన్నిపాంసువులెగయున్। వైవస్వతయ
ప్నేండ్లను శ్రీవైకుంఠమున నతఁడు చెలఁగి వసించున్॥ గీ॥ జలములోఁ కొన్ని చిలికించ చెల్లు
పుమిగులు। హరినివాసంబునను పుగానలును నెప్పఁ। డతఁడు నిసదక్కువ సించు హరిపుర
మున। వేయి కల్పంబులత్యంత విభవమలర॥ గీ॥ హరుని మందిరంబునందైన ప్రముగ్ధ శ్రీ। హరిని
లాసభూమియందునైన। బద్ధముక్కటిడిన భవ్యుండు పద్మాబ్జములు ముకుందలోకమునవి
సించు॥ గీ॥ ఆలపాల నారికేళోదకంబుల। నిక్షురసము చేతనీశునైన। నబ్జనేత్రునైన నభిషేక
మొనరించు। జనుఁడు నీపురంబుఁ గనుగొనఁడు॥ సీ॥ ఏ దేని నొకపుష్పమిందురేఖామౌళి యు
త్తమాంగమునందునునుచునతఁడు। జిల్లగామందు వేషవిద్యింబకునకు సువసుధారవిం
దంబు నొసఁగునతఁడు। భవు శరీరంబు వాయువు సోకఁనట్లుగా కృతి వాశవ్యంతంబు ద్రిష్ప
నతఁడు। గణాధ్యక్షయము కరాగ్రమునందు ధరియించి నృత్యమీశ్వరు ద్రోలనేతుపునతఁడు॥
గీ॥ హరుని సముఖమునందుఁ బ్రయత్నమమర। నిమిషమాత్రంబు దీపంబు నిలుపునతఁడు। శివు
నిభవనంబునకు ప్రదక్షిణము సలుపు। నతఁడు నీపట్టణము సూడఁడర్కపుత్ర॥ క॥ గొడుగు
లును బాదరక్షలు। జలపాత్రలు వేసవులను సద్విజతతికిం। గడు భక్తి దాన మొసఁగిన। పుడమి
జనులు రారు నీదు పురవరమునకున్॥ క॥ అవలక్షణంబున బ్రతితో। జనిన సధూమణులు స
ర్వసంగత్యాగం। బొనరించిన సంయములును। గనరెన్నఁడు నీపురంబుఁ గంజాతసుతా॥
సీ॥ ప్రజలే గుత్రోవఁ జప్పరము శీతలముగా కట్టించి యుదకంబు వెట్టునతఁడు। బులికిలో బడి
చలించుచునున్నచోట బెబ్బులిఁ జంపి ధేనువుఁ బ్రోచునతఁడు। దుర్భిక్ష వేళలందునఁ బట్టె

అన్నంబుగ్రపెట్టియతిథిరక్షించునతఁడుఁ । గుణితల్పమైనచో గురుబుద్ధి మైకొనిధృతిని
బాహాంబుగా త్రైంపునతఁడు॥ గీ॥ నగ్నిభయమైనతఱిఁ బాలయంబుసొచ్చి । ...ములతో
డఁబ్రాణులదహనమునకుఁ జిక్కకుండఁదెగల్చినచిరయశుండు । నూఁడఁడెన్నండు నీమోము
ము సూర్యపుత్ర॥ సీ॥ పశులకైకొయివోయి పరులశస్త్రములచే నిలోన సమసినయట్టి
వారు॥ పరుషదోషగనఁడ్డపడి దురాత్ములబిట్టు దెరలించి వారిచేఁదెగిన వారు । ద్విజులబా
ధింపఁగా వెఱకుండనివారి బందికాండ్రలచేతఁబడిన వారు । చెఱపట్టుకొనిపోవ నుఱికి
భూపజఁగా చిరిపులచేఁ గెడసినవిపులయశులు॥ గీ॥ దశము విరిగినచో ధరాధపుపిఱుందని
లిచి శత్రులకెదురేగి నృపతి మెచ్చఁ । బోరి రణవీథిఁ దెగినట్టి పుణ్యమతులు । దినకరాత్మజ నీ
పురంబునకు రారు॥ శా॥ ఆచంద్రార్కముగా మహాక్రతుల నెయ్యంబారఁగా వందియా
త్మోచక్రంబున నిత్యకీర్తులు ద్రుమశస్త్రీఁబాందు బాలల్కా శా । ప్రాచుర్యస్థితిశంకరాచ్యుతత
థాథంగుల్పప్రబంధములు న్వావాప్రాడి సున ర్చు సత్కృపులు నివ్వర్జింతురే కాలము॥ .. *
సీ ॥ కలకాలము సుబరాంగనలఁజెట్టిఁ డ్రఁగా నాత్మలో భావించు నార్యమతులుఁ
బరులయర్థములస్వప్నంబులో పలనైన నంటఁగానొల్లని యమలమతులు । మఱచిత
ప్పియనుధమౌఁ బుంటుఁబొఱఁగియున్నతంబులాడని యుట్టిఘనులు । నఖిలజీవులయెడ
ననుదినంబును గృపారసభావమెడలని యసమసుకృతు॥ గీ॥ లాత్రితులబంధువర్గంబు
న తిథిజనుల । నరసి సంరక్షరొయోసిరించు నఘువిదూరు । లాత్మశుద్ధియొనర్చు మహానుభావు
లర్కనందన నీ పురికరుగుదెరు॥ కవిరాజవిరాజితము॥ పనసలు నిమ్మలు మాజిఫలమ్ములు మా
టలముల్వకుళంబులుగాం । చనములు నారికెడంబులు నీపలు చంపకముల్పురపొన్నలు చం
దనములు దాలరసాలతమాలకదంబసుగంగములందముగా । వనములు వెట్టిన ధన్యులు నీయు
నివాసము గన్గొనరర్కసుతా॥ మత్తకోకిలము॥ సీ ॥ నైవేద్యములులేని దైవంబులకునుపహా
ములొల్పించునతఁడొకండు । పగవాని రాజ్యంబు పైదండుచన్నచో భూమిఁగాచింపనిత్త
ఱుఁడొకఁడు । వ్యాధితోఁ బలవించువారికౌషధమిచ్చియారాటముడిపినయతఁడొకం
డు । గోగణంబులలోనఁ గోడెనొక్కటి నేర్చిఁ జన్నె చేసిన ధర్మశాలియొకఁడు॥ గీ॥ క్రమ
సంక్రాంతిముఖముఖ్యకాలములను బిత్రుతతికిఁ బూజఁగావించునతఁడొకండు । గన్నెపా
మ్మొందమనియిచ్చుఘనుఁడొకండు । గనఁడునీవేలు పట్టణంబినతనూజ॥ సీ॥ చెలమనీటను ప
దీజలమునందైన స్నానంబు మాఘమునందొనర్చునతఁడు । సంతతంబును విశేషపదార్థ
ములు నిజాచార్యుసద్మమునకుఁ జరుపునతఁడు । స్థితిదప్పియరుగు దెంచినభూమి భూమి నితొం
టిస్థితి వృత్తంబుగఁ బ్రతిష్ఠించునతఁడు । గాశిగయా ప్రయాగలముఖ్యమగునట్టి పుణ్యభూ
ములను ంకముడుపునతఁడు॥ .... *
గీ॥ నమరనొకరేయి దగినప్రయత్నములర । నిజగృహంబున ధారుణీ నిజవరులకు । *

రయన మర్పించు నటువంటి సజ్జనుండు। చూడఁడెన్నఁడు నీమోము సూర్యపుత్ర॥క॥ చెలువు
లు గట్టిన పుణ్యులు।దలువక ధాన్యమ్ము లమ్మ్మ ధన్యులు ప్రజలకున్। జెలువిడి పించిన సుకృతు
లు నైతిన యర్కతనూజ రారు నీపురమునకున్॥ మత్తకోకిల॥ తాలవృంతములాతపత్ర వితాన
ములు ధ్వజచామరాం। దోళికల్ రథదర్పణంబులు దూర్యతల్పచయంబు శోం। గాళియల్బ
హుళవస్త్రభూషణగంధముల్ కరికర్పణం।బొలిఁ జేసినవారు నిన్గనసొల్లకుండుదు రర్కజా
త॥ మఱియు నగ్నిష్టోమోక్థ్య వాజపేయాతిరాత్రాప్తోర్యామములును సత్త్రసంతానంబు
లు నాచరించిన కృతార్థులును దులాపురుష తిలపర్వత శ్వేతాశ్వ మహామేరు సప్తసాగర హి
రణ్యగర్భ ధారాప్సాచల కపిలధేను రజతశైల గ్రహోత్రాద్రి కృష్ణాజిన సాలగ్రామ శివలింగ
శయ్యాశకట గృహమహిషీ గుడలవణాజ్యకన్యాదాన వస్త్రాభరణ విద్యాదానంబులు మొద
లైన మహాదానంబులొనర్చిన పుణ్యులును లక్ష్మీనారాయణానంతవ్రతోమామహేశ్వర కృ
ష్ణాష్టమీ కృష్ణచతుర్దశీ కృత్స్నచాంద్రాయణ సోమవారాది వ్రతపారాయణులును దేవ
బ్రాహ్మణప్రతిష్ఠాపరులును నాదిగాఁగలుగు మహాపుణ్యపురుషులును నీపురంబునకరుగు
చేరరని ధారతీజానిధనరాజున కెఱింగించి మహాత్మా యిప్పుడు నాచేతఁ జెప్పంబడిన శ్రీ
విష్ణుమాహాత్మ్యంబును నామలకతులసీ కార్తీకమాసస్వరూపంబును నన్నదానప్రభావం
బును సకలధర్మాధికృత్యంబును నిరంతరంబుఁ దాత్పర్యంబునం బఠియించువారికి విను
వారికిఁ బుస్తకంబు లిఖియించువారికి నాయురారోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధియును బుత్రపౌత్రా
ర్థసకలసంపత్సమృద్ధియును గైవల్యలక్ష్మీసౌఖ్యంబును గలుగు ననియానతిచ్చె॥ఉ॥ ఎన్నఁగ
గల్గు దానముల నిద్ధరయజ్ఞములందు నొనన।ధన్యత భోగమోక్షమహిమోదయులద్మ్ములనై
ల్లనాఁడువి।ఛిన్నవిభూతితో నొసఁగు శ్రీహరివాసర సద్వ్రతంబువి।ద్వన్నుతభాగ్యహీనుల
కుఁదానొనఁగూడఁగ నేరదెన్నఁడున్॥క॥ వ్రతములలో హరివాసర।వ్రత మొందధోక్తం
బు భూమివలయంబున నా।వ్రతమున కితరవ్రతములు।మతిఁదలపోయంగ మాస్తిమశకాంత
రముల్॥చ॥ అని తెలియంగఁ బల్కి వినయంబున నంతకువీడుకొల్పియు।వ్వనరుహాసంభ
వుండు చెలువంబు గలంతయు నొక్కరూపుగా। మనుకొని మాచి తాభువనమోహనమో
హిని నాంగనొప్పనం।గనస్పృజియించె నిజాదరనితాయకులద్భుత మంది చూడఁగన్॥సీ॥ త
లిరులునుదులు గత్నములు దారలు వటుఫలములు డొనలనంటులు పులినము। తావాకుసుడి
బయల్ రాహువు దరఁగలుఁగరికుంభములు దూండ్లు గవఁకగుహాలు। జలజము ల్పసరతా
యలు గల్వరేకులు గంబువద్దంబు బింబంబు మొల్లమొగ్గలు శ్రీకారములు చంపకము మీనచా
పము ల్పొలయ ఖల్పించురుండు॥గీ॥దమమును మరునెత్తుపలకనఁగ్రమముతోడ।నమరుమున్ప
ది రెండు నంనంగముల వెలసె।సమదగజయాన గలకంఠి స్వర్ణవర్ణ। నీరజామోదయు మ్మో
హినీపథూటి॥సీ॥ పదతలంబుల కెంపు పద్మరాగప్రభాసముదయంబుల నెకసక్కెమాడఁ।దే

లిగన్నగవడాలు బొలకరిమెఱుఁగుదీఁగెలమాలికలతోడ మేలమాడ। ముద్దుచెక్కులకాంతి తనిద్దంపుటద్దంపు చెలువుతోడుతఁ జొత్తుసేయుచుండ। నిగురుతుచంబుల తళుక్కులు మించి బంగారునిగ్గులనెల్ల యింత నిగ్గువఱుపఁ॥ గీ॥ కుటిలకుంతలరుచులు గాఢోక్తునుచు నింద్రనీలపఙ్క్తులనెఱరంగు గేలిసేయ। నఖిలమోహనసౌందర్యములరసఙ్ఞని। కట్టెదుర నిల్చె మోహినీకాంతయపుడు॥ సీ॥ చంద్రచంపకతుదేభేంద్రవజ్రారత్నవదననాసాయానరదననాభ। బిసకాండశారీనపికసైకతస్వర్ణకరనేత్రభాషాజఘనశరీర॥ చక్రచాపాకాశజలరుహాదర్శవప్రపళకుచభ్రూమధ్యపదకపోల। యశిపుష్పబింబఫలాంబుజశ్రీకారకచసారభాధరకంఠకర్ణ॥ గీ॥ బర్హశశిఖండకర్పూరభంగకమఠ। కచభరాళికహంసరేఖాపత్ర। కాకకాశ్వత్థదళనఖమారసదన। కనుఁగొనఁగనొప్పె మోహినీకాంతయపుడు॥ చ॥ వనితమొగంబు చందురుఁడువత్రుఁ నగుబ్బలు చక్రవాకముల్। తనువుమెరుంగు నేత్రములు దామరలుండడఁ బాటునొందనో। యనియెజుఁడించుకోకచపలాబములందును గందుపక్షముల్। తనరహితంబుగే సరవితానముగంగఁగఁ జేసెనేర్పునన్॥ అప్పుడు। గీ॥ మోహినీకన్యసుందరమూర్తిఁ జూచి। శిరములోకయింత గదలించి చెలువుతోడ। జలజసంభవుఁడద్భుతస్వాతుఁడగుచు। నాదరంబున నిట్లనియానతిచ్చె॥ క॥ తనుమోహినిరుక్మాంగదుఁ। డనుభూపతిధాత్రియందు హరివాసరశో। భనపుణ్యవ్రతము మహీ। జనులను బంధువులఁ బాసు సలుపుటకతనన్॥ లయగ్రాహి॥ పాపములరోగపరితాపములజన్మభయరూపములఁ బాసి పెనుతేపలగు శ్రీలం। జూపరకునెక్కుయపరూపబహుభోగములతీపులను ఖిలించి తుది శ్రీపతిపదంబున్। వేపడసి యవ్విభునిత్రోవున యశశ్శుభకలాపములనుందుదురు కాపురుషులునసా। టోపభయదోగ్రజలకూపములగూలరు మహాపరమభాగవతులయి పరగుఁ వేడ్కన్॥ ***

ఉ॥ కావుననమ్మహీశ్వరుని గాదిలిసుప్రతమద్భుతంబునీ। కావిదిశాధినాథుహృదయాబ్జములోని పవిత్రం బెడల్పమే। భావమునందునైన నొకపాటి మనుష్యునిఁ బోలెఁ జూడరా। కావసుధాధినాథుఁడనుమహాత్ముఁడు ధైర్యసమగ్రసంపదన్॥ కావున॥ సీ॥ కలికిచూపులచేత గర్వంబు వదలించి ముద్దుమాటల మనోమోదమొసఁగి। దరహాసముల చేతఁ దమకంబు వొడమించి సయ్యాటముల ధైర్యసరణి బాపి। వీణారవంబు చే వేడ్కలు నిగుడించి మధురగానముల మర్మములు గలచి। పరిరంభణముల చే భావంబు పొగయించి యధరామృతమున మోహంబు నెఱపి॥ గీ॥ పద్మసాగరసర్వతోభద్రహూగ్మ। చక్రసింహళలోకనచాపధేను। కాష్ఠచంద్రాసనములాదిగ్రామబంధ। భేదముల నోలివలపించు బిసరుహాక్షి॥ క॥ ఘనమీపనికొంచెము గా। దని ప్రస్తుతి సేసి సరసిజాసనుఁడిట్లా। డిన మత్సరించి మోహిని। దనమది గర్వం బెలర్పఁగా నిట్లనియెన్॥ చ॥ కటకటభారతీశ యదిగారణమై భువనైకమోహన। స్ఫుటనవరూపరేఖలను సొంపు వహింప జనింపఁ జేసి నే। డిట వెలభామలంబలెను కించుక వెల్తిగఁ జూచి

ఖూళిభుం|బటుకకధిగమానసుఁడళంగధ్వజ వతుఁడంచుఁబల్కెదే॥క॥దివసములనునశ
క్షోమల!యువసాధనులైనిశాంతయమదమశీలా|సువ్రతులై ననుమోహవ|రవశులగనిన
సవజేతురాజాంగిజా॥సీ॥ చక్రనాకలమించునకతురాదనిపించుపలిగుబ్బచనుదోయి
చెలువుచూచి|నింకుచంద్రురుకాంతినిరసించునల్లంతమొలకనవ్వులముద్దుమోముచూచి|
యింద్రనీలపురంగునెరవునేయగడంగుకుటిలకుంతలములకొమరుచూచి| మరుబాణము
లరొమ్మునెలవునేయఁగనొప్పునిడువాలుగన్నులకడిమిచూచి॥గీ॥ పొలుపుమీఱినసైల
శంకబాహులుచూచి|కమఠదళుకొత్తుబింబాధరంబుచూచి|తలిరులనుబోలుమృదులహస్త
ములుచూచి| నలవశుఁడంగనెంతటివాఁడుక్ష్మపతి॥క॥ఘటుశరముగుద్వైశా|స్ఫుటమధు
రరవంబుచెవులసోంకినమాత్రన|ఇటరాజుఁడైనగాసీ| ఘటదాసుఁడుగాఁడెరెండు
గడియలలోనే॥క॥వారిరుహాగన్నాదళ| చారుదిలోకనమునందుజనపతిగరఁతు|స్నే
రుపులేటికిఁజూపను|గోరంగడతేరుపనికిగొద్దలి యేలా॥క॥ పైపడి పియుఁగరగింపఁగ|
నోపనిజనరాలిరూపునెఱపులవేలా |చూపులుగన్నులువన్నులు | పాపటయనుమురు
వురాతి|పతిచుకులేనే॥వ॥దిభవములేనిసంపదయువేదములేనిభూసురుండునూ| రథ
మునులేనిసూనములురాజులుమెచ్చనివిద్యయున్మహా|పభవులులేనిరాష్ట్రమును భావ
మునందములేనినాటమిజా| విభుచశుజేయలేనియలివేణియునేలత్రిలోకవందితా॥వ॥
అనియిట్టివిధంబునంబంతంబులాడినయమ్మోహినీకాంతచతురవాక్యంబులకుఁజతురాన
నుండుసంతుష్టాంతరంగుండై నిజపుత్రియైనయమ్మోహినికిసహాయంబుగాఁగొందఱనిం
దువదనలంగల్పించినవరత్నకీలితకైలాసయొక్కవీణియనుసంగి యనేకామినీనివహం
బుతోఁగూడదివ్యవిమానంబునెక్కించియనిపినమ్మోహినీకాంతసత్యలోకఁబుగదలి
వైలోకజనర్లోకసువర్లోకాదిలోకంబులుత్తరించిభూలోకంబునకువచ్చి యనేకపట్ట
ణాకణ్యగిరిసమూహంబులుఁడచిసర్వర్తుకిసలయకుసుమవిసరమకరందరసఫలభరిత
ంబులగుఖర్జూరకదంబకర్ణికారకదళీకాకర్పూరకాంచనకముకకపిత్థకర్బంధుకరంజ
కగవీరపనసపాటలపారిభద్రపలాశమాలూరగమధూకమదనమాకంతమాధవీమల్లికామా
లతీపిప్పలమన్మథబాణతాలహింతాలనారికేళనాగరంగకుటజకుందచందనాశోకజంబువు
న్నాగజంగీరవకుళలవంగార్జునకుద్దాలకేతకీ | పముఖనానాతరులతా శోభితంబునుదశ
న్నతశాఖాప్రదేశమదకోకిలశాలికామయూరకూజితంబును స్నిగ్ధకానారకైరవోత్పల
కల్హారశతపత్రవిరాజితంబును రాజమరాళసారసక్రౌంచబకకారండవచక్రవాక పరి
స్ఫుట కేంకారరావంబునుదదగభాగచందకాంతచింతామణిశిలావేదికాహర్మ్యగో
పురసప్తయోజనవిస్తారప్రాకారంబునునగునిష్టకామేశ్వరమహాదేవదివ్యభవనంబును
గలిగిరొప్పారుమందరంబనుభూమీధరంబుగడిచియమ్మోహినిచెలులుంచాను విమానం
బుడిగిచనుసమయంబున॥సీ॥కిన్నరీకిన్నరక్రీడావినోదాబ్ధిరామానునొందవిశ్రామసీమ|

రిణీహరణపోతకానీకనిభువనవ్యాపారలీలానివాసభూమి । మర్కటీమర్కటోన్మాదఫలనకరాకృష్టశాకంపశాఖాకులంబు । కలభికాకలభఘీంకారప్రతిధ్వనిస్ఫురితగంభీరగహ్వరసమృద్ధి ॥ గీ ॥ సిద్ధగంధర్వఖేచరస్త్రీనఖాగ్ర । ముఖరితాతోద్యవాద్యసంభూతగాన । పులకితాశేషతరులతావిలసనంబు । సానువిభ్రాజమందరశైలభూమి ॥ ఉ ॥ ఆనగవీథిఁ గాంచెఁ దుహినాద్రిజభర్త త్రిలోకకర్తసం । ధ్యానవతాండవప్రియు సుధాకరపావకభానునేత్రుఁ బంచాననునాదిదేవుఁ గరుణామృతసింధు నిభక్తలోకసం । తానమహీరుహంబుఁ బ్రమదంబున రత్నసువర్ణలింగమున్ ॥ క ॥ నిండిన వేడుకతో నాఖండేందుకిరీటిపాదకమలంబులకున్ దండప్రణామశతములు । ఖండితభయభక్తి జేసి కామినికడకన్ ॥ సీ ॥ అంభోజభవసురేంద్రార్చితచరణాయ మరణదూరాయ నమశ్శివాయ । పద్మాప్తకోటిప్రభాదివ్యదేహాయ మఘసంహారాయ నమశ్శివాయ । డమరుత్రిశూలఖడ్గకపాలహస్తాయ మథితదోషాయ నమశ్శివాయ । గగనకల్లోలినీకలితోత్తమాంగాయ మౌళిచంద్రాయ నమశ్శివాయ ॥ గీ ॥ మౌనిసంసేవితాయ నమశ్శివాయ । మదనదర్పహరాయ నమశ్శివాయ । మధువిరోధిశరాయ నమశ్శివాయ । మంత్రరూపాత్మకాయ నమశ్శివాయ ॥ సీ ॥ కదలిపో అని తేరువదలిపో అని పేరుఁ జెఱుపఁగా మెఱుపఁగానైతిఁ గానని । పానఁబెట్టనియమ్ము మోసఁబెట్టనిసొమ్ముఁ బట్టఁగాఁ బుట్టఁగాఁ బెట్టరేని । గంతుగంధపుఁ బూఁత వింతచందపుమేతఁ బూయఁగా మేయఁగా డాయరేని । మింటఁబుట్టిన ధారమింటఁ గుట్టని చీర తలయందు మొలయందుఁ దాల్పరేని ॥ గీ ॥ మెఱుపువిల్లు విలాసంబునేఁ జపునిల్లు । గలుగనుతి కెక్కరేని నాకరములెత్తి మొక్కనటువంటి దేవసమూహములకుఁ గ్లేశభవభంగయిష్టకామేశలింగ ॥ సీ ॥ సమదవారణదైత్యచర్మాంబరమో కాని పైఁ దాల్ప వోక పాటిపచ్చడంబుఁ । గమలసంభవు మస్తకముల పేరులె కాని పూనసొమ్ములపు వజ్రభూషణములు । నంగసంభూతభస్మాంగరాగమో కానియలదసొమ్ములపు మేన మలయజంబు । గాలకూటమో కాని కడిసేయసొమ్ములపుఇంట వండినబోనమిచ్చగించి ॥ గీ ॥ జగతి నెవ్వరికటువంటి సరణి చెల్లుఁ । జర్చ సేయఁగ దేవతాచక్రవర్తి । వైతనర్చన నీకె కాకాదిదేవ । క్లేశభయభంగయిష్టకామేశలింగ ॥ క ॥ ఘనములు ధనధాన్యనివర్ధనములు నపమృత్యుభయనిధనములు భక్తా । వనములు ముక్తినిధానా । జనములు శివమోపదాబ్జసంస్మరణంబుల్ ॥ క ॥ శూలింగపాలమస్తక । మాలిన్నయశాలిఁ జంద్రమౌళిం గతునిర్మూలిన్ సుగుణాలిన్ శుభశీలిం గరకేలిఁ జర్మచేలిం గొల్తున్ ॥ వ ॥ అని యనేకవిధంబుల నయ్యీశ్వరుం బ్రస్తుతించి యమ్మహాదేవుని పాదోదకప్రసాదంబులు గైకొని యహర్నిశంబులు నయ్యిష్టకామేశ్వరు సేవించి మోహినీకన్యదన చేతి రత్నవిపంచి మ్రోయించుచు షడ్జమపంచమస్వరంబున ననేకరాగతాళసంకీర్తనంబులను సూళాదిగీతంబులం బాడుచుండె నప్పుడప్పద్మాక్షి నిజవయస్యలు దమతమమనోహరంబులగు తావుల సుందరసర్వతంబుఁ జరియించుచుండిరని సూతుండెఱింగించిన విని నైమిశారణ్యవాసులైన మునీశ్వరులటమీఁద విధృత్తాంతం బెట్టి

దనిశ॥ శా॥ సంసారార్ణవతారకాకారమహిత్వత్పంకజాతావళీ। హంసశ్రీగపటీరహారవి సత్కీర్త్యాశ్రకల్పకల్పప్రజా। ధ్వంసస్వాభవకాలకాలకుదజిత్పంరంభరంభాధిపో। త్రంసశ్రీకరభోగిభోగిరథస్థాందరాస్తాంగ్నిసుభకుంజీరకా॥ క॥ గౌరీఘునస్తనాంగని। హారాహారాంగుళీయకాభరణరక్షా। చారుభుజదండదండకతాటకగతిగన్యపద్యతత్పర్హృదయా॥ మాలిని॥ కనకశిఖరిచాపాకాలనాశప్రతాపా। జననభయవిహారా శైలజాచిత్తచోరా। దినకరశశినేత్రా దివ్యకాంతాకళత్రా। వనజనయనబాణా వాగ్గిరాంశ్రోధితూణా॥ ....

గద్య॥ ఇది శ్రీమత్సార్వభౌమశ్వరవరప్రసాదలబ్ధకవితావవిత్రపోతయామాత్యపుత్త్ర సకలజనానందచర్య ప్రౌఢకవిమల్లనార్య ప్రణీతంబైన రుక్మాంగదచరిత్రంబనుమహాప్రబంధంబునందు దండధరుండు సత్యలోకంబునకరిగి కమలగర్భుని సముఖంబున సంగాలవదండకాలపాశాదినిజసాధనంబులనిడి నిజలోకజనశూన్యత్వకారణంబు నెఱింగించుటయును దేవతాసార్వభౌముండు ధర్మునకు శ్రీహరిభక్తిప్రకారంబును గార్తికమాసమాహాత్మ్యంబును వారులకతులసీవిశేషంబులును నన్నదానమహిమంబును సకలధర్మప్రకారంబులను నెఱింగించి భవదీప్సితంబానర్తననిజసోమోదంబుగా బలికియతనివీడ్కొలుపుటయు గమలసంభవుండు మోహినీకాంతను బుట్టించి రుక్మాంగదుండొనర్చునేకాదశీవ్రతప్రకారంబు దెలియంజేసి తద్వ్రతంబు నంతరాయంబొనర్చుమని నియోగించి యనుపుటయును మోహినీకాంత మందరనగంబునకరిగియందు నిష్టకామేశ్వరుని సేవించి నిలుచుటయు నన్నది ద్వితీయాశ్వాసము॥ ....

శ్రీరస్తు.

ఏకాదశీమాహాత్మ్యము - తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీలోకలోచనాంబుప్రాలేయకరాగ్నిభూమిపవనాకాశ। స్థూలాత్మామూర్తియుతసుత। భూలలనాధీశదక్షపురిభీమేశా॥ వ॥ అవధరింపుము శ్రోతధకుండు శౌనకాదిమహామునులకిట్లనియె॥ చ॥ వనజజుశాజ్ఞనచ్చుడని వారణఘోరవృగావశుల్గగన్। జననము నొందికొవ్విపరుషధ్వనులిచ్చుచుగుంపులై వడిన్। జనినలు దిక్కులందిరుగసాగిమనుష్యులఁగూల్చిసస్యము। ల్మనుములుగట్టిమేసిసురుము ల్మణమాత్రమునందిగేయుచున్॥ క॥ మారెందు లేకనిరతము। గారియువెట్టంగబెగడికనములసందుల్। దూరుచు బ్రజలందఱునొక యోరంబునగుంపుగూడి యెన్నిరియిట్లుల్॥ గీ॥ ఈకుణమె భూమిగలవారమెల్లనరిగి సార్వభౌమేంద్రునితోడ మన పాటుతెల్లి। విన్నపము సేయకూరతయున్ననిండ్ల। పట్టునుండంగరాసంచుబలికియపుడు॥ సీ॥ పసిండిపువ్వులుకట్టుపచ్చడంబులు వెలిచీరెలు గుజ్జరిశారుశళు

లు। చమురుకావఁగ్ల రాజనవుబి శ్యాంబులు చెఱకుఁగోలలు కందబిరిగడములు। మినుములు
పెసలు మామిడిపండ్లు కొంకాయలప్పంబుదములపుటాకుకట్లు। పోఁకపోఁతులు పండ్లుమిను
తండంబులుఖర్జూరములు దేనెకలుపచమురు॥ గీ॥ తోనమొకములుఫందులుదప్పితోడ
లు। శుకసపండ్లును బెల్లంబు పంచదార। గసగసలు చారపప్పు। దాక్షఫలములును। గోనుచు
బ్రజలేగిరవనీశుకొలుపునకును॥ గీ॥ సరవిరుణ్యాంగదక్షితీశ్వరునిఁగాంచి। తాముదెచ్చిన
బహుపదార్థమ్ములెల్ల। వనివాయకు సముఖంబునందుఁబెట్టి। చక్కసాగిలిమ్రొక్కిహస్త
ములుమొగిచి॥ గీ॥ అవధరింపుమురుక్మాంగదావనీశ। నీవురాజ్యమ్ము సేయఁగా నేటిదాక।
చల్లనై యున్నమాపదార్థములనీడ్చఁబెక్కియుంటిమిపిన్నపాపలును మేము॥ ఛ॥ నరవర
యీరసుంధరనిరంగనదృతమేమిచెప్పనేఁ। డురుపడియస్సుఁబోతులుఘదోద్ధతసామ
జములపగాహమాఁల్। గరులుసుదుప్పిలేళ్ల లెలుగుప్పారిణాంబులుఁగోట్లసంఖ్యభీ। కరరవము
లెచ్చలంగనరికట్టుకయున్నవియొండుఁజూచినన్॥ సీ॥ చేలకాపలివారిఁజించిపండకలాడి
పండినసస్యముల్పాడుసేసి। గుండుగూలఁగఁగూల్చికుప్పలుగోరాడిఫలవృక్షములము
పడఁగఁద్రోఁచి। తోఁటలకురికినిర్ధూమంబుగావించికమలాకరంబులుగలఁచివిడిచి। జనప
దంబునోగ్గిసంహారమొనరించిపసులమందలకేగి యసువులడఁచి। గీ॥ తోఁటకాండసు దే
శంబువెళ్లఁడఱుమి। పూపొదలునాకుతీవెలు భూమిఁగలుగు। చెఱకుతోటను నారికేళములుమి
యుగద్రోఁచి। మందలైయున్నదావియొందుమాయులేక॥ మాలిని॥ వేటలకొండగుపాఖనమున్
పృథివీవరనైకొనియాటవికుల్ ఘాటముగాజనిమందరనీకరకొకలముస్వచ్ఛగానతు
లన్। మాటులుగట్టునుపాయగళాదలిరె దుంపుము తుంపకదక్కినమా। కోటికినీవద్దనసా
యములెంతులకేనియునేగెదమిఁడఱమున్॥ క॥ వేఁటమృగంబులఁబోరిగొని పిసూటిగమ
ముఁ బ్రోచు టేమిచోద్యము పటుశా। స్త్రాటోపనిపుణబండికి। చేటపరు వెయ్యననిసాక్షి చిం
తింపంగన్॥ గీ॥ కవిరాజవిరాజితము॥ భయమునభూప్రజలాడినమాటలు పార్థివశేఖరుఁడా
దరణిఁ। గయికొనిరోమలవిచారము నేగలుగఁగన్ మృగకోటులు దుండెదనే। భయపడవలదు
సుఖంబున నుండుఁడిబంధులఁగూడి యటంచు సుమాసనుద పాసి కుడుంబజనంబిసిభుందు ప్రతా
పమొనర్పఁగఁదక్షణమే॥ చ॥ తనయునిమోము సన్నిగ్రసనదంబున నిట్లను నీవుభూమిపాల
నమొనరింపుమేనడఫులన్ గజసింహాలులాయఖడ్గసం। హననమొనర్చ్చక్రమ్ము దరదుంబున
చక్రమురేఖమీఱఁ శ్రీదనరఁగసచ్చ్వాంతకుబుద్ధిస్మృతనీతిపక్షంబుమీఱఁగన్॥ క॥ నరసాయ
కుండునీతి। స్ఫురణన్ ధరయేలె నేనిసురపతికరణిం। బరియించునీతిమాన్యత। దిరిగనని
రులకును బానిదీనతనొందన్॥ క॥ పగతురఁబగతురచుట్టలఁ। దగువారలుగానివారిఁదగ
మునుదనచేనొగిలినవారిద్యథంబుగ। జగతీపతివిశ్వసింప జనదెయ్యెడలన్॥ గీ॥ తొల్లిం
టనేనమైకభూ। వల్లభనకుహెగ్గుసేసిపల్లికము సదన్। పెల్లుగాఁగఁదగుఁడగుదమ్లం
వల్లభుగని

బునహితుఁడటంచు నూరడియుండఁగా ॥క॥ వివిధాన్నములొక్కరునకు । నవనీపతి గుడువఁ బెట్టి యతని నజీర్ణంబవు పెట్టిగి భుక్తిగొనఁదగుఁ । బవిమలమతి భక్ష్యభోజ్యపానీయంబుల్ ॥ క॥ జనపతి యన్యనృపాలురు । వనిచిన భూషణను గంధపరిధానంబుల్ । కుసుమమ్ము న్నవీన గాఁదగ । దెనయఁగ విషయంత్రభంగులెఱిఁగినగాఁక ॥క॥ పతియునమాత్యుఁడు దుర్గము । క్షితియును మిత్రుండు ధనము సేనయు ననఁగా । నుతికెక్కిన సప్తాంగము । లతులిత గతి రక్ష సేయనగు నరపతికిన్ ॥మ॥ వనకేళిన్ జలకేళి భోజనమునన్ వ్యాపార్కేళి దేవోత్సవం । బునఁ గాంతారతి వేఁటలాడు నెడలం బోట్లాటలన్ సాము చోఁ । గనుముల్ వచ్చిన చో మొనల్నడుపుచో గాంతా గవీథిన్ గజా । శ్వనృపోత్సవముం జూచుచో వలయు రక్షం గ్రొత్త భూభర్తకున్ ॥క॥ శుద్ధియు బుద్ధియు శాంతియు । సద్ధర్మాచారము ననవయవివేకము గర్త । శ్రద్ధయు ధైర్యము గలుగు ప । బుద్ధిని బ్రభుమంత్రిసదస్సు బూన్పఁగ వలయున్ ॥ ....*

హరుసకు రజతాద్రియు శ్రీహరికిన్ దుగ్ధాబ్ధియు ననామహాదుర్గంబుల్ । ధరణీరక్షకు భూమీశ్వరునకుఁ బెను గ్రశైలవనదుర్గంబుల్ ॥మ॥ జలములు గ్రాసములుఁ దృణంబు చముదాశాకంబు లన్ ధాన్యముల్ । ఫలముల్ యంత్రములట్టడల్పరిఘలు౦ బ్రాకారముల్బాధనా । బలియున్ ధర్మసమగ్రతం గలిగి దేవత్వైకనానాసాధ్యమౌ । స్థలనీరాచలదుర్గములపెలె మనుష్యస్వామికింబుత్తగా ॥క॥ న్యాయము ప్రజలబెనికి నొనంబాడు । నిసిరి నొందు భూపతియతని కిలా । దాయంబు లేవి కటిఁదమ । శ్రీయిడి ప్రజ రాజుఁగాతురిట్టులుపోలెన్ ॥క॥ పరభూమి ప్రజను చేర్చిన । దిరముగధర యేలుం జూదేశంబునకున్ । సురగురు రెప్పటి ప్రజలును । నరపతి న్యాయంబు దప్పి నడిచిన యేనిన్ ॥క॥ అక్రరగలదని పతి ప్రజ । నెక్కుడుగా దపము గొంటయిల్ పైఁ బెరుపుల్ । ప్రక్కలుగఁ దవ్విషమిలను । గ్రక్కునఁబట్టుకొని తినుట గణుతింపంగన్ ॥క॥ తన భూమి బ్రజల నిరతము । జననాయకుఁ డరయకొండు సచివుని నిలుపన్ । ధనహాని యొకా దామీఁదను రాజ్యము చెడుఁ బ్రధాని దా స్వామియగున్ ॥క॥ ధరణి యభివృద్ధిఁ బొందిన । ధరణీనాయకుఁడు మిగుల ధనవంతుఁడగున్ । ధరణీరక్షణ నిరతము । ధరణీపతి సేయవలయుఁ దత్పరమతిన్ ॥క॥ పొందుగొత్తిపిటికి బ్రేఁపుల । మొదలార్చుట ప్రజల నధికము గనరి గొనుటల్ । కదుపులఁ బెంపుచుట దగు నరి । యధికము గొనకవనిఁ బ్రోచుట వనీపతికిన్ ॥క॥ జగతీపతియధికారులు । తగని ధనంబాక్రోచోట తారము గొన్నన్ । మగుడం గను సంగి నెయ్యము । మిగుల న న్నింపవలయు మేదినీ ప్రజలన్ ॥క॥ చోరుల చేసు జనుల సంసారంబు చెఱుదును గాన జనుఁదలవరులన్ ధారుణిఁ బ్రజల భయములు । వారింపఁగనవనిఁ గాచు వాఁ డగను పన్ ॥క॥ చోరుని హింసింపక పతి । గారుణ్యము సేసెనేని గడు తురుజనులా । చోరులచేత ననేకులు । గారణముటుగానఁ దగదు కరుణ యొనర్పన్ ॥క॥ తెరవాటుగొట్టి భూప్రజ । బరిమార్చెదు చోరపితతిపతిదుని మోసచో । వెరపునమఁ గ్స్ఁగఁ బూన్నిక]. ధారుణను పక్షణా మొవెడలఁ

ద్రోయింపదగున్ ॥ గీ ॥ నమ్మఁబలికి ద్రోహమొనర నరపతి సమయింప । నగు ధరిత్రి చోరు
చునట్టి ఖలుల । వెరపొనర్చు పులి నహీనబలంబునఁ । జదిపి పశుగణంబు సనదెప్రోవ ॥ క ॥ గో
రక్షయు వాణిజ్యము । నారంభము నరయు సుంకమప్పనము సుశ్శ్యంగార వనంబులు గనులు
ను । గాకణములు ధనము గూర్పఁగాఁదగుఁ బతికిన్ ॥ క ॥ వివిధములగు వి_త్తనములు । గువల
యపతి సంతరించి కోరిన ప్రజకున్ వ్యవసాయ బహుళతకునై । యవిరళము గను సఁగవల
యునన్యోన్య వేళన్ ॥ క ॥ శిక్షింప రాక మిక్కిలి । పక్షంబున మెలఁగు వారి బహుధన ధాన్యా ।
ధ్యక్షులఁ జేయంగాఁదగు । నక్షీణ కృపా సమృద్ధి నవనీపతికిన్ ॥ క ॥ జనపతి దన పనివాటుల
జనముల ఖరదండనముల సమయింపక సొ । ల్పున ధనముఁ గొంటు మ్రోద । వనజము రందము
గ్రోలు వడువు బదలిర్పన్ ॥ క ॥ సామము పమునందున ని । వ్యామోహితునందు భేదము ధీకుని
యందు । గామిత దానము ధూర్తుర । భూమీశుని యందె దండమును జేయఁదగున్ ॥ క ॥ న
రనాథుని నిజగేహము । పరిఖా ప్రాకార వీర భట గజ తురగో । త్కర నానాయుధ రత్నా ॥ క
రణంబుల చేత నగరు గావఁగవలయున్ ॥ క ॥ పాయక రాజద్వారం । బాయత మతిగాచు
వారికన్యభయంబుల్ । పాయును మలినంబెడలును । శ్రీయుత తేజంబు యశముఁ జెందుఁగ
మారా ॥ క ॥ అవసరము గాని వేళల । నవనీపతి గారవించు నాత్మజుఁడైనన్ । గువలయపతి
భవనమునకు । జవమున భయమేది చొరఁగఁ బనదెన్నండున్ ॥ క ॥ ఎంతటి మాన్యవసైన
న । నంతైశ్వర్య ధన సంచయములొసఁగంగా । బంతమగుఁ గాని యాజ్ఞ యొం । తయును
రాదు పతికిదే కార్యములన్ ॥ క ॥ కాని ప్రయోఁ బెన్నఁడును ఒక । కానియు జేయంగఁదగదు
కార్యము గలచో । మానక ధనంబు ద్రుణము గ । మానవపతి సేయువదినము గ్రవిభూతిన్ ॥ క ॥
మిన్నిల బలిమి యుఁదనదని । యున్నమహీపాలు కడిమి యుఁడడు రాజ్య । భృన్నతికి మూ
లబలమా । సన్నంబై యుండవలయు సమధిక మగుచున్ ॥ క ॥ సామంతుల మార్గామున । భూ
మీశ్వరు నగరి ద్వారమును గాయక యి । చ్ఛామార్గమునఁ జరించిన । స్వామికి రాజ్యంబు
థిరము చాలక యుండున్ ॥ క ॥ బలు పుగడు గణము పైని జ । బలములు పొలియంగఁ బోరఁ
బాడి యొధరణీ । తలపతి ముట్టడి చేసిన । దళ సంపదతో డగోడ దానే చేరున్ ॥ క ॥ దూరఘ్నవది
గిశాస్త్రపుఁ । దానయన ధితుఁడని యుఁటు మంటిన చోటన్ । భూరిప రాక్రమము వఁగా ।
కూరక గర్వితుని కడిమి యుడుగునె యొకటన్ ॥ క ॥ నిలిచి యడల్చిన శునకము । దల గి చను
ఖలు చెనేని దా వెనుతగులుం । గలనంబ గతుని సట్టుల । చలియింపక నూర్పవలయు సాహాస
ధంగిన్ ॥ క ॥ అరిదన పై వచ్చినఁదగు । నరిగా నీ సమరముఖమునందు సఁగానీ । మరవింత
క దామరలిన । నరపతి రాష్ట్రము నుదక్షణంబునఁ బొలియున్ ॥ క ॥ అదనైన దాక శాస్త్ర
పుఁ । గదలింపక యుండి యుడరు గలిగిన చోటన్ । మొదలార్ప వలయుఁ గొక్కెర । యుపక
ములో మీలఁబట్టునొప్పదలిర్పన్ ॥ క ॥ పగరపయిఁ బగర కడిచినఁ । బగర ధరంబాసి చనినసఁ
భగర మ్రజకుం । బగ యొడలినఁ జయ్యనినా । సగర ధరిత్రియును సిరియుఁ బతికిఁ గానవల

యమ్ ॥ క ॥ తనదు కొంబులు భూమియు । గనుమలు పదిలములు సేయఁగా నకళ
త్వంబున బగర మీఁద నడిచిన జనపతిరాజ్యంబు శిరియ శత్రుం జేరున్ ॥క॥ కుజనుల శిక్షిం
పమియును । సుజనులఁ గోధించి చంచఁ జూచుటయును భూ । భుజునకుఁ బాతకమూల
ము। ప్రజ చే నాతని నిభరింగ వాటోన గూడమున్ ॥క॥ బలవంతులు బలహీనులఁ। బొలియింతురు
వగ్గధర్మములు దప్పనజా । రులు చోరులే వుమీఱుదు । రిల పతి వదండిః పకున్న నేచిన కడి
మిన్ ॥క॥ తెలియందగు నాయుద్రవయ। ములరాష్ట్రములలోని వార్తమొన సినరిపుల..। గొలి
చిన వారిని వాకిట । నిలిచిన యర్థుల నుద్విజుల నిరతము పతికిన్ ॥ క ॥ ఏ సమువిడుపక
కొనునది । భాగసు రము కన్యాయ ధనము పతి దన ప్రజచే । భూసురుని చేత నరి వర। కా
సు నుగొనఁ గూడదడరు కలచోనై నన్ ॥ క ॥ బలవఁతుఁడై నశాత్రవుఁ। జలమున సాధిం
చుచో టఁ జనునితరమహీ । శులతోడ జెలిమి సేయఁగ । నిలఁ జేఁడఁ శాంబరారహితవద
నముల్ ॥గీ॥ మంత్రగోపనంబు మర్యాదనిజరాజ్య । తంత్ర రక్ష దానధర్మ ధైర్య। శౌర్య
శక్తి ప్రసంతర్పణము సత్య।భాషణంబు భూమిపతికి వలయు॥క ॥ బలధర్మపరాక్రమము
లు । కలభూపతితోటి స్నైత్రి గావింపంగా । వలయు బతి యొండు పాయం । బొంచి సచో
టు నసహాయమో నరించుటనున్ ॥గీ॥ పొందు చేసియుఁ టఁ బ్రాఁగిన పడి సన్న । సము సితో
డఁ దినసహాయ మొంది । యధికుఁ డెచ్చె నేని యధి రెంటికిని హాని । గాల్పకున్న యగ్ని గది
సియిల్లు ॥చ॥ మనసు పులు సెప్పినన్వని ప్రమాదము కల్గెఁ గాఁ బిజీతవ। ర్తనన లయించుపతి చిత్త
చిదంద్రులబత్యము పెట్టి లాపు చే। స్నిఁబిరు బార్ధభూపణవిశేష పథంబుల నిల్పి మన్ననల్ । ద
నరఁగ భూమిపాలకుఁడు దాఁ బరివారము నేలఁ గాఁ దగున్ ॥క॥ పరివారంబున కుసుభూ।
వరునకు హృదయంబు గలని వరియించఁదగుం । బరివారమును నిలిపినచో । ధరణీపతి పేరు
వాడి తానును పఁదగున్ ॥ క ॥ కలవడిమాటలఁ బ్రియముల । నలయించు మిఁ యాభ్య
లందు నాదరణములను । గలకాలంబు పహాతుల । నలపున వశగతులఁ జేయ నగు నర
పతికిన్ ॥క॥ శరణన్న వారిఁ గాచుట। దురమున వీరాదినరులఁ దునుముట ప్రజలం। బరిపా
లనంబు సేయుట। ధరణీపాలునకు ముఖ్యధర్మం బెపుడున్ ॥ క॥ కృతులిచ్చు సుకవులనా।
శ్రితులఁ దరాప్రజలఁ బ్రియుల సేవకుల సుభూ। పతి వ్యవసరమునసమసిన। హితులకుటుంబ
ములఁ బ్రోవ నిల పతి వలయున్ ॥ గీ॥ అను చు బుద్ధి సెప్పి యజనీశ్వరుఁడు సుమా । రకునిసు
నిచి యాటవికులఁ జూచి। సాధనములు పూని చను దెందు నా వెంట వెపిన ములకు నేఁటి నెడ
లవలయు॥క॥ క్షితినాథుఁడు దమకిట్లా। నతియిచ్చినఁ జని పులిందవర్గులు భయదో। ద్ధతిఁ జే
చిననార మేయ। ప్రతతులనొంద ంపయేచి వెపట్టిరి బలిమిన్ ॥సీ॥ గడికోడబపవళంకరుఁ
డుసు కమిరా కాఁడు గాఁ త్రేఁ డుజగజెట్టిగాలి పడగ। కొండ్రీడుపులియయమారోల్లు గండడుసు
రగాలి మాష్టిఁడు దొంగల భుజగుడు। బంటి మల్లఁడు వెండి గుండడు చిప్ప ఇక్కోల పట్టుగోల్లన

భూకాన్తారభ్రుండు । కొదరుసింగఁడు వెన్నుగుదియకోటలగంగఁడాదిభైరవుఁడు మోహ
నమురారి॥ గీ॥ బలుపిడుగు విక్రమార్కుఁడు బలుతలారి। యనెడు నామంబులను పేర్చు న
ట్టివారు। నగరిజాగిలములనేచి తగినరీతి । గొలుసులను బట్టి చనిరొక్కకొందఱపుడు॥
సీ॥ వలలు కావళ్లు సివ్వంగులబంగ్లును దీమట్లుబోగు వారలును సీరె। తెరలు నుగ్గంబులు
దీమముల్ ప్రాకరము ప్రత్యేక దారికత్తులు మొకముబోను। లాల అప్పైన గొద్దంగ్లా మేఱుఁగు బల్లెంబు
లుదట్టుకొమ్ములు పులిచెట్టు మందు। బలువింట్లుఁబోటుకోలలు తోలు మొకులు గొరకలత్త
ళములు గరకణీలు॥ గీ॥ నాదిగా వేఁటలకు రూగ్యమైత నర్చు। సాధనంబులు సవరించి సర
భసమున। నాటకీకసైన్యమేతెంచి యాధిపుఁగాంచి। దండములునెట్టనిలిచెఁ బ్రతాపములు
ర॥ గీ॥ వేఁటలకు భూమిపాలుఁడు వెడలఁదలఁచు। కెల్లసంభావ్యశ్రీతేజ యిష్టసఖులు। వలన
దెలియఁగవినిక శవళము నొంది। చనియొప్పుఁడున్నయాస్థానసదనమునకు॥ సీ॥ కందు
చెందనిసుధాకరపూర్ణ బింబంబు మొఱసి హాయకనున్న మొఱుపుఁదీఁగె । పంకంబునం
దుఁగీడ్పడని పుష్పశాఖముల్ కవిచ్చిచన నిజక్కవయుగంబు। వికసించి మొగడ నివిమలాం
బుజాతముల్గర్కశంబులు గాని కరికరములు। చిలుకముక్కుఁ టునివలశబింబఫలంబు దాం
పత్యమొడలనిదర్పణములు॥ గీ॥ వసఁగనాననంబునంగంబు హస్తము। ల్చన్నుదోయి వాలు
గన్నులూరు। లలతిమోవిచెక్కులలరనయ్యరమిఁదు। గంధిభూమిపాలుఁగదియసరిగె॥ క॥ వి
నయమునుభయమును భక్తియు। మనమునఁబెనఁగొనఁగనపుడు మనుజేశ్వరునిం। గని ప్రేము
క్కను వాక్యంబుల। దనరఁగ బింబాధరోష్ఠి వానిట్లని యెన్॥ క॥ జననాథ వేఁటకరిగెద । న
నితలఁచిన వాఁడ వఁటమహాద్భుతమిట్టి। పని యెన్నఁడు మీ వలనన్। గనివినియునెఱుంగము
కటకట లుపము గాదే॥ మత్తకోకిల॥ వేటలో గమదూషితంబులు వేఁటలార్య విరోధము। లేవ్వె
టలూర్జితధర్మహానులు వేటల క్రమమార్గము। లేవ్వఁటలుగ్రతరా ఘుశాలలు వేఁటలత్యపవా
దముల్ । మాటలేటికిభూప వేఁటలు మానియుండుసుఖస్థితిన్॥ గీ॥ వేఁట జూదంబు పానం
బు మాటబిరుసు। కఠినదండంబు తరశాక్షి కానియీవి। యనెడువ్యసనంబు లేడింటియం
దు మమత। దగదుగావింప ధారుణీతలవిభునకు॥ సీ॥ వేఁటఁ బాండుతనూవిభుఁడు శాపము
నొందెద్యూతసంగతి నైషధుఁడు నొగిలెఁ। బానంబు చేయాదవానీకమింగూలెఁ బరుష
క్తిఁ గౌరవప్రతతిసమసెఁగఠినదండమున నాగధుఁడు మేను దొఱంగె భామినీరతి సింహబ
లుఁడు గడసెఁ। దగనియీవి త్రిశంకుధరణిపాలను తుండుదలపోయరానిదుర్దశఁజరించె॥
గీ॥ గానవ్యసనంబు లేదను గాని వగుట। మొఱిఁగి హృదయంబు నందు నొకించుకైన। దగు
లౌనన్ప కయుండినధరణి యెల్ల। నేలు నిష్కంటకముగభూమీశ్వరుండు॥ క॥ అనిసం
భాష వలి వలికిన। విని భూపాలుండు వలికె వినుమా వేఁటల్ । ఘనపాతకమూలములని। విన నే
యీపాపపుణ్యవిధులెఱుఁగనొకో॥ ఉ॥ ఊరకె వేఁటఁబోవనిక భోగ్యపలలోచన దుష్టస

త్త్వముఁ । ధారుణీసేవ్యరేగి బెడిదంబుగ మూఁకలు గట్టి గ్రామములు ల్మారిపు సంగి కట్టుల సమ
స్తము చూర్ణము చేసెనిప్పుడా । మారణ్యకంబులందు నిమికుంభిని గాచుట ధర్మహానియే॥
చ॥ వలదు తల్లఁకసూక్ష్మడిలు వారిజలోచన శాసనంబులం । గలయ గవేఁట లాడి తిరుగంజను
దెంచి వధించకనిప్పువా । వలని మహాత్మ్య మొప్పవని వారణ శ్రీహరివాసరవ్రతం । బలపునాసు
ల్పముపంచు బినాయకర్మిలి శస్యవసేసి చయ్యనన్॥ మ॥ సుతు ధర్మాంగదు రాజ్యపాలనము నై
మా సట్టఁగా నిల్పి యా । క్షితినాథుండు ప్రధానులుం డొరలుఁ దేజీ బున్న దేభంబులున్ ।
హతులున్ దేరులు దండనాథులు భటానీకంబు లెన్నేనియుం । బ్రతిభంగొల్వ మహావిభూతి
పరగన్ బాలార్క తేజంబునన్ ॥ ఉ॥ మౌళికిరీటరోచులు ప్రమగ్రతటిల్లతలిం దచాపమా।
పీలశరాసనంబు సునిభూషణరాజము గ్రీష్మంబు (స్త్రీ) ।జాలములోలిఁ జల్లులిల సత్కుసుమం
బులు వృష్టిగాఁగ భూ । పాలకుఁ డంబుదంబుగను పట్టె మహారథశైలసంగతిన్ ॥ ఉ॥ పచ్చనిప
ట్టుచేలకును బచ్చనికుంకుమపుష్పగంధముం । బచ్చని కంచు సింగిణియుఁ బచ్చని జోడును
తాగవల్లులున్ । బచ్చని రత్నకీలితవిభాసిత భూషణముల్ దనర్పఁగాఁ బచ్చని లింటి జోడు త్రి
యఁ బార్థివ శేఖరుఁ డొప్పెనయ్యెడన్ ॥ వ॥ ఇవ్విధంబున నమ్మహీవల్లభుండు గట్టాయితం
బైన సభలగ్నంబునఁ జతురంగబలసమేతుండై కదలి మహారణ్యంబులు దరియ నడిచెనప్పుడు
మున్నాడి యనేకసహస్ర సంఖ్యాయుతంబులగు శాబరబలసమూహంబులు గహనంబునఁ
బ్రవేశించి ఘోరమృగసంఘంబుల కందువలర సియరికట్టి తిరిగి రాఁ బ్రోగు వారియు నెం
తోరులం గీఁటియుఁ దెరలు చుట్టియుఁ బసులు వెట్టియుఁ దమకంబుల మర్చియు విక్రమంబు
నం బేర్చియు దీపంబులు నిలిపియు గాలురులు సానిపియు నాదంబులు ద్రవ్వియు వలలు దీ
ర్చియు మృగంబుల నుత్తియు వంతకంతకు హత్తియు నీరంబులు మూరియు వెనువెంటం బాఱి
యుదరుపులునడికియు జనంబుల నురికియు బహుప్రకారంబుల వర్తించుచుండి రంత
భూమీశ్వరుండు కదంబురయంబున రొబ్బుఅపె॥ ద్విపాసకందములు — ౨॥ కోపంబున శరవ
ర్షము । చాపంబున దొలుఁగ జేసి జనపాలకుఁ డా । టోపంబున శరభంబుల । రూపంబులడం
చియార్చి రోదసి వగులన్ ॥ క॥ అడిదంబు వెలికి భూపతి । బెడిదంబుగ బలిమి నొక్క ఖేరుం
డంబున్ । మిడుతనిమిషనేయ నెత్తురు । వడిలిరియఁగ ధరణి భూఁదవరదలు వారెన్ ॥ త్రి॥
క॥ ౫ ॥ రదనములు దునియ నేసిన । సదనములకుఁ బాసిపో పెజవము జిలాల । ల్వదనములఁ దా
ఁకఁగా నయ్యదనమృగేంద్రములు భయసమాకులమతులై ॥ క॥ అదలించియ స్త్రశమును చే
గదలించి విభుండు ఖిల్లిగణవల్లభులన్ । మదలించి ఖడ్గమృగముల । విదళించెఁ బ్రతాపరేఖ వి
సుతికి నెక్కన్ ॥ క॥ వాలములు విడిచి మదశా । ర్దూలములు మహాభయంబుతోఁ బరువిడ గా
నాలములుదలలు పటుశర । జాలముల మహీవిభుండు జగతిం గూల్చెన్ ॥ క॥ వైరంబునఁ బఱ
తెరఁగ । మారంబున మస్తకములు దునియఁగనేసెన్ । ఘోరంబు వఞ్చకములు । బీరంబున భూ

విభుండప్పుడు వివరించెన్ ॥ క ॥ వనమూలఁ జారఁగొట్టిన మృగా। దనములనరికట్టి బెట్టిదంబగు పటుసా। ధనములఁ దునిమె నిడక భో। జనములగో మాయుతాక సముదయములకున్ ॥ ద్వి క ॥ ఎమ్ములు వడి దునిసిలులా। యమ్ములు జిఱజిఱను దిరిగియవనీస్థలిపై। గొమ్ములు గ్రిందుగఁబడెవా। లమ్ములు వడినేయ భీకరాటవిలోనన్ ॥ చ-క ॥ శ్రీకరములు రణరంగజ। యాకరములు నిఖిలశాత్రవానీకదునో। భీకరములు నగుశరములు। సూకరములు సమసె భూభుజుఁడు వడినేయన్ ॥ ద్వి- క ॥ ౫ ॥ సారంగంబుల రయమునఁ। జేరంగ రథంబు వఱపి చిత్రముగ జవం। బారంగఁ జాపవిద్యా। సారంగతుఁడై నభూమిపాలకుఁడేసెన్ ॥...... * క ॥ కట్టలు కఁగొండగొఱియలు। గట్టలు గాఁ దునిమి తలలు తానన భూమిన్। గుట్టలు వెట్టె మృగంబుల। జట్టలు గను బాపె నృపతి శరవర్షములన్ ॥ క ॥ త్రిప్పలు వెట్టుచుఁ బాఱఁగ। నిప్పులు వెదచల్లు బాణనికరంబులచేఁ। గుప్పలుగొలఁదిగ వేసెను। దుప్పలనవనీవిభుండు దోర్బలలీలఁ ॥ క ॥ బాణము విభుఁడరివోసిన। నేణము గని పాఱి కుముదహితబింబలస। త్కో(?)ణమునదాగి రయమునఁ। ప్రాణము రక్షించుకొని శుభస్థితినుండెన్ ॥ క ॥ ఏకలము సునరనాథుఁడ। నేకలవంబులు గఁజేసి రోసునఁ గులనుబే। న్యాకలరి కట్టికొట్టెను। మేఁకలఁ బెఱెఁదరుల నపరిమితశౌర్యమునన్ ॥ గీ ॥ మేదినీశుండు గస్తూరిమృగచయంబు। చమరికామృగజాలంబు సమదరేఖఁ। బేర్చు జవ్వాది పిల్లులఁ బ్రియమెలర్పఁ। బట్టి పదిలంబుగా నించి పరిఢవించె ॥ వ ॥ మఱియును సింహశరభశార్దూల గండభేరుండ భల్లూకవరాహాదిమృగంబుల నఖండపరాక్రమంబున ఖండించి గంధబంధురానేక కస్తూరి చమరికామృగంబుల సమయించి యొండొండం బట్టి పదిలంబుగా నించి యనేక ప్ర(?)కారంబుల వేఁటలాడి యంతటఁ దనివినొకయ మ్మహీపాలశేఖరుండు ॥ సీ ॥ వింధ్యాచల ప్రాంత విపినమార్గములందు సహ్యభూమీధర సానువులను। మలయపర్వతపాదమహాటవులయందుఁ గ్రౌంచశైలమహోగ్రకాననములఁ। పారియాత్రగ్రావపటువనాంతరముల గంధమాదనగిరికందరములఁ। త్ర్యంబకావనిభృన్నితంబదేశములందు ఘనమాల్యపర్వతకటకములను ॥ గీ ॥ కనకధరాధరణీధ్ర గహ్వరముల। ఘోరమృగముల వేఁటాడి కుంభినికిని। హర్షమొదవించి చాలించి యవనినాథుఁ। డరుగుచోఁ గాంచె వామదేవాశ్రమంబు ॥ సీ ॥ పనస పిప్పల నింబ పాటలీ దాడింబ రాజభూజ కదంబ రంజితంబు। తింత్రిణీ రుద్రాక్ష తిలక జంబూ వృక్ష బహుపాదశాఖాభాసురంబు। కదళీకర్ణికారసురంగ కదళికానారంగచందనామ్రముల వంగసంకులంబు। తిందుకార్జునసాలదేవదారుతమాలవకుళచంపకతాళవనీతంబు ॥ గీ ॥ నారికేళఫలాశిపున్నాగభూగ। కుటజకర్పూరఖర్జూరకోవిదార। ముఖతరువ్రాతబహులతామోదియగుచు। మహిమఁ దనరారు పుణ్యాశ్రమంబునందు ॥ క ॥ సామగమసుస్వరముల। భూమిసురులనేకమంత్రపూతాహుతివి। స్తోమసముజ్జ్వలపావక। ధూమవ్రాతములనిఖిలదోషములడఁగున్ ॥

సీ॥ మత్తిల్లి వ్యాఘ్రడింభములతోఁ జెరలాడు లేటిబోదెలు ప్రేక్షలాటుకొనుచు। బాలశ్యా
మాళవిభ్రాంతిఁ దొండము సాఁచి కలభమ్ము లిదర్పికముఁ నిమురు। గొండముచ్చులు గొం
డగొటియాలఁ గొనగోళ్ల నొయ్య నొయ్య నగోకు నెయ్యమొసఁగఁ। గేళిమై జిహ్వకాంకిసల
యాగ్రము సాఁచి నాగుబాము మొగంబు నాకుచుండె॥ గీ॥ యడవి యెలుకలకు పిల్లులు నాఁడు
చుండు। జాతివైరంబులుడిగి ప్రసన్నబుద్ధి। సకలసత్త్వములు సేనురక్తి సంచరించు। నాదు
దేవుని యాశ్రమవనమునందు॥ క॥ ఆ వనము గాంచి యేముని। పావనుఁడో యిచట నున్నవా
డు పృచ్ఛఁ బూండక। గావలయునను చుఁ జని యా। భూవరుడా నాదు దేవుఁ బుణ్యుని గాంచెన్॥
క॥ శుకశౌనకాది సన్ముని। నికరంబులు గూడి నిఖిలనిగమోపనిష। త్ప్రకరములకు గఁగఁ దె
లిపెడు। సకలు షడ్భిన్ను వకు మొక్కి యతివినయమునన్॥ త్రి-క॥ -॥ పుణ్యుండవు శాస్త్ర
జ్ఞా। వీణ్యుండవు సకలధాని నిసరంబులలో। గణ్యుండవు బహుపుణ్యశ। రణ్యుండవు శాంతి
శ్శ్వర ప్రతిముఁడవునై॥ క॥ ధన్యుండవు గామాధవ। మాన్యుండవు నిఖిలశాస్త్రతత్త్వమనీషా।
మాన్యుండవు నిర్జితభవ। మన్యుండవు బ్రహ్మబోధమయ శాంతమతీ॥ చ॥ పరుసము సోఁకి
లోహము శుభస్థితిఁ గాంచనమైనరీతి మా। చరణసరోజవందనవశంబున దేవ మదీయ దే
హము। బరమపవిత్రతాగరిమఁ బస్తుతి కెక్కెఁ గృపాకరోదయ। సుఖకరదురులోచనాంబు
రుహా భూరితపోధనశాంతిసాధనా॥ క॥ అని స్తుతియించు చుఱ్కాఁగద భూమిపాలకుం జూచి
యా వ్యాసదేవుండిట్లనియె॥ ఉ॥ నేను మెచ్చితి భూవరేణ్య సరసీరుహామిత్రకులాగ్రగణ్య నీ। భూ
మికి నీకు భార్యలకు భూసురకోటికి నగ్రభాగమున్। శ్రీమహిళాధినాధపదసేవక భాగవతా
గ్రగణ్య నీ। నామము సంస్మరింపఁగవినంగలవారలు పొందుఁబుణ్యముల్॥ త్రి-క॥ ఉన్నాఁడా
నీపుత్త్రుఁడు। విన్నాఁడా సకలశాస్త్రవిపరము దెలియం। గన్నాఁడా హరితత్త్వము। మన్నా
డా బంధుజనసమాజంబలరన్॥ త్రి-క॥ సేవించునె సత్పురుషులఁ। గావించునె భక్తివిప్రగ
ణములకెపుడున్। భావించునె పెద్దలఁగని। భావించునె విష్ణుదేవుపదపద్మంబుల్॥ అని మఱి
యును॥ త్రి-క॥ ఏలికవిధర్మమున నిలఁ। బోలితివిభ గీరథాదిభూనాయకులన్। దోలితివి గర్వ
ధారుల। ప్రాలితివఖిలైకభాగ్యవైభవగరిమన్॥ ఉ॥ విష్ణుపరాయణుండవు పవిత్రచరి
త్రుఁడవున్ బ్రదీప్తపస। ద్వైష్ణవధర్మమార్గపదవర్తివి నిశ్చలనిత్యసత్యవ। ర్ధిష్ణుఁడవైన నిను
స్సనుతియింపగ వేడుక నాదు జిహ్వకుం। దృష్ణ దొలంగదెప్పుడును సుధీజనభూషణ సత్యభా
షణా॥ ఉ॥ పూజ్యుఁడవిప్పుడీ నిఖిలభూవరముఖ్యులలోన నీదు సామ్రాజ్యము పావనంబు గు
ణరత్ననుధానిధి వచ్చుతుండు సా। యుజ్యము నీకు నిచ్చు సదరోజ్జ్వలతథ్యము ధమ్మని
ష్ఠాలప్రాజ్యరమావిశేషబుధపద్మవిలోచన చారులోచనా॥ ... .

సీ॥ పుత్రికా రత్నంబు భూషణాన్వితము గాఁబు ష్పతల్పము నందుఁబొసఁగనువిచి। శ్ర
ణు తింపఁదగిన శ్రావణమాస శుక్లపక్షద్వాదశిని వేదశాస్త్రములను। ఘనుఁడైన ధర
ణీసురునకు దక్షిణ వెట్టి దానమిచ్చిన యా వ్రతంబు నొనర్చు। శయన వ్రతంబనఁ జనఁ

జనునా వ్రతము నీవు సలిపినాఁడవు మనుజవరేణ్య॥ గీ॥ తత్ఫలంబున నంబుజాక్షుఁ డలరె మా। భామ సంధ్యావళీదేవి భార్యయయ్యె। నఖిలరాజ్యంబునకు రాజవైతివ చూడ్కి। శార్ఙ్గధన్వ
పదభక్తియును గల్గెనంత నీకుఁ ద॥ క॥ సాయుజ్యంబును గలిగెడు। నాయచ్యుతు కరుణ చేత మహా వ్రతనియతిన్। శ్రీయుతకీర్తివిభూషణ। నీయట్టి కృతార్థుఁ డా ధారుణి సలిపెనె యెఁగన్॥ గీ॥
అనుచు వాసుదేవుఁడమ్మహీపాలకు। సార్వభౌము నిట్లు సంస్తుతించి। విమలచరిత మందర
మునందు నిష్టతా। మేశ్వరుండు పార్వతీశ్వరుండు॥ సీ॥ చీనాంబరంబులు సేవకావలికిచ్చి
కరటిచర్మంబు చొక్కముగఁ గట్టు। ఘనసారగంధపంకంబు భృత్యులకిచ్చి భసితాంగరాగ
గమేర్పడఁ గనలఁడు। హారహారములాశ్రితవ్రాతములకిచ్చి భుజగభూషణములే పూనధ
రించు। నమృతదివ్యాన్నంబు లతిభక్తులకునిచ్చి కాలకూటము నువేడ్కను భుజించు॥ గీ॥ నా
స్మగక్షణ నెల్లఁ డత్యంతభక్తి। హితులరక్షించుచో సాటిరెవ్వఁ గలరె। దైవకోటులు దైవ
తోత్తంసమునకు। నెందుఁ జర్చింపనిష్టకామేశ్వరునకు॥ ఉ॥ కోరిన యిష్ట సంపదలకుం
తితభక్తి నిరంతరంబుని। ధారుణి నిచ్చు మర్త్యులకుఁ దత్పరతన్ జననాథచంద్రనీ। ధారు
చిరేందుమౌళి నరుణాంబురుహాంబులు గొల్చిరమ్ము సం। సారఫలైకసౌఖ్య శుభశాశ్వతల
త్సుంలు నీకుఁ గల్గెనంచన్॥ క॥ ఆ పర్వతమిచ్చోటికి। భూపాలక నికటమందుఁ బొమ్మ నియా
నుపన్। భూపాలుఁ డరిగె సేనలు। నా పర్వతమొద్ద నిలిపి యాచలంబెక్కెన్॥ సీ॥ కిన్నరగంధ
ర్వగీర్వాణకాంతావిహారహాటకగుహాభ్యంతరములు। పద్మరాగారుణప్రకటప్రభాస
ముత్కరశోభితానేక కందరములు। శృంగ సంజనిత విస్తీర్ణ నిర్మల నీగనిస్సరద్బహు పాను
నిర్ఝరములు। చమరీమృగవ్రాత సంచార కమనీయ పుష్పశోభితకుంజపుంజములను॥ గీ॥
మత్తబర్హిప్రజానందమయవినోద। నృత్తమంటపనానా మహీరుహములు। గండశైలోప
రిస్థలక్రౌంచహంస। నిచయ ఘోషకలు సుజూచె నృపవరుండు॥ క॥ చింతామణి వేదులు
శశి। కాంతశిలలు పరుసవేదిఘనరసకూటా। ద్యంతరకరుప్యాదాగురు। సంతానమహీరుహా
ములజనపతి చూచెన్॥ మానిని॥ ఆ సమయంబున నమ్మధమాధవులంబు జగత్పనియామకుని।
ల్లాసమునం జనిసుందరశైలవిలాసవనంబులనిచ్చెరితా। మాసఖులుం జనుదెంచి మనంబుల
మక్కువలీరికలెత్తఁగన। వ్వాసవసన్నిభుఁడాసిచరించిరవారణవారణయానములన్॥
అప్పుడు॥ క॥ పుక్కిటమంచారపుమధు। పక్కజముగనునిబియము నిండలరులసుత్తుల్।
గ్రిక్కిరియఁ జేసెఁబో గడకుఁ। గక్కనసొకకలుపకంటిగర్వాంబెసగన్। క॥ గురుకుచకుం
భము విరియఁగఁ। బరిరంభణమాచరించిభామాతిలకం। బరుణాధరనొక తేపువ్వులు। గురుక
కమునఁ గలుగఁ జేసెఁ గొల్లలు మీఱన్॥ ఉ॥ క్రొన్ననవిల్తు హేతియనఁ గోమలి యొక్కతె
గండపాలికి। న్నన్నిడియావెట్టు లేనగవుననివ్వరులొక్కటనుప్పతిల్లఁగాఁ। బోన్నకుఁ జేసె వా
సనలు పుణ్యము నాలుగుదిక్కులందున। మున్నతలీఁ బర్వ్వమువ మొందజనంబులఁ జేయు

షండఁగన్॥ క॥ మదలాగవేగమున నొక । మదిరాయతనేత్రి పుష్పమంజరులెన్నే । నొద
వించెనట్టివంబులు । వెదగిదనంజంపకములఁ బ్రియములరారన్॥ క॥ కొనగోటఁ జెనకి
యొకనీత । వనరుహదళనేత్రి యింతవాసనతోఁ గ్రొ । న్ననలెత్తఁజేసె నిమిషం । బున మామి
డి మ్రోకఁ బికసమూహంబలరన్॥ క॥ క్రొవ్వాడిమావుగమిచేఁ । బువ్వులువాడమించెనొ
క్క పువుబోఁడికడున్ । మవ్వమునగదిలకతరువన । నవ్వనిమకరందధారలప్పుడు దొలకన్॥
ఉ॥ పల్లవకోమలంబయిన పాదసరోజమొకింత స్తాచి ఘుల్ । ఫుల్లననందియల్మ్రోయఁగా
మిని యొక్కతె దానశోకమున్ । గెల్లుమసంగి తన్నికలిగించెను గోరకరాజి నేర్పు సం । ఫుల్ల
ననంగుకొల్వుజగతిం దగు దీపచయంబులో యనన్॥ క॥ మలయజకస్తూరీపరి । మళములు
గలయార్పుగములమనములరఁగఁగా । తిలభూమీరుహమునఁ బు । వ్వులుగల్గఁగఁ జేసె నొక
చివురుబోఁడిదగన్॥ ఉ॥ పంచమసుస్వరంబున విశంబికమ్రోయువిధంబు మీఱఁగాఁ । జం
చలనేత్రి తారార్తువిలసన్మధురధ్వనితోడఁ బాడి కెల్పించెఁ బ్రసూనమంజరులఁ బేంకణమున్
సొగయించి తద్ధ్వనుల్ । మించిమృగప్రతానములమోహవశంబున నొందఁజేయఁగన్॥
క॥ అలదియమ్రోఁత నొకయర । వింబాయతచారునేత్రి విరహులుదలఁకన్ । దుంటిలసు
మనస్స్తబకము । లందునసురపొన్నపొసఁగునట్లుగఁజేసెన్॥ క॥ చిగురులజొంపంబులు
తో । మొగడలుదరవికచపుష్పముల పుష్పాళ్లన్ । జిగిదక్కి నభూరుహముల । నిగిడించె నుమా
ళవుండు నిమిషములోనన్॥ సీ॥ మల్లీమతల్లికామాధవీమకరందసారభ క్రీమించెఁ జల్లనా
లి । పరిపక్వకదళికాఫలరసంబులు గ్రోలి కలకలంబులు సేసెఁ జిలుకపిండు । మాకందపల్లవా
స్వాదమోదంబునఁ గూఁకలియ్యఁదొడంగెఁ గోకిలములు । బహుపుష్పమంజరీప్రకరాగ్రము
లయందు మొనసె తుమ్మెదగీతములు చెలంగె॥ గీ॥ జికిలి చేసినక్రొవ్వాడి చిగురుములుకు ।
లలరువిలుపూనిచను దెంచెనంగభవుఁడు । మాధవుఁడు తోడుచనుదేరమనుజవిభుఁడు । వ
రుసఁజనుదెంచె శృంగారవనమునకును॥ గీ॥ అపుడు మోహినిరుక్మాంగదావనీశుఁ । డమ్మ
హాపర్వతమునకు నరుగుదెంచు । టాత్మవీక్షించి వక్షోరుహంబు గదియ । రత్నవల్లకి నిలిపి
ప్రయత్నమలర॥ సీ॥ తంత్రులు మానైచేఁ దగఁబిగించి జవాళి పొందించి సారెలుపొందువఱచి ।
సరిగమపధనిస స్వరసప్తభేదసంగతుల నులక్ష్యలక్షణములెఱిఁగి । మంద్రమధ్యమతారవ
ఘురిమశ్రుతులెత్తి గరిమ స్త్రీపురుషరాగములు దెలిసి । భావసంకీర్ణ వేళా వేళవీక్షించి జం
త్ర గాత్రములొక్కసరణిఁ దనర॥ గీ॥ వీణ మ్రోయించి పరిపరివిధములఁ దు । నానతులు సేసి
మృదురీతి నాలపించి । యద్భుతలహరీ ప్రకారంబులతిశయిల్లఁ । బాడె నమ్మోహినీ కాంత తత్పు
రి మ్రోల॥ క॥ శంకరుని శుద్ధసాళగ । సంకీర్ణ ప్లుతలయప్రసారణలీలన్ । బంకజగంధియుఁ
దరులత । లంకురములనొందఁ బాడెనభినవగతులన్॥ క॥ వీణాదండమిగుర్వగ । రాణకు నరు
వదియునాల్గురాగంబులు స । త్రాణములయి వశిరాంపఁగ । నేణంబులు సొగియనాప్పగేత

ణహాడై౯॥ఉ॥మానవనాథుఁడక్కు ధురమంజులగానరసంబువీనులం। బానముసేసిసొక్కుచు
మెచ్చిపన్నగకిన్నరసిద్ధకామినీ । గానము గాన మిట్టిదిజగంబులనెయ్యెడ నంచు మా
ధురీ । గానము పజ్జగానరిగి కామినిఁగాంచె శబాలయఁబునన్॥ సీ॥కలికికన్నులచూపు
గములువిద్యుల్లతాప్రభలనీనుచునేత్రపర్వమలరఁ।గస్తూరితిలకంబుఘుమఘుమంబుపులజా
ఱియలికభాగమునఁజెన్నలవరింప।ముత్యాలతాటంకములకాంతిమెఱుఁగుజెక్కులమీఁ
దనిండువెన్నెలలుగాయ । జిలుగుపయ్యెదలోనివలిచన్నుగవలొత్తుక్కులుగుంపనంపుని
గ్గులసొనర్పఁ॥గీ॥గచభరంబునవిలసిల్లుకల్పవృక్ష।సూనసౌరభమఖిలంబుసోఁడుముట్ట।వి
శ్వమోహనరూపమైవీణమీటు।నతివమోహినివీక్షించెనవనివిభుఁడు॥క॥వలరాయఁడవు
డుగోయిల। బలములుదుమ్మెదలుమందపవనుఁడుగొలువం।జిలుకలతేరెక్కి మహీ । తల
నాథునియెదుటనిలిచెదత్క్షణమాత్రన్॥సీ॥ అలరులచెలిచేఁబలిమితుమ్మెదవారిపుష్పచాప
మునందుఁబొందుపఱచి । వడిగుణధ్వనిసేసివలఁతిపువ్వులకోలయేర్చి చక్కఁగవంకదీర్చి
వ్రాని।చెఱకుసింగిణివింటనెఱపుగాసంధించితెగనిండఁగా దీసిదృష్టినిలిపి।మనుజనాయ
కునిమర్మములెల్ల గురిచేసిసరికోలవడినేసెసరభసమున॥గీ॥భావభవుసాయకములనప్పా
ర్థివుండు।పరవశతనొందిమూర్ఛతోఁబవ్వళింప। బాటచాలించిమోహినీభామయప్పు।డవని
నాథునింగాంచెనెయ్యంబుతోడ॥చ॥తనదునిజాంకపీఠమునధారుణినాథుశిరంబునిలి
చెం।దనఘనసారకుంకుమఘనస్తనదీప్తులుచౌకళింపవా।రనిధృతిబట్టుపయ్యెదచెఱం
గరంబునబూనివీచెనం।గనవరత్నచారుకటకధ్వనులొక్కటఘల్లుఘల్లనన్॥అప్పుడు
గీ॥ధారుణీనాథుఁడొకకొంతదడవునకును।దెలిసియమ్మోహినీకాంతదిక్కుచూచి।పులకి
తానందగాత్రుఁడై కలయదంత।జనితదీప్తులుపర్వనిట్లనుచుఁబలికె॥ఉ॥కిన్నరసిద్ధసాధ్య
సురఖేచరలోకములఁజరించునా।కన్నియలందునిట్టిత్రిజగన్నుతరూపవిలాసరేఖలం।గన్న
దిలేదునేడు తుదిగానలినాయతచారునేత్రిణీ ।విన్నగమధ్యభూమిఁజరియించుటకేమితె
ఱంగుచెప్పుమా॥ ఉ॥ ఎక్కడజన్మభూమితరళేక్షణనీతలిదండ్రులెవ్వరే।దిక్కననుండు
దీపునిసఁదేరికనుంగొనునంతమాత్రనే । యక్కటికంబులేకయలరమ్ములపాలుగజేసెమ
న్మథుం।డొక్కక్షణంబునిల్వనికనోపనునీదయగల్గుకుఁడిసన్॥శా॥నాతోఁడఁబ్రియభాష
లాడఁగదవేనన్నేటికీక్షింపవే। ప్రీతింగౌఁగిటఁజేర్చి నాకొసఁగవేబింబాధరోద్యద్రుచు
ల్నికారుణ్యపయోధినాతనువుపై నేఁడుబ్బిరాజేసినం । జేతోజాతదవానలంబుడుపవే
సీమంతినీమాటికిన్॥సీ॥ వివిధమాధుర్యముల్చెవులపండువులుగాఁబూనినీమృదువాక్యము
లువినంగ।వింతయింతయులేనివేడుకల్వలసిల్లజనవుమైనీపదాబ్జంబులొత్తి।వరకుచద్వ
యముకానవక్షస్థలమునాటగరిమతోడుతనిన్నుఁగౌఁగిలింపఁ।బరిపరిగతులఁబ్రౌత్సద్మంబు
వికసింపనిధువనక్రీడలనీకుఁజూప॥గీ॥సంతసంబయ్యెనీవంటిసౌమ్యమూర్తి। తగవరిని

కుధరవాశినజగః నే నుండఁగ। గామపౌత్రా జ్యపట్టంబు గట్టినన్న। భక్తినిగుడంగఁజాలి
పుష్పద్మనయన॥ చ॥ మొకరిపి సాళితుమ్మెదలమూఁకకు గంధపుగాలి రాకకుఁ। మకరపతా
కుధాకకును మామిడిమోకకుఁ జంద్రుకాఁకకున్। బికములవీఁకకుఁ సిరులఁ బేర్చినయామి
నియాచునీకకుఁ। జకితన్ని గాత్రి మోగ్నసిఁకఁజాలక నిమఁ నాదరింపుమా ॥ క్రి-క॥
అలింపుము నామాటలు। చాలింపుము వేఱొక విచారము రతులం। బాలింపుము పుష్పా
స్త్రుని। వేలింపుము నీదు కౌఁగిలిచ్చి లతాంగి॥ క॥ మరునిశరంబులచే మే। సరియుచునుండం
గనోర్వనే క్రియవచ్చుం। గరుణింపు ననున్ ఘోంసా। పరమోధముఁ యసుపలుకు భామినివిన
వే॥ ఉ॥ ఈవనరాశివేష్టితమహీతలయంబున నెల్ల రాజనా। దేవులు నూఱ్వురం దుసుదతీమణి
పట్టపుదేవి యొప్పసం। ధ్యావళి యాపె ధాటికినిజాత్మజుఁడౌ క్రూరుఁడింతి నాపురం। బా
విదిశాపురాన నగరముంబు జమిత్రకులాగ్రగణ్యుడఁ॥ క॥ నానాముమురు న్యాంగద। భూనాథు
డనాకుఁగలుగు భూచక్రంబుఁ। నేనలసున నన్నునీకును। గానకగానాత్మలోఁసఁగ్రైకొనుము
బలా॥ సీ॥ సకియా నీనెమ్మోము చంద్రబింబముతోడ వలతినెత్తమ్మితోఁజెలిమి నేయఁ। గలి
కినీనేత్రముఁ గండు మీనములతో మరునిబాణములతో మచ్చరింప। నెలనాగ నీకురులిం ద్రనీ
లములతో మొకరితుమ్మెదలతో నూఁద్దు గురియ। భామ నీచనుదోయి పసిడికుండలతోడ గరటి
కుంభములతో సాటియయుచుండఁ। గీ॥ త్రిభువనంబులలో వణ్యముఖినవముగ। బద్మసంభవు
తో నరించేఁబడఁతి నీదు। భువనమోహనరూపముద్భూతమునొందఁ। జేసెఁగాఁబోలుఁదప్ప
విరించి చూడ॥ సీ॥ పార్థివేంద్రుఁడిట్లు పలికిన పలుకుల। నాత్మ మోదమందియా మృగాక్షి।
ధరణినాథనావిధంబెల్ల దెలియంగ। విన్నవింతు వినుసవిస్తరముగ॥ సీ॥ నలినసంభవుని మా
నసపుత్రికఁగ మలజుఁడను రాగమున నన్నునాదరించు। నతనిసమ్మతినిమ్మహాద్రిపై జరియింతు
నీ కామినీ మణులనకు సఖులు। పగలు రేయును జాలభక్తితో నిష్టకామేశ్వరుని సమ్ము
ఖమున నిలిచి। పూజసేయుదు నాకుఁబురుషుఁడెవ్వఁడు లేఁడు నా పేరు మోహిని భూపతిలక॥
గీ॥ స్వేచ్ఛవిహరింతు వలదని హితవు చెప్పు। వారలెవ్వరు లేరు శృంగారలీల। మనసు నకువ
చ్చికనపట్టుమగని నెఱుఁగ। నెఱుఁగఁబడి పేలమాటలు నెఱయనాడ॥ ....*
ము॥ ధరణీనాయక నిన్వరింపుమను తాత్పర్యంబుతోఁ బల్కనే। కరణింగూడగవచ్చు భార్య
లె సఁగం గా నూఱ్వురున్నారు నీ। వరపుత్రుండు ఘనుండు పట్టముహిషి న్వారింపఁగావ
చ్చునా। సరితోషంబులు గాని వాక్యములు భూపాలకా నేటికిఁ॥ క॥ మానినులు నూఱ్వు
రుండ। గానీ వేరీశమెలుపఁగా నేర్చెదవో। భూనాథ చెలుపపచ్చునె। గాను గయుఁదలా
ఙ్కములపగల్భముతోడఁ॥ క॥ నీవెప్పటియట్లనెనీ దేవుల సన్నిధికిఁ బొమ్ము ధృతిఁబదిలుఁ
డవై। నావుడు నన్నరనాథుఁడు। దేవుఁడు విసఁబల్కె నా సతీమణితోడఁ॥ ఉ॥ కామిని
నిన్నుఁజూచి చనఁగా నిమిషంబును జాలమన్మథుం। డేమియు నిల్వనీఁడు కపి యుంచు చు

మధురవాక్కీనజగః నేఁడుగా మహారాజ్యపట్టంబుగట్టినన్ను । భక్తినిగూడంగఁ జాలిఁ
పుష్పదశయన ॥ చ ॥ ముకరిపిసాళితుమ్మెదలమూఁకకుఁ గందపుగాలి రాకకున్ । మకరపతా
కుదాకకును మామిడిమోకకుఁ జంద్రుకాఁకకున్ । బికములవీఁకకున్ సిరులఁ బేర్చిన యామి
నియామునీకకున్ । చకితమృగాక్షి యోర్వనికెఁ జాలక హా యనినాదరింపుమా ॥ త్రి - క ॥
ఆలింపుము నామాటలు । చాలింపుము వేఱొక విచారము రతులం । బాలింపుము పుష్పా
స్త్రుని । వేలింపుము నీదు కౌఁగిలిచ్చి లతాంగీ ॥ క ॥ మరునిశరంబులచే మే । నెరియుచు నుండం
గనోర్వనే క్రియ వచ్చుం । గరుణింపు ననుఁ బ్రహింసా । పరమోధమ యను పలుకు భామినివిన
దే ॥ ఉ ॥ ఈవనరాశివేష్టితమహీతలయంబున నెల్ల రాజనా । దేవులు నూఱ్వురందు సుదతీమణి
పట్టపుదేవి యొప్పసం । ధ్యావళి యన్నదానికిని జామ్మ జుఁడౌ కర్రుఁ డింతినాపురం । బా
విదిశాముఖేనగరముం బుజమిత్రకులాగ్రగణ్యుఁడన్ ॥ క ॥ నానామములు రత్నంగద । భూనాథు
డనాకుఁ గలుగు భూచక్రంబున్ । సేనలును నన్ను నీకును । గానుక గానాత్మలోన గైకొనుము
బలా ॥ సీ ॥ సకియ నీ నెమ్మోము చంద్రబింబముతోడ వలతి నెత్తమ్మితోఁ జెలిమి సేయఁ । గలి
కినీ నేత్రముల్ గండుమీనములతో మరుని బాణములతో మచ్చరింపఁ । నెలనా నీ కురులిం ద్రనీ
లములతో ముకరితుమ్మెదలతో మొగ్గు గురియ । భామ నీ చనుదోయి పసిడి కుండలతోడ గరటి
కుంభములతో మేలయి యుండఁ । గీ ॥ త్రిభువనంబులలావణ్యమహిమ నీవు గ । బద్మసంభవు
చే నిరించెఁబడఁ దితి నీదు భువనమోహనరూపమద్భుతము నొందఁ । జేసెఁ గాఁ బోలుఁ దవ్వ
విరించి చూడ ॥ సీ ॥ పార్థివేంద్రుఁ డిట్లుపలికిన పలుకుల । నాత్మ మోదమందియా మృగాక్షి ।
ధరణినాథ నావిధం బెల్ల దెలియంగ । విన్నవింతు వినుము విస్తరముగ ॥ సీ ॥ నలినసంభవుని మా
నసపుత్రిఁ గమలజుఁ డనురాగమున నన్ను నాదరించు । నతని సత్కృతి నిమ్మహాద్రిపైఁ జరియింతు
నీ స్వామి నీమణుల్మ్రాకు సఖులు । పగలు రేయును జాలభక్తితో నిష్ణావామేశ్వరుని సన్ని
ధమున నిలిచి । పూజసేయుదు నాకుఁ బురుషుఁ డెవ్వఁడు లేఁడు నా పేరు మోహిని భూపతిలక ॥
గీ ॥ స్వేచ్ఛ విహరింతు వలదని హితవు చెప్పు । వారలెవ్వరు లేరు స్వర్గాంగ రలీల । మనసు సకుచ
చ్చిక నపట్టుము గనిసెఱుఁగ । నెఱుఁగఁబడి ప్రేలమాటలు నెఱయనాడ ॥ ....*
ము ॥ ధరణీనాయకనిన్వరింపు ననుఁ జాత్సర్యంబుతోఁ బల్కి నే । కరణిం గూడగవచ్చు భార్య
లెసఁగం గా నూఱ్వు రున్నారు నీ । వరపుత్రుండు ఘనుండు పట్టము హిషి న్నాదరింపఁగా వ
చ్చునా । పరితోషంబులు గాని వాక్యములు భూపాలగ్రగానేటికిన్ ॥ క ॥ మానినులు నూఱ్వు
రుండ । గానీ వేరీతి మెలుపఁ గానేర్చెదవో । భూనాథ చెలుపవచ్చునె । గానగయుఁదలా
టికము ప్రగల్భముతోడన్ ॥ క ॥ నీవెప్పటియట్లనె నీ దేవులసన్నిధికిఁ బొమ్ము ధృతిఁ బదిలుఁ
డవై । నాపుడు నన్న రనాథుఁడు । దేవుడు విసఁబల్కె నా సతీమణితోడన్ ॥ ఉ ॥ స్వామిని
నిన్నుఁ బాసి చనఁగా నిమిషంబును జాలమన్మథుం । డేమియు నిల్వనీఁడు దపియించుచు

సతీశారంబూలవేసేఁమదశానబింబాధరీస్తనభరేము। శమనశుద్ధాంతగోరామాభాలభాగేమసి
ఋషిసాధ్వమునీరజేము। కంధినాయకబాలికాకర్ణపత్రేముగంధవాహంగనాకచభరే
ము। రాజరాజాంతఃపుర(స్త్రీ)పరాగేముగరకంఠభామినీకటితటేము॥ గీ॥ చంద్రశకలంతిమి
రంబుచనవంబు। విశదహాసనీహారంబువిచికలంబు। దర్పణంబుదుకూలంబుతవయశంబు। క్షేత్రభవ
భంగయుక్తశామేశలీల॥ ఉ॥ మేనుసగంబుదాపువసిమిస్సగ్గుగ్గెకినవిల్లుతేరునం। బూమప
రానిగుజ్జుగులుపుట్టినవర్చినవారిజాక్షుగా। నానవిబంటికండ్లువడపాడనిపెన్నరదంబుగూ
ర్చెన్। వేనెఱివిమారుండు పోల్లనుకయొత్తునగూర్చితివేల్పురాయఁడా॥ వ॥ అనియివ్విధంబు
నఁబ్రస్తుతించియమ్మహాదేవుపాదోదకప్రసాదస్వీకారంబుఁజేసర్చిపరమేశ్వరానుజ్ఞం
బువెడలియమ్మహాపాలశేఖరుండు పుష్పలతాకుంజపుంజామంటపాంతరపల్లవాస్తరణం
బునమోహినీకాంతకునాలింగనచుంబనభాషణాదులచేతసాత్త్వికోదయఁబొనరించియ
నంతరంబు॥ సీ॥ భద్రనిరతిశయాప్రౌఢిమనిరసించిన తత్తకలయికల్ త్రస్తరి..చి। కూచిమా
రునిపెనం కువనాత్మలోరోసిసాంచాలుసంభోగభంగిచెగడి నందపుత్రునిరతానందము
శ్వాసించియింద్రనందనుకేళినెరపుచేసి। నలకూబరునిమన్ననలువింతలొనరించి పంచా
స్త్రరీతిప్రాభవమెలర్పఁ॥ గీ॥ దమకములుగాంతులునుదశాతపాలునిగుడఁ। దరుణిపా
శీతిబంధభేదములగలసి। వలచివలపించిచొక్కి గవణంబుదక్కి। యున్నప్రాణేశుఁజూ
చిసముత్సవమున॥ క॥ సతిసలిపెనునుపరతిప। ర్వాతములుచలియింపనభమువడఁకఁగ
చారకల్। గతిదప్పశశిప్రళింపగఁ। మతిసురగములఁకఁదమముమైకొనిపొదువన్॥ ...*
సీ॥ ఓడికిలిశయ్యపైనునిచినసేసలుదలగడలిడినహస్తద్వయంబు। కటులపైఁగట్టినక
ట్టాంశుకంబులువన్నెగామోడ్చినకన్నుగవలు। గలయంగనివిరినకస్తూరిచెమటలుదలఁ
పులతదెడలినతత్తరములు। చపులానుటుడిగినచక్కెరమోవులుచదరొప్పఁబెనసినమృదు
పదములు॥ గీ॥ గటులువదలియున్నకౌగిళ్ళుపెటిలిన। గంధములుపొసంగగరిమతోడ। నెఱ
యసాహసానిద్రలజెందిరి। పతియుసతియువేడ్కలతిశయిల్ల॥ అయ్యవసరంబున॥ చ॥
వెలవెలబారెఁదూర్పుదెసవిల్లిమనూభపుఁడెక్కడించెఁజా। కలుపొంతివిప్పఁజొచ్చెనను
రక్తిజెలంగెరథాంగసంపతుల్। జలజములుల్లసిల్లెవిలసద్గతివీచెఁబ్రభాతవాయువు। లల్గ
కలబల్లెఁబత్తులువిశాసకుగల్వలుపానెనయ్యెడన్॥ వ॥ కుముదినీతోడరాత్రియనునూ
తగూడిభృంగవల్లభుం। బ్రమదమెలర్పదోడుకొనిపద్మినికైమలయానిలుండునె। య్యా
ముదళకొత్తదెచ్చెబాలయుల్ల లుప్రాణసఖుండుదీప్తిపెంపా। మములిలసిల్లఁగాత్రియ
ప్రియాంగనతోనెనఁగూర్చకై వడిన్॥ సీ॥ కిరణంబులొకకొన్నితరుషండములయందున
రుణపల్లవభాతినలరుచుండ। బ్రభలొక్కకొన్నిగోత్రమహీధరములందు ధాతూపలస్ఫూర్తి
దనరుచుండ। సంశుపులొకకొన్నిహరిదంతికములందుసింధూరపద్మకశ్రీలఁదవర। రు

చులోకొక్కకోన్నిచారుసమున్నతములందు విస్తృతావళి విలసిల్లఁ॥ గీ॥ గరములోక
కోన్నిసౌభాగ్యకరములగుచు। భూనభోభాగపరిపూర్ణభూరిమహిమఁ జూడనొప్పగు బుధ
జనస్తుతులు చెలఁగఁ। బ్రాజ్యనాగంబుపైఁదోఁచె భాస్కరుండు॥ తదనంతరంబు॥ ఉ॥ భూ
వరుఁడంత నచ్చెలులు పుష్పసుగంధియుఁ గొల్చితోడ రాఁ। గా విభవంబెలర్పఁ జని కాంచె
వదగ్రమునందు సువర్ణ నా జీవనీ ధాన్యబహుండమున శేషభయాముండు దుఃఖఖండము। కానన
కాండముఁ గాసు కృతపాలన కాండము ముక్తికుండమున్॥ మానిని॥ వారిజలోచన యొక్క
తెఱుఁగ్గ వారి విహారము సల్పుడిం। గోరి వినూత్నవిభూషణజాలము గొబ్బున నూడిచి భా
మలలో। వారక గన్గొని యుంచెఁ గడాజలు వంబు నమస్త భుపుష్పదొనల్। శ్రీరమణీయరు
చుల్నిగుడన్విలసిల్లెడు సబ్బరిగోలయునన్॥ ఉ॥ వారివిహారముల్ చెలులు వారిజలోచన లుత్స
హించి కా। పారతటంబునం దునిలసన్మణి కాంచనభూషణావళుల్ వారకనూడ్చి పెట్టి చెలు
వంబున నొప్పరి పందుటాకులే। వారఁగనూడ్చి కాంచి చెలువారెడు పుష్పలతాలి కైవడిన్॥
గీ॥ సతులు గోలని కరుగ శశాంకసోమనములు సునీడల తిపుమూర్తి చూడ। సంభ్రమంబె
లర్పఁ జనుదెంచిన జలాధిదేవతల విధముఁ జేజరిల్లె॥ చ॥ తనయుదకంబునందొక సుధాక
రబింబముఁ గల్గఁ జేసెన। వ్వననిధి యేమి చిత్రమని వారిరుహాకరసుంబు లాశిగా। వనితల చం
ద్రబింబములనప్పుడు గల్గఁగఁ జేసె నోయునన్। వనితల మోములింపెసఁగె వారిరుహంబుల
బంటినీరునన్॥ చ॥ నరపతికాంతగన్గొని మనంబున నుబ్బి ప్రమోదనృత్యముల్ సరసి యొనర్చె
నో యనఁగఁ జారుల తాభినవోర్మిహస్తము। లరవింద చాంబుజాక్షములు లాలితపట్పదనా
దగీతముల్। పరభృతకంఠ కాహళులు భాసురహంసవిలసిల్లె నయ్యెడన్॥ క॥ పారిపారి సుదుగ
కదారిగెడు। తగగలరో మోద్దమంబు దశనాని గూడన్। ధరణీపతి రుణులుచా। సరసీతో
యములన పుడు స్నానము సేసెన్॥ చ॥ అలికుల వేణి యొక్కతె పిఱుందుబునం జారు సహస్ర
పత్రములెల్లలపునవై వరేకుల నాడుసుగలెటబసు ండియుండెభు। దలపునఁ జూడనొప్పె
నపుడక్షులు వేయునుసొంపు మీరఁగా। నలరుశచీమనోహరుని యాకృతి కింబురుడింపఁ
జాడియై॥ క॥ పలుదకు చకుంభములయ। దలదిశలందు జముగఁ గొంగజము ద్రల్।
వెలిగను పట్టిన గక్కున। గలకంఠి యొకర్తు గప్పెగచని పయోజములన్॥ గీ॥ అంగనలచన్నగవ
లపైనలఁదియున్న। కస్తురము గస్తురియు నీట కఁఅగి తెలుపు। నలుపునై గంగ యమునయు
నయును గలసి। నట్టి చోటునఁ బోలెఁబద్మాకరంబు॥ ఉ॥ ఆ జలకేళి సల్పుచుల లాంగులచక్క
ని ముద్దుమోములం। భోజములం చుఁజూసి మదబుష్పాణికతోఁ జనుదెంచి నీలపి। భ్రాజితకుంత
లద్యుతులు సన్నగఁగనొనియున్న తట్పద। వ్రాజము లెర్పఁ జూసి చనెనాదట నొండొక పుష్పవా
తోటకున్॥ చ॥ వదనసరోజ వాసనకు వారిరుహాననగైఁదు తేటి మొత్తము। లెదగఁ గదోలతో
క నొక చేడియ భామలసందు దూరితా। నుదకములోన మునింగియ సమొప్పఁగ నొండొక చో
టఁ దేలియా। సుదతులు షట్పదంబులను జూపఁగ సుంగొని నవ్వు దవ్వులన్॥ గీ॥ వనజకర్ణిక

లు సువర్ణ తాటంకములు। పుష్పరసము గంధమును బిసములు। తారహారములును గాజు
ములు ఖులను। సరసిచేలు వాన ర్చె సంభ్రమమున॥ క॥ కలశాబ్ధియందు లక్ష్మీ। లలనం గొని వెడలు
శౌరి విలాసంబున న।య్యిలపతి మోహినియు నట్లు। గొలని వెదికి వచ్చె నాత్మ కుతుకంబల
రన్॥ చ॥ అరుణములైన కన్నుఁగవ లంచిత పూపుల తాంకురంబులుం। గరగిన యంగరాగ
ములుఁ గానఁగ బద్ధమైన యంగము ద్రెంపున్। విరిసిన క్రొమ్ముడుల్వర వెల్వడి రంగనలా సరో
జనిభన్। సురత సుఖావసాన సుగ సుందరులంబు రుడింప బాడిరై॥ క॥ తరుణులు మోహినియు
సవా। బర గంధ సుపుష్పములును బహు భూషణము। లరియించి సుందర శ్రీ। బర గిరి మన్మథు
ని పోల భంజిక లనగన్॥ గీ॥ జనవరుండును ధవళ వస్త్రచయ గంధ। పుష్పములు రత్న భూష
ణంబులును బాల్చి। దివస మఖిల కృత్యములు సల్పి దేవదేవు। నిష్ట కామేశ్వరునిఁ బార్వతీశు
స్చి॥ సీ॥ మందారములయందు మందాకినీ జూటుఁ బద్మంబులను బద్మభవ శరణ్యుఁ। గాంచ
నంబులయందుఁ గాంచనాచల చాపు నాగ కేసరముల నాగ భూషు। బున్నాగములయందు బు
న్నాగ విధ్వంసు నర్క సూనముల కోట్యర్క తేజుఁ। బుండరీకములందుఁ బుండరీకాజినుఁ
గరవీరములను ధాకటకి కిరీటు॥ గీ॥ రాజపుష్పంబులను రాజరాజ సఖుని। బాణకుసుమంబుల
నుబంచబాణవిజయుఁ। బాటలములఁ బాటల ప్రస్ఫురజ్జ। టాకలాపుని బూజించె లోకసు
తుఁడు॥ శా॥ అంభోజాత్తులుఁ బానుభూరమణుడట్లా దేవుఁ బూజించి సం। రంభంబొప్ప బి
శాముముల్ లిపితోరంబైన సద్భక్తితో। శంభో శంకర శాంత శాశ్వత శివ స్థాణో భవో భూ
తేశ। శుంభత్కీర్తులను మ్రోయు పదగుణంచు సన్నుతుల్సేయుచున్॥ గీ॥ తత్ప్రసాదం
బు చేకొని తక్షణం బ। య మ్మహాదేవు నిలయంబు వెడలి। గోపుర ద్వారము నిల్చి కువల
యేశుఁ డతివ మోహినిఁ జూచి యిట్లు పలికె॥ ఉ॥ ఓ గుణశాలలాముఖి కచోత్పలలోచ
ననాబలంబులీ। గా వసమీప భూమిసుకరంబు గనుస్పవిశద్యలంబులీ। స్నిగ్ధ విలసిల్లు గూర్చు
కొని శీఘ్రమె పోవలె రాజధానికే। లావనభూములందిడుములం బడ రాజ్యసుఖంబు గల్గగన్
క॥ అని పలికి యితవతోడ్కొని। జనపతి శైలంబుఁ డిగ్గి సరభసలీల। న్జను దెంచు నపుడు దవ్వు
లఁ గనుగొని యవ్విభుని ఘోటకము ముదముదవన్॥ క॥ హేషారవములు మృగకుల। భీష
ణముగఁ జేసి యుఖలఘు పృథివీస్థలి సం। తోషమునఁ ద్రవ్విభుని న। న్వేషింపఁగ నపుడు దారు
ణ విహరమునన్॥ గీ॥ బల్లిదొక్కఁడుండి పదహతి వీపుతో। తెల్లనై గనిపడి మహీస్థలమున। బూ
రలి పోడుచుండ భూపాలకుఁడు గాంచి। కరుణ నెమ్మనమునఁ గడలుకొనఁగ॥ గీ॥ పాణిపం
కజమునఁ బైతోలు గదియగా। నివిరి చల్లనైననీరు సల్లి। శీతలస్థలమునఁ జేన్నొంద గానుం
చి। పల్లవములవీవ ధామనూచి॥ మత్తకోకిల॥ దీని నీక్రియ ముట్టనేటికి దీని ముట్టిమాత్రనే।
స్నానమాడఁగనొప్పుఁ బాప పుజాతి ముర్విని చేవనీ। జ్ఞానసొక్కఁడవో యొ ధర్మవిశారదుండ
వు దీనినీ। కానసంబున వైచి నీతురగంబు నెక్కరయంబునన్॥ చ॥ కరుణ యొకింత లేక గడ

గామిని నిష్ఠుర భాషలకోర్వ దా । వరుబలు మారు మారు నృపవర్యుక రాబ్జము సోకినంతనే । పరి
శ్రమము వాసి బల్లి సతి తొల్లిటి బల్లి యిది పాపమా మహా । ధ్వరములు ప్రాణిరక్షకును నై సరిరావని
పల్కు వేదముల్ ॥ క ॥ ధరణిగల పుణ్యఫలమును । గరుణామృతి ప్రాణినొకని గాచిన ఫలముల్
సరి యాదు ప్రాణిరక్షా । పరఫలమే ధర్మమునకు బరువై తూగున్ ॥ చ ॥ కరుణను మీరు పుణ్యము ప
కారము మీరిన పాపము స్మరి । స్మరణము మీరు తీర్థము ప్రజాపరిపాలన మీరు యజ్ఞము । ఈశ్వర
పూజ మీరు యోగము వివేకము మీరు విభూషణంబు మత్సరము మీరు దుర్గుణము చంద్రని
భానన గల్గవెందులన్ ॥ వ ॥ అని యిట్లు మానుష్య వాక్యంబుల బలికి బల్లి తన పూర్వజన్మంబున
దానొనర్చిన దురితంబును దనకు గృహగోధికా జన్మంబు వచ్చిన ప్రకారంబును విన్నవించెద
వినుమని యమ్మహీపాలతిలకంబుతో నిట్లనియె ॥ క ॥ నృపవర వినుమే గాంపిల్య పురంబున
వనఘుడగు ధరామరతనయన్ । గృపమాలి నా విభుం డొకచపలాక్షిం గూడిన న్నసరకు గొ
నమికిన్ ॥ సీ ॥ ప్రాణేశ్వరుండు చేపట్టు నా నన్నంచు గ్రహబలంబులు ద్విజపతి తెలిపెనడిగి । చెలు
వుండు నను నిరీక్షించు నా ప్రియము తోనను చుబోచిల్లు నిత్యము నుజల్లి । పతి నన్ను జనువున బా
లించు నాయా నిధైర్యంబు వదలి సోదనలు నూచి । నాథుండు సన్ను మన్నన సేలు నాయి నిశకు
నంబులోకకొర్కి చాలనరసి ॥ గీ ॥ బలుల కై వాకిటికి వచ్చు బడుగు జోగి । జంగము ఉయ్యలకును
బూజసలిపి సలిపి । యొందు నొకయింత విశ్వాసమోనెఱుంగ । కున్న బోవచ్చెనిద్ధరాలోకకీ
ర్తి ॥ సీ ॥ పండు వెన్నెల నిగ్గు పరిభవించిన భూతి సర్వాంగములను దేజంబెఱుంగ । బంచవన్నె
యలజాపట్టు కంచుకమంత గుబ్బచన్నుల మీద గొమరు మిగుల । వజ్రాంకుర ప్రభాపటలి ధేర్చ
ధవళతాటంకములు కర్ణకూటముల నమర । బద్మరాగమ్ము యజ్ఞ బ్రహ్మాసనంబొనరించు పెరా
గదండము గేలనొఱపు దనర ॥ గీ ॥ పలుదవమ్ము లియ్యకూలపాటి వచ్చు సంకు । పూనవేడులుగళ
ము సభాసురము గ । జండికా మూర్తి కరణి బ్రసన్న బుద్ధి । భైరవాస్థానమున సుస్నభామకడకు
క ॥ పానకము ఫలచయంబు బ్రసూనంబులు దమ్మలములు జూపట్టంగా । గానుకలుంగై
కొని యా జ్ఞానన కడకేగు చోట వంగనలచటన్ ॥ సీ ॥ జంబీర నీ సజ్జ పత్రైలములతో డ బగిప
క్వమై పేర్చు పండిదాళ్లు । సురభికాథూళి జాము జీరకామిశ్రమై తసర్చినకుమ్కుటాండప
యము । బహుల సదోష్ణ ఘృత ప్రకరాభిషేకార్ద్ర సంయుక్తమైన దుత్సవ్య సూపజంబు । నీరువె
ళ్లగనొత్తి నిస్పులనరిదకమ్మగా గాల్చిన కట్టుకుట్లు ॥ గీ ॥ పెల్చుమును వంటపిండికాలింపు
లు । సన్నపూరకారిచంబు క్రొవ్వు । పొందులుమారిసములు పొంగసుకజ్జంబులు । నంబు జాత
గంధులను పుపలించి ॥ గీ ॥ శార్కరములు సూనజము నైష్ఠికముత్కీర । జంబునారికేళజము మ
ధూద్భ । వంబు ఫలజసాసవము గౌడంబులు । నాదిగా దన చుట్టాసవములు ॥ ******
క ॥ స్ఫాటికపు గుండు గిన్నెలు । హాటకశశికాంతమయములగు చషకములన్ । స్ఫాటిక
మణి ప్రాతికలును । బాటలగంధులు ధరించి పరమప్రీతిన్ ॥ క ॥ సుద్దియు బ్రసాదమునస ।

ష్మ ద్ధియలందికొనిన దేశములవేల్పునకున్ । సిద్ధపు ముద్దుబిడియంబిక । శ్రద్ధ సనందిచ్చి
ముక్తిమార్గంబొందగన్ ॥క॥ సానసయసదంత్రమును । ల్లాసము లెసఁగఁగ ధరించి లలనా
మణుల! యాసవముఁ గ్రోలజాల్చిరి । హాసకుల రసౌఖ్య తనుప్రబిడయంబుల నలరన్ ॥ గీ॥
కజ్జములు సుహాంస ఖండములు కర్పూర । శకలనంచదంబు చవులుగొనుచు । నమ్రగ్రు
క్కడించు వజ్జా షిచవిఁ జూడు । చునుచు సూలి గ్రోలి సాపవంబు ॥ సీ॥ దుగ్ధాబ్ధిఁ గిలుకరిం
తురె నెలింపులు నొల్లియా సవము చని రొంతిఁ గిరేనిఁ । బాలువెన్నలు గ్రోలబారు నే
కంసారి యాహాసవము చవి రొంతిరె నేని । తిన్నడిచ్చిన గట్టి తేనెఁ గ్రావు నెశంభుఁ డీయాస
వము చవి రొంతిఁ గె నేని । అస్పాలగ [illegible] సేజంభారి యాహాసవము చవి రొంతిఁ
గె నేని ॥ గీ॥ వనజనదనలారమున పాలిభాగ్యంబు । లంటుఁ జేసి వేల్పు లాసవంబునందు రుచు
లోకింత రైన [illegible] గొల్లగ [illegible] ॥క॥ పులఖండంబు సుదేవయు
ఫలరసము సుకర్కరయు సుపానకముసనూ । తెలియాయా వారుణి రొం । గిలి తుంబర
కైన సరి రొకేవల [illegible] ॥ క॥ తోలాటిమధుపుగులుగఁ గఁ । బాలింబడిరమరుల మృతసా
గరమును చుం । బాలేటు [illegible] గుంటవెంట [illegible] దముకున్ ॥
చ॥ తమ ముఖ దర్పణంబులు ముదంబున నాసవపూర్ణపాత్రలం । దమరఁగఁ దోచిన న్జలరుహా
ఖులు గన్గొనిరో హాణీ సతీ । రమణుని ఁ గంటిరేమనక రంబుల మద్యరసంబు గ్రోలఁగా । బ్రమ
దమొ [illegible] నిండు [illegible] సన్ [illegible] ॥ ఉ ॥ నా చెవి చేరు చుక్కమదనా గవి
లోచనరొప్పియున్నదే । చూచి [illegible] పుఁగాటు కతీరుఁ గొప్పునం ।
బూచి [illegible] ములు [illegible] లాఁవచవిఁ జూచితేనయునవ
ల్ల [illegible] ॥ అని [illegible] సొమ్ము [illegible] పలుకుచుం
డ [illegible] మొక్క [illegible] కనికరములు మొగిచిభక్తి గడలుకొనంగన్ ॥
చ॥ [illegible] బాయుటకోట్ల [illegible] నాకు నేడి [illegible] గా
మినియాన [illegible] టంచును । కృతము [illegible] కెఁ గనుంబునఁ జెప్పెఁ బెట్టెమం [illegible] నీ ప
తికిచి [illegible] ॥ క॥ ఆమండు వల్లభునకేఁ । బ్రే
మంబున [illegible] బెట్టెన సధికం । బె [illegible] యుఁ । [illegible] సము సు పొనబొ
డమొద [illegible] తపసమునెజర మగ్గకు
నవీవన్ । దొలకరి [illegible] ॥ తోటకవృ
త్తము॥ [illegible] తోనిడినందునకే । వపుబల్లిబిగ
మ్మని వాక్పతిపా । పపుజన్మముఁ బొందగఁ బంచెనన్ ॥ ము॥ ధరణీ [illegible] గననా
ఛత్వంబు నెంబల్లినై । ధర [illegible] ముల చేతం జక్కి నేనీ కరాం । [illegible] హాస్ప
ర్శనంబులం దొందు ॥ గివసూర్ప [illegible] తాన్నాసముల్ । గరిమా న్నాం చెదనంచు బల్కి చని
యెం గాం [illegible] ॥ వ॥ అనియిట్లునై మిశారణ్యవాసులైన మునీశ్వరులకు సూ

తుం డెఱుంగించిన నని శౌనకాదిమహామునులకుం బలుకు నిటుమీఁదటి వృత్తాంతం బెట్టిదనిన ॥ ముక్తపద
గ్రస్తశార్దూలవృత్తము ॥ కాంతారామవిహారనాగఫణికాంతాకాంతచంద్రాగ్నిసూర్యా
యతక్షయపుణ్యపుణ్యజనసేవ్యాసేవ్యకాకోలకో ! లక్ష్మీతే ౧కవిహారహారసురబాలాబా
లహాహాలహా ! రుద్రేశంకరభాగభావకరోద్యద్భేకనిర్వాసకా ॥ ముక్తపదగ్రస్తకందము ॥
పురదైత్యదర్పసంహార ! హారపర్వతనిలయాలయభవామయమాయహ్మా ! హ్వారపీరుహాభవ
సనసక సుకీవరజాతరజాసనదనవారితమదనా ॥ అంగజాస్త్రవృత్తము ॥ అంగజాం
గభసితాంగరాగస్థా ! రంగధారఫణిరాజభూషణా ! భృంగిహరిప్రభృత్యసేవ్యమా ! తంగ
దైత్యభుజదర్పభంజనా ॥ గద్య ॥ ఇది శ్రీమత్పార్వతీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధకవితాపవిత్రం
పోతయామాత్యపుత్త్ర సకలజనానందచర్యప్రౌఢకవిమల్లనార్యప్రణీతంబై నరుక్మాంగ
దచరిత్రంబను మహాపుణ్యకథయందుఁ బద్మగర్భుని రోగంబున ననేకప్రకారమ్మగంబులుద్భ
వించి సకలజనము సొంభయంకరంబుగా వర్తించుటయుఁ దద్రాజ్యంబునం గల్గుమానవులె
ల్లం గిరుక్మాంగదావనీశ్వరునకుఁ దద్వృత్తాంతంబు విన్నవించుటయు నారాజశేఖరుండు
జగదుపకారార్థంబుగా వేఁటకుం జనియందు ననేకదుష్టమృగంబుల వధియించి వేఁటచా
లించిపోవుచోట నామదేవసంయమీశ్వరునిం గాంచుటయు నమ్మహాముని యాసుమతంబు
ననిమాహేశ్వరమహాదేవుపుణ్యార్థంబవనీశ్వరుండు మందరనగరంబునకరిగియందుశం
కరావాసంబున నిందురేఖామాళీసమ్ముఖంబున నమ్మోహినీకన్యకను గాంధర్వవివాహంబు
నవరించియు దివ్యలింగంబు సేవించి యమ్మోహినీసహితుండై శైలంబుడిగిచనుటయు
నందు గృహగోధికాఖ్యానంబు నన్నది తృతీయాశ్వాసము. ... ...*

శ్రీరస్తు.

ఏకాదశీమహాత్మ్యము - చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీధరకుండలసతతా ! రాధకవాణీశయోగరమణీయశతా ! నాధకవందితహిమవ ! ద్భూ
ధరతనయేశదక్షపురభిమేశా ॥ ౧ ॥ అవధరింపుము సూతుండు శౌనకాదిమహామునులకుం
జెప్పినట్లు గృహగోధికతన పూర్వజన్మప్రకారం బెఱింగించి శాపవిముక్తయై దివ్యకాంతా
సహస్రంబులు గొలువఁగ కనకవిమానరూఢయై నాకలోకంబునకుం జనియె నట నమ్మహీపాల
శేఖరుండు చతురంగబలసమేతుండై ॥ సీ ॥ అగ్రభాగమున పాండ్యవిదర్భకేరళపాంచాలబల
ములు బలసి కొలువ ! పెనక దక్షిణనాటవిడకళింగపుళిందయువసైన్యములు నెయ్యమునన డుప!

సుభయపార్శ్వములఁ గాళోత్కరము గాఁ బాత్రథమాగ్రదళములు గూడి నడువ। నడుమ నా
నావమూనాయకుల్ భద్రేభఘటలతో నసుర క్తిఁ గదిసి చనఁగ॥ గీ॥ బార్ధివేంద్రుఁడు మోహినీ
భామతోడ। వరరథారూఢుఁడై మహావైభవము వ। గదలెఁ దమ్మటభేరీముఖ స్వనములు। నె
లఁగె నొక్కత దిశలెల్లఁ జెవుడు వడఁగ॥ సీ॥ చరణ ఘట్టనలచే సర్వంసహాచక్ర మురవళ్లయ్యె
లనాడుచుండ। గమనవేగము చేతఁ గదలిన పెంధూళి సరుణాంశు మండలంబు గ్రమింప। కరి
ఘటాగ్రైవేయ ఘంటారవములచే బేర్చి దిగ్దంతులు బిట్టులులుక। ఘన్నత రాయుధ సముత్త
రథీధితులచేత మొఱయు చూడ్కులు మిఱుమిట్లుగొనఁగ॥ గీ॥ నడుమ నడ యకయర్థముల్ గ
డిమి దెచ్చి। సరసమున నిచ్చి క్రముక్కుచు సంతసమున। నలరు భూపాలు రనుకరహాటమగధ।
శకమహారాష్ట్రపాండ్య దేశములు గడచి॥ చ॥ చనుచు జారులుమున్నగా జనివిజయ్యాలు
దేతెంచెనే। డనిధర్మాంగదుతోడ జెప్పినమహాహార్షంబుతో మంత్రులకా। దనవారింబిలు పిం
చి రాజునగరందత్ప్రత్తనంబు కారయం। బునశృంగార మొనర్పఁబ పికదలు స్నాథానాథుని
రాఁ గాఁగ॥ సీ॥ నవరత్నమయ సముగ్నత రథావళులతో గంధదంతావళీఘటలతోడ। మాన
సాంశు గవేగమహితాశ్వతతులతో జటులవిక్రమవీర భటులతోడ। మౌక్తికచ్ఛత్రచామర కేత
నములతో సమరోగ్ర బిరుదచిహ్నముతోడ। సచివదండాధీశ సామంత నృపులతోఁ గవిగా
యకార్థిమాగధులతోడఁ॥ గీ॥ గదలె ధర్మాంగదుడు నిజమ్మోదమున। నెదురుగాఁ జని ధరణీ
లలేంద్రుపాద। నలినములకర్థిదండ ప్రణామశతము। లాచరించిన॥ దనయుని హర్షమొదవ॥
ఉ॥ నీవనలిచ్చెలెమ్ముకుల దీపక యంచును గౌఁగిలించి యా। భూవరుఁ డాదరంబెసఁగ॥
బుత్రు నిఁ గాంచి రసూజసేసు మే। దేవులకున్ ధరిత్రికి సుధీజన బాంధవవిప్రజా సదా। సీ
వివిధాత్రిశావళికిఁ జేయుదు రేభవ రాజ భూప్రజల్॥ వ॥ అని యిట్లు వారి సేమంబులు దె
సడిగి మోహినీం జూపి గాంధర్వవివాహంబున నిక్కన్యారత్నంబు నుత్తమందరాచలంబు
నవరియించి తెచ్చిన వా॥ డనిది బహ్మనూనపుత్రి నీకుఁ దల్లియగుఁ గావున నిత్యధూమణి
కిదండ ప్రణామంబులాచరించు భయభక్తి తత్పరుండవై దోడ్కొనిపోయి మనసగరిలోన స
ముచితంబైన తావున బ్రయత్నంబున నివసియించుమని యప్పగించిన నతండట్ల కాకయతి
పవినయంబున నమ్మోహినీదేవికి నాష్టాంగదండప్రణామంబులాచరించి యక్కాంతాతి
లకంబుం దోడ్కొనిచని యొనరితనారుక్మాంగదమహీపాలుండు॥ సీ॥ బిరుదప్రశావళిస్ఫు
రితప్రబంధములునందిమాగధులు నెన్నొందిచదువ। లలితస్వరములకల్యాణములు వాడుచు జే
రిపుణ్యాంగనల్సే పలిఁడి గ। నగ్రజన్ములు మౌక్తికాక్షతల్ప ల్లుచు పదమంత్రము లుదీవించుచు
న। వేత్రహస్తుల నేకవిధములసుభయపార్శ్వములందు సందడులమరఁ జేయ॥ గీ॥ భద్రదం
తావళము నెక్కి సార్థిపుండు। మౌక్తికచ్ఛత్రములనీడ నుండ యాన। మునబురంబుఁ బ్రవేశిం

జిక్షనకరత్న | హర్మ్యశోభిత రాజగృహంబుగదిసి॥ గీ॥ భద్రదంతావళముడిగి పార్థివేంద్రుఁ | డ
పుడు పాంచాలభూపాలుకూఁతు మోది | యరిగి నవరత్నఖచిత సింహాసనమున | విభవములర
గఁగొలువున్నవేళయందు॥ సీ॥ పద్మరాగనవీనసాంద్రకప్రభలకుఁ గదనఖద్యుతులు | శృంగా
రములఁగఁ దిద్దునై విలసిల్లు దీపదీపులకునుఁ గలికిన్సులతాలు సెలువొనర్ప | ఘనసారవ
ర్తికా కలితగంధము నసు పెద మసారభంబు మోదంబు సేయఁ | మధురమంగళగీతమహితనాద
ములకుఁ గరకంకణధ్వనుల్లరిమిలిడఁ॥ గీ॥ మొలు గుఁజెక్కులకాంతులు పెరయఁబర్వ | వజ్ర
తాటంకరుచులకున న్నెవెట్ట | పారిజాతనవలపుడుని వాళులో నఁగి | రత్నహీరాలు సతును బ్ర
మ్మోత్నములర॥ తదనంతరంబ॥ క॥ అంతఃపురమునకుం జని | సంతసమున నాత్మసతులసం
ఘ్యావళిఘూ | కాంతుండు సూచి వారల | నెంతయు గారవము చేసి యిట్లనిపలికెన్॥ మత్త
కోకిల | ఓ సఖీమణులార చెప్పెద నొక్కమాట వినుండు నే | నాసదాశివప్రమోలమోహిని
నంబుజాయతనేత్రి నుల్లాసమొప్ప వరించి దానితలంపులోనఁ జరింపఁగా | బాసచేసిన
మందరపర్వతాయతవేదకన్॥ మత్తకోకిల॥ పంచసాయకసాయకంబుల బాధకోర్వఁగ
జాలకే | సంచయానవరించునేళ నొకస్వదుఃఖమిముఁ గూడిన | త్రించరాదని యుంతిననున్న
బ్రతిజ్ఞ చేసిన సట్లు దానివించ బాల్యుడి వాఁడనట్లొ నరింపఁగాలగుమీరలున్॥ క॥ అని పలికి
నఁ బ్రాణేశ్వరు | సునిశితవాక్యగములాత్మ జొరగాడినన | వ్వనజాతపత్రనేత్రలు | తను
పులకంపములు భయముదలకొననిగుడన్॥ సీ॥ కాలు కొమ్ములుగులోకనకంపుబొమ్మ
లో శంబరాంతకు పుష్పసాయకములో | కలికి రాచిలుకలో కంతుదీపంబులో లలిమించు ర
వకల్పలతికలో కొ | రాయంచకొదములో రతిపుష్పబంతులో స్త్రీదనర్పి నచంద్రరేఖలో
కొ | నవ్యరత్నంబులో నవవిల్లు పేతులో శృంగారనవరూపజీవకళలో॥ గీ॥ యనఁగఁ
జెలువారురుక్మాంగదావనీశు | సతులు నూర్వురు నొక్కటసృతిగలంగి | యవని నాధుని
జూచి నెయ్యంబుతోడ | నవధరింపుము చేశ దివ్యసుభావ॥ సీ॥ దరహాసములనొక్కతరు
ణీలలామంబు మధురబాషలనొక్క మచ్చకంటి | సయ్యాటములనొక్క చంద్రబింబానన
యానురక్తినొకవిద్రుమాధరోష్ఠి | కరుణాకటాక్షవీక్షణమునసొక లేమ నసువిళ్ళి యొక్క
యబ్జాతగంధి | కస్తూరిగంధపంకములదియొకయింత తాంబూలమిడి యొకతరళనయన॥
గీ॥ నర్మిలిగుత్తౌత్తనందఱునాదరించు | బహువిధంబుల మమ్ముఁ జాత్పర్యమొసఁగ | దేవ
నికూర్మి భార్యల తోడ్పఁదక్క | తక్కనేటికి యొక సుధాధామముఖికి॥ ....
చ॥ పతియను రాగమొంది ప్రియభామలనెందఱఁ బెండ్లియాడిన | స్వతులకు సమ్మతింపదగు
జంచలనేత్రలతోటి భార్యలు | న్నితివరమానఁ గాఁదగు నెచిత్తనాసన్నపలేకమానమునో | గ
తులుగలంగుచున్న యవికామినికై యిటు పేయధర్మమే॥ గీ॥ నృపవరేణ్య మోహినీకాంత
మాకంటె | నంత చక్కనిది యొంటగునె యత్యమియు | వింత యొక్కచూపు పేటొక్క చవియను

నన్ను పలుకు నిక్క మయ్యె నేఁడు॥ క॥ ఏమిటికై నీ మదికిని । రామా శివ మిమ్ము విడువ రాదని
యెంతో । ప్రేమం జెప్పిన వినవిటు । భామామణి యిటి పెంకి చేష్ట లుండునె నృపా॥ క॥ రాజాధిప
నీ కరుణకు । భాజనమగు దమ్ము నిట్లు పలికెన నేమే । రాజనిసుఁ బాయ నేర్తును । జాజులు
మంగళముసందుఁ జనునె షట్పదమా॥ ఉ॥ ఈయిగురాఁకు బోఁడి వలెనందఱు మమ్ము లగారవిం
చు ఘా । నాయకగా కమమ్ము జతనమ్ము సమానిచరించిన దృణ । హాయము గాఁగ ప్రాణము
లఁ బట్టి విరాగము సేతు మిప్పుడే । యీయెడ నీవు గన్న సొగసింతకు మిక్కిలి లోఁతు గల్గునే॥
ఉ॥ హాయఁగఁ బాదము మ్ము వర శాలక శేఖర నీకు మోహినీ । తోయజనేత్రి మాఁదఁబరితోష
ము గల్గిన భక్తి సేయుచు । తోయతో లీలమమ్ము విడువాడఁగ నెప్పటి యట్ల నీకృపా । శ్రీయ
యలరంగ నందఱను జేకొని రేలు నెల్లఁగ౽॥ క॥ అటు గాక దఱ నొల్లకుండుట
యెటు సత్యంబై నఁ ప్రాణేశ యేమిటికీ జేహములం దిట్టి జంతునని బల్మి ప్రాజొసూడంగ ముంద
ఱగా నందఱు మూఁక గట్టి నిలువం బాజూచి సంధ్యావళీ । పటుబింబాధరి యేగుదెంచి పలి
కెం బంకేజపత్రేక్షుల౽॥ క॥ అనువప్పుడు సంధ్యావళి । వనితలఁ గదియంగ నరిగి వసుధాధీ
శుం । జను నేయీ కేయిబలుకఁగ । వినయంబును భయము భక్తి పెటింజో నట౽॥ ఉ॥ భూపతి
సుందరాది పువుబోఁడి వరింపకముస్నెల సృయే । రూపునఁ బల్క నంద గుణరుండు ప్రియాం
గనఁ బెల్లియాడితా । మోపనవీనభోగముల నొందెదు చోసతులారమీరలీ । పాపపుమా
టలాడుదురె షా ఋకునీటి రిగట్టఁ బోదురే॥ గీ॥ ఆదరింపనొపనం బాము ణులకు కర్తృభర్త
గాక క్రమము దప్పి । సతులఁ గెటు చెల్లుఁ జావ ప్రాణేశ్వరు । నాజ్ఞ లేక దృలి యవజ్ఞ నేసి॥ క॥ ప
తి సేఁతాకపతిష్ఠ వెఁబియు । రతుసుండఁగ నూర్వకంత రాయంబు మనూ । గతిఁగల చెనే నీయాస
తి । యతిశయమవరక మునగాబు సంద్రదము నీఁ దుగ్॥ క॥ పతిచిత్తము నెగిలించుట పతిమా
టకు మాఱుమాట పలుకుటకినుకం । బతినేమోనియు నాడుట । సతికిని గోరగా దురితసంచ
యమొదవ౽॥ క॥ కోరికలకు శ్రీపతిప్రియ । దారాన్వితుఁడై ననీసు దక్కి మది బియంబా
రఁగఁ జెరియిం చుటబం । గారము నకుఁబరిమాళంబు గలుగుట సుమ్మా॥ క॥ ఈమానిని నైమో
హము । నీమనుజాధీశ్వరున కనెన్నాళ్ళో సుమీ । యీచుమిము లెన్నియూ చెద । మేమిటికిం ద
ముక మొందనింత టెలోఁ౽॥ వ॥ అని సంధ్యావళీదేవి పతివ్రతాధర్మంబుఁ దెలియం బడం
జెప్పియవ్యర్థవాక్యంబుల మనఃఖేదంబులు మాన్పి దైర్యం బవలంబించి యుండు నట్లుగా
బోధించుటయు నందఱు సమ్మదంబొంది యిచ్చదవలు తమతమ నివాసంబులకుం జనిన స
మయంబున ॥ మానిని॥ ఆవసుధాధిపుఁడంగనలందఱు నాత్మగృహంబుల కేగిన సంధ్యావ
ళిఁ బిల్చి ప్రియంబెసలాఁగ సంచితధర్మవిభూషణ వా । స్త్రీవళియు... సారసుగంధము నా
దరణన్ కృపనేసిన నిం । దీవరనేత్రి యుభక్తయుసజ్జఁ జనెన్ భవనాంతర సీమలకుం॥ అంత॥
లయగ్రాహి॥ బంగరపు మేడలఁ బొసంగు మణి వేదికలఁ జెంగలువ పానుపుల సుంగదళి తా

నారంగవకుళామ్రతరులం గలువసాయకము లంగమలకైరవరబాణంగశుకచేతిచాపంబుగ
కములాకరములం గుసుమకంజములనం గనయు రాజసులపుంగవుడు గాఢాలింగనముఖ
స్ఫురదనంగబహుతంత్రములం గడుసుఖించిరి తలంగకసురక్తిన్ ॥క॥ చరియించిరి గోమ
ధిక| మరకతవైడూర్యనీలముక్తికవ్రాం| కురవపుష్పరాగవిద్రుమ| కురువిందపుమేడ
లందుంగోమలిపతియున్ ॥సీ॥ మంజిష్ఠతెరపట్టెమంచముడలగడవిరులు పానుపువట్టివేర
సురటి| పట్టుచందుగజాలపల్లికబాగాలపెట్టెసంబెరగచ్చుబిందెబరణి| నిలువుటద్దము
పైడిజలపోతనము వీణ సరిగొప్పసల్లంబు సానడింగి| గాజుపింగాణి గిల్లలపాపదీపంబు వన్నె
లగిన్నెహర్మ్యంబు చిలుక ॥గీ॥ తమ్ముపడగయు దిష్టచిత్రరుపుకూట| మగురుమాపంబు సరవ
వృష్ణలగరుదీప| పరిమళము తెల్లదోయని పరగుచోట్ల| బతియుసతియును క్రీడించిరతులగతు
ల॥సీ॥ జలకంబు నతువానభసలుపడంగన మేనికస్తూరి చెమటలకలయందోంగి| ఘనసార
గంధపంకము దేరిచూడకుసతియూర్పు కమ్మ రాసనలసోలసి| నీరాజనంబు మన్నింపఁడుని
ద్యల్లతాక్షీచూపు నివాళులంతు నలధి| పద్రసాన్నములకై చనఁడింపయధరామృతంబున
నాప్యాయనంబు నొందె॥గీ॥ అఖిలభోగములజ్ఞాతములయుఁగాఁగ| బాలికామణిఁగూడి
యప్పార్థివుండు| తెల్లవారుట రాత్రి రేయి తెంచుటయును| మఱచిమన్మథకేళిసమ్మదమునొం
ది॥సీ॥ జలరుహాయతనేత్ర చక్రంగాఁజూచి తేటికలమైపులకించుఁబోలుపుమిగుల| జా
లువాకస్తూరిఁయూర్పులమోనబాడమినగలిగొట్టుకై వడిఁగళిక్షలొత్తుఁ| దలిరాకుబోని
పాదముత్రొక్కఁబాంకినకరిమానశోకమైసిరులఁదనరుఁ| గాంతగుబ్బలుమోపగాఁగౌఁగిలిం
చినఁగురువకక్రియవ్వేడ్కకొనలుసాగు॥గీ॥ మగువగోనగోటఁజెనకిన మారిమొలకకరణి
వికసించుపలాశంగకములనలరు| రాగమునసున్నగనియనురాగమొదవు| జంపకములీలప
తిఁజూచిజనవరుండు॥క॥ అలుగడొకనాఁడుభామిని| యలిగినభయమొందిమాటకడం
బాడం| దలివేణిఁబాసినిమిషము| నిలువఁడొకచోటనృపతి నెయ్యము పేర్మిన్॥ఉ॥ ఆస
మయంబునందు శరదాగమమయ్యెనభంబు శారదస్వాభ్రసురమైతనర్చె సితభానుడు తాం
తివహించెనాలపో| తేషర శేంగబిల్లపెసరేపు వహించె ఘనప్రతానము| ల్వానిచనెన్విధా
వరుఁబర్వెఁదుషారచయరిబుల్లెల్లెడన్॥గీ॥ పంటమొండమ్ముక్కవడిలాజనంబాప్పె|
తరసస్యసమితి రొమ్మున్నవంచెఁ| నదులుడింగిశాలినడలయ్యెనయ్యెడ| బంకమింకెనీరు
పలచనయ్యె॥గీ॥ వటిగెవెటినెల్లుగలుగలుగాబూచె| గ్రముకతరవుల్లెగలగఁజడిరొ
బాత్రపర్ణిపక్తితతిముత్యములగప్పు|మలువహించెఁజంద్రికలుదనర్చె॥క॥ కలువలుబం
ధూకంబులు| కలగుపవికసనము నొందెగాసరగాచె| జలబవనంబులుఁదొగలును| బులినం
బులుఁగొలకులందుఁబొలుపువహించెన్॥ మత్తకోకిల॥ సకలధాన్యసమృద్ధిచేతఁ బ్రసన్న
తామదిచేసుధో| దకము చేనసుహాలవహవిశాలసీతహిమంబుచే| సైకలుచల్లనిలేఁత

రూఢలచేబ వేడుక సేయఁగా। నకట కోటిరయో కాలములన్నిక భాగమంబునకు రెయ్యెడన్॥ చ॥ జ
లనిధి నిద్రమేలుకొని శారిభజింపఁ శరత్తు వచ్చె వా। నళికులగీతముల్ ప్రఘుసమంచితసారస
కాండకాహళుల్ జలజనిశాతపతములు సన్నుతకీరపచోదితుల్ మరా। శలలితచామరంబు
లువిలాసములన్నియలసిల్లె నెల్లెడన్॥ క॥ కార్తికమాసము ధరణిబ్ర। వర్తిల్లె ననంతరంబ వసు
ధీశునిస। త్కీర్తికి నుపమింపఁగఁదగి కీర్తనలకునెక్కెఁ గేతకీతరులలరన్॥ క॥ వేల్పులు ప్రము
ఖ్యగఫణిపతి। తల్పుడు మేల్కాంచి నారదస్ఫుటవీణా। నల్పసుగానముకల్గా। కల్పంబై యు
న్మృతరసముగడలుకొనంగన్॥ క॥ ఆకార్తికసితపక్షపు। ప్రాకటగవభిప్రభాతభాసుర
వేళం। జేకొని తలవరులప్పరి। నేకాదశియొల్ల వచ్చెనిది వినుఁడనుచున్॥ ఉ॥ ఏనుఁగునెక్కి
భేరి మొరయించుచు నిస్పహకాదిభూరిని। స్వాణములుల్లసిల్లఁ జలజాక్షకులేంద్రుని యాజ్ఞ
వీథులం। న్మానుగఁ జాటువాక్యములు మానవనాయకుఁడాలకించి బి॥ ట్టూనిన భీతిఁ గేల్వదలి
యుక్కలి కొదిలి బానిఁ గక్కునన్॥ క॥ శయ్యదిగి వచ్చి భూస్థలి। జయ్యనఁ గూర్చుండి విష్ణు
సంస్మరణము గా। నయ్యెడఁ జేయఁగ విని యుచి। త్రాయ్యలియలుకయును సిగ్గుఁ దొట్రుప
డంగన్॥ సీ॥ నిండుచందురు మించు నెలత నెమ్మోముతోఁ రాజీవమును మురమును సరిరయొ।
పగడంబు నిరసించు బాలకెమ్మోవితో బంధూకమును బింబఫలము సరిరయొ। మరుబాణముల
మీఱు మగువ నేత్రములతో కలువలు బేడిసంబులును సరిరయొ। వజ్రకాంతి చరించు వనిత
పైఁడితోఁ బంపకద్యుతియుఁ జంచలము సరిరయొ॥ గీ॥ పసిడికుండల నిరసించు పద్మగంధి। ఘ
నకుచములతో సరిరయొ జక్కవలు గిరులు। నవగద్రిభునన సౌందర్యము శిశయిల్లు మోహినీ
కాంతయాత్మేశు మోముఁ జూచి॥ సీ॥ ఆడుగు దమ్ములు సోకి యుబ్బని మండలమెల్ల కుంకుమ
ప్రభలననలంకరింప। ఘనకుచంబుల మించు గముల నెల్లెడలను బంగారు నిగ్గుల బ్రబలఁ జేయ।
మెఱుఁగు చెక్కుల దీప్తుల మిడిస్ఫ్రక్రంబు విద్యుల్లతాతతి విధమలర్పఁ। చికురభారమున
జేచిన చిక్కచీకటి గగనంబు పొరిసిలగ జేఁదనర్ప॥ గీ॥ శయ్యదిగి వచ్చి సునుమేని సౌరభం
బు। సోడుముట్టుచునుండ కస్తూరి మృగము। సంచరించు విధంబున సరసగతుల। బరఘవిం
తంగ మోహినీభామయపుడు॥ క॥ కదలిన పట్టాంశుకమును। వదలిన కబరీభరంబు వడినిరు
గేం। బదిలంబుగ నవరించుచు। సుదతీమణి వచ్చె రాజసుందరుఁ గదియన్॥ ఉ॥ వచ్చి నృపా
లుఁ జూచి జనవల్లభ నాదెన మోహమంతయుం। బొచ్చెము సేసి నన్ను నొకపోక కు గైకొన
కవ్విధంబునం। జెచ్చెర నేగుదెంచి హరిచింతన సేసెదవిందుకాత్మలో। నచ్చెరువయ్యెడి
న్మిగులనంతయు నాకెఱుఁగంగఁ జెప్పుమా॥ క॥ వల్లభ రతితంత్రము శ్రీ। వల్లభు చింతయు
ను సలుప వాంఛించుటనీ। యుల్లంబునందు గంటిని। విల్లువెలగ కాయబూనవెరవైయున్నే॥
క॥ ఆమచ్చికలాకలయికలా మోహములా ప్రియంబులా సౌఖ్యములు। న్నామీఁదలపవ
లడా। నామీఁదిమమత్వము డుగన్యాయము నీకున్॥ వ॥ అనినవిని యారాజశేఖరుఁ

దుమోహినీకాంతకట్లనిరో॥ క॥ ఓజలజాననసీపై। నైజంబైకొనలుసాగినసిబినమోహా
శ్రీఁజేరనింతవడిలోఁ।జాజులుపరిమళమొటుంగజలదవ్రజమే॥క॥నాకేలదావిసుమా।
నాకేలామోహనాంగినాకీదివసం। బేకాంతలగలయగరా। దేకాదశివిష్ణుదేవు నేమదిఁ
గొల్తున్॥ క॥ ఓవల్లభనీవునునా।శ్రీవల్లభునాశ్రయింపుచిరతరభక్తి। న్భావించియమ్మ
హాత్ముని।సేవించినవారికబ్బుఁజిరసౌఖ్యంబుల్ ॥చ॥ తలఁచినఁజాలు శ్రీవిభునిబాహుర
సాత్మునివాడ్కలోపల। న్నిలిపినఁజాలునీలమణినీరదవర్ణునినామవర్ణన। ల్వలికినజాలుశౌ
రిపదపంకరుహంబులుభక్తితోడుకన్।గొలిచినఁజాలుజేకురునకుంఠితసౌఖ్యములంబు
జాననా॥మ॥ హరియేదైవముశౌరిజెప్పినదియేయర్థంబుధర్మంబుశ్రీధరునింగూర్చిజపిం
చుచక్రధరమంత్రంబచ్యుతారాధనం। బరియింపగలదేవతంబుగరికలౌశిలునారాధ
నా। పరిపూర్ణంబగునట్టిదీవ్రతమునందాఖాసురాలోకనా॥క॥ హరిభక్తిబోలుభక్తియు।
హరిభక్తులఁబోలుపుణ్యులచ్యుతుబోలం। బరతత్వంబగుదైవము। హరినామముఁబో
లుమంత్రమునవనింగలదే॥క॥ ఆనుటయుననమ్మోహినీకాంతమహీకాంతునకిట్లనియె॥క॥
కంసారిగొలువనేటికి। సంసారసుఖంబుకొఱకుశంబరమదవి।ధ్వంసాధ్యుఁడఁగనావిగి।
కంసాసంశోభితులకురాజ్యయుండఁడె॥క॥ఈ జెప్పనానిసుకత।క్రీడాసౌఖ్యంబువిడిచి
కృష్ణప్రవతచ। ర్యాడంబరములఁడగులుట। దూడవిరచితరదబట్టుటుర్వీనాథా॥చ॥ఇలగ
లమూనవాచలికనెల్లనొకప్పుడుచర్చనేయఁగా। వలపులరాచవాఁడెగొలువండగుదైవము
పేసువాయకే। పసలలితమ్మైనమోహమనిచాలెననాగతగ్రాక్యపద్ధతు।ల్వలదెతలంపజ
త్తమునవారిజబాంధవవంశవర్ధనా॥ క॥ గడియయునిన్నుఁబాయుట।కొడఁబడమువుదీ
యద్విత్తమురీశ్వరనీ॥క॥పడఁతుఁకువెఱచిబిదినములు।గడపఁగజూచుటయునాకుగానగ
వచ్చె॥ లయగ్రాహి॥ ఆలంచుమున్నంపనిజబాలురుకుటుంబినియుజాలిఁటడుచుండఁ
జనితెలగుకాలంబు। న్బైలవలె నుండియుగపాలకుగశాసమునుగేలనొకదండముద
లిమదనక్బ।లొప్పరియించిమ్రగజాలములగూడిఫలమూలములుపర్ణములుగాలి బుజియం
పం। బాలిచరియించుమునిలీలసుపవాసముల నేలమదిగోరెదున్బాలకులచంద్రా॥సీ॥వా
నిడికొప్పరలందుజన్నీటజలకంబులాత్మేశవీటిప్రాప్తాడఁగలిగి।ఘనసారకస్తూరికాగంధ।
సారంబులవనీశనైఅయంగనలదగలిగి। యమృతదివాన్నోబ్నులనయంబుతృప్తిగాతిని
తలేశ్వరయాంరగింపగలిగి। మృదుతల్పమునననన్నుఁగదియఁగొఁగిటగృచ్చిన్బవతులేశ్వ
రశయనింపగలిగి॥గీ॥మదుపులసుగంకి తిరువన్నుహైనలంది। దూగమువహించిజాగ
రంబుఁడవలసె।నధిపనామెచ్చుగాదునీయడుగులాన। వలవదుపవాసములమీదివాం
ఛబిడుగు॥సీ॥ పట్టెమంచెమాద్రఁబరిరంభరణమునేయునవరంగపింఛ్లలోనలుపునేయ
ముపవ్నరంబులయందునిపుణత్వములుసూపుకులరుబాన్సులమీదనాదరింపు।కేళీగృహము

లరిమఁగ్రీడిఁ బ్రచురవిచ్చి పూజప్పరములలోఁ బుజ్జగింపు। తూఁగుటుయ్యాలలందు దోరగిం
చు సౌఖ్యంబు గచ్చుటో వరులలోఁ గలసి నెలఁతక॥ గీ॥ మేలములు సల్పుము ఱ్యాలమేడలందు।
భావములరింపు మొగి ప్రౌఢ పఁడిరులను। వేడుకలు సూపు శశికాంత వేదులందు। విరహము
నకోర్వఁగాఁ జాలధరణినాథ॥ ఉ॥ ఎన్నఁడు నిన్నుఁ బాసి యొకయింతయు నుండ నటంచు
బాసయా। పన్నగశాకభారుపదపద్మములొద్దను నద్చి తెన్నునా। కన్నెతేకంబుఁ జూఁరగా
నికామునిబారికిఁ ద్రోచి నేఁడు నీ। పిన్నపిఛంబులందుఁ జరియింపఁదలంచుట ధర్మమే నృ
పా॥ ఉ॥ అడిన మాటఁ దప్పక ధరాధిప తెన్నఁ దూలించు నద్మి నీ। తోడ విహారమై ప్రియ
ముతోఁ జనుదెంచితిఁ గాక గల్లలి। ట్లాడుట నే నెఱుంగుదు నెయక్కట సత్యము వీటఁబుచ్చి
నేఁ। డూడెడు జాడఁ జూచ్చి తన్పపోక్షణ రేసిఁకనుండనీ కడన్॥ క॥ పంచానను నేరముఁ
జూ। లించి తిరగతి సౌఖ్యములకు నింతనింతే। పంచశరబాణతతి సిసిన్నతని। రించుట రేంటికిని జెడ్డ
చేసనికరణీ॥ క॥ ఏకశిమమందిరంబున। శ్రీకంఠుని పాదసేవ నేయక యుకటా। నీకడ
నాకేల ప్పభా। పాకంబిలు నేయనాకపాకము సెడఁగన్॥ క॥ అలయింపఁగ లంతయు సే।
ప్పలయంగని తిచాలు మందభాద్రి కిఁజనిపో। మ్మలవిల్తుఁగోట్టు నేతా। కలిపోసిన వెనుకనుట్టి
గనుఁగొనఁగ నృపా॥ సీ॥ అను చువిభుని మాటిడుంగ నామణి రాజుఁ। బాసి పాలుగ్రె దుపద
ములిడఁగ। భక్తియను భయింబుఁ బ్రబలసంఘాతవళి। చంద్రవదన పరభసంబుతోడ॥
సీ॥ రవళిమెట్టెల మ్రోఁతరవణించు మంజీర మంజులరవముతో మహిమ నెలఁగ॥ కలితకంక
ణఝణత్కారంబు మొలనూలి మురిపెంపు మురువుతో ముద్దుగులుక। నవరత్నకలితమైనా
ణిహారవిళతో దసిచస్నగణి ప్రబలమికొనఁగఁ। పాటించవజ్రసుందరదీప్తితో గూడి మా
ణుఁగు చెక్కుల కాంతిగిరికొనంగ॥ గీ॥ జఘనభరమున గాఁదిఁగె జలదరింప॥ నలసయాన
ంబు కొదమరాయంచ గమికి। విందు సేయంగఁ జేరెదెంచి విసయపరణిఁ। బతికెఁజంద్రాస్య
మోహినీ భామతో స॥ క॥ నలినజుమానసపుత్రివి। తలఁపఁగనీ వెఱుఁగ నట్టి ధర్మాధర్మం। బు
లుగలవె యిశరభామల। పలె బలుకగ నేలనీకు పసజవరాక్షీ॥ క॥ పతిభక్తితోడ సలిపెడు। వ్ర
తములు వలద నెడు నట్టి వనితలు గలరే। పతిమాటకడ్డగింపక। సతులకు ననుకూలబుద్ధి జరియిం
పదగున్॥ క॥ ఏమియు నెఱుగని భామిను। లేమనియును ద్రుగాక యొకగలిగియుం। బా
మురభాములకై పడిఁ। గోమలి యిట్లాడనీకుఁ గూడునె యకటా॥ సీ॥ తలఁపులో నాత్మేశుదై
వంబు మారు గాదరలాక్షి యనురక్తి దలపవలయు। విభుఁడు నెప్పిన మాట వేదమంత్రంబుగా
నెలత నెమ్మనమున నిలుపవలయు। నధిపతి నిరసించునది నిజవ్రతముగా జలరుహాయత
నేత్రి సలుపవలయు. జెలువు డాదరణ నిచ్చిన పదార్థము పదివేలుగా నాత్మ భావింపవలయు
గీ॥ వలయు ప్రియమునఁ బెనిమిటి వంక వారిఁ। బ్రాణబంధులుగాఁ జూడ భామినులకు। న
లనదధిపతిషగ వారిక్షలని మైత్రి। నేఁ పలవదు వికచ రాజీవముఖికి॥ సీ॥ అభ్యంగనము సే

సేయాత్రే శుష్కోదకమున స్నానము సేయఁగాంచవలయుఁ। భక్తిచిత్తమునఁ జేఁగి రమేశ్వర
గూడుగూరలు వేళకుఁదగను గావింపవలయు। వివిధవర్ణాన్నములు లేప్యలు గావించి ప్రి
యునకు భుజియింపఁ బెట్టవలయు। దక్షిణకై శేష మైతనరుసు భక్తిస్తాన్నములింపుతోడుత నార
గింపవలయు॥ గీ॥ శయ్య విడిలించి పైచీరె చక్కఁజేసి। పురుషుఁ బవళింపఁజేసి తాంబూ
లము సఁగి। యిట్లు పుష్పములను సన్నపాదంబులొత్త రొయ్యి। పిదపనిద్రింపఁదగు జంద్రబింబము
ఖికి॥ సీ॥ మందహాసములు లైనమాటలాడఁగరాదు నిక్కములచనుమీఁద నెక్కరాదు। ముగ
దునెప్పక వీసమొగిఁ జయింపఁగరాదు కోపించెనని మదిఁ గుందరాదు। సొమ్ము పెట్టడటంచు
సొలసి పల్కఁగరాదు చెలువుగై కొని తానికలయరాదు। సంభోగమునఁ గానిచను పుసూపుగ
రాదు కులటతో సురక్తిగూడరాదు॥ గీ॥ తెల్లవారిన పిదపనిద్రింపరాదు। కుడువరాదధిపతి
కిమున్గాదుఁ గూర। లన్యపురుషులతో హాస్యమాడరాదు। అవుతోనైన నొకనాఁడు మాని
నులకు॥ చ॥ వ్రతములు సల్పకల్పదుపవాసముల న్నశియింపరాదు సం। తతము సుధీర సేవ
లకు బాజన గూడదు దేవతార్చన। ల్పతిభయాన సప్పఁగావలదు పంకరుహాయతచారు నేత్రి
కిం। బతిని నిజభక్తితో విడిచి పాపకరై నరకంబునన్బడుఁ॥ గీ॥ కనకశైలంబు తెలయింపి గా
సయించి। చిదప్రిలాష్ట్రైరభోయిస్సైబు భుగా దె। యిసు వరములిచ్చుపతిభక్తి నెడలియుతివత
రొయొందు విధము వమోక్షంబు నొందఁజనుటు॥ క॥ పతిలేమి నొందిన స్వహము। నతిశయరోగమున
నడస్సిన స్సుడు సుజరా। న్వితుఁడైన యపుడు వాయక। సతతికింబతిసేవ భక్తి సలుపఁగవల
యుఁ॥ సీ॥ పుష్పగంధికిఁ గల్పభూజంబు పతిభక్తి నుదతికిఁ బిలువఖ్రాజకోశసంబు। ధవళలో
చనకుఁ జింతామణి పతిభక్తి యింతికి విభుసేవ యిష్టసిద్ధి। సితపద్మముఖికి సంజీవని పతిభక్తి
సతికి నాథుని సేవ జన్మఫలము। మానినీమణికిని ధానంబు పతిభక్తి భార్యకు బతిభక్తి పనిడి మూ
ట॥ గీ॥ గాపున వృగాక్షి పతిభక్తి కలిమి వేత। సురగంధర్వసిద్ధవిద్యాధరోర। గాంబుజాక్షు
లకంటె సత్యతమహిమ। నూర్జితైశ్వర్యశుభములనొందు నెపుడు॥ చ॥ పెనిమిటి యాన్యభా
ములను శ్రీకవరించిన నాత్మలోపలం। గినుక వహింపరాదు సతికిం బలికిం బ్రియమైనయట్లు
గా। వనిత చరింపగావలయు వల్లభుఁ డల్కవహించియుండినం। దనపతికయ్య చేరువ సౌ
తాదగు భూస్థలి బవ్వళింపఁగ॥ ఉ॥ పరదేశంబునకు భుసందుచన్న పిదపం బ్రాణేశు రాకల్మి
రం। తరము గోరుచు మోముమాని చెవులందు న్రాకులుం జేతుల। న్నొరిదిస్థ్నాజాలున ల్లభూషలు
మెడం జూపట్లు చుండంగను। దరియుష్టంతల బాట్లు నుంబసుపు మోదంబంద బొల్పొందగున॥
చ॥ పెనిమిటి లేని భామినుల బీతిగ నుంగొనదోషమూర్తితో। సనయము తీర్థసేవలు మహాప్రవ్రత
ము స్థలవాసము ల్నియమంబున నొనరించిన న్విధవఁ బోలదు నాథుడు గల్గియున్నయం। గన
యఱవాలిధూళిన ధికంబగు పావన పుణ్యసంపదన్॥ సీ॥ కామినీమణికి మంగళసూత్రమే చా
లు శృంగారములకెల్లఁ జెలువుఁ జూప। ధవళలోచనకు నైదువతనంబే చాలు నైభవంబుల

కెల్లవన్నెఁబెట్ట। నంబుజాననకుఁ బుణ్యాశ్రితమే చాలు రాజసంబులకెల్లఁ దేజమొసఁగ। సతికి
నాథుఁడు దృఢసన్నిధినుండుటే చాలు భాగ్యలక్ష్ములకెల్ల ప్రభదనర్ప॥ గీ॥ నెన్నిజన్మములందు బ
ద్ధ్యేత్తులకును బతిహితంబునకంటె శోభనము గలదె। యిహపరములిచ్చు నాదయే సుమ
హిమ దెలియక ధీపుత్రి వాదులిడుచుండ నగ్గమగునె॥ క॥ పతి నలయించుట దోషము। పతి
తోనలుగుటయు మిక్కిలి పాపము సతికి। కృపతి గడచిన బతితోడనె। చితిలోఁబడలఁ బువల
బుజీవింపంగన్॥ క॥ పతుడు గలయన్నిదినములు। పతివశాక్షికభోగభాగ్యధైర్యము లౌనరుల్
పతుఁ డెడలిన పిమ్మట పతి। కవమేటికి జానిమాపసంపదలేలా॥ క॥ చిచ్చు జొకిన సతికెదురు
గ। వచ్చె విమానములు ప్రాణవల్లభుతోడ। న్వచ్ఛికభోగింకగనది। యచ్చెరువైతోఁచుచుం
డునదికల్పంబుల్॥ సీ॥ బలభేదిసతులాతపత్రముల్ధరియింపఁ బావకస్త్రీలడపములు దా
ల్ప। శమనభామినులు వింజామరంబులు వీవ దైత్యసుందరులు సందడులుత్రోయ। వరుణ
కామినులు కైవారములొసయంగ గాలిలేమలు పాదుకలు ఘటింప॥ ధనదుకాంతలు వేడ్క
దర్పణంబులు చూప శూలిముద్దియలు నివాళులొసఁగ॥ ....*
గీ॥ గరుడగంధర్వపన్నగాంగనలుగొలువ। నగ్నిముఖమున వెడలినయలరుబోడి। మగని
తోఁగూడి దివ్యవిమానమెక్కి। స్వర్గమున నుండు నత్యంతవైభవమున॥ క॥ మునిమిటితో జితి
నుఱికిన। వనజాననమహిమఁ బొగడవచ్చునె లక్ష్మీ। వనితామణితో డలపయి। జనుపువన
నియించు రాజసముదశకోత్తరా॥ క॥ పెనిటి నెప్పినకైవడి। జననెల్లనిభార్య నరకశతముల
గూలు। న్వనజాతనేత్రి నెప్పెద। వినుమా నీకొక్కకథ సవిస్తరము గనేన్॥ సీ॥ పదియును రెం
డేండ్లప్రాయంబు దాననై యింటనే నా పుట్టినింటనుండ। మాతండ్రి పనిబూనిమనుజుడొక్క
రుడొడ్డుకాష్ఠంబు జీరగ నొక్కష్ఠము ధ్య। మునసుఁడిరొగని గక్కున నొక్క కీటంబుభూ
మిపైబడిన నాపురుషుఁ జూచి। కాఁకులు గుమిగూడి చీకాఁకుసేయ నేఁబరతెంచి కాఁకుల
జారఁదోలి॥ గీ॥ కీటకముఁదెచ్చి పేఆకచోఁట నిలిపి। జలములొకగొన్ని దానిపైఁ జల్లుట
యును। వేదనలు వాసియావురుష్వసేరదేరి। పలికె వసుజూచి మానవభాషణముల॥ ఉ॥ ఓకు
రుణాలలామ వికచోత్పలలోచన యిప్పుడియొడం। గాఁకులు సంపకుండ ననుఁగ్రైకొని కా
చిననీకృపాగుణం। బే కరణిన్వచింపఁదగు నేఁ దొలిపుట్టువుఁ భర్తపైఁ। గాకయొన
రిన నట్టిఘన కల్మషముల్వినునీకుఁ జెప్పెదన్॥ ....*
గీ॥ అంబుధి సమీపమునసగ్రహారమొకటి। గలదు మాణిక్యపురము నాగణనకెక్కి। యాంపు
రంబున వేదశాస్త్రగమ్మప్రవీణుఁడితఁడనఁ జెప్పను విష్ణుశర్మ॥ క॥ అవిముశర పుత్రుడు। భా
వజనిత మూర్తినాకుఁ బతియై యుండ। స్త్రీ వెలయఁ బద్మభుఁడు। కేవలవిటచక్రవర్తి
కీర్తింపగన్॥ సీ॥ పోకాచెరమానుగారే కాలములను గన్నపటువచ్చు డెమొక ప్రౌఢసతికి
నాదరంబున నొక్క యానినేణికిచ్చెను బూనికిబగడాలకుప్ప పేరు। కాంతకొక్కతెకి చెకన్న

కమయంబుగా భాసిల్లుచున్నట్టిపల్లెరంబు। వృత్తులన్నియు నమ్మి శైలయాలికొరకతెకు చిత్రభూ
షణములు సేయనిచ్చె॥ గీ॥ దర్శనంబిచ్చె తాతలతరము నాఁటి। కట్టుబిండి యొకర్తెను నెట్టణ
ము గాఁ। బరువుతోఁ గూడను యెత్తులఁ బట్టె మంచ। తర్పణము సేనెనొక్క శశాంకముఖి॥ క॥
ఇంచుకను సేవ గింపక। సంచితమగు ధనము భిక్షుకుల కిచ్చె। గ్రాంచెదు గూడఁగ బెట్టగ
మంచనమాయంబు సేసె మర్యాదలరన్॥ క॥ చేపట్టఁదునను నెన్నఁడు। పాపంబని తలఁపడా
త్మఁ బగలును రేయు। న్గాపురుషుల సంగతిదు। ర్వ్యాపారములఁ జరించు వంచినకతన్॥ మ॥
ఇది పాపంబిది లాభకంబిది మహాహీనంబు దుర్వర్తనం। బిదియన్యాయపుకీర్తనం బిదిమహా
హేయంబి దేవంచనా। స్పదరు జ్ఞానము లోకనిందయని యోజింగా నఁడొకింత యు। న్మ
దనోన్మత్తమున నన్కెడై తిరిగె నెమ్మత్తుండు ధాత్రిస్థలిన్॥ శావన॥ చ॥ నిలయము స
క్కఁగా నలికి నిచ్చలు ముగ్గులు దీర్చి యింట కై। చెలువుఁడు రాఁగ దక్షిణా సేవలు సేయు
డుఁ గూడుఁ గూరలా। కలిగొను నంచు ముందర నెగ్రక్కునఁ జేసి యమర్చి పెట్టుదుం। దలఁపదు
నన్ను నెంతయును దానొకనాఁడు మగండు దేడుకన్॥ క॥ కలసొమ్ములెల్లఁ గాంతల। కలవ
డఁగా బెట్టి పెట్టియవి సెల్లినచోఁ। బలువడికిన వ్వలుఁ గొని। వలవదు వలదనఁగ నధిక వ్రయ
ములు సేసెన్॥ క॥ అప్పనబుట్టకపర సతిఁ। దప్పిచరింపంగ వారతరళాక్షులు మా। న్పాపి
చ్చిన వారలు మా। యప్పలుదీర్చమని చాల యలజడి వెట్టన్॥ ఉ॥ వారల బాధ చేసవయ
ష్టంబులు నెవ్వగ నోర్వలేక మా। వారికిఁ జెప్పిమీబుణము వశ్యము దీర్చెద నేనటంచు నం।
భోరుహనేత్రి నామగఁడు భోరున నప్పుల వారు నానున। స్సైరగ నేగుదెంచితన చిత్తము థైర్యము
నొందనిట్లకాన్॥ ఉ॥ కట్టిరికొట్టిరిడ్చిరధికంబుగ నాఁగిరి గుండుకొమ్ములు। న్నెట్టిరి సంగిగ్రో
చిరితపింపఁగ నెండల నిల్పిరంటఁగా। జుట్టిన పచ్చడంబువడి జారగ దోచిరి పట్టుకారులం।
బట్టిరి యిట్లు హాసముల పాలుగ జేసిరి వీరలింద ఱున్॥ శా॥ కాంతారత్నము నీవు నీకు నెన
యం గంజాస్యలెవ్వారలో। యిలతీ నీవరరత్నభూషచయమిమ్మీ నేళ నాకిచ్చినా। యంత
స్తాపము మాన్పఁగా వలయు నంత న్నేఁడ్రబియంబారఁజే। యంతుం దీనికి రెట్టిసొమ్ములు మనం
బెంతో విశాశింపఁగన్॥ మత్తకోకిల॥ తల్లివన్న గురుండవన్నఁ బ్రభావితాన్నదలంపనా। కె
ల్లచుట్టము లెన్న నీవ సహింపు నాయపరాధము। ప్పల్లవాధర నిన్నుబోలిన భార్య కున్నసుఁ
బోలుదు। ర్వల్లభుండను నేను జేసిన వాఁడనీయెడదోసముల్॥ ఉ॥ మానిని వారభామినుల
మాని విజూదములాడ నేఁటితో। మానితి దుష్టకర్మములు మానితి నప్పులబుచ్చుకొంట నో
మానిని నీమనంబలర మచ్చిక తోఁ జరియింతు గన్నులు। న్గానకమోసపోయితిని కంబెడఁ బా
యఁగఁ జాలనేత్రి యా॥ క॥ పతికి హపరసౌఖ్యంబుల। కతిశయ దుఃఖముల నణపనాత
త్నంటప। త్ప్రితులకునెల్ల కాలము। సతియకదా కారణంబు దచింపంగన్॥ క॥ విడువన
గు గతిఁ జరించిన। విడునంగా రాదు ప్రాణవిభుఁ బను సతికిం। స్బడఁ తికిఁ బతి భక్తికదా। తొడ

వాయఁగ జన్నె వికచతోయజనేత్రీ॥ ఉ॥ కావున నన్ను నిప్పు డధికంబుగ సత్కృప మీఱ బ్రో
వుమిందీవరనేత్రి నీవను చుదెంపున నా చరణద్వయంబుపై | నావిరిదావి యున్న నిజవల్లభ
మస్తముఁ బాయఁ ద్రోచి నే | నావిభుదోషముల్దలఁచి యిప్పుడు పల్కితి నాగ్రహంబునన్॥
క॥ తామరసలోచనాధర | సోమరసాస్వాదమునఁ జొక్కుచు విలస | త్కాముని రతియుక్త
చిత్తౌ | ప్రేమరసోదయుఁడవైన పెద్దవు నీవే॥ గీ॥ పుస్తెగట్టిన యది మొదలెంత తాపు భవము
ద్రవ్యయంబు వాసనసుందరుల కొసఁగి | యాత్రసన్యాసమున శీఘ్రమరుగుదెంచి | సత్య
ములు పల్కఁ జేసితివి చక్రవర్తి॥ సీ॥ సమదృష్టి నొకనాఁడు చక్కఁగా జూడవు పేరెత్తి పిలువ
వు ప్రియముతోడ | నన్నదమ్ములు లేరటంచు రోచింపవు చెలువంబు కను మెచ్చి చెంత రా
వు | చీరసొమ్ములు వెట్టఁ జేపట్టవైతివి యొంటి నుండఁగ భయంబు దుపవైతి | ఋతుకాల మొ
దవఁగ నీ హితసౌఖ్యమీనైతి వింత సేయక గారవింపనైతి॥ గీ॥ పుణ్యపాపంబులాత్మలోఁ
బూనవైతి | వగ్నిసాక్షిగఁ గైకొన్న యాలయుండ | బడ్డవైతివి పుత్రులబాపజాతి | యే
టిమగఁడవు నీకు నే నెట్టి యాల॥ మ॥ ఇవి నాచొక్కులు వికటయోయిమగఁడా యేమైన నీవి
చ్చినాఁ | డవె నాతల్లియు దరిద్రి బాంధవులు పేదక్లిష్టులుం జేయించిరి | రవణంబుల్వసువీని
లోన నొకటారంబైన నీఁజాలవు | చెవులాకుల్వగ నేను వచ్చితివి నీ చేనియ్య నే నేర్తునే॥ గీ॥
అనుచు నీడనాడియా ప్రౌఢదైయరిగి పుట్టి | నింటికరుగంగ నటనప్పు లిడిన వార | లతని నరికట్టి
యాలకు టలలయు మోదుచుండి రప్పుడు చాలరోయుచునుగిన్క॥ అయ్యవసరంబున॥ సీ॥
కాలకంటకుఁడు పుష్కరమును కొలిమిలో మును కొనిలోహంబు మద్దని లిపి | నెఱనెఱగా
గా చినీటిలో ద్రోచిన ళగిది నాకాశంబు పట్టువదిలి | చరమాబ్ధిలోఁ ద్రావె జలజాప్తబింబం
బు శీకరవ్రాతంబు సెన్నుమిగుల | దారలంబరవీథిదట్టమైకను పెద్దధూమంబువలె నిఖిల్లో
దగలడె॥ గీ॥ నవనితలమును దిక్కులు నాక్రమించి | గగనమున గాబుద్రోచిన గతి రొమెరల్ప |
సకలలోచనదృష్టి నైశమసమగుచు | నొదవి యొకకొంత చీఁకటి యుప్పతిలె॥ ఉ॥ ఆ రొమెడ
లోహకారకుఁడు హార్పతి యవ్కనకంబు బూదెపై | హాయసవీథియనుమిమియందుల నెఱ
గఁగాచి నీటిలోఁ బాయక ద్రోచినట్టి నుడుపశ్చిమవారిధిఁ గ్రుంకె శీకర॥ హాయవిధూమశే
ఖలనబర్వెనుడు వ్రజసాంద్ర రాగముల్॥ సీ॥ గగనపల్వలసముత్కటమహాపంకంబునందు
ద్రుళ్లైడులులాయంబనంగ | రజనీవధూటితారకహారశోభకై రమణచాల్చినీలిరవికె యన
నంగ | బ్రహ్మాండపటుకర్పరమున నర్కానలార్చులనుద్భవిల్లు కజ్జలమనంగ | కాలధాత్రీధ
రాగ్రమునందు నిబిడమైకన్పట్టు నీలమేఘంబనంగ॥ గీ॥ నంధకాసుర గర్వాపహరణకంఠ |
ఘటితహాలాహలప్రభ గర్వరేఖ | లెలమి జగమంత యును నిండి బలసె ననగ | నంధకారంబు జగ
మెల్ల నాక్రమించె॥ క॥ ఆచీకటి కట్టుండిగ ద్రోచి ద్విజుండప్పు వారిణా అగ రొమొకరిరి | స్నా
చరుడు గాకనగరము | హాచలడు గణములు గడచియరిగెడు తోవన్॥ మహాస్రగ్ధర॥ కని

రొనర్చు కల్లోలములోత్తుంగజనితతటతాడితడిండీరపుంజం బునుముక్తావజ్రనీలంబు జముగకత సంభూతసంశోభితంబు। నక్రకోలాహలగదంతావళమకరఝషీతాన్యభీషణా జయుక్తంబు నగ్గప్లాజహ్నుకన్యాముఖమునకటిసీమారుచిభము నృపముద్ర॥ గీ॥ అమ్మహాంతయుక్తంబు... బుద్ధిఁజేరఁగనరుగుదెంచి। యవనిసురముఖ్యుఁడీక్షించి యబ్ధిలోనఁ। గనకమయమ జ్రవై దూర్యఖచితమైన। కలము గనెనపుడపుడు॥ క॥ కనియతఁడరుగ్గడజనులు। యనుమతిఁగలమెక్కెనదియునప్పుడ కదలెన్। ఘనభేరీశంఖనినాద। నినదంబు వనవనితలము నింగియును। ము॥ చ॥ కదలియనేకదీవులు డికంబుగఁ దాటిపటాటి దిక్కులఁ జని। సద్దలనితీ ర్ణకోకములవాయుపురాభిసరాపఱకౌతరంగ। గోదనఁగనంతమున్న ప్రజలెక్కుట నొక్కమహాద్రిచేరువున్ గదలక నుండగుదెనఁగాంచెనక్కజ మచ్చు దించి యుద్ధనౌ॥ సీ॥ వరద కోరాళిని రతాన్నపత్రంబు కలితకై కఱణీవితానలక్ష్మి। బుధజనాశ్రితకకళోజనామం త్రంబు తారాంగనామహోద్ఘృణంబు కొంకురాంధకారనిర్భేద మోజ్జ్వలదీపమంగసంభూత సహాయశాలి। యామినీభామకుచాగ్రచందనచర్చ యుదధిసంచయతాభ్యుదయశాలి॥ గీ॥ సకలలోకైకమిత్తుండు జారచోర చక్రవాకసముత్కరోత్పాత నుఁడు। దక్షహితుఁ జోడుననురవ్యతాబ్ధిసుతుఁడు। సోముఁడుదయించె తారకస్తోముఁ డగుచు॥ క॥ తెలుపై కెక్కిన కలువె నెన్నలఁబలుపెక్కఁ జకోరములకుఁబండువులయ్యెన్। న్చులుపెక్కఁగలువల కుమతి। వలు పెక్కెంజక్కవలకు వలవిరహములున్॥ క॥ అయ్యవసరంబున నమ్మహీసురోత్తముండు॥ క॥ ఆఁకటఁ జిక్కి జలంబులకేకరి పెనుదప్పిఁబెదపు లెండఁగనేడి। ట్టికలములో నన్నూరక। యాఁకటికినివయననిమనంబు రియాడన్॥ ఉ॥ ఎక్కె నీకలంబుదిగియా యచలంబు రయంబుతో జవం। బెక్కఁగనింబుమాఁదఁఫలియించును జూతకపిత్థతాలలే। దిక్కునవై వసంచుఁజనుదెంచిమహానగమెక్కి నద్దిక్కులు చూచి తాంచె నొకదిక్కు ననిమతలతోయదీప్తికన్॥ సీ॥ కారండవక్రౌంచబకటిట్టిభ ప్రాప్తకలకలకలోద్భాసితంబు। రాజీవకేసరగ్రాసఖాదనమరాళపుంగవపుంజశోభితంబు। కోమలస్తోకపథ తామోదబంధురానందితేందిందిరవ్రజంబు। కుందానిలోద్ధూతకుంజాలజస రాగధూళిరాఘూర్ణితము॥ గీ॥ కుతలమున నాదమ్ము గములయాన గమన। గజము టాటోప పథయదర్శింబరితంబు। వమృతమయశీతతోయంబు నగుసరోవరంబు పొడగాంచి మదిలో ముదంబు నొంపి॥ క॥ ధరణీసురవరుఁడపుడా। సరసీజలంబులను నింగిన వ్రాలుదులు వ। ర్ణరకనొన్ర్చి తృష్ణా। తురుఁడై యుదకంబు గ్రోలితొడరినకిను కన్॥ చ॥ అటఁజనికాంతదప్పవధరామరుఁడప్రతిమానమాధురీ। స్ఫుటపరిపక్వచారుఫలశోభితచూతవనంబు గాంచియు। త్కటనగుచుమొన్నాయఁదటికిఁగలైఫలంబులు చాలనంచున। చ్ఛటఁబరిత్యక్త శాఖలరసంబులు గ్రోలిముదంబెలర్పఁగన్॥ క॥ శీతల వాయువులాలంఘఁగఁ। బ్రీతికా...

కాంతవేదిస్పృథివీసురుఁడు ప్రాభవసంప్రాంతలంబున నాతతచంద్రాతపంబునఁ దనుఖ్యాతి శిఖ ॥ గ ॥ అని నైమిశారణ్యవాసులైన మునీశ్వరులకు సూతుండెఱింగించిన విని శౌనకాది మహామునులట మీఁద వృత్తాంతం బెట్టిదనిన ॥ ... ...*

ముక్తపదగ్రస్తమాలావృత్తము-

శ్రీకాంతస్తుత్యపాదా శ్రీకాంత యాజ్ఞవల్క్యభాస్కర । (శ్రీ) మారప్రతిపాదపాద కటకశ్రీ భాగ భాగరాగ । గానమూర్ధాంచితభాగభాగధర సంగ సాంగ కీర్తి । సామసామ సామజదైత్యభంజన జనస్వాతంత్ర్యకల్పద్రుమా ॥ క ॥ దండధర మదనమదనిజ । చండతరాటోప విజయజయకారంకో । దండధరధరణిభృచ్ఛ్రేణి । కుండలయుగయుగవిరాజగుణమణిధామా ఉత్పలమాలావృత్తము ॥ దేవ దానవ బర్హి ఘాంఘ్రిదిక్పద్మసస్తగో । దేవరీజలావగాహదక్షా టిసట్టణా । శ్రీవిహారసామవేదచిత్రగానలోలరా । జీవమిత్రకైరవాప్తచిత్రభాను లోచనా ॥ గద్య ॥ ఇది శ్రీపార్వతీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధకవితావిచిత్ర పోతయామాత్యపుత్ర సకలజనానందచర్యప్రౌఢకవిమల్లనార్యప్రణీతంబైన రుక్మాంగదచరిత్రంబను మహాపుణ్య కథయందు రుక్మాంగదావనీశ్వరుండు మందరపర్వతంబున సుండి మోహినియును దాను విదిశాపురంబు ప్రవేశించుటయు శరత్కాలవర్ణనయు నేకాదశీవ్రతక్రమంబును నాత్ర తంబు వినుమని మోహిని మహీపాలునిఁ బ్రార్థించుటయు సంభావళిచను దెంచి మోహినికి బతివ్రతాధర్మంబు లెఱింగించుటయు గాత్రకీటోపాఖ్యానంబును చిత్రకథయందుఁ బద్మనాభుండను బ్రాహ్మణుఁడు గర్తనంబున దండప్పులవారి మొఱంగి కలంబెక్కి సముద్రమధ్యశైలంబున వసియించుటయు న్నదిచతుర్థాశ్వాసము ॥ .. ..*

ఏకాదశీమాహాత్మ్యము - పంచమాశ్వాసము-

శ్రీజంభాహితశదత్తవిరాజితకన్యానివాసారంజితహృదయాంభోజాతపాదపంకజ । భోజాంగోత్కేశదత్తపురీవాసా ॥ గ ॥ అవధరింపుమట్లు కథకుండు శౌనకాది మహామునులకుఁ జెప్పె నట్టు సుఖనిద్రఁ జెందియున్న ధరాసురకుమారుఁడు మెల్కని యొకదైత్యసుందరి రూపెంచిని డవేలో పలిపిన లేదియతండునలుదిక్కులు గను గొనుసమయంబున ॥ ఉ ॥ కాముని దీనుమోహరుని కైటభశాకరిచేరి చిల్కలరా । కోమలరత్నచితమగు రొము గొమ్మఁ గోనవ చంద్రరేఖరా । యామనిపువ్వుదీఁగె యొజయంతు నిపట్టపుదంతి కోరా యని । సామిని యొప్పరిపు నకుఁ గన్నులపండువు సేనెనంతయుఁ ॥ ఉ ॥ అంగరూపు రేఖలకునద్భుత మందిమనంబులోపలం । బొంగుచునద్ధరామరుఁడు పుష్పసుగంధి యొటుండి ఘాతనీ । కుంగళ

బంధులెవ్వరిటకుంజనుదేరఁగనేలనాకుఁద। స్వంగిసవు స్తముందెలియనట్లుగఁజయ్యాన
జెప్పనాపుడక॥క॥ వనితధరణీసుపర్వుని। నెనయగవీక్షించిపలికెనిప్పుడెయిదెనా।పు
నివిడమాటుఁగించెదకను। ననుజల్లకువచ్చియుండెదావఁగనేలా॥ఉ॥ శ్యామాపృత్తము॥ధా
రుణీసుపర్వ బాహుదర్పముప్పనిర్మ్మహా।దారుకాద్రినుండిసర్వధాత్రిసంచరింపగా।దా
రకుండనేటిపేరిదానవుండుబలిమిసం।హారులక్షధించుచుండుషంకతంబునల్కతోక।
ఉ॥ దానికిభార్యనై చలయుదస్తువులెల్లనొనర్తునిచ్ఛలన్యూనత.కామరూపమునుబూనిచ
రింతును కేళియంత్రము వ।నానవభోజనంబునిజముంబునిహింసలునేయుచుండగా।నే
నవిసూచిపొత్యకవహీసుకనీడకేగెదెవిరక।సీ॥ కాశీపురనియభంగపదాకమునఁ
డురాజుగలఁడుగాంచాంద్రేశ్వరుడనంగ। నతనికిమతురరూపవతిపత్మసీకన్యమణి మరియం
బెనభాగ్యంబుకందుఁ।గన్యపొన్నఁగాల్ల డపలయాంపిగానిష్టసంభావ్యవేళని దవోప।శ
య్యతోడనె తానిఁజయ్యనగొనివచ్చిసమరరమ్యప్రవేశమునసునిచి॥గీ॥ దానికుచకుంభ
యుగళంబునాననంబు మొఱుఁగుగన్నులువీక్షించిమేనువదలి।భానునిసుబెండ్లియాడినీబం
టనగునమ।నేనవేయుచునీకునేఁజిత్తములర॥చ॥వెఱకువాత్మలోననుచువింతగజూడగ
కల్దటించునే।తైలము గోలుఁక్రైయ దుమెల్లమిగానసనొల్లకుడుడే। నెఱిగిసహింప
లేకెచటికేనియునేగుచలంపులోదఁదని త్తరముగనేగుదెంచిప్రమదంబునసిన్నుఁగొంటినొ
నొప్పుడక॥క॥ విల్లునువమ్ములునిచయుఁబ్రల్లదుడుధరించునిశితఖడ్గనీపే।భల్లమునుధ
నువుగైగొని।తెల్లముగానేనుపకరయుడవైపాధమునిక॥ఉ॥ భూసురవర్యనీవునెబోరివ
ధించిననీకుభార్యనై।యేనతతంబునీమదికినెక్కగనింపుసుకామరూపము। ల్లాసముసక
ధరించిశుభలక్షణములుగలెక్కడునట్లునేయుదుక।భాసియుఁబోలెరక్కసునుదంబడఁగద
లంపునేయుమా॥ అనిననతండిట్లనియె॥ఉ॥ నీవలంపెట్లుగనగునీరజనేత్రలుమాయ
భోగినుల్మానకులుగ్రకోపలుకృపాంతకాతల్కపటస్వరూపిణు। లీప్సితధయుల్మహాయాద్రపల్కు
వివిత్తవినాశినులనన్నయచ్చుకతెచ్చెనహారిణుల్కరినచిత్తలుచౌర్యరతక్రియాన్వితల్॥సీ॥ప
తివిఘ్నవర్తనుబగతుకొప్పింపజాకందర్పసేవమార్గంబుజూపి। తనయుచేబోడిపింపవాశర
భంగునవీడ్వడశశిరేఖుఁటునిఁగలసె। యునుజాయుక్కరునమిత్రులువల్కకోయంపదాపు
ష్పగంధిభూపునిచేత। సహజన్మభీముచేజంపింపవాకీచకునిహిండింబిణకోగ్రభూమి
యందు॥గీ॥ధర్త్రుహారియాలోన్చినపాతకంబు।చింతలెంతేన్నిరోతలుచెప్పనేల। యన్య
పురుషరతిప్రియలజ్జవదన।లింపనీమాటనమ్మంగనెట్లువచ్చు॥చ॥అనపుడునింతియిట్లనుధ
రామరనిక్కమునాడుపల్కనీ।మనమునసమ్మకల్లలగుమాటలుపల్కనేనివిప్ర।నిక।
ధునిమినపాతకంబునగ్రతుకైయమూన్చినపాతకంబునక। దనయుడధించినట్టిదురితంబు
నబొందుదునొంకరేటికిక॥ గీ॥ దనుజుఁడుసుదుమసుటతప్పనాగొనకుమి। పాతమం

తుమీఁదుఁ బరిణయించు। భర్త గాఁడు నాకు బాధ రతిక్రీడ। నలరియున్న దాన వలపు కలిమి॥ గీ॥
అనుచుఁ దన చేతి విల్లు దయ్యంబు పొందియ। భూసురుని చేతికిచ్చినఁ బూని విప్రుఁ డసురనవ
లీలఁ దునిమెద నంబుజాక్షి। నూతుమీ నీవు నావుడు సుదతి యలరి॥ క॥ వసుధామరేంద్ర దాన
వు। నసమున సమయింతు వేని నంతి రోమ చాలు। ప్రసులవ అలించు వాత డె। యసగఁగఁ దురుసు
డనంగ నెఱుగుదు మెకళా॥ క॥ నావుడు నదినసిబ్బి ముహీ। దేవుడు విల్లెక్కు వెట్టి పెక్కులువ
గులు। న్గాకించె గుణధ్వనితు। బ్రావంబు నగల్లయుగము దస్పివ పెలుచన్॥ ఉ॥ బాలుము గం
టిమిఁ దనుజప్ల భుజల పరీంచి రొమ్ము డో। శైలము నన్ గుణధ్వని యుపల్పైదు బాఫురె
వ. టయుల్లుకు। వెలి దెచొచ్చెర క్తములు తీవ్రత గోలఁగ గల్గునంచును। శ్రూలశరాసనాం
బకగబాత్తురికొసీము ఘాయ ధాఘుడై॥ గీ॥ పద్మినీకన్యన చటనె పాన్పు మీఁదఁ। గదలకుం
డంగ నియమించి గర్వమెసఁగ। సురజలాతెంచి శాంచెదద గముస సు। కేశికడ నున్న
విప్రునక్షీణబలుని॥ క॥ కనుగొని తీవ్రరోషమున గన్నుంగిన్పలు రాలనూరి వా। నితకుఁ
గన్నులాగ్నిటు వచ్చితి వాఁడవె నిన్నుఁ బట్టి చ। య్యన సమయింతు నంచు నిశితాస్త్రము
లేసినఁ బద్మనాభుఁడు। క్కున విల్ గ్రుంచివై చియలఘు ప్రదరంబుల నేసె నాకృసున్॥ క॥
బలునార సమసుకముహే। జలముస జాపమున గూర్చి పాఱుని మేన। న్నొలిపిన నంబుజలింపక।
నిలిచి ధరామరుడు చాప నిపుణత వెనయన్॥ క॥ పదియును నిఱువదియును ము। న్నదియును
బాణంబులను గప్పై జేసిన నా। త్రిదశరిపుఁడు పూచిన బా। రిదమున గా రుధిరములు ధరిత్రిఁ గుంబ
అగెన్॥ ఉ॥ అంతట బోకవిప్రుఁడలయింత కక్కై పడి కల్గి చాపమింతింతలు సేసి బాణముల
నేకములొక్కట వారి గూర్చియ। త్యంత రయంబునం బఱపసంగము లెల్లను దూటువోయి
బాఁదండెకు పటణంబు దరి యాఁజని। క్రమ అవచ్చె ధాత్రికిన్॥ గీ॥ బెండు విలుఁ బూని యాతి
దర్పమొలయన గ్రాజనస్తుఁ గనితూఁటిమూగకుఁజ్రద వాస। మలవుమై బూనఁ బడెవఁచు
నశనికల్ప। ముగు శరంబేసి యాంర్చె నయ్యసుర వరుడు॥ క॥ పూనికసురల జయించెదు। దాన
వులకు మనుజుడెంత తలపోయఁగ దు। ర్మానముడు గుదిగ మింగెడు। వానికి కలనందిపిండి వ
డియము గాదే॥ క॥ నా బాహుబలిమి హోఁ ప్పఁగ। నీ బలమది యొంత గ్రుంతు నెఱనీసుణమే। నా
బలిమి వేలఁ బెనగం। గా బాపని పోటుఁ గప్పకాటు గలదె॥ క॥ కొంచెపు విలుగొని నన్నె
దిరించంగా లేవు ఖలధరి త్రిన్నిన నే। ంచుననిడిన తుసురము। లెంచంగా గాఁడి బెట్టు నే
క్రియ నూర్చున్॥ శా॥ ఈ ఊహాప్ర గలేవు బాపడ పుసీపి స్వైరణక్రీడకున్। దోర్ద్రా ప వల్లన
శౌరివచ్చిన సనింద్రుంతు నన్ను సుప్యూథము। ల్లో ద్రావ న్నెదిరింపు శూలధరుఁ డుం జాలండు వీ
రుండవై। చూడ్రా నాశరజాలవృష్టి సమగ్ఘోణి స్థలిస్న్యాసురా॥ క॥ అనవుడు విప్రుడుద్దై
త్యని। గనుగొని తీవ్రాయకంబు ఘనశస్త్రమున। న్దునుమాడి వయన ముల గెం। పినుమడి గా
నాగ్రహించియట్లని పలికెన్॥ వెంద్రా బాపడు బాపనింగెలువగా వీరుఁడొకండిద్దరన్ లెం

క్కొ పుట్టినవాఁడు పుట్టినదిగో లెక్క విల్లునీరంకెలుం । బోం [illegible] డారంతులు మానిశాత్యమొసఁగ
న్నెట్టాడరాభూసురు । డీం డానిన్నిఁక దొక్కిటట్లు మనఁ గానీ కొండపై నిచ్చటన్ ॥ ఉ॥ వ
దరుచు బల్కు [illegible] అంతట నెగచ్చె నెశాగ్నకా శౌర్యవ్రతీ నీ । కొండ విడఁ జక్క [illegible] నిల్చు పుమోరిని శా
చరయిన్నగంబునఁ । న్మది మదినుండి నేఁడు నమురో [illegible] సి యొద్ద టికేగ న చ్చు నీ [illegible] డగిం
తు బోం వాను మంతు నిముందర గుప్పిగంతులా ॥ శా. వీచన్నిటులు పల్కి నంతటనె రామే వీరత్వమొ
పా రుసో । వాచాపౌరుష మేలయి తె భుజగర్వం బొప్ప సం [illegible] గా మము । [illegible] ంబుగఁ
జూపు చిత్రములు [illegible] టఁగ్లౌ [illegible] గాభించె [illegible] నీరజాంబక [illegible] నంగా [illegible]
వే ॥ క॥ రాక్షసంచ [illegible] సుసుమ । ఘా తీసుపుడే [illegible] బాహు [illegible] మిదం । తె [illegible]
[illegible] గా వాయా । మా తమున కుబి కుదు లేలమా కన్ జూపన్ ॥ ఉ॥ నవలికిత [illegible] ంబు ॥ లయ గా
హాలమ్ము [illegible] తవిక్రము డురుమ్ము [illegible] సుఖే తగ మనమ్ము నను గోపాలుడ ళమ్ము గుచుము [illegible] । హా
మ్మునుచువారని శగమ్ము లరివోయచు నుగమ్మునను వేయుచు జలమొమ్ము దంగా నొ । [illegible]
వరా కమునస్మెంసిరక్తములు గమ్ముకొని మేనుల గదమ్ము దిగజాం [illegible] । [illegible] మ్మునుచు [illegible]
చుజనస్మొ [illegible] గను గసమరమ్ము పుడు నేసిరి బలమ్ములు సెల [illegible] ॥ క॥ పుల క్రియను గసించా
బులకరణి మదేభయుగము పోలి [illegible] ంబుల [illegible] గిది గూరభుజగబులకై [illegible] డిబోరిగడి [illegible]
జబలమొదవన్ ॥ క॥ అనీసురుండు శరలా । ఘు నిశితాస్త్రములుమేన గమ్ము చుదైత్య
క్రుమారుని చాపము త్రుంచెను । ధవళేక్షణుడగు చునంత [illegible] మొచ్చెన్ ॥ సీ॥ చాపంబు తు
నిమిన లముఁ దైత్యుండు శూలంబు వైచిన జూచి విప్రు । డపినాలు శరములఁబడ నక్కు [illegible]
నరింప ఘనగదా దండంబు గొని రయమున [illegible] దలమీఁద గొట్టి దప్పించుకొని వా [illegible] దె
లొమ్మున గుచ్చెఁ బదరమొకటి । యసురయంత టజంబడఁగి [illegible] టకిరిబలుకు తావ
మున గోపమునఁ బొడుచు ॥ గీ॥ నాకు తారంబుత్తి [illegible] డు రెండంబకములఁ । [illegible] కిలోసరింప
మానుపాడనుఁ డు వాలు । బలుకయును బూనిగదిని గ్రామ్మా [illegible] దు [illegible] సమ్ము చేం [illegible] నిను
స్తమపుడు దుంచె ॥ ఉ॥ రక్కసు నుగ్రాగ్నసమరమ్ము వఁగేటడఁగించి ముందటన్ । జక్క
గనుమున్న భూమిసురసత్తముఁ గన్గొని మోద మొప్ప గా । సక్క [illegible] లా త్రీ కౌగిటఁ [illegible] మ్మున
గ్రుచ్చియనంగ కేళిసౌం । పెక్కఁగ నూలలార్చి దనయిచ్చ పువచ్చినయన్ని చోటులన్ ॥ అ
య్యవసరంబున ॥ మత్తకోకిల ॥ తారలాక్కటు [illegible] చ్చెభ [illegible] దంబము [illegible] । సౌర
వీథులఁ బువ్వదే నెలు జారెపుష్పలతావళిన్ । [illegible] బులు వాడెజంద్రుని కాంతి వెల్వెల
బాఱెనం । భోరుహ పుడు గానఁగా బడెఁ బూర్వశైలతటంబునన్ ॥ సీ॥ వనజాతకల్హార [illegible]
నజాతయుత సరోవరవీచికలమీఁద వాలి [illegible] లి । కలకంఠశుకశారికా [illegible] కలీస్వరకలిత
చూతములపైఁ గ్రాలి [illegible] లి । మల్లికా కోరకమందార సరళప్రసూనగంధములపై సోలి
సోలి । కేళీవనాంతరకంకేళిశాఖాశిఖాడోలా గతాగతఁదేలి తేలి ॥ గీ॥ యల్లనల్లనఁ జనుదెంచె

నలసగతుల! భావభవసంగరాయాసభామినీకు। చాగసంజాతఘుమఘుమారంబులడచి యడచి।
చందనపుసాలకడనుండి చల్లగాలి॥ క॥ ధరణీశ్వరునితోడ వచ్చెడునవ్వాండం బద్మినీకన్యయు
న్నసాల దుమమొద్దకేగి కరుణాల్వామాక్షి నీక్షించి యా। దరమొప్పంగను కేళిగోనాయబ
లయీ భాత్రీను రుంటుగ్రసం। గరభూముబడ్డవై చెదారకునికేజ్ఞ కొమ్ము సౌభాగ్య
ముల్॥క॥ వడఁతీనీ వలిదంద్రుల। కడకుఁ గొనిపోదు నిన్నుఁ గలగకుమనినా। కడిఁది కపో
చ్చుచుఁ బద్మిని। యొడఁబడగా గారవించుచు యుచిత ప్రీతిన్॥ఉ॥ తానొకహంసయై యభ
నిఁ తామరసాక్షి వహించి వీధి నా। యానము సన్మహోంబుధి రయంబున దాఁటి తదగ్రభాగ
సౌ। పానమణి ప్రభాకటలభాను గగోపుర హార్మ్యమంటప। స్నానము గాశికా పురము దవ్వు
లఁ గాంచె ముదంబెలర్పఁగన్॥గీ॥ అచట బద్మనాభు నాపద్మినీకన్య। సవనిడించి యొప్పుటట్లు
చారు। మాతిరాలయసుచుఁ జంద్రముఖి యున్నయామాతిన్। వసుభలోచ సోత్సవంబెల
ర్ప॥ఉ॥ ఆ: సదోయి చెట్టువకచ్చాబములందు మెఱుంగులఁ దులే। దాకుచభారజన్మ
వలయాందిభకుంభ యుగంబు నందులే। తాకచదీప్తిసీల మణులందు మధువ్రతరాజి
యందులే। తాకలకంఠియూపకమహామాతికయంబులకెన్నరీడిలన్॥ క॥ కన్నని పిలువఁదు
సుతుఁడిమును। జన్మములనూ గారుఘునత సంపాదింప। న్నన్నియు కువెసకముంద। నున్న
తినేవెత్తి లేకయొలపు గ్రహించెన్॥వ॥ అప్పుడును కేశవపద్మనాభుని జూచి యిట్లని యె॥
మ॥ ఇది వారాణసి జహ్నుకన్యయిది సీవిట్టింపు మాశోభస। ప్రదనిందు డివినాయక్రుం
గొలువు సద్భక్తి న్మహాభైరవు। న్నది గోఁగ్రై కొను మాదికేశవుదలంపన్మే లు వేహాలు। ల్లి
దిగో శ్రీమణికర్ణికా హ్రదము పుణ్యక్షేత్రమిది పోత్రమా॥సీ॥ వి. ధ్యశైలంబున విఁధ్యవా
సినిగాంచి తామకోటికవంతిఁగాళరాత్రి। శ్రీగిరిభ్రమరాంబఁ గనియుచ్ఛభ్రమస్థేకవీ
రికమాహురమున। జ్వాలభూస్థలియందు వైష్ణవిపురుహూత పీఠసుగోల్పురిఁ బీఠలక్ష్మి క్రౌం
చంబు చాముండ శ్రీకాశ్మీరమున వాణిలఁ కశాంకరిని యాళయమున సింహి॥గీ॥ విరజవిరజాంబ
పూర్ణాఖ్యపురమునందు। మండలికశౌంకవాటిని మాణికమ్మ కన్యకాకుబ్జముఁగన్న
కరణిఁబరగు। కరుణావిశాలాక్షి కాశియందు॥ సీ॥ దేవేంద్రభోగంబు సేవగింపఁడు
గదా కాశిలోఁ బలఁజావఁగలుగునరుడు। నాకలోకసుఖంబు నాకరింపఁడుగదా కాశి
లో పలఁజావఁగలుగునరుడు। ధనవాంఛకత్వంబు దస్తరింపఁడుగదా కాశిలోఁ బలజావ
గలుగునరుఁడు। గంధర్వసుఖమునకాససేయఁడుగదా కాశిలో పలఁజావఁగలుగునరుఁ
డు॥గీ॥ గరుడ ఖేచరయక్ష రాక్షస భుజంగ। సిద్ధవిద్యాధరోల్లాస శ్రీవిభూతి। తోడు తలెజూ
డఁడొకనాఁడు దూరమునసె। కాశిలో పలఁజావంగ గలుగునరుఁడు॥ ఉ॥ ఎంగిలి దిన్నపా
పము మహీసురహత్యయు నన్యకామినీ। సంగమదుష్కృతంబు. మఖశాసన దోషము
మాతృమస్తకం। బుంగెడలించు నట్టియఘముఁ బెడబాయును విశ్వభర్తతా। గంసగాశి

కాపురవరంబున నిల్చుటనే విభూసురా॥ ఉ॥ ప్రాణముతోడ నుండి బహుభంగుల బుణ్యము
లాచరించియుం బోనిమిగా గమోక్షమును బొందుట దుర్లభ మగ్రజన్మ। వారణాసియందు
జన్మసుకరంబు గాంచు సమస్తజంతువు లౌ విరించికింబడయరాని పవిత్రమోక్షసే
వలన్॥ క॥ విషమెక్కుడలకు మేసవిన। విషయము ప్రాణంబై తనర్చు విషమాస్త్రరిపుడుని రిక్షము
దై యొడంగు గాశి। విషయంబు వదిగి వజంతువిపరమున్ గాంచుకును॥ చ॥ కరికరితోలు కప్పను
రగంబు రగంబు ధరించు శాక్వరం। బిరవుగ శాక్వరంబు గని యొక్కు ... గంబు ... గంబు వా
ల్చు భూసురవర కాశిలో నధికసుప్రసహించినతత్ప్రణంబయా। పురముగ కీనిభూమిపరి
పూర్ణత నొందు దలంచి చూచి వలన్॥ శా॥ శ్రీవిశ్వేశ్వరు సాటిదైవము సుగాకేశ్వే తమున్నోచ్చు
లు పుణ్యావాసంబు సుజహ్నుకన్యపరిసేవ్యంబైన తీర్థంబు తే। జోవిఖ్యాతవిశాలనేత్ర సరి
గాంజూపున్మహాశక్తియు। న్నాబింప న్మహారు ట్లట్లు ఖిలభూభాగంబున న్భూసురా॥ సీ॥ క
ల్పవృక్షము లిందు గలమహీరుహములు సిద్ధలింగము లిటం జెలువారాలు। కామధేనువు లిందు
గలగోగణము లెల్ల గబటుసుధాంబుధు లిందు పల్వలములు। గంగాసమము లిందు గలనిర్ఘర
ము లెల్ల వశురు లిందు జనించువంశ్యజిహులు। భోగకులాద్రు లిందు గలమశైలంబులు సంజీవ
లతలిందు కుంజవమితి॥ గీ॥ పరిశవేదులు వగునిందు వరుసగోచరంబుల గుచున్నగండశైలం
బులెల్ల గులగిర్యుచితవనీ కాశిమహిమ। బసుతింపం గవచ్చునా ప్రాభవమున॥ క॥ కాశీ
సంస్మరణంబుననా। గాశీదర్శనము కాశిగనుగొను తలంపుం। గాశీమరణము గలవరు। దా
శంభునిరూపు వారల్పు నాశ్వర్యము గన్॥ వ॥ అని కాశీనగర ప్రభావము ప్రియంబారంగ
నాపన్నా భువనుం జెప్పుచు కేశవ తాసద్విజాండుగా భూపాలపుత్రీంబ్రియం। బుగ భాగీర
థీదీర్ఘమూడితరుణాంభోరాశిలో క్రీడించు। వనమున్ ప్రాంచిరివిశ్వనాథుని నుతి బ్యాపై
క దేశంబున న్॥ సీ॥ తమ్మెట ధ్వనులు మ్రోగనినాదములుం ఖవపనంబులు నిప్రాణరసము।
లాతపత్రములు సింహాసనంబులు దోమతెరయుంచకములు మణిదీపతతులు। పంచఘంటలు
పైడిపళ్లెరంబులు చామరంబులు గవిల ధ్వజములు। కుశోత్సవపచ్చడంబులు మేలుకట్లను
నిలువుటద్దము లింద్రనీలవేదుల॥ గీ॥ లంగనాజనకలకలంబగు వినోద। రసగజాశ్వసభాకల్ప్ర
తతులమర। నలరు శాదేపు విహ్యాలయంబు సౌఖ్య। శ్వనాథు విదర్శించి నేడ్కనిండి॥ వ॥
పదపద్మంబులకుం బ్రణామములు సద్భక్తిస్ఫూర్తించి గా। ప్రదక్షిణ ... స్తోత్రలీశ్వ
రమహాదేవా శరణ్యే ఘుపా। రదకర్పూగ టీక హీరమహిత రాచంద సంకాశవా। వ్యాద
యంబుల్బచదం ఘృత్వధీలములు గావీక్షింపు సర్వోత్తమా॥ క॥ కాశీపురీశ త్రిభువనేశా కై
లాసవాసహిత పరివారా। క్లేశ ప్రహరభవభయ। నాశా హాలింపుము ముముక్షువనంబగు శ్రీలక॥
సీ॥ కోటిమన్మథరూప హాటకాచలచాప చటులబాహాటోప చళగణశరణ। శ్రుతిచతుష్టయ
ఘోటకోత్కటరథాంగ గాజూటజహ్నుజా ననకరోటశరణశరణ। వ్యాఘ్రాజినుబధ్వంసవణిత

మీహాంసచంద్రఖండధరశంకరశరణుశరణు। భుజగేంద్రకేయూరభువనత్రయాధారపద్మ
క్రమందారశరణుశరణు॥ గీ॥ సతతసుఖకరసామగానశరణుశరణు। సామజాసురమద
భంగశరణుశరణు। శైలకన్యాహృదయస్వాంతశరణుశరణు। శరణువిశ్వేశశివలింగశరణు
శరణు॥ సీ॥ కన్నుల భువనత్రయమును గ్రజవపుబించెదె పంచసాయకుమేను పంచవత్సై। క
కటిజాని పుణ్యగభంగబుబారై భుజగకాయిమును ఖంబు పుష్పదోట। పాతాళభు
వనంబు దిశిగిసారమ్ములడె పాపద్రభుంశగంబు శైకంబు॥ ఫోని వాణింబు భరితబోన
గపుజాలవె వెలయాలి పను కుబ్బనీటిపట్టు॥ గీ॥ ల జెనారిం్లనీకు భల్లాణవిలయ। మశ్వర
త్వంబు పమగోని నాలబోతు। నీమహత్త్వంబు దలపోయ నీకయొప్పు। గాశికాధీశ
విశ్వేశకలుష నాశ॥ గీ॥ అయుగాకోట్లనూకారకుథనాగ జన। వంబునీసేవహారిచింత
నంబు వతుల। కాస్పటుతత్వము కుభగు కైనల లక్ష్మి। యింద్రభోగములిమ్ము విశ్వేశలింగ॥
క॥ పన్నగపవిభూషణమా। పన్నగపదసేనకల్పద్రుకైమా। కవ్యమతమఅయనేటికి॥ వె
న్నెలగవెయ్యిమెతుకు నెత్తిచుకలదే॥ సీ॥ నీటగేలుశరంబు పాటులుసోసగంబు ధరియిం
పవరియింపదలచదేవి యబ్బిపాలెడియాలుగబ్బ మునికితోలుజడలం గుమేడలందుబ
డదేయని। యుగము గాల్చినచేతు జగము గెల్చినజోడు డిసేవా బాడిసేయగ బుగడేని। యిలి
చేజిగలిచంటి వెలగానివెలిది అనుండగాబండగానో పడేని॥ గీ॥ నీమదత్తురెమ్మపాటికిత
లేమూర్తులనని కుండలిదేవదేవ। భుజంగ॥ త్రిపురసంహారసజాహ్నవీతీర వాన। కాశికాధీ
శవిశ్వేశకలుష నాశ॥ సీ॥ అని విశ్వనాధమహానేవ్యదర్శించి కాలభైరవదేవుగనిభజించి। మం
డిలఘ్నేశు గాంచు సాష్టాంగమును సేసి శివకాలాతీబూజించికొలిచి। యాదికేశవుచరణాంబు
జాంబులుగొల్చిండారుప్ర హృదయాంబులోన నిల్పి। సిద్ధలింగములన్నింతభక్తిదర్శించిము
క్తిమండపముశాస్త్రోక్తనగసి॥ గీ॥ జ్ఞానవాపిమహాదీచంద్రకుండసకలమాహాత్మ్య
లచేరకదేలి। లలిత వేతుపాలలలితుకుణులు। భూమిపాలునిమందిరంబునకుజరిరి॥
వ॥ ఇవ్విధంబునకాగలారాబభవనంబు ప్రవేశించి నిజపుత్రికారత్నంబు నానమికినత్యం
తచింతాక్రాంతుండై యున్నరాంబాలశేఖరుముఖంబునకుంజనియూరాజపరమేశ్వరుడ
స్నిగ్ధగంభీరనవపవతండునిరీక్షించి సంభ్రమాశ్చర్యయుక్తుండై స్నిగ్ధగంభీరవచనంబు
బునని... తగినట్టుగైనవా నాంబుజంబులహాసంపుక్రాంబులు దొలుంగపు
లకాంకితుండై భక్తి। తాగన్నంబుకుసంజేర్చికొని యంబకిపుగంబునకుగొని చనిత
నదేవులుంగనుంగోబని నీకసూజాకవలనం బాగకుండనుగా తసుండుతన్నె తకొని
సమున్నతకుశలంబునకుంజనుటయుచిత్తంబుకుసిజేను తాగకుని సుకేశిసంపించుట
వనయున్నభూజంబుచక్కటికి వారిరుపురునే తెంచి తన్నునెలిశకునని యూరార్చియా
న్నంతసుకేశితాపరూపిగాపునసొకహంసరొమవిప్రకుమారునివసన్నుసవహింపవారత

క్షేత్రంబునకుం దెచ్చి సుకేశి యొప్పటియట్ల స్త్రీరూపంబు ధరియించి తమ సమ్ముఖంబున నుం
డదన్నును చూచుటయును బద్మినీ కతన్న సెప్పి వవని యా రాజవరేణ్యుండును నతని మహాదేవులును
సంతోషభరితాంతరంగులై పద్మనాభుని సుకేశినిం దమ సమ్ముఖంబునకు రావించి కనకా
సనంబుల నునిచి రత్నభూషణాదివస్త్రాంబరంబులఁ గట్టనిచ్చి సవినయంబున నప్పాంచాలశే
ఖరుం డిట్లనియె ॥శా॥ ఓవిప్రోత్తమ నేను నా సతులు నీయుత్ఫుల్లసత్కీర్తికై । భావంబుల్ఘన
శోకవహ్నుల దపింపం జేయుచున్న ట్టిచో । నా విశ్వేశ్వరదేవదేవుఁడు విశాలాక్షిన్ సముం
బోధవగా । నావిర్భావము నొందినట్టి పుడు మీ రాశ్చర్యమే తెంచుటల్ ॥క॥ రక్షించు నారా
ధనమునఁ జక్కఁడచిన దీనపుత్రిని గిగా చిమమునుం । బ్రక్కన రక్షించిన మీ । చక్కని కా
రుణ్యరసము సన్నుతింపన్ ॥గీ॥ మీరొనర్చినయీయుపకారమునకు । మగుడ నుపకారమొన
రింపమాత్రరంబె । యన్న రాజ్యంబుఁ బ్రజలఁ బసన్నబుద్ధి । నీవు ధీనంబులు గఁజూడు నిర్మలా
త్మ ॥సీ॥ ఈపాంపని చ్చెద నీకు నిల్లాలుగఁ బరిణయమ్ము నఁ గొమ్ము పద్మనాభ । యని బంధు
వర్గంబు వాప్రాద్దె రావించి పురము శృంగారించి భూరిమహిమఁ । జరణముల్గడిగి భూసు
రకుమారు నమును బట్టాంశుకము మధుపర్కమిచ్చి । తగు ముహూర్తంబునఁ దన కూమిరుసుక
తనలంకారపూర్వకముగా ధారవోసి ॥గీ॥ వినుతికెక్కిన కల్యాణవేదిమీద । సప్తపదము
లు ద్రొక్కించి చంద్రముఖులు । ధవళములు పాడ ద్విజులు మంత్రములు సదువ । లాజ
హోమంబు వేయించె రాజవరుఁడు ॥చ॥ కమలదళాక్షి నేత్రములకాటుక యైచనుదోయి
నింద్రనీలమణుల హారమై యలకలై వికచోత్పలదామమై కుభా । బ్జమున ద్విరేఫమై నను
మటశాసుగఁ గస్తురిబొట్టు చందమై । యమరె నవీనహోమసముదంచితకోమలధూమము
య్యెడన్ ॥చ॥ తనయకు భూసుపర్వునకుఁ దత్పరబుద్ధి మహావిభుండు కాం । చనమణిభూష
ణంబుల రణంబులు గానిడి దస్విబడించి వ । న్వనితల నిద్దఱం గొనుచు వారణఘోటకదాసదా
సికా । జనములతోడ నాకడకు జయ్యన మత్పతి వచ్చె వేడుకన్ ॥క॥ తన కేము న్మోహరించి
నట్టి యపరాధంబుల్ విసర్జించి దం । దవర వస్త్రాంబర భూషణ ప్రకరముల్ సత్కీర్తితో నిచ్చె ను
న్ననమీ అందన రొఁలు గ్రామములకుఁ [illegible] రితో గూడఁ జ । య్యన గొంపోయి సమస్త
భోగముల నిత్యంబుం బ్రమోదించుచున్ ॥గీ॥ కొంతకాలంబు నకు విప్రకుంజరుండు । దివి
కి నేగి నమ్ము జకొన్ని దినములకును ॥క॥ గని శేఁ జేసిన ట్టికల్మషము దలచి । కాశ్రీకంబు [illegible]
దక్షిణ బ ॥సీ॥ ఉడుకునూనియల బిట్టొ అంఁగా నుడికించి కూటశాల్మలులందు గుదియఁగ
ట్టి । గండుకుక్కల దేతఁ గండలు గఱపించి చట్రాత మేనెల్లఁ జదియఁగొట్టి । క్రొవ్వాఁడిశర
ముల గ్రుచ్చి కాఁకఁగవై చి పలలంబు నుక్కు అంగములఁ గోసి । నిప్పుల రోటిలో నెట్టనఁబడ
ద్రొబ్బి నిగుడు పెన్మంటల మొగము గాల్చి ॥గీ॥ దండధరు స్తుఁ దుమ్ము తియు బాధలను బెట్టి । కట్ట
కడపట వెరయ్యేండ్లు కాష్ఠకీట । కముగఁ బుట్టించె నితనకలుషమెల్లఁ । జెప్పియా పుణ్యన

నననిరీక్షించిచఁలికె॥ గీ॥ జలజలోచన మాఘమాసమున నీవు। తీర్థమాడిన యొకనాటి తీర్థఫల
మునాకు దయసేయుమట్లైన నాకమునకు। జనుదు నీ మేనుదాలిగి తేజంబుతోడ ॥ చ॥ అని
నను వేడుకొన్న మటచేయట్లరఁ బ్రేమ నను నిచ్చిన నారయం। బున నతి యున్నిఁ జూ రత్నమణి భూష
ణ రాజి దనర్చి పెల్చనం। గన చెలువంబు తాల్చి కనక ప్రభ దివ్య విమాన మెక్కి యా। యచ్యనిమి
ష రాజధానికి మహా విభవంబున నేగె వేడుకన్॥ మత్తకోకిల॥ కాపునం దరభాయ తాక్షిమ
గండుదైవము నాథునిం। గావరంబున ధిక్కరించిన కల్మషంబున నొందె రా। జీవలోచన
మాదులాడక చేయనిమ్ము వ్రతంబు ధాత్రీవరుం బ్రమదంబెలర్ప మదింజలంబు ద్యజింపు మా॥
సీ॥ అని యిట్లు ప్రీతి సంధ్యావళీ తేజ పతివ్రతా ధర్మంబు తెలియఁబలుక। విని మోహినీ కాంతద
వమదిఁ గోపించి కల్మషఁ బెటఁగిన గరిత వగుచు। థామ నేనిన్నుఁ బుణ్యపాపంబు దెలియఁగా
జెప్పమన్నది లేమ నీగ్గుమాలి। పలువని పేరంట మలవుమై నిందటున వ్యగాబఱ తెంచినదు
మనిలిచి॥ గీ॥ మగని ముందరనిపుడు నీ మహిమ నెఱప। కథలు సెప్పెద వినుమంచుఁ గాఱుటెఱి
చు। నేర్పుగలుగుట గనుగొంటి వేర్పడంగ। వలవతిచ్చోటనుడుగుని వ్యాక్యసరణి॥ గీ॥ అజని
పతితోడ నేమాటలాడుచుండ। థామ నీవాడు మాటలు పనికిరావు। కంచుని స్ప్రాణములు ఖో
రుకలు గుచుండ। ధక్కవాద్యంబు లెక్కడి కెక్కుచెపుము। క॥ ఎమ్మెలు నా ముందర నా। యమ
మ్మక నే జెల్లవ గ్రహారములో నం। దమ్మ శిజ్యోస్యములున్నవి। థమ్మన నీ వలవ నాకు దత్యంబ
య్యెన్॥ క॥ ఊషంబు గాక చెలువద। మా నము నీయెప్పలకును మాకును వెఱవం। గా నేల యె
ద్దు వెదరిననఁ। గానుగకును బెదరుగల దె గణుతింపంగన్॥ క॥ నీయద్దగట్టు మాటల। కీయెడఁ బ
నియేమియుండు నెప్పటివలె నే। సీయన్న కడమ రాగము। నేయుదురా యెటుకగలుగు చే
డియ లెందున్॥ క॥ నీనుడువుల కేనడిగెం। దైన సుతాటన ని పత్యమాడె నుగౌరి। జాని విని వి
భుఁడు నేఁడా। సూనృత మెటు పోయె తలఁచి చూడఁగదరుణీ॥ మ॥ అని సంధ్యావళి దాటి
పల్కనరనాథా గ్రేసరుం జూచి। యవ్వని తా రత్నము భూమిపాల తగునా వాక్యప వాక్యం
బులీ। పునుసీ భాగ్యలు నూఱ్వురున్న వరుసఁ జావుల్దప్పినాతోడ నె। ట్టన జెల్వం బటికింపఁగా వల
దయుండం బొంటి వాక్యంబులన్॥ క॥ కర్మమున నుండి నీపై। నర్మిలిఁ జనుదేరనగునె నవని
పబుద్ధీ। కర్మానుసారిణీ యను। నిర్మలవచనంబుదప్పనే యెందైనన్॥ అని పల్కి మఱియు
నిట్లనియె॥ ఉ॥ బొంకినఁ బాతకంబోలయు బొంకిన నాశమునొందుఁ బుణ్యము। బొంకిన
రోగముల్పొడమ బొంకిన నిర్మల కీర్తిహీనమా। బొంకిన లక్ష్మి వాసిచను బొంకిన నాయువ
డంగు గావునన్। బొంకుదురే మహాత్ములు ప్రభుత్వము దప్పిన రేంద్రశేఖరా॥ సీ॥ అంత్యజన్ము
నితోడ ననృతమాడిన వాఁడు చరియించు బది యేండ్లు జముని వీట। మాతతో మిథ్యలాడు
రథంగి నాడిన నటువదేండ్లుండు నాయము పురమున। వె శ్యతోడ నసత్య వాక్యమాడిన దం
డధరు ప్రభాలను ఖాండ్లఁ జాక నిలుచు। పుత్రియుతో దుత సరికల్లలాడిన నిన జులోకమున వే

యోగ్యుడులుండు॥ గీ॥ నవనినిగ్గరుతో మిథ్యలాడెనేని। నరకమునను౦డు లక్షజన్మములనరు
డు। పుణ్యసతితోడ బొంకులు బొంకియగణి। తాబ్దముల్ రౌరవంబులయందు బడును॥ సీ॥
చిరభక్తి దీర్ఘముల్ పెంచు పుణ్యములు సత్యవాక్యమునకు సమము గాదు। ఘనతులాపురుష
ముల్గావించు పుణ్యంబు సత్యవాక్యమునకు సమము గాదు। కలకాలము నుపవాసంబులు సేయు
పుణ్యంబు సత్యవాక్యమునకు సమము గాదు। భృశతర క్రతువులర్థినొనర్చు పుణ్యంబు సత్య
వాక్యమునకు సమము గాదు॥ గీ॥ దేవతాపూజలును భూమిదేవపాద। పూజలును జేయున
ట్టియా పుణ్యఫలము। సత్యవాక్యమునకు నెన్న సమము గాదు। మనుజులకునెల్ల సత్యంబు
మఱువరాదు॥ ఉ॥ సత్యముఁబోలు ధర్మమును శాంతముఁబోలు తపంబు సాధుసాం। గత్య
ముఁబోలు బాధమును గర్వములేని గుణంబు సన్నుతా। సత్యముఁబోలు మోదముఁగృపా
మతిఁబోలు సుతీర్థము లెబ్బుధ। సుత్యముఁబోలు భాగ్యము వసుంధరఁగల్గునె రాజశేఖ
రా॥ శా॥ శ్రీలన్మించు సమస్తరాజ్యసుఖసంచిత్రంబు గాడించియు। లాలిన్బిడ్డలనమ్మి
మాలకును బంటై యుక్ హరిశ్చంద్రభూపాలుండా ప్రాణమ్మానినియతిన్ బ్రఖ్యాతిగా
సత్యము న్పాలింపండె నిలింపవర్గమును తింపన్ రాజచూడామణీ॥ చ॥ మాటకు సత్యము
ను దగడికోట సు సత్యంబు సమకఁగొల్చెడు నైన్యం। మాటకు సత్యము తాళము। మాటకు
సత్యంబు నిజము మనుజకులేశా॥ గీ॥ శమము లేని తపము సతి లేని సౌఖ్యంబు। ప్రతిహతంబు లే
నిభటుని సేవ। పాత్రము లఁగనీని ఘగతీర్పగా లేని। బలిమి నిజము లేని పలుకు లేల॥ క॥ కల
సతికి వన్నె మానము। కలిమికి వితరణము వన్నెకదనముల్ లోనం। దలకమి యువన్నె భటున
కుఁబలుకులకు నిజంబె వన్నె ధారిపచంద్రా॥ క॥ అకలంక వాన్యతోత్పా। తకము పరంబను
చు సూనృతంబె న్పడుఁద। న్పకనిర్వహించు గాపున। బ్రకటింపుము నీవు సత్య ఫణితివరేం
ద్రా॥ సీ॥ పరమేశ్వరుని మాఁ బరిణాయకాలంబునందు నాడిన సత్యమాత్మ నిలుపు। నేనునా
మానినుల్కి। మాటయును రక్తి సేసెద నంటివి సేయ వలదె। నిను వాని నిమిథ మేనియును డగా
జాలనను గారవింప గాజనదె నీకు। నేమిటి కారీక్ష మేటి యేకాదశి యేమిటి యుపవాస మే
టి వ్రతము॥ గీ॥ నన్ను గొనిపచ్చినప్పుడా నాథ నీవు। నీకు గలు వ్రతంబులు నియమములును।
తెలియ జెప్పిన నిన్నెలదే అటిచూతు। భూపవల్లభు నన్నింత బాము నేయ॥ చ॥ ఎటువలె బ్రహ్మనన్
న్సృజియించెనో కానివ్రతంబు నెప్పినం। దటతటనాడు శేషముష్ఫణా యెదయూతన
యేర్పుచున్నదే। మిటికలయింప నన్నరమియింపగరాక। వ్రతంబటంచు నీ। విటువలె బల్లు
గాదగునె యేసుగు నైకియు దిడ్డిమూరగ॥ క॥ కంతు నీబూజింపుము సుతు। నింతటికిని రా
జు జేయుమిలగల వ్రతము। ల్చెంపనేలన్నపరా। జ్యాంతేనరకం ప్రజంతి యన గావినవే॥
కు॥ చెలువంబును జవ్వనమును। దలగిసచోనన్ను నీవు తలతువె న్పసనీ। తలపున గున్పడనే
టికి। చలిపోయిన వెనుక రాజసత్తమ నెపుకు॥ తే॥ కట్టుములది సౌఖ్యములకు। వటమ్ము గాకు

న్నవనిచిపుము నన్న। న్నిట్టకుఁ జెట్టుకు గాదను। నట్టివిధము సేయవలవదవనీనాథా॥ క॥
అంగభవతంత్రములకుఁ బో। సంగఁ బాలింపు నన్నుఁ జయ్యన వలదీ। భంగి నలయింప జాజా
లు। మంగలము వేచినట్లు మనుజాధీశా॥ చ॥ అని బహుభంగులాడు కమలాయతలోచన దు
ష్ట వాక్యము। ల్మనము నొగుల్పదైన్యమున మానవనాయకుఁ డాలకించి యం। గనననునేలమా
ప్రెతపుకల్లలు నీయెడ నేమియాడితి కాదనుక గనెంత యుందగవుదప్పిన నర్భజనులా క్రమిం
పరే॥ ఉ॥ చేయుటికైన బొంకబడి వేలకునైన నసత్యమాడను। న్యాయము పల్కులకుకును నైన
నజాయతి సేఁత్రి యూరకే। రాయడిసేసి మానుమునరాని। వ్రతంబిది మానుమన్న నే। నీయెడ నె
ట్లు మానుదునిదేటికి నింత చలంబు నెవ్వమా॥ సీ॥ రాజసూయాది సత్క్రతుదీక్షలందైనను
గు। రేకాదశి మానరాదు। కమనీయకల్యాణకాలమందైనను ననుకనిత యేకాదశి వదలరా
దు। పితృదేవతాసముపేతపూజనమందైన వెలది యేకాదశి విడువరాదు। జాతసూతకమ్ము
తసూతకంబైన సెను విడ యేకాదశియుడుగరాదు॥ గీ॥ బాలురకు వృద్ధులకు గర్భభారమైన
తరుణులకు రోగులకు నౌషధక్రియాది। హితులకునైన వర్జింపహితము గాదు సితకరాన
న యేకాదశీవ్రతంబు॥ ఉ॥ భూమి సమస్తమున్ విడుతు భోగములెల్ల త్యజింతు భామినీ। స్తో
మము నుజ్జగింతు నిజసూను శిరంబసిధార ద్రుంతునో। కామిని నీవు నిల్పుమనగా విడజాలగ
రాని దేవతా। గ్రామణి శల్దటన్ను నుదరక్షహరివాసర మేల మానుదున్॥ చ॥ అనుడు శతీయ
సద్వ్రత మహాదధశక్తికి నాత్మ నెంతయు। నృనితమదంబు దక్కి క్తనవచ్చిన వాక్యము దప్పె
నంచుఁ జా। య్యన నొకకుచ్చితంబు హృదయంబున నెంజి యు భూమిపాలనీ। వనినవిదంబున
దనయునాదల ద్రుంపుము మాట లేటికిన్॥ గీ॥ కన్నశంక్రడివి సుతునిపై గరుణలేక। బలిమిద
ల ద్రుంతువని బిట్టు బల్కుదప్పె। తల్లియును దీనికాత్మలోఁ దలకదంట। మీకు లేని కృపాబుద్ధి
మాకు నేల॥ గీ॥ ఖండింపుము సుతునటు గా। కుండిన వ్రతమైన మానియుండుము నీవీ యొండై
నఁ జేయకూరక। ఖండించిన గలదె వరము పదవిన్నృపాలా॥ వ॥ అని మోహినీకాంత పలుకు నతి
క్రూర వాక్యంబులు చెవులకుఁ గులిశ మానంబులై హృదయంబు భేదింప నత్మహీపాలశేఖ
రుండు మాటుమాటాడనేరక యూరకున్నం జూచి సంధ్యావళీ దేవి కదియ నేతెంచి॥ చ॥ అ
మరధనుః ప్రభల్మణిమయాభరణైకరుచుల్ విశాలనే। త్రములు తటిలతల్క చకదంబము మే
చకమేఘ మింద్రగో। పములరు వాంఘ్రిదీప్తులు శుభస్థితిగాఁ జెలువారు వంబుగా। గమను
నఁ జూడను పైసఁగ గామిసిఁ మోహిని జూచి యిట్లనున్॥ మ॥ ఒడబాటింతయు లేక నీమ
నసులో నుత్సుల్లప్రశాంతి యీ। యెడ నేకాదశి మానకున్న సుతునిన్ హింసింపుమా యంట
మా। కడనేయంటివి నంగరాని పలుకుల్ క్ష్మాపాలకుం బల్కుటల్। లుడి మందే గుడి కాష్ఠఁ గో
యుటలు మాకుం జూడ నీ చందముల్॥ గీ॥ అవనిపతి నేము పతిశాప మందుచుండ। నాత్మజుని
ద్రుంపుమటంచు నతని కల్ప। మైన మాటాడ నాలుకెట్లాడె నీకు। దెలిసి గోత్రాలు బిడకుత్తె

బుగు శెట్లు॥ క॥ మగువా నీ హృదయంబునఁ దగులోకయింకైన లేదు సలపోఁగఁగనీ । జగ
త్రీనాయకు పట్టున । నొగి దామర పాకుమీఁది యుదకము భంగిన్ ॥ క॥ రమణుని మన్నన గలదని
క్రమమొడలిన మాటలాడఁ గాఁదగవగునే । కమలాక్షి వేళ్ల తోడను । నమలుదురె చెఱకు తీ
య్యన కాయనుచున్ ॥ క॥ మానిని యెఱుగవు గాకీ । ప్రాయము నంతయును మాన్పగా నీ తర
మా । యేనుఁగుఁ గుఁగొమ్ము వచ్చిన । నేనాటను అలద్రోయ నెవ్వఁడోపున్ ॥ వ॥ అని మోహి
నీదేవి తోడం బలికిన నదియు సంధ్యావళీ దేవి నాయకుం జూచి యిట్లనియె ॥ ఉ॥ ఓనరనా
థ । శాకృతుని చారము నొందనేలనీ । మున సశుద్ధి పద్మభవ యూధ ... భువలెఱుంగ వేడియ్యా ॥
మానిని బంపఁబోలునను మానము లేదటు గాక యున్ననే । లావళి నాయతాక్షికిఁ జలంబు
వనీ వ్రతహాని సేయఁగన్ ॥ క॥ ధాత్రి మగుచోట నార్యులు । పుత్రకళత్రాస్తి దేహములవై
నమహా । చిత్రము గనిత్తురెఱుఁగవే । హాంతం బ్యాగాయయనేడు పలుకుచ్ఛాలా ॥ క॥ ఈవ
నికిమీరు ధైర్యము । చేపట్టుటయిగవు గా దెచిత్తము సయశ । స్వాపక నావిష్ణుకిస్వధి । వీపలి
యసు మాట నీకు విహాశము గాదే ॥ గీ॥ రనిమనోవంచ ... లక్ష్మీ ధరణి నాద । యెందు బుట్టిన నవి
యు దానిడకనరుఁడు । చంత నుండిన కైవల్య సిద్ధి గనునె । యెట్టిపిడికలి కొంట వేలెట్టు బండు ॥
గీ॥ అనుచు సంధ్యావళియు వేగ గీవని విభుని । బలుకు చోంబుత్రుడ వచ్చటి భంగి దెలియ । వినిత
యంబున బటతెంచి విభుని ప్రేమాల । నిలిచి ముకుళిత హస్తుడై నెమ్మిబలికె ॥ క॥ ఏకాదశీ వ్ర
తంబున । కైకొమిని సుతుల ప్రాణమడుగుట వలపక । లోకేశ గలదె పుణ్యము । నాకింతటి
కంటె త్రిభువనంబులయందున్ ॥ క॥ ఇయ్యమ్మ మనసుకోరిక । సయ్యన గావించి । వ్రతము స
లుపఁగ నెమి । రియ్యెడ జలచిత్తులరై నుజ్యా పాతరయటంచు నుండం జనునే ॥ క॥ భూక
మణంయని త్యాగిశ । రీరాయనుచును బల్కిరే పెద్దలుని । వ్వార పుశరీరమునకు వ । ... కారణ
ము విచార మొందఁగా నేమిటికిన్ ॥ సీ॥ జ్వర పాండు శోభా ... సారంబులొక వేళ నరికట్టుకొని
యొంపన అచియ అచి । కుష్ఠ పీనస మేహ గుల్మంబులొక వేళను । చేక మొనరి ...
అలి । సీతాంగ కఫ పైత్య వాతంబులొక వేళ బాదిభిగా ... । క్షయ పీనస
శ్వాస కాదులు నొక వేళ బలిమి రైమొగుడి యుండ మలిగిమలిగి ॥ గీ॥ ఘుసజరాభారము నజా
లఁ గ్రాగి క్రాగి । తనువు దాఁ ... కంటె త్రాంబు కొఱకు । దేహము పిడించి సిరి హరి
వ్యలోక । మున వసించుట దగదె యోజనవరేణ్య ॥ సీ॥ అజినంబు రవిసూను డగ్రజన్ముని కిచ్చి
సత్కీర్తి నొందడా జగమెఱుఁగ । గలమాంస మొల్ల దేగకు బెట్టి శిబిరాజు వడయడా ...
ల్యభవ్యలక్ష్మి । నెమ్ములు సురకోటికిడి దధీచి విభుండు పొందఁడా మితిలేని పుణ్యపదవి । సహ
పుత్రునకుఁ బ్రాణము పిడించి జీమూతవాహనుండు సదునఁడా స్వర్గమునకు ॥ గీ॥ ఘనులు
తొల్లిటిం పెద్దలు బనులకెల్ల । నెఱిఁ జెప్పిరి గాదెయిట్టైటే గ్రొఱ్ఱెఁగి । యనఘ నిత్యంబు గా
ని దేహంబు నమ్మి । శాశ్వతంబైన ధర్మంబుఁ జనదు విడువ ॥ చ॥ సుతుల నేకులంబడయఁగ

ఇప్పుడు నో నరనాథ నీకు నీకు । యతివలనూర్జ్వరంబు నొకయాత్మజుని హరిపుణ్యవా
సర। వ్రతమునకై త్యజించి నరవర్య సధర్మము నిల్పి తాచ్యుత। స్థితిఁ జరియింపఁగాఁ ద
గదె చిత్తమునందలపోసి చూడుమా ॥ చ ॥ తనువులు తోడ రావు తుదఁ దామరపాత్రుల కా
శ్వతల్గరు। ధనములు రాజ్యసౌఖ్యము వృథా సహజన్ములు బంధుమిత్రులుం। దనయులు మి
థ్యయెంతయు మదంబునఁ జేసిన ధర్మమొక్కటే। మనుజవరేణ్య నమ్ము నది మానవకో
టికి నెల్లకాలముం ॥ క ॥ ధరణీశ్వర యాలస్యము । జరుపంబని లేదు పుణ్యచయము నరిం
పం। బరగిన చో ధర్మాస్య। త్వరితా గతియైనెడుమాట తథ్యము గాదే ॥ క ॥ నందనుఁడు నుమ
గరాదను। సందేహంబుడిగి వ్రతము పాలింపు గో। విందపురవిభవలక్ష్మిని । బొందుము సు
తసిద వాక్ప్రభులు మన్నింపన్ ॥ గీ ॥ అనుచు నరనాథుతోఁ బల్కనాక్షణంబ। స్నానమొనరిం
చి ధౌతవస్త్రములు గంధ। పుష్పములు దాల్చి మఱియు సత్పూరమతిని। గడక ధర్మాంగదు
డు భక్తిగడలుకొనఁగ ॥ క ॥ పద్మాసనస్థుఁడై హృ। త్పద్మంబునఁ బద్మనాభు ధ్యాంఘ్రి। శ్రీప
ద్మములు నిల్పి నిల్చెనఁ। బద్మోత్తరు చిందనూజు ప్రాభవము ఖ్యున్ ॥ చ ॥ కనుఁగొని వేడ్కనీ
ర్జరనికాయముతోఁ జనుదెంచి యంబరం। బున వనజాతనేత్రుఁడు సమున్నతిగన్గొను చుం
డె నిందిరా। వనితము హాఁద్భుతంబు సురవంద్య ప్రసన్నుఁడ జేలకావుచ। య్యానన నృపపుత్రుఁ గా
వు మనియమ్మి లదత్తమంది పల్కగన్ ॥ చ ॥ నిజనపతితీవ్రఖడ్గము పసవ్యకరంబునఁ దాల్చి
నందనుం। దునియఁగ నేయనెత్తుటయు దొయ్యలి మోహిని యగ్రభార్య తెం । పునతుని జే
తు తెంపునకుఁ బుత్రుని తెంపున కాత్మ విస్మయం। బును భయముం బెనగొనఁ గఠోరునఖడ్గము
ము పట్టియిట్లనున్ ॥ క ॥ అరపైకంబును జేయని। హరిబాసరమునకునై నిజాత్మజుఁ డను
మన్। గరవాలు నేతఁబూనిన। ధరణి యిను పమొలకు మేడ గాల్చుటనుమ్మీ ॥ గీ ॥ ఆత్మజుని
జంపదుఃఖింబున విజయంబు। నఘము ప్రాపించుకీ బ్రత్యక్షమగుచు నిపుడు। మీఁద నెవ్వఁడె
నెఱుంగునో మేదినీశ। వ్రతము చేసీవు పొందెదు వైభవములు ॥ క ॥ ఎఱుగక వ్రతమునమో
తుము। నెఱిగాంచెదనంచు బుత్తునిం దునుముదురే మఱి మబ్బునమ్మి నిండిన। చెఱువు జలము
వెళ్లజల్లు చెనటి యగలఁడే ॥ క ॥ అస్తోకదానవిబుధవి । భుస్తుత చారిత్ర ధరనపుత్రస్యగతి
ర్వాప్తియను ఫణితి భువనప్రశస్తము గావిన వెనీవుచదువులయందున్ ॥ సీ ॥ సగరభూప
తి పుత్రసంతానమునకునై తరుణేందుధరుఁ గూర్చితపము సేసె। మనుదిలీపవిభుండు తనయు
నికొఱకునై కామధేనువు పూజ గడకఁ జేసె। గళరఘెశ్వరుఁడు సంతానంబు కొఱకునై పుత్ర
కామేష్టి పొల్పుగ నొనర్చెఁ। బాండుభూపాలుడపత్యంబు కొఱకునై యారాధనము సేసెన
ఖిలసురల ॥ గీ ॥ మందపాలజరత్కారు పూనివరులు। సుతులె ముందుగ బుణ్యసద్గతులు వడయ।
వపము గారాదటంచు నుదలఁచి కాదె। యెంత పాటును బడిరి హరిశ్చంద్ర ॥ క ॥ పాపనిఁ దు
నుము దీనని నీ। వీపడతుల యొద్దఁ గినియ నేటికి కామం। ధోపినపత్యతియనుకథ। భూపానీశ

శముసండిపుట్టెనుజెపుమా॥ సీ॥ హితవుసెప్పిననాగ్రహించుబాంధవమిత్రతతిదక్కఁద
క్కసద్ధర్మగరిమ। శైత్యంబుదొఱఁగునర్థముపోతదెలియదువతికార్యమేమెఱుఁగుకృతము
మఱుచు। నపకీర్తిఁగొండబడునాగాములెఱుఁగడులజ్జాభిమానంబులుజ్జగొనడు। బొంకరో
యఁడుపాపమునకుశంకింపడుకులశీలములపోకకలయఁడతఁడు॥ గీ॥ చోరులనుగూడుస
త్యంబుచోటువిడుచు। భయమునొందడురిపులచేభంగపడును। దారతనముసీతనియమం
బుధూళిగలుపు। నంగనాజనలోలుడైనట్టిజనుడు॥ త॥ కావుననూఱ్వురుభార్యలు। లోవిడు
వకమెలఁగుకామలోలుడవుగృహ। భావంబునీకుగలదిఁక। నేవిధమునజర్చసేయనీనకు
లతలకా॥ వ॥ అనివసుమతీశ్వరుడాటెధర్మాంగదుఁజూచియిట్లనియె॥ క॥ తెంపజేమాట
లుపలికెద। నింపుగనూతనయనీకునేటికిఁదలది। లంపటలవచ్చిపొందెడి। సంపదయొందైన
గలదెచర్చింపంగన్॥ క॥ కలిమికిరాజ్యవిభూతికి। నిలవ్రతములుఫ్రూనుకెల్లనీగతిజావ। న్వల
వచఃత్రాణముగల్గిగిన। బలుసాతులుతినియునైనఁబ్రతుకగవచ్చున్॥ క॥ సొలపునవచ్చిన
నెంతటి। కలగాంచిననిదురమేలుకనియుండరిగా। వలయుననిపలుకొపెద్దలు। వలుకులుదె
లియంగవలదెపార్థివముఖ్యా॥ గీ॥ మారరూపవిభుశరీరమాద్యంఖలు। ధర్మసాధనముమదం
బోనర్ప। యనుచుబల్కుశాస్త్రమరయుదవేకజూ। పడుచుబుద్ధులెల్లబరిహరింపు॥ గీ॥ అ
వనినాథుడెఱుగడాగ్రహంబేకాని। నీచవృత్తియిట్లునీకునేల। ప్రాణమిత్తునంచుఁబైసి
కవెట్టంగ। వలదుపొమ్ముభూపవరకుమార॥ వ॥ అనిరుక్మాంగదుంగనిమోహినీలలనయి
ట్లనియె॥ మ॥ కలవాడొక్కఁడెనందనుండుగననొగాకేమిసామ్యుండుని। శ్చలచిత్తుండున
ఘుండుధర్మగుణవిస్తారుండుశ్రీవిష్ణుసా। దలసద్భక్తుడువంశపావనుడుమీఁదన్దిక్కఁను
కీతడే। చలమేలావ్రతముజ్జగించిసుతునిన్సంరక్షగావింపుమా॥ క॥ నీకేజెప్పనమాటటు।
చేకొనికిల్విషముభూపశిశువధింపన్। నైకొంటివెట్లెపోయెకా। రోకలితలఁజుట్టుమనను
టరూపింపంగన్॥ క॥ నిందలకోరిచినిజసుతు। నిందుసుముకమానసనుచునిలిచితివరటా।
రెండుసుదలపోయగన్నృప। సుందరచోరునకువెలుగుచులకనగాదే॥ ఉ॥ నాపుడుభా
మతోడనరలాధవరేణ్యుడువల్కెనింకటా। జీవదళాత్మియీహితపుసెప్పకుమిప్పనిబూ
నిబ్రహ్మయున్। దేవవిభుండునేడరుగుదెంచివ్రతప్రతిహంబులైననేని। నావిధమేలమాను
దుపెనంగకతక్కఁకటంచుఁద్రోయుచున్॥ క॥ కరవాలమెత్తిసండసు। శిరముపలత్తిం
చిద్రేయజిత్రంబుగన। క్కరవాలమునుమవాడు। స్ఫుగణఁబోసరించికంసభూమణము
య్యెన్॥ వ॥ అయ్యవసరంబునవదద। గథాగఁబున॥ సీ॥ సనకాదియోగీంద్రసంఘంబులుభ
యపార్శ్వములందుభయభక్తిసంస్తుతింప। ముంబుననారదాదులువీణనులుమిశ్రసం
కీర్తనంబులుసల్పుచుండ। గంభీరరవముననంభోజభవపుప్రుల్స్ంచదునెడగల్గజెయుచుం
డ। రంభాదిదేవతాకామాసమూహంబులభినయబహురనాట్యములుసలుప॥ గీ॥ వ్యాసపా

గంగాదిపుణ్యపగాపావనోదకంబులు సముద్రోదకంబులును దెచ్చి। హేమకుంభము లందు శ్రీమీఱఁగా నిల్పి సకలధాన్యంబులు సంఘటించి। వజ్రవైడూర్యప్రవాళ రత్నంబులు బహుదివ్యభూషణప్రకరములును। పారిజాతకదంబపద్మప్రసూనములు పనసరంభాచూతఫలచయంబు॥గీ॥ పసిఁడిప్రాకలఁ దాంబూలపత్రశాఖ। ముంబురోన్నతభద్రపీఠంబు నిలిపి। సింహచర్మంబు దానిపై జెలువుగులమర। బఱచి విప్రోత్తముల బిల్వబనుచుటయును॥సీ॥ హోతభీమేశుఁడచ్యుతచర్మ చంద్రగావధానియజ్ఞేశుఁడు దానయాజి। చల్లవల్లభుఁడగ్నిచర్చగోవిందుండు భాట్టశాంభవుఁడుదగ్ధలముకుందు। డీశ్వరభట్టు బ్రహ్మప్రయోజ్ఞయుక్తము పాదిమాధవుఁడు జంఘాలపెద్ది। భాస్కరోజ్జలుచక్రపాణి చతుర్వేదిసోంటిక్రిష్ణుఁడు మల్లుసోమయాజి॥గీ॥ రామదేవుఁడు నరసింహవాజపేయు। లాదికేశవుఁడు వందిగామోదరుండు। పర్వతగ్నసహోలస్యపల్లమంచి। యాదియగు విప్రులేతెంచి రచటికపుడు॥వ॥ ఇవ్విధంబున సంజనుదెంచిన భూసురోత్తములను వితర్కపూజనంబుల కుసుమించిన వారల యింద్రరాధీశ్వరుసమ్ముఖంబునకుం జని దేవా సకలోపకరణంబులాసన్నంబులాయె తెంచితిమనినన నత్తేజరాసార్వభౌముండచ్చోటు గదలి చనుచోన గభాగంబున మకరతోరణాలంకృతంబును గదళీస్తంభవిరాజితంబును ఫలితక్రముకపాదపవిలసితంబును ధవళచామరచ్ఛత్రకలితంబు ననేకపుష్పమాలికాలంకృతంబును గరితురగస్యందననేకరాజకుమారసహస్ర నానాదేశసామంతసంకులంబును శంఖభేరీపటహతమ్మటమృదంగనిస్సాణధ్వానబంధురంబును నగు రాజమార్గంబునం జని పట్టాభిషేకమంటపంబు గదియుచు నెడశాతకుంభ సహస్రనిర్మితంబును జంద్రకాంతసోపానరంజితంబు ననేకరత్నఖచితంబును బట్టమంజిష్ఠచిత్రవస్త్రవితానభాసురంబును ముక్తాఫలరంగవల్లివితానంబును బుష్పోపహారంబులను జందనాగరుకర్పూరధూపవాసితంబును జూతాశ్వత్థపల్లవోల్లాసితంబును నై మిసిమిగల పసిండితలుపులుం జిత్తరువులు వ్రాసిన గోడలు నింద్రనీలమణిస్తంభంబులును బచ్చలగవాక్షంబును బవాళసాలభంజికలును బద్మరాగరత్నకపోతపాలికలును జెలువారు రంభాద్యప్సరస్త్రీనాట్యశోభితంబును వందివైతాళికమాగధపాఠకసంస్తుత్యారావంబును దుంబురునారదగీతవాద్యరవంబును సకలదేశమానవమయాంకలకలరవంబును గర్పూరనీరాజనసమన్వితంబులగు కనకపాత్రంబులు ధరియించిన కామినీసహస్రంబులుం గలిగి యొప్పారు పట్టాభిషేకమంటపమధ్యసింహాసనంబున ధర్మాంగదు నాసీనుం జేసి ధరణీసురులు గంధపుష్పాక్షతతాంబూలంబుల వీటి హోత్రు నలంకరించి లాజాజ్యతిలతండులాదిహోమద్రవ్యంబుల ననేకవేదమంత్రంబుల విహితహోమంబు గావించి ముక్తామణిమయపరిభాగంబును జందనాగరుకర్పూరహరిద్రాక్షతవస్త్రపుష్పమాలికాలంకృతంబై న గంగాది పుణ్యనదీసముద్రోదకపూర్ణంబులై న హేమకలశంబులు నిలిపి పుణ్యాహంబాచరించి పరిపూర్ణకా

పూరితకలశంబులు దేవేంద్రముఖ్యబృందారకులందఱొకియుండిరా జేనియుధా [illegible] శచీకాంతయునరుంధతియునసూయయునాదియైన పుణ్యాంగనలు గోత్రకల్యాణం [illegible] పాడుచుము త్తియములసేసలిడ భూసురులుచతుర్వేదమంత్రంబులనాశీర్వదించ [illegible] క్తుంగాంచి॥ శా॥ ఆచంద్రార్కముభూమియేలుమనినిత్యశ్రీలధర్మాంగదు [illegible] నకెల్లఁబట్టముగృహస్థాతిశాంతిగాఁగట్టి లక్ష్మీచేతోవల్లభుఁడంగనాసహితుండై [illegible] రుంగాంచన ప్రాచుర్యాగవిమానపఙ్క్తి నిడెనాభవ్యమరత్నశ్రేణితోఁ॥ క॥ [illegible] యుఁడానుసనకసనందనగురుగీంద్రమునిజనస్తుతులమరస్యందనముపైకి [illegible] తి। ముందుగవైకుంఠలోకమునకై నడిచెన్॥ సీ॥ సర్వసస్యంసహాచక్రంబు [illegible] యొగిభువర్లోకంబునుం గ్రమించి। త్రిదశలోకములిరువదిమూఁడు [illegible] ర్లోకమార్గంబుగడిచి। జనలోకవిస్తీర్ణసరణి వేగఁ గ్రమించుచుతపోలోక [illegible] హరించి। బ్రహ్మలోకసమగ్రపదమువిసర్జించి శివలోకవిఖ్యాతిసీమ [illegible]॥ గీ॥ [illegible] పునిఁగొల్చి దివ్యవిమానపఙ్క్తి। గగనగమనంబునందునఁ [illegible] జనియెరుక్మాంగదు [illegible] డానసీశ్వరఘనుండు। భూరివిస్ఫూర్తినై వైకుంఠపురమునకును॥ శా॥ [illegible] బునందునురకన్యారత్నముల్గొల్వరా। జీవాత్మ [illegible] రాజ్యసం। సేవానిశ్చలమానసస్థితివసించెన్ సమ్యక్ఫలంబుల్। [illegible] భవములంజిత్తంబుమోదింపఁగన్॥ సీ॥ అకృతిపు [illegible] గమనికథరూఢిగాను। జెప్పెదోగామునులారచిరతరభక్తితో [illegible] రు। పుస్తకంబులిఖించిపూనికవినువారుకలశాంబునిధి [illegible] త్రపౌత్ర్యయుతైశ్వర్యవైభవశత్రుజయమునన్ [illegible]॥ [illegible] ధరోత్తరగులకుదుర్లభమైనవైకుంఠపురము। నందు [illegible] జితప్రభవంబులనుందురనుచు॥ శా॥ [illegible] జెప్పెన్పథాత్రీతస్వాంతకవీశ్వరుండిటప్రచారంబు [illegible] శ్రీమనాథునకుశశ్వద్భక్తితోడన్మహా। [illegible] రార్కమై॥ ....

ముక్తపదప్రస్తశార్దూలవృత్తము॥ శైలాసాత్రి [illegible] భం। గాలీలాస్యవిశాలసంజితమార్గాయాగ [illegible]। [illegible] ప్రాజ్ఞైకరతౌకధా। జాలాజాలనిబద్ధహాసదయానా [illegible] సకందము॥ రేరాజమిత్రమిత్రా। ధా [illegible]। [illegible] ద్రవి। హారాహారింబుధీసమగ్రశుభాంగా॥ [illegible]॥ [illegible] కా। గర్వనిమూలనాశాంతిసన్యాసనా। సత్వ [illegible]

పాదనాథభక్తసమ్మోదనా॥ ఉత్సాహవృత్తము॥ ముక్తికామినీవిహారముగ్ధచంద్రశేఖరా। భక్తపాలనప్రకాశపన్నగేంద్రభూషణా। సూక్తిపైఖరీవిలాససుందరీకుచాలయా। శక్తిమానసేశ్వరప్రశస్తపార్వతీశ్వరా॥ .. .. *

గద్య॥ ఇది శ్రీపార్వతీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధకవితాపవిత్ర పోతయామాత్యపుత్రసవిజనానందచర్య ప్రౌఢకవిమల్లయామాత్యప్రణీతంబైన రుక్మాంగదచరిత్రంబను మహాపుణ్యకథయందు సుకేశిని యను దానవాంగన పద్మనాభునిం గాంచుటయు తారకాసురవధయును నాసుకేశిని పద్మనాభుని బద్మినీకన్యకను గాశికాపురంబు ప్రవేశింపజేయుటయు పాంచాలశేఖరమహీపాలవీక్షణంబును బద్మనాభునకు వివాహంబు సేయుటయుఁ బద్మినీసుకేశినీసమన్వితుండై పతి తనకడ కేతెంచి తన్నుఁ జేపట్టెనని యుఁ బలికి మున్న తా నొనర్చిన కలుషంబు నైతముండి ద్వివిధంబునఁ బుట్టించెనని కాష్ఠకీటకంబు తన శాపంబీ దినంబునకు విమోచనంబాయెనని నయాంకథ సెప్పిన మోహిని సంధ్యావళిని ధిక్కరించుటయు మోహినీరుక్మాంగదసంవాదంబును వ్రతంబునకు నైయాభూమీశ్వరుండు నిజతనూభవుండును మంగరవాలంబెత్తుటయు దక్షిణంబ లక్ష్మీశ్వరుండు ప్రత్యక్షుంబగుటయు ధర్మాంగదు బట్టాభిషేకంబును రుక్మాంగదు వైకుంఠగమనంబును నన్నది సర్వంబును బంచమాశ్వాసము.

ఏకాదశీమాహాత్మ్యవర్ణనంబగు.

రుక్మాంగదచరిత్రము.

సంపూర్ణము.

తృతీయమువచ్చి త్రిపుటి సిద్ధమైనది. ఇక నేమి సృష్టి, నానాత్వము కొనసాగినది - అదియే త్ర్యంబకమూర్తి; త్ర్యంబక తత్త్వము.

విష్ణు మంత్రములు

విష్ణుమంత్ర విశేషములు కొన్ని ఋగ్వేద దిగ్దర్శన ప్రథమ భాగమున చెప్పికొనియున్నాము. అట్టివాటిలో ముఖ్యమైనవి విష్ణువు త్రిలోకములను, సప్తలోకములను మెట్టినాడనగా - అనాహత, ఆజ్ఞా, సహస్రారములనుకాని, లేక, మణిపూర, అనాహత, ఆజ్ఞలనుకాని మెట్టినాడనియు, అట్లే సప్తలోకములను మెట్టినాడనగా, ఆధారమునుండి, సహస్రారమువఱకుగల, సప్త చక్రములను మెట్టుటయనియు, అదియే కుండలినీ శక్తిమేల్కాంచి స్వాధిష్ఠానాదులను భేదించుకొనుచూ సహస్రారమునకు చేరుటఅనియు చెప్పికొన్నాము. ఇప్పుడు మఱికొన్ని రహస్యములను పరిశీలింతము.

విష్ణువు త్రిలోకములనుకాని, సప్తలోకములనుకాని ఆక్రమించుటకు ఆయనకంటెనుముందే ఆలోకములు సృష్టింపబడియుండవలెనుగదా. ఆ లోక సృష్టికర్తయే విశ్వకర్మ. ఆ విశ్వకర్మ ద్యావాభూములను సృష్టించిన సృష్టికర్త. ఈ అంశమునే విశ్వకర్మ సూక్తము "ద్యావా

పాదనాథకృపాసమ్మోదనా॥ ఉత్సాహావృత్తము॥ ముక్తికామినీవిహారముగ్ధచంద్రశేఖరా। భక్తపాలనప్రకాశపన్నగేంద్రభూషణా। సూక్తివైఖరీవిలాససుందరీకుచాలయా। శక్తిమానసేశ్వర ప్రశస్తపార్వతీశ్వరా॥ .. .. *

గద్య॥ ఇది శ్రీపార్వతీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధకవితాపవిత్రపోతయామాత్యపుత్రకవిజనానందచర్య ప్రౌఢకవిమల్లయామాత్యప్రణీతంబైన రుక్మాంగదచరిత్రంబను మహాపుణ్యకథయందు సుకేశినియను దానవాంగన పద్మనాభునిం గాంచుటయు నారకాసుర వధయు నాసుకేశిని పద్మనాభుని బద్మినీకన్యకను గాశికాపురంబు ప్రవేశింపజేయుటయుఁ బాంచాలశేఖరమహీపాలవీక్షణంబును బద్మనాభునకు వివాహంబు సేయుటయుఁ బద్మినీసుకేశినీసమన్వితుండై పతితనక్షడకేతెంచితన్నుఁ జేపట్టె ననియుఁ బలికి మున్నుతానొనర్చినకలుషంబునకైయముండివ్విధంబునఁ బుట్టించెనని కాష్ఠకీటకంబుతనశాపంబీదినంబునకు విమోచనంబాయెనని నయాకథ సెప్పిన మోహిని సంధ్యావళిని ధిక్కరించుటయు మోహినీరుక్మాంగదసంవాదంబును వ్రతంబునకునైయాభూమీశ్వరుండు నిజతనూభవుండును మంగరవాలంబెత్తుటయు దక్షణంబ లక్ష్మీశ్వరుండు ప్రత్యక్షంబగుటయు ధర్మాంగదు బట్టాభిషేకంబును రుక్మాంగదు వైకుంఠగమనంబును నన్నది సర్వంబును బంచమాశ్వాసము.

ఏకాదశీమాహాత్మ్యవర్ణనంబగు.

రుక్మాంగదచరిత్రము.

సంపూర్ణము.

విష్ణువు మూడు లోకములను మూడడుగులచే ఆక్రమించినాడనగా, స్వాధిష్ఠానాదులను ఆక్రమించినాడనియే కాక, జగత్కారణ పరమాత్మ - స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ దేహములను ఆక్రమించి, జీవాత్ముడైనాడని కూడ ఇచ్చట భావింపవలసియున్నది. జీవాత్మ తాల్చిన శరీరములు త్రిగుణమయములైన ఈ త్రిదేహములే. ఆ దేహములలో ముందు కారణ దేహమును దాల్చి, ఆపల సూక్ష్మ స్థూల దేహములను తాల్చినాడనుట రహస్యము. కారణము అవిద్యా శరీరము. సూక్ష్మమే మో- సత్వ రజో గుణములతో ఏర్పడిన జ్ఞాన కర్మేంద్రియ పంచప్రాణ స్వరూపమైనట్టిది. ఇక స్థూల శరీరము పంచీకృత తమోమయ పంచ భూతములతో ఏర్పడినట్టిది. అందుచేతనే అది స్థూలముగానే గోచరించుచున్నది. స్థూలము కనుకనే, స్థూల జగము నందే తిరుగాడుచు సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములను అనుభ వించుచు, కర్మలను చేయగలుగుచున్నది. కావుననే దీనిని భోగమున కేర్పడిన శరీరమనియు, స్థూల జగమును భోగ్య జగమనియు అనుచున్నాము. మంత్రము కూడా "సమూఢ మస్య పాంసురే" అని పృథ్వీమయ దేహమునందే భోగాను భవము అని వక్కాణించినది. కనుక ఈ స్థూలాది శరీర త్రయమును అధిష్ఠించినవాడు భగవంతుడే కాని, ఇంకేది యును కాదు. కాగా "దేవుడే ఈ పాడు ఘటమున పడి జీవుడైనా" డన్నమాట. విశ్వకర్మ సూక్తము "స ఆశిషా

ద్రవిణ మిచ్ఛమానః ప్రథమచ్ఛదవరాఆ వివేశ" అని పర మాత్మయే శరీరమున జీవుడై ప్రవేశించినాడని చెప్పగా, ఈ మంత్రము "త్రేధా నిదధే పదమ్" త్రిశరీరములను స్పష్టే అధిష్ఠించినాడను చున్నది. ఈ రెండు మంత్రములును అద్వైత తత్త్వమును నిర్బాధముగా బోధించుచు విష్ణువిశ్వ కర్మల ఐక్యమునుగూడ చాటుచున్నవి. స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ శరీరముల నధిష్ఠించిన జీవుడు వరుసగా విశ్వుడనియు తైజసుడనియు, ప్రాజ్ఞుడనియు చెప్పబడుచున్నాడు. కాన ఈ మూడు నామములుకల జీవుడు దేవుడేకాని, భిన్నుడు కాడు. కాగా సమస్త జీవారాధన - సేవ, భగవత్సేవయే అగు చున్నది కూడ.

ఈ మూడు శరీరములను విశ్వకర్మ సూక్తము "యా తే ధామాని పరమాణి, యావమా, యామధ్యమా విశ్వకర్మన్నుతేమా" అన్నది. అనగా- దేవ, మానవ, తిర్య గాది శరీరములని ఇదివరకుభావించినాము. అంతేకాక ఇప్పుడు పరమ ధామమనగా కారణదేహమనియు, మధ్యమ మనగా సూక్ష్మ దేహమనియు, అవమమనగాస్థూలదేహమనియుచెప్పి కొని నా పరమాత్మయేజీవాత్మ అయినట్లు చెప్పకొనవలసి యున్నది. జీవుని మనల దేవునిగా రూపొందించుకొనుటయే ప్రతి జీవి కర్తవ్యము. ఈ స్థితిని మనుజులకు చేకూర్చుటకే వేదముప్రవర్తించునది. ఇప్పుడుఇంకొక మంత్రమునుచూతము

"అతో దేవా అవస్తు నః,
యతో విష్ణు ర్విచక్రమే-
పృథివ్యా స్సప్త ధామభిః." ఋ 1-22.16

ఈ మంత్రమున కిదివఱకు "పృథివ్యా స్సప్త ధామభిః" అనగా పృథివీ శబ్దముచే నెఱుంగదగిన ఆధారము నుండి సహస్రారమువఱకు గల సప్తచక్రములని భావనచేసి, వాటికి సప్తలోకములని కూడా అర్థము చెప్పికొని ఆధ్యాత్మిక సిద్ధి నందినాము. సప్తధామములనగా శరీరమునందు గల-1. చర్మ, 2. రక్త, 3. మాంస, 4. మేదః 5. అస్థి, 6. మజ్జా 7. శుక్రములనెడి సప్తధాతువులని కూడా భావింపవలసి యున్నది. స్థూల శరీరము ఈ చర్మరక్తాదుల సమ్మేళనముగా ఏర్పడిన పిండమే. ఆ పిండము మట్టినుండి కలిగిన ఓషధుల రసముయొక్క పరిణామముగా ఏర్పడినట్టిదే. అట్టి స్థూల దేహము నాశ్రయించియే జీవుడు కర్మలనొనర్చుచు, సుఖ దుఃఖాదుల ననుభవించుచున్నాడు. కాబట్టి విష్ణువు అనగా జీవభిన్నుడేమీ కాదు. ఆ విష్ణువే శరీరమును సృష్టించి అందు వ్యక్తమై జీవనామమును తాల్చి, తన సర్వజ్ఞత్వాది గుణములను పోగొట్టుకొని కించిజ్ఞత్వాదులను స్వీకరించి మంద ప్రకాశుడై దేహమునందును, వెలుపలి పదార్థముల యందును అహంకారమును మమకారమును కలిగి బంధింప బడినవానివలె సంచరించుచున్నాడు. అనగా సంసారమున చావుపుట్టుకలకు గుఱియగుచున్నాడన్న మాట. అట్టివానికి

తన స్థూల దేహము, దానితోపాటుగల సూక్ష్మ, కారణ దేహములు తానుకాదని ఏనాడు తెలియునో, ఆనాడే అతడు సాధన ద్వారా వాటినుండి ముక్తుడై అమృతుడు కాగలడు. ఇట్టి ముక్తికోసమై బుద్ధిమంతుడైన ప్రతి మానవుడును ఆలోచింపవలసియున్నది. ఎదురుచూడవలసియున్నది. అట్టివారినే సూరులని (పండితులని) దిగువ మంత్రము పలికినది "తద్విష్ణోః పరమం పదం, సదాపశ్యన్తి సూరయః." విష్ణు మంత్రములయందలి ముల్లోకములకు మూడు దేహములనియు, సప్త లోకములకు సప్తధాతుమయ స్థూల దేహమనియు అర్థము చెప్పికొన్నందువలన సాధకుడు తాను మోక్షార్థము యత్నించుటకును, తాను సాక్షాత్తు పరమాత్మాభిన్నుడే అని అమృతసిద్ధి నొందుటకును వీలుకలుగుచున్నది. అటుతరువాత కుండలినీ శక్తి, అది ఆధారాదుల మీదుగా సహస్రార ప్రయాణము చేయుట అనునర్థములు సాధన విధానమునకు సంబంధించి మనలను విష్ణుపదమునకు చేర్చగలవు.

దీనినిబట్టి త్రివిక్రముడన్నచో మూడు దేహముల యందు ప్రవేశించిన జీవుడనియు, ఉరుక్రముడన్నచో సప్త ధాతువులతో కూడిన స్థూల దేహమున జీవ భావమున మెలగుచున్నవాడనియు తెలియవలెను. అట్టిపిండాండమునందలి జీవరూపవిష్ణువు బ్రహ్మాండాధికారియైన మహావిష్ణువును తెలిసికొని, ఆతనిపదమును మెట్టిననాడు అమృతుడు కాగల

డన్నమాట. ఈ విషయమునే "ఉరుక్రమస్య స హి బంధు రిత్థాభవతి". అట్టివాడు భగవంతునికి చుట్టముకాగలడని మంత్రము పలికినది. తత్త్వమిట్టిది కాగా, అజ్ఞులైనమానవులు ఇట్టితత్త్వమునెఱుంగకున్నారని (న తం విదాథ) విశ్వకర్మ సూక్త మనగా, ఈసూక్తమునందలి 19వ మంత్రమేమో "విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత" అని విష్ణుదేవునియొక్క సృష్ట్యాది కర్మలను, ఆతడు జీవుడై మెలగెడి రీతులనుచూడుడని-అనగా అర్థముచేసికొనుడని అన్నది. ఇందుచేత విష్ణువు కర్మరహితుడు కాడనియు, విశ్వకర్మవలెనే ఆయనయు సర్వకర్మలను చేసెడి భగవంతుడే అనియు తెలియుచున్నది. ఇది విష్ణువిశ్వకర్మ దైవతముల సామ్యమునకు, అభేదమునకు నిదర్శనము. ఇంకొక విష్ణుమంత్రముసైతము విష్ణువునకు విశ్వకర్మతో సామ్యమును వక్కాణించుచున్నది.

> "ఆయో వివాయ సచథాయ దైవ్య
> ఇంద్రాయ విష్ణుః సుకృతే సుకృత్తరః,
> వేధా అజిన్వ త్త్రిషధస్థ ఆర్య
> మృతస్య భాగే యజమాన మాభజత్".

ఋ. **1-156-5.**

ఈ మంత్రమునగల సుకృత్తరః, అనెడిమాట విష్ణు దేవునకు విశేషణము. సుకృత్ = అనగా సృష్ట్యాదులైన మంచి కర్మలనొనర్చు వాడనిభావము. అట్టివారిలో సుకృత్తరుడనగా గొప్ప సృష్టికర్తఅని తెలుచున్నది. కావున విశ్వకర్మ పద

ముతో సుకృత్తర పదముకూడ తుల్యమైవారి అభేదమును చాటుచున్నది. ఇందే ఇంద్రుడుకూడ విశ్వకర్మతుల్యుడే అని "సుకృతే" అనెడిమాట చెప్పుచున్నది. ఇంకొకమాట "త్రిషధస్థః" అనియున్నది. దానికి "త్రిసంఖ్యోపేత సహస్థానవాన్"అనిసాయణులు వ్రాసినారు. ఈత్రిస్థాన స్థితుడు విష్ణువు కాన, అతను "త్రీణి పదా విచక్రమే" అన్నట్లు త్రిస్థానవ్యాపి. విశ్వకర్మకుకూడ పరమ, మధ్య, మానవ ధామములు మూడున్నవని"యా తే ధామాని పరమాణి"అన్నమంత్రము చెప్పుచున్నదికదా. కాన విష్ణువిశ్వకర్మల అభేదమున కిన్నియు నిదర్శనములే. యోగపక్షమున ఈత్రిధామములను ఇడా, పింగళా, సుషుమ్నానాళములని తెలియగలము.

త్ర్యంబక మంత్రములోని 'త్రి'శబ్దమునకు అనేకములైన త్రికములను భావించి ఆధ్యాత్మికార్థ సిద్ధిని పొందినట్లు ఇక్కడి త్రివిక్రమశబ్దమునకుకూడ ఆ అర్థములన్నింటిని పైనంతవఱకు అనుసరింపవచ్చును. మూడు స్థానములను, భావములను, మెట్టుట అనగా వెలిగించుట, వాటికి అధిపతి యగుట అనియే అర్థము - ఇంకొక మంత్రమును చూతము.

"యస్య త్రీ పూర్ణ మధునా సదా
న్యక్షీయమాణా స్వధయా మదంతి,
య ఉ త్రిధాతు పృథివీ ముత ద్యా
మేకో దాధార భువనాని విశ్వా." ఋ 1-154.4

ఇందు ఒక్కదేవుడే త్రిధాతువులతో కూడిన ద్యావా పృథువులను ధరించి సమస్త భువనములను ఏలుచున్నాడనుట చేత విష్ణువునకు, విశ్వకర్మకు గల సామ్యము, కార్యతుల్యత, ఏకత్వము స్పష్టమగుచున్నవి. విశ్వకర్మ సూక్తముగూడ "ద్యావాభూమీ జనయన్ దేవ ఏకః, ద్యావాపృథివీ అప్రథేతామ్" అని ఆ విశ్వకర్మ ఒక్కడే భూస్వర్గములను సృష్టించి వ్యాపించినాడని అన్నదికదా! ఇక్కడ భూస్వర్గ శబ్దములచేత ఆధారాది సహస్రారపర్యంతముగల శరీర సృష్టి వ్యక్తమగుచున్నది. ఇట్టిమంత్రములు ఆ యా దేవత లకుగల ఏకకార్యత్వమును తెలుపుచుండుట లేదా!

"భువనస్య పితరమ్ గీర్భి రాభీ
రుద్రం దివా వర్ధయా రుద్ర మక్తమ్". ఋ-6-49-10

ఈ మంత్రము జగములతండ్రియైన రుద్రుని రేలు, పవళ్ళనెడి భేదములేక ఎల్లప్పుడు స్తుతింపుడనిచెప్పుచున్నది. అనగా రాత్రింబవళ్ళనిమాత్రమే అర్థముకాదు. గాలిని లోనికి పీల్చుట పగటివంటిది. దానిని వెలుపలికి విడుచుట రాత్రి వంటిది. ఈ రెంటి మధ్యకాలము సంధ్యలవంటిది. కాగా లోపలికి గాలిని పీల్చుట పూరకము, దానిని వెలుపలికి విడుచుట రేచకము, లోపలనే నిలుపుట కుంభకము- అని మన మెఱింగియే ఉన్నాము. అనగా ప్రాణవాయువును, పీల్చినను విడిచినను, స్తంభించినను, ఆమూడు సమయములయందు

భగవంతునే ధ్యానించుచుండుమనుట మంత్రములోని రహస్యము. అందుకే యోగులు ప్రణవముయొక్క అకార, ఉకార, మకారములుమూటిని పూరక, కుంభక, రేచకము లందు అనుసంధించుచుభగవదారాధన, లేక పరమాత్మానుసంధానము చేయుచుందురు. ఇట్టిసందర్భమున విష్ణు, రుద్ర, త్ర్యంబక, ప్రజాపత్యాది శబ్దములకు పురాణాదులు వచించు కథార్థములను చెప్పుకొనుటకంటెను, జగత్కారణ పరమాత్మ రూప మూలపదార్థము అనెడిఅర్థమును చెప్పుకొన్నచో సాధకులకు ముక్తిమార్గము సులభముకాగలదు.

ఇంద్ర విష్ణువులు జీవేశ్వర రూపులు

వేదద్రష్టలైన మహనీయులలో పరమేష్ఠి, భౌవన విశ్వకర్మ, ప్రజాపతి, త్వష్ట, విశ్వరూపుడు, నారాయణుడు, వసిష్ఠ, వామదేవ, విశ్వామిత్రాదులు, వారిపుత్రులైన మధుచ్ఛందస్, శక్తి, పరాశరాదులుగూడ కలరు. వీరిలో పరమేష్ఠి, విశ్వకర్మ, నారాయణ, ప్రజాపత్యాదులు సృష్టికారకుల వర్గమునకు చెందిన మహాదేవతలు. ఇక వసిష్ఠ, విశ్వామిత్రాదులు యోగమును పండించుకొన్న మహనీయులేకాని, సామాన్య ఋషిమాత్రులుకారు. వీరెల్లరు కుండలినీ, అష్టాంగ, హఠ, రాజయోగాదులను కడముట్ట అభ్యసించి, అలౌకిక దివ్యశక్తులను ఆర్జించుకొన్నవారే. వీరు మర్మ

(రహస్య -Mistakes) యోగమునుకూడ ఎఱింగినవారనివారి మంత్రములలోని అంతర్గతసాక్ష్యములు వక్కాణించును. ఈ విషయమునే విష్ణు, సూర్యాది మంత్రములలో కుండలినీ యోగము సూచింపబడినదని, మరియు ఋగ్వేదదిగ్దర్శనము లందు తెలుపుటయైనది. అట్లే ఎన్నెన్నో సృష్టిరహస్యములు వేదమంత్రములలోను, వైదిక దేవతల నామములలోను దాగి యున్నవనియు, అవి వ్యంగ్యరీత్యా తత్త్వమును సూచించు చున్నవనియు మనము గ్రహించుటకు ప్రబలతర ఆధార ములు లేకపోలేదు. బ్రహ్మాండమంతయు పిండాండములోనే ఇమిడియున్నట్లు తపోనిశితమగుదృష్టికిని, అనుభవమునకును, తోచగలదు. ఉదాహరణకు బ్రహ్మాండపాలకులుగ మన సంస్కృతవాఙ్మయమునను, వేదములలోను వర్ణింపబడిన ఇంద్రుడును, విష్ణుదేవుడును జీవేశ్వరులకు ప్రతీకలేకాక, జీవేశ్వర స్వరూపులనియే మనము అర్థముచేసికొని నడచు కొనవలసియున్నది.

ఇంద్రుడు స్వర్గాధిపతి, త్రిభువనాధిపతి అని కూడా వర్ణనలమూలమున మనము వినుచున్నాము. ఇతడు జీవాత్మకు ప్రతీకయే. జీవాత్మ శరీరేంద్రియ ప్రాణములకు అధిపతి అయినట్లు మనమెఱుంగుదుము అతడు సత్త్వగుణము కొలదిగాగల రజోగుణము ప్రధానముగా కలవాడు. కనుకనే ప్రపంచాధిపత్యము, భోగములు కావలెననియు, తన ఐశ్వర్యమును పెంపుచేసికొనవలెననియు, ఎల్లప్పుడు

చూచుచుండును. ఆ కోరికలను తీర్చుకొనుటలో అతడు ఒకానొకప్పుడు ప్రమాదములకు లోనగుటకూడా మన మెఱుంగనిది కాదు. ఇక అట్టి జీవుని సర్వదా రక్షించుచు ఆతని కోరికలను తీర్చుచుండువాడే ఆతనికి మిత్రునివంటి వాడైన విష్ణువు. కనుకనే మన పురాణ వాఙ్మయమునందు విష్ణువు ఇంద్రునికి రక్షకుడుగాను, సోదరుడుగాను కూడా వర్ణింపబడినాడు. ఈ విషయమును వేదమంత్రములందే కాంచగలము. ఋగ్వేద మంత్ర మొకటి ఇంద్ర, విష్ణువుల మైత్రిని ఇట్లు వర్ణించినది.

"విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత
యతో వ్రతాని పస్పశే
ఇంద్రస్య యుజ్యః సఖా." ఋ 1-22.19

ఎవరికిగాని అణంపనలవికాని వాడును, సర్వజగత్తులకు రక్షకుడునగు విష్ణుని విశ్వ సృష్ట్యాది కర్మలను పరికింపుడు. ఇంద్ర సఖుడైన ఆతనిదయవలననే సమస్త కార్యములు నెఱవేఱుచున్నవి. ఈ మంత్రమునందలి "ఇంద్రస్య యుజ్యః సఖా" అనెడి వాక్యము గమనింపదగినది. అది ఇంద్ర విష్ణువుల యొక్క ఏకోదరత్వమును, సఖ్యమును వక్కాణించు చున్నదిగదా! వీరు ఇట్లు జీవేశ్వర రూపులే అనెడి విషయమును మోక్ష సూక్తములోని ఇంకొక ఋక్కు ఇట్లు స్పష్టము చేయుచున్నది.

"ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా
సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే,
తయో రన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్తి
అనశ్న న్ననో్య అభిచాకశీతి." ఋ 1-164-20

ఈ మంత్రము సంసార వృక్షము పైనున్న పక్షిద్వయ మునుగా జీవేశ్వరులను వర్ణించుచున్నది. సమానయోగము, గమనము, మైత్రిగల రెండు పక్షులు ఒక చెట్టుపై ఉన్నవి. అందొకటి ఆ చెట్టు పండ్లను తినుచున్నది. ఇంకొకటేమో ఏమీ తినకుండా సాక్షి మాత్రముగా వెలుగుచున్నది. ఇందు పండ్లను తినుపక్షియే జీవుడు. అతడు తన కర్మ ఫలములను అనుభవించుచుండగా, రెండవవాడైన ఈశ్వరుడు ఏమీ తినకుండగనే సాక్షిమాత్రుడై తినుచున్న పక్షిని పరికించు చున్నాడన్నమాట. ఇంద్ర విష్ణువులు, ఈ మంత్రమున వర్ణింపబడిన జీవేశ్వరులకు ప్రతీకలే, వారి స్వరూపము కలవారే. "ఇంద్రస్య యుజ్యః సఖా" అని విష్ణుమంత్రము లందుండగా (1-22-19) "సయుజా సఖాయా" అని జీవే శ్వర మంత్రములో ఉన్నది. ఇదియే ఆ ఉభయులు జీవే శ్వరులనుటకు గట్టి నిదర్శనము. "సయుజా" అన్నను 'యుజ్యః' అన్నను ఒకటే అర్థము. ఇక సఖాశబ్దము రెండు మంత్రములలోను కలదు. వేద పురుషుడు ఇట్టి రహస్యములను మిక్కిలి మెలకువగా పదముల సాదృశ్య ముతో సూచించుచుండును. "విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత

అన్నప్పుడు కూడా విష్ణువుయొక్క కర్మలనుటచేత లౌకిక, వైదిక కర్మలనియేకాక, సృష్ట్యాది కర్మలు అనికూడా చెప్పుకొనవలయును. ఇట్లు చెప్పికొన్నందున, ఆ కర్మలు చేయు విష్ణునకును, అవే కర్మలు చేయుచు బొందిలో ప్రవేశించిన (ప్రథమ చ్ఛదవరా ఆవివేశ) విశ్వకర్మకును అభేదమని సూక్ష్మముగా గ్రహింపవలసియున్నది.

ఇంకను ఇంద్ర విష్ణువు లిద్దరును, ద్వాదశాదిత్యులలోనివారే. అనగా ఒకేఒక జగన్మాత (అదితి - పరమాత్మ) నుండి కలిగినవారే. ఆమెను అదితి అని ఒక మంత్రమనగా, విశ్వకర్మయని ఇంకొక యజుర్వేద మంత్రమన్నది. వసురుద్రాదిత్యులు విశ్వకర్మ (పరమాత్మ) నుండి జన్మించినారని యజుర్వేదదర్శనములో మనము చదివియే ఉన్నాము. కనుక జీవేశ్వర రూపులైన ఇంద్ర విష్ణువులు ఏకమేకాని భిన్నులు కారని తెలియవలసి ఉన్నది. ఇచ్చట ద్వైత, విశిష్టాద్వైత పరముగాకూడ ఈ జీవేశ్వరాద్వైతమును, అన్వయించుకొనవచ్చును. గ్రంథకర్త దృష్టిని బట్టి విష్ణు విశ్వకర్మలు, భిన్నులుకారు. కాగా" స్థితిస్య గతి శ్చింతనీయా" అన్నట్లు ఉన్న వేద వాక్యములకు సమన్వయమును సంపాదించుటయే గ్రంథకర్త ఆశయము.

ఇంద్రుడు భువనాధిపతి అయినట్లు జీవుడు శరీరేంద్రియ మనః ప్రాణాదియుక్త క్షేత్రమునకు, లేదా, త్రికరణములకు అధిపతియనియు, అట్టి జీవుని ఉద్ధరించువాడు విష్ణు స్వరూప

ఈశ్వరుడనియు సమన్వయము. ఇంద్రునివలెనే జీవుడు కూడా భోగప్రియుడు. తన స్త్రీధనాదులతో తృప్తిపడక ఇతరుల సంపత్తిని సర్వదా కోరుచుండును. వాటిని సంపాదించుటలో ఎన్నెన్నో కష్టనష్టములకు, అవమానములకు, ఆపదలకు, గుఱియగుచుండును. వాటినుండి తప్పించుకొనలేక గిజగిజలాడుచుభగవంతుని రక్షించుమని వేడుచుండును. అంతియేకాక కామక్రోధాది పీడితుడై పరద్వేషము, పరావమానము వంటి కార్యములకు పూని తగవులు తెచ్చి పెట్టుకొనుచుండును. ఎంత చేకూరినను చాలదని వగచుచు, ప్రపంచసంపదను పెంచుకొననే చూచుచుండువాడు జీవుడు కదా! ఇట్టివానికి ఇంద్రునితో పోలిక సమంజసమే కాదా. జీవుని ఆపత్సమయములందు అతనిని ఆదుకొని, కామోపశాంతిచేసి దరిచేర్చువాడు. సహస్రారవాసియైన ఒక్క పరమేశ్వరుడే. కావుననే వారిరువురి మైత్రిని, భేదరాహిత్యమును వేద మంత్రములు "ఇంద్రస్య యజ్యః సఖా" "సయుజా సఖాయా" అనెడి వాక్యములచేత సత్యసమ్మతముగా సూచించినవి. ఇంకొక విష్ణు మంత్రము "ఉరుక్రమస్య స హి బంధు రిత్థా" అని అట్టి పరమేశ్వరానుగ్రహము పొందిన జీవుడు ఆ పరమేశ్వరునికి బంధువే, పుత్రుడే, సాక్షాత్తు అతడే కాగలడని అద్వైతస్థితిని బోధించినది. సూక్ష్మముగా పరిశీలించినచో ఋగ్వేద మంత్రములలో ఇట్టి రహస్యములెన్నియో మనకు పొడకట్టగలవు

మిత్రావరుణులు

ఇంద్ర విష్ణువులు జీవేశ్వర స్వరూపులయినట్లే మిత్రావరుణులనెడి దేవతల జంట కూడ ప్రాణాపానరూపులని యజుర్వేద మంత్రము వచించుచున్నది-

"ప్రాణో వై మిత్రో, అపానో వరుణః"

తై. సం. 5 కాండం. 3 ప్రశ్న. 17 మంత్రం.

మిత్రావరణులు వరుసగా పగటికిని, రాత్రికిని అధిపతులని వేద సంప్రదాయము. వారుసాక్షాత్తు ప్రాణవాయువును, అపానవాయువును అని చెప్పు యజుర్వాక్యము, మనకొక కర్తవ్యమును బోధించు చున్నది. ప్రాణాపానములను ఆశ్రయించియే శరీరమున జీవుడు నెలకొనియుండును. అవి దేహమును వీడిన, వాటితో పాటు జీవుడును లేచిపోవును. కాన ఆ ప్రాణాపానములను ప్రాణాయామాది యోగము ద్వారా రక్షించుకొనుమని వేద బోధ అందులకే ఒక శాంతిమంత్రము "శం నో మిత్రశ్శం వరుణః" మిత్రావరుణులు సుఖమును, అనగా ఆనందమయ జీవనమును కలిగింతురుగాక అని అన్నది. అనగా ప్రాణాయామాదుల వలన చిరకాలము బ్రతికి సుఖింపుమనియే కదా రహస్యము.

వాక్కు - వాచస్పతి

ఋగ్వేదమున స్తుతించబడిన స్త్రీ దేవతలలో వాక్కు, లేక వాగ్దేవి అగ్రేసరురాలుగా అగపడుచున్నది. వాగ్దేవి అనగా సరస్వతీ దేవియే అని అందరెఱింగిన విషయమే.

ఆమెయే గాయత్రిగాను, సావిత్రిగాను కూడ ఎన్నబడి, ప్రాత, ర్మధ్యాహ్న, సాయం సమయములందు అర్చింపబడు చున్నదని సంధ్యావందనము చేయువారికి తెలిసిన విష యమే. ఇట్టి సరస్వతిని గూర్చి ఋగ్వేద దిగ్దర్శన ద్వితీయ భాగమున, 175వ పుటనుండి కొంత వ్రాయుట అయినది. ఈ వాగ్దేవి తొలుత ఋగ్వేదమున ఎట్లు ప్రశంసింపబడినదో దిగువ మంత్రమునుబట్టి తెలియుచున్నది.

"దేవీం వాచ మజనయంత దేవా
స్తాం విశ్వరూపాః పశవో వదంతి,
సా నో మంద్రేష మూర్జం దుహానా
ధేను ర్వా గస్మా నుపసుష్టు తైతు." ఋ 8.100-11

తా॥ ప్రకాశించుచున్న వాగ్దేవిని, తొలుత దేవతలు కనిపెట్టినారు. ప్రాణాదింద్రియముల సాయమునగాని వాక్కు వ్యక్తము కాదు గాన, వారే ఇక్కడ దేవతలని భావము. అట్టి వాక్కును నానావిధప్రాణులు ఉచ్చరించుచున్నారు. ఆ వాగ్దేవి మనకు అన్నమును, ఆధ్యాత్మిక శక్తిని ఒసంగుచు మనచే స్తుతించబడి, కామధేనువవలె అయి మనయందు వెలయుగాక. అనగా మన వాంఛలను నెఱవేర్చుగాక అని భావము.

మానవులు మనస్సులోని సంకల్పములను మాటలలో వెలువరించియే వాటికి కార్యరూపమును సాధింతురు

కాన, వాక్కును కామధేనువుతో పోల్చుట సమంజసమే. అంతేకాక, వాక్కు అనగా, వేద వాక్కు కూడ కావున వేదవాక్కులు కామధేనువువలె సమస్త ప్రయోజనములను మానవులకు చేకూర్చుననియు ఇక్కడి పరమార్థము. ఇట్టి వాక్కునకు, నాలుగు దశలు కలవని ఇంకొక మంత్రము ఇట్లు వివరించుచున్నది.

"చత్వారి వాక్పరిమితా పదాని
తాని విదు ర్బ్రాహ్మణా యే మనీషిణః,
గుహా త్రీణి నిహితా నేంగయంతి
తురీయం వాచో మనుష్యా వదంతి." ఋ 1-164.45

తా॥ వాక్కునకు పరిమితములైన (విహరింపదగిన) స్థానములు నాలుగు. వాక్కులచే ఉచ్చరింపదగిన మాటలు నాలుగు రీతుల నుండునని కూడా ఎన్నవచ్చును. అవియే పరా, పశ్యంతీ, మధ్యమా, వైఖరీ - అనెడి నాలుగు రూపములు కలిగి నాలుగు స్థానములలో వెలయుచున్నవి. ఇట్టి వాక్కులను ఏ పండితు లెఱుంగుదురో వారే శబ్ద బ్రహ్మము నెఱింగిన బ్రహ్మవిదులు. ఆ నాలుగురీతుల వాక్కులలో పరా, పశ్యంతీ, మధ్యమల నెడి మూడును గుహలో (లోపల) మాత్రమే కలవు. వాటిని బాహ్యముగా పలుకగాల మన్నమాట. వాక్కు యొక్క నాల్గవ దశయైన వైఖరిని మాత్రము మానవులు పలుకుచుందురు. పరా, పశ్యంతీ, మధ్యమలు ఆధార స్థానమునుండి అనాహతము

(గుండె) వఱకు వెలయుచుండును. వైఖరి మాత్రము కంఠ స్థానము (విశుద్ధ చక్రము) నుండి వెలువడి మానవులచే ఉచ్చరింపబడి జనులచే గ్రహింపబడుచున్నది. గుహాలో అనగా ఆధారాదులయందుగల పరాపశ్యంతీ మధ్యమలను తెలిసికొనవలయునన్నచో కుండలినీ యోగసిద్ధి అవసర మగుచున్నది. ఈ నాల్గింటిలోను పరావాక్కు పరబ్రహ్మ స్వరూపము. అదియే గాయత్రీ మాతృ రూపము గూడ.

ఈ పరా, పశ్యంతీ, మధ్యమా, వైఖరులనునవి జాగ్రత్తు, స్వప్నము, సుషుప్తి, సమాధులకుగూడా సంకే తములు, నిదర్శనములు అని ఎఱుంగవలయును. పరా వాక్కు మాత్రము తురీయమునకు (సమాధికి) తుల్యమైనది. పశ్యంతి సుషుప్తి, మధ్యమ స్వప్నము. వైఖరి జాగ్రత్తు. కావుననే జాగ్రద్దశలో లోకవ్యవహారము సాగుచున్నది. తురీయమున సంప్రజ్ఞాత, అసంప్రజ్ఞాత సమాధులు సాగు చున్నవి. కావున గాయత్రీ విశ్వకర్మలకు, లేదా ప్రకృతి పురుషులకు ఇచ్చుట అభేదమే. సాధకులు కాని, జిజ్ఞాసువులు కాని ఇట్టి అర్థములను, సత్వగుణముతో కూడిన బుద్ధితో ఆలోచించి అర్థము చేసికొనవలయునేకాని, రాగద్వేషము లతో వీటిని దర్శింపరాదు. ఇట్టి పరమ రహస్యములైన వేద వేదాంత పారమార్థిక మర్మములు, అనుభవైక వేద్యములు, గురుముఖ గమ్యములే కాన, అనుభవదూరు లకు అందునవి కావు.

"గాయత్రీవా ఇదం సర్వం. భూతం యదిదం కించ. వాగ్వై గాయత్రీ. వాగ్వా ఇదగ్ం సర్వం భూతం గాయతి చత్రాయతేచ." (మూడవ అధ్యాయం 12వ ఖండం)

చరాచరమైన జగమంతయు గాయత్రియే. దీనినే "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" అనికూడా అన్నారు. కనుక గాయత్రీ పరబ్రహ్మములకు అభేదమే. విశ్వకర్మ కూడా సర్వ వ్యాప్త పరబ్రహ్మమే కావున, గాయత్రీ విశ్వకర్మల తత్త్వములు రెండును ఒక్కటే అన్నమాట. అనగా "ఏకం సత్" అనియే భావము. ఇట్టి గాయత్రియే వాగ్రూపిణియై అన్నింటిని పేర్కొనుచున్నది. అంతేకాదు, రక్షించుచున్నది కూడ. ఛాందోగ్య మంత్రమునకు భాష్యము వ్రాయుచూ శంకరులు-"గాయత్రి ఛందో రూపముగానేకాక, వాగ్దేవతా రూపముగా కూడా ఉండి-గాన, త్రాణముల నెడి కార్యములను చేయుచున్నది" అనినారు. దీనినిబట్టి పరా, పశ్యంతీ, మధ్యమా, వైఖరీ రూపములలోనున్న వాగ్దేవికి గాయత్రికి అభేదమే అని తెలియుచున్నది కదా, అందుకే ఆమె వేద మాత కూడ. కావుననే "గాయత్రీం వేదమాతరం" "నమామ వేదమాతరం" అనియు అన్నారు. ఇట్టి వాక్కునకు పతి (ప్రభువు - స్వామి) విశ్వకర్మ అని విశ్వకర్మ సూక్తము విస్పష్టముగానే చెప్పినది.

"వాచస్పతిం విశ్వకర్మాణ మూతయే
మనోజువం వాజే అద్యాహువేమ." 10-81.7

"వాక్" అనెడి పదముయొక్క షష్ఠీ విభక్తి ప్రథమైక వచనమైన- వాచః = వాక్కునకు, పతిః = భర్త అని వాచస్పతి శబ్దమునకు అర్థము. ఈ మాటకు భాష్యము వ్రాయుచూ సాయణులు "మంత్ర రూపాయా వాచః పంతిః = పాలకం= స్వామినం - విశ్వకర్మాణం" అని అనినారు. దీనినిబట్టి వాగ్దేవికి పతి విశ్వకర్మయనుటలో సాయణాదులు వేద మార్గమును సంపూర్ణముగానే అనుసరించినట్లు తేలుచున్నది గదా!

వేదమున కొన్ని ఘట్టములందు విశ్వకర్మయు, బ్రహ్మయు, అభేదరూపులని భాష్యకర్తలు భావించినారు. దీనికి మూలముకూడ విశ్వకర్మ సూక్తమునందలి "విశ్వకర్మా హ్యజనిష్ట దేవః" విశ్వకర్మ సృష్టికర్తగా - త్వష్టగా, లేక బ్రహ్మగా రూపొందినాడనెడి వాక్యమే. ఇదియే తరువాతి వాఙ్మయమున వాగ్దేవి, లేక సరస్వతీదేవి బ్రహ్మదేవుని భార్య అని వర్ణింపబడినది. ఇట్టి విశేషములన్నియు అరకొఱజ్ఞానముతో కాక, వేదాదుల సంపూర్ణ జ్ఞానముతో గాని తెలియబడవు.

వాగర్థ రహస్యము

వాక్కు, వాచస్పతి తత్త్వములయొక్క సంపూర్ణ జ్ఞానమునకు పూర్వము అసలు వాగర్థ రహస్యమేమో విచారింపవలసియున్నది. దాని నించుక విచారించి చూతము. వాగర్థములది ఎడబాయని సంబంధము. వాక్కు ఉన్నచోట

నెల్ల అర్థము ఉండితీరవలసినదే. అట్లే అర్థమును వ్యక్తీక రించుటకు వాక్కు కూడా ఉండితీరవలసినదే. ఈ రెంటిది విడదీయరాని- ఎడబాయని సంబంధము. కావుననే దానిని దాంపత్య సంబంధముగా కవులు కొనియాడినారు. కాళిదాస మహాకవిగూడ రఘువంశ మహాకావ్యారంభమున "వాగర్థా వివ సంపృక్తౌ" అని దాంపత్య ధర్మమును వాగర్థములతో పోల్చినాడు. అర్థము అవ్యక్త రూపమైనది. అది మానసిక వ్యాపారము మాత్రమే కలది. అర్థశబ్దముపుంలింగముకూడను. అట్టి అర్థమును వ్యక్తము చేయుటకు వాక్కు అనునది ఉండి తీరవలయును. అందుకే మొదటిది అర్థ (భావ)బ్రహ్మ రూపము కాగా, రెండవది వాగ్బ్రహ్మస్వరూపమగు చున్నది. సంస్కృత భాషలో వాక్కు అనుమాట స్త్రీ లింగములోను, అర్థము అనుమాట పుంలింగములోను ఉన్నవి. ఆ స్త్రీ, పుంలింగ సారస్యమునుబట్టియే ఆ రెంటికి దాంపత్య సంబంధము కల్పింపబడినది. పురుషుడు తన్ను ఒండొక వ్యక్తిగా రూపొందించుకొనవలెనన్న ఒక స్త్రీ అవ సరమయినట్లే, అర్థాభివ్యక్తికి వాక్కు అవసరము.

పితా పుత్రాది సంబంధము లన్నియును, దాంపత్య సంబంధమంతటి దగ్గఱివి కావు. విడదీయరాని, విడిపోవ వీలుకాని ఘనిష్ఠ సంబంధము అనురాగ రసపూర్ణమైన దాంపత్య సంబంధమొక్కటే. అది శరీర, మానస, ఆత్మల అన్యోన్యతతో కూడినట్టిది. దీనిని అద్వైతముగాకూడా భవ

భూతి మహాకవి సంభావించినాడు. ఉత్తర రామ చరితము లోని "అద్వైతం సుఖదుఃఖయోః" అనెడి శ్లోకము ఈ విషయమునే చాటుచున్నది. ఇక్కడ వాగార్థముల - దంపతుల అద్వైత సంబంధమెట్టిదో కొంత పరికించి చూతము. వాగర్థముల పరమాద్వైత స్వరూపమును ఇట్లు భావనచేయవలసి యున్నది. వాక్కునకు నాలుగుదశలు, లేక రూపములు చెప్పికొన్నాముగదా! వాటిలో మొదటిది పరాస్వరూపము. ఇది అవ్యక్త పరబ్రహ్మస్వరూపమే అని కదా నిర్ణయము. దీనికిని, నాసదీయసూక్తము చెప్పినభావాతీతస్థితికిని అవ్యక్తమే - అనిర్వచనీయతయే ఆదిమస్థితి. కనుక పరావాక్కు, అర్థముయొక్క ఆదిమదశ ఒక్కటే అన్నమాట. ఆవల ఆపరావాక్కు పశ్యంతీ, మధ్యమా రూపములను తాల్చుచున్నది. ఇవి సదసదతీత స్థితి కల్పించెడి పరిణామములలో తొలిదశలు కనుక వాటిని సత్తని వచింపవచ్చును. దాని యొక్క ఈషద్వ్యక్త స్వరూపమే మధ్యమవాక్కు. ఇక చివరిది వైఖరియై ద్వైతము తేజరిల్లినది. ఈ రీతిగా వాగర్థములకు అద్వైతస్థితి ప్రథమ దశలో కలుగుచున్నది. కనుక ఏకైక వస్తువే ద్వైత స్వరూపమును, నానాత్వమును పొంది జగద్వ్యవహారమునకు అనుకూలమగుచున్న దన్నమాట. ఈ విషయము సూక్ష్మాతి సూక్ష్మముగా భావించి అనుభవపూర్వకముగా అవగాహన చేసికొనదగిన రహస్యమును, విశేషమును. కావున ఒకేఒక జగత్కారణ విశ్వకర్మ

యందు ఆత్మకంటె అభిన్నముగా గాయత్రి వ్యక్తమై జగత్క్రీడను నడుపుచున్నదని తెలియవలయును. దీనినే అఖండ నిర్గుణ పరబ్రహ్మమునందు బ్రహ్మశక్తి (చిచ్ఛక్తి) తోచి జగములకు హేతువగుచున్నదని వేదాంతము చెప్పినది. బ్రహ్మమును, బ్రహ్మశక్తియు ఏకమే అయినట్లును, ద్వైతావస్థలో రెండును జగత్క్రీడకు హేతువులైనట్లును మనము వేదాంతముద్వారా గ్రహించుచునేయున్నాము. కాగా తెలినదేమన, అర్థ (భావ) మనునది రూపములేని అవ్యక్తము. అట్లే పరావాక్కు కూడ ఈ అవ్యక్త రూప అర్థముతో - లేక, బ్రహ్మముతో సమానమైనదే. కావుననే ప్రథమ దశలో రెంటికిని అద్వైతస్థితి సంభవించుచున్నది. పరిణామ స్థితి కలుగునప్పటికి అనగా నాసదీయ సూక్త ప్రకారము - తపస్సు - మాయాశక్తి అంకురించిన పిమ్మట ద్వైతము, నానాత్వము కొనసాగి జగద్వైచిత్రి వెలయుచున్నది. కనుక దీనిని అర్థము చేసికొన్ననేగాని, గాయత్రీ విశ్వకర్మల పరమాద్వైత స్వరూపము అవగాహనకాదు. కనుకనే వాగ్దేవిని ప్రథమ స్త్రీ దేవతగా వేదము వర్ణించియున్నది.

ఇట్టి వాగర్థముల సంబంధమువలెనే ప్రకృతి పురుషుల సంబంధముకాని, గాయత్రీ - విశ్వకర్మల సంబంధముకాని, ఏ దంపతుల సంబంధముకాని విడదీయరానిదనీ, విడిపోనిదనీ

"వాచస్పతిం విశ్వకర్మాణ మూతయే" అన్న మహామంత్ర వాక్యము స్పష్టీకరించు చున్నది.

వాగర్థములు స్థూలదృష్టికి రెండుగాను, ద్వంద్వము గాను కన్పట్టుచున్నను, ఆలోచించిచూచినచో అవి ఏక మేవాద్వితీయమే. ఉన్నదెల్లనూ ఒకఅర్థమే- భావమే. అది అవ్యక్త స్వరూపము కాని, వ్యక్తరూపముకాదు. ఈ అంశమునే నాసదీయసూక్తము అదిసత్తుకాని, అసత్తుకాని, కాని ఏకైకవస్తువని వక్కాణించినది. అట్టి అద్వితీయా ఖండమునుండియే తమస్సనెడి మాయాశక్తి ఆవిర్భవించినది. దానియందు ఆ అవ్యక్తముతోచగనే దానికి సద్వితీయత్వ మేర్పడినది. ఏకైక వస్తువు సద్వితీయము కానంతవఱకు దానికి అభివ్యక్తి లేనేలేదు. ఒక్కడే తన్నుతానెట్లు చూచు కొనును! ఎవని వ్రేలుకాని, దానికొనను తానే తాకలేదు కదా! కన్ను తనను తానే చూచుకొనలేదుకదా! అందుకే ఆ ఒక్కతత్త్వమునుండి దాని ప్రతిబింబమే అయిన మాయా శక్తి తోచినది. ఇట్టి తొలిదీ ప్రకాశమే, మలిదీ (మాయ) ప్రకాశమే అని గ్రహింపవలసియున్నది.

తమస్సు తోచినపిమ్మట మనస్సు, రేతస్సు, కామము ఇత్యాదినానాత్వమంతయు విలసిల్లినది. కనుక తొలితత్త్వము నందు, అదే మలితత్త్వముగాగూడ తోచినదని తత్త్వ దృష్టితో ఎఱుంగవలసి యున్నది. లేకున్న, అద్వైతము సిద్ధింపదు. రెండవది తొలిదానినే అభివ్యక్తముచేసి దానితో

తాదాత్మ్యమును సంపాదించుకొన్నది. ఇదియ సృష్టి రహస్యము.

ఇప్పుడు వాగర్థములనుగూర్చి సంభావింపుడు. ఒకేఒక అర్థము తన్ను తాను అభివ్యక్తముచేసికొనుటకు తననుండియే వాక్కు-అనెడి ఉపాధిని ఆవిష్కరించినది. అప్పుడా అర్థమునకును, దానిశరీరమైన వాక్కునకును భేదమున్నది. భేదము కావలెననుకొన్న కల్పించుకొనవచ్చునేగాని, లేకున్న లేదు. దీని నీ దిగువదృష్టాంతముతో అర్థముచేసికొనవచ్చును.

ఒక బీజమునుండి వెలువడిన శాఖా, పల్లవ, పుష్ప, ఫలములను మనము చూచుచునేయున్నాము. వృక్షము యొక్క నానాత్వమునందు నెలకొన్నదంతయు ఏకైకమైన బీజసారమేకదా. అట్లే విశ్వకర్మతత్త్వమన్నను, గాయత్రీ తత్త్వమన్నను, ఒక్కటేకాని వేఱుకాదని మేము మొదటి నుండియు, మా గ్రంథములయందు నిరూపించుచునే యున్నాము. కనుకనే వాగర్థముల ఈసంబంధమును కాళి దాసువంటి తత్త్వజ్ఞులు గ్రహించి పండితలోకపు కన్నులు తెఱపించినారు. ఆయన విశ్వకర్మసూక్త మర్మములను లెస్సగా చదివి జీర్ణించుకొన్న మహనీయుడు. ఈ సందర్భమున వాగర్థస్వరూపులే అయిన లోకములోని స్త్రీపురుషులనే ఉదాహరణముగా తీసికొని విచారింతము.

ఈ భావమును మనపురాణములు అర్ధనారీశ్వర స్వరూపముగా వర్ణించినవి. అర్ధనారీశ్వర స్వరూపమును

స్థూలముగా చూపుటకు శిల్పము, చిత్తరువులు యత్నించినవి. సగముమగవాడుగాను, సగముఆడదిగాను చిత్రించుటకంటె అవి ఎక్కువగా ఆ తత్త్వమును ప్రదర్శింప లేకపోయినవి. అట్లున్ననేకాని స్థూలదృష్టికి అర్ధనారీశ్వర రూపము గోచరింపదు. పారమార్థికముగా చూచినచో ప్రకృతిపురుషులు నీరు పాలు కలసినట్లు ఐక్యమై యుండునట్టి ఏకైక తత్త్వమే కాని భిన్నముకాదు. పాలలో నీరు కలసినను ఆ నీరుపాలే అయిపోవును. ఆ రెంటిని హంసలుతప్ప మనుజులు విడదీయ లేరు. మనుజులుకూడ పరమహంసలగుచో ప్రకృతి పురుష పరమతత్త్వమును విడదీసి చూడగలరు. తాత్త్వికులందఱు అట్టిమహాత్ములే. కాన అర్ధనారీశ్వర తత్త్వమనగా ప్రకృతి పురుషైక్యరూపమేకాని, తదితరము కాదు. వాగర్థరహస్యమును, ప్రకృతిపురుష తత్త్వమును ఇంతలోతైనవి, ఉన్నతమైనవి, గంభీరమైనవికాని సామాన్యములుకాదు.

జడ చైతన్య క్రీడ (Matter and Spirit)

నాసదీయ సూక్తమునుబట్టి చూడ సృష్టియొక్క ఆదిమదశలో, జడముకాని, చైతన్యము (Spirit) కానిలేదని మనకు స్పష్టమగుచునే యున్నది. అట్టి మూల పదార్థము నుండియే జడ చైతన్యములు బయలుదేరినవి. ఇక్కడ జడము ముందా, చైతన్యము ముందా అనువిషయము బుద్ధికి అందునది కాదు. అవి రెండును వాగర్థములవలె అద్వైత స్వరూపములే అనుకొనుట సాధకులకు సుగమముగా

నుండును.ఆలోచించిచూచినశుద్ధచైతన్యమనిగానిశుద్ధజడమని కానివేఱువేఱుగా ఉండజాలవు. ఒకానొకప్పుడు జడమునుండి చైతన్యమును, చైతన్యమునుండి జడమును వ్యక్తమగుటయే సృష్టిధర్మముగాను, రహస్యముగాను పొడకట్టుచున్నది అసలు ఏదికాని, పుట్టుటకాని, గిట్టుటకాని, లేనేలేదని గ్రహింప గలము పుట్టుట అనగా వ్యక్తమగుట. గిట్టుట అనగా అవ్యక్తదశకుచేరుట. పుట్టుట, గిట్టుట అనుమాటలు వ్యవహార సౌకర్యమునకేగాని, సత్య ప్రకటనమునకు కావు. చావు పుట్టుకలనెడి పదములను ప్రయోగించిననేకాని జన సామాన్యమునకు విషయ మర్థముకాదు. ఆ రెంటికి మనము అభివ్యక్తి, అనభివ్యక్తి అనెడి పదములను వాడుకొందము. అభివ్యక్తమగుట అనగా లేనిది తోచుట అనికాదు. మాటు పడి యున్నది తోచుట అనిమాత్రమే అర్థము. అట్లే అవ్యక్తమన్నను పూర్తిగా లేదని అర్థముకాదు. ఉన్నట్టిదే వ్యక్తముకాదని భావము.

జడమునుండి చైతన్యముకాని, చైతన్యము నుండి జడముకాని, అభివ్యక్తమయ్యెడిదశలో కొన్ని సంఘటనలు జరుగవచ్చును. జడమునకు చైతన్యమును వ్యక్తము చేసెడి యోగ్యత కలుగుట, చైతన్యమునకు జడమును వ్యక్తీక రించెడి శక్తి గలుగుటయే సంఘటనలకు మూలమని గ్రహింప వలయును. ఈ రహస్యము అందఱికీ అవగాహన కావలయు నని కాని, అందఱూ దీనిని గ్రహించి, ఆమోదించి, తృప్తి

పడవలయునని కాని ఎవరునూ తలంపరాదు. ఎవరు ఆమోదించినను, ఆమోదించకపోయినను సృష్టి స్వభావములో ఉన్న దేదియో అది ఉండియే తీరును. జరుగునది జరిగియే తీరును. ఇట్టి సృష్టి రహస్యములనే ద్రష్టలైనవారు సృష్టి, స్థితి, లయాది పదములతోను, చావు పుట్టుకలు అనెడి మాటలతోను పేర్కొన్నారు. మృత్యుత్వ, అమృతత్వములు కూడ వారివర్ణన ఫలితములేకాని, నిక్కమయినవికావు. అగపడకపోవుట చావుఅనియు, అగపడుట పుట్టుక అనియు సామాన్య దృష్టికి తోచవచ్చును. కావున జడముకాని, చైతన్యముకాని, అభివ్యక్తమగుటయే జరుగుచున్న పని-అనితత్త్వజ్ఞులు గ్రహించవలయును. ఇందుకు బీజాంకురములనే ఉదాహరణముగా తీసికొనవచ్చును. బీజములో వృక్ష స్వరూపమంతయు ఉండియేఉన్నది. అది బీజసారరూపములో ఉండి తగిన సమయమున అభివ్యక్తిని పొందుచున్నది. మనము తొందఅపడినను, ఏదియు వేళకానివేళ జరుగనేరదు. నియమిత కాలము సంప్రాప్తమైననే వృక్షమునుండి శాఖా, పత్ర, పుష్ప, ఫలాదులు వ్యక్తములగును. జడ చైతన్య క్రీడ కూడ ఇట్టిదే!

ఈ రహస్యమును నాసదీయ, విశ్వకర్మ, పురుష సూక్తాదులు సుస్పష్టముగా వర్ణింపక, పొనపొనగామాత్రమే చెప్పబూనినవి. చెప్పగలిగినంతవఅకు, మనముఅర్థముచేసికొనగలిగినంతవఅకు అవి చెప్పజాలినవేకాని, సత్యబింబము

యొక్క సర్వముఖములను సమగ్రముగా చూపలేకపోయిన వనియే అనవలయును. ఈ రహస్యమునే "విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతో ముఖః" అనెడి వాక్యము పూర్ణసత్యమునకు నానాముఖములు, నానానేత్రములు కలవని వచించినది. అందుకే వ్యాఖ్యాతలకు ఎన్నియో వివరణావకాశములు చేకూరుచున్నవి. వాటికి మనము తగినవ్యాఖ్యానములు చేసి కొని సంపూర్ణసత్యస్వరూపమును తెలిసికొనవలసియున్నది.

జడచైతన్యములు రెండును ప్రకృతి, పురుష స్వరూపములే. ఇవి రెండుకూడ ఎడబాయని జంటలే. ఒకటి లేకుండా ఇంకొకదానికి ఉనికి లేనేలేదు. జడములేనిది చైతన్యము వ్యక్తము కాదు. వాక్కులేనిది అర్థము తెలియదుకదా! అట్లే చైతన్యములేనిది జడము ప్రకాశింపదు. వట్టిమొద్దు వలన జరుగు ప్రయోజనమేమున్నది! కాన చైతన్యము నాశ్రయించియే జడముయొక్క క్రీడయును, జడమును ఆశ్రయించియే చైతన్యముయొక్క క్రీడయును. ఒకటి నింకొకటి ఎడబాసినను, లేక, అద్వైతస్థితిని పొందినను క్రీడయే లేదు, సృష్టియేలేదు, విశ్వమేలేదు. అందుకే విశ్వోత్పత్తికి ఉభయములు (Matter and Spirit) హేతువులగుచున్నవి. అట్టితఱి ఏది ఉపాదేయము! (గ్రహింపదగినది) ఏది అనుపాదేయము! (గ్రహింపదగనిది) రెండును ఉపాదేయములే అగుచున్నవిగదా!

కొందఱు జడమును తిరస్కార్యమను కొని, దానిని

...న్న చూపు చూచుందురు. అది చేయరాని తప్పు. ఆ జడమే ...న్న ...వో, నీవు అభివ్యక్తుడవే కాలేవు. నిన్ను, నీ ఉనికిని, ...లోకమునకూ చెప్పినదీ - తోపచేసినదీ జడమేకదా. ...న్నవో, నీవున్నావని ఎవరికి తెలియును! నీ ఉని... తెలుపజేసినది జడపదార్థమేకదా! జడచైతన్యములు ...లో ఒకదానికి ఇంకొకదాని మీద తిరస్కారదృష్టి లేనే ... అవి రెండును ఒక నాణెముయొక్క రెండు పార్శ్వములే కాని భిన్నములు కావు. ఏది లేకున్నను రెండవదానికి, ఉని... ఉండదు. అందుకే ప్రకృతిలో అవి రెండును ఒకదా... ఇంకొకటి ఆహ్వానించుకొనుచూ పరస్పర పూరకములై ప్రయాణము సాగించుచున్నవి. కనుక ప్రకృతిని - లేదా, జడమును చిన్న చూపు చూచుట యన్న, చైతన్యమును చిన్న చూపు చూచినట్లే లెక్క! నీ జననమునకు నీతలిదండ్రు లిరువురు కారణమైనట్లు, నీ ఉనికికీ, నీ ప్రకాశమునకూ, జడ ...తన్యములు రెండును అవసరములైనవని, ఏనాటికిని మఱు వకుము. నీ పుట్టుకకు నీ తలిదండ్రులవసరమైనట్లు, ఇంకొకరి రాకకును, నీకొకతోడు అవసరమని మఱువకుము. ఇదే సృష్టి రహస్యము. విశ్వమర్మ జ్ఞానము. ఇట్టి ద్వంద్వజ్ఞానమే నిన్ను అద్వయస్థితికి ఉద్ధరించునట్టిది. అందుకే బుద్ధుడిట్టి అద్వయజ్ఞానము నెఱింగియే అద్వయవాది అయినాడు.

ప్రకృతి పురుషుల ఈ లీలను - చిజ్జడముల ఈ క్రీడను తత్త్వ దర్శనమును పొందిన కబీరుమహాశయుడు "ప్రకృతి

నాకు తల్లి, పురుషుడు నాకు తండ్రి, సగుణము తల్లి, నిర్గుణము తండ్రి, సాకారము తల్లి, నిరాకారము తండ్రి" అని ఎంతో సత్యసమ్మతముగను, పరమ సుందరముగను వాక్రుచ్చినాడు. తత్త్వ దృష్టులైన మహనీయుల వాక్యములు ఇట్లుండును. ఇంతవఱకు మనము చెప్పికొనిన ఈ విస్తరమంతయు "దేవీం వాచ మజనయంత" "చత్వారి వాక్పరిమితా పదాని" "వాచస్పతిం విశ్వకర్మాణ మూతయే" అనెడి మూడు మంత్రముల మహా రహస్యములే.

ఇంతవఱకు పరిపూర్ణతత్త్వము వేద మంత్రముల యందు ఏ విధముగా వర్ణింపబడినదో ఆవేద గుహ్యమును గూర్చి కొంత ప్రస్తావించుకొన్నాము. ఇప్పుడది ఉపనిషత్తుల యందు ఎట్లు సుగూఢమై వర్ణింపబడినదో ఒకటి రెండు మంత్రములలో శమాతము. ముండకోపనిషత్తు ఇట్లనుచున్నది.

"దివ్యో హ్యమూర్తః పురుషః
సబాహ్యాభ్యంతరో హ్యజః,
అప్రాణో హ్యమనాః శుభ్రో
హ్యక్షరాత్ పరతః పరః" 2-1-2

నాసదీయ సూక్తము చెప్పిన ఈతత్త్వము భూసంబంధము కలిగినదే కాక, స్వర్గాదులైన ఉత్తరలోకముల సంబంధము కూడ గాఢముగా కలిగినట్టిదే. అందుచేతనే దానిని దివ్య మని మంత్రము వర్ణించినది. పురుష సూక్తమేమో

"పాదోఽస్య విశ్వాభూతాని త్రిపాదస్యామృతందివి" అన్నది. విశ్వకర్మ సూక్తము "ద్యావా పృథివీ జనయన్ దేవ ఏకః" అన్నది. కనుక ఆ దివ్య పురుషార్చనము ఎక్కడనున్నను జరుగుచున్నదే, జరుగవలసినదే. అందుకే దానిని అమూర్తము, ఇంద్రియములకు గోచరించు రూపరస గంధాదులు లేనట్టిదని అమూర్త శబ్దముచే ఎఱుంగవలసియున్నది. కనుకనే మఱొక వాక్యము "భావగ్రాహ్యో మనోమయః" అన్నది. తరువాత పురుష శబ్దమునుగూర్చి ఈ తత్త్వము స్త్రీ పురుష జనన కారణమైన పురుష స్వరూపమే అని స్పష్టముగా చెప్పినది. తరువాతి పదము "సబాహ్యాభ్యంతరః" ఆ తత్త్వమునకు లోపల, వెలుపల అనెడి భేదములు లేవట. నీవు దానిని నీ లోపలనే కాక, అన్నింటి లోపలనేకాక, వెలుపలకూడ అనుభూతి పొందవచ్చునని గ్రహింపవలసియున్నది. ఈ విషయమును మంత్ర పుష్పము "అంత ర్బహి శ్చ త త్సర్వం వ్యాప్య నారాయణః స్థితః" అన్నది. విశ్వకర్మ సూక్తమేమో "పరో దివా పర ఏనా పృథివ్యా పరో దేవేభి రసురై ర్గుహా యత్" అది దేవాసురులకంటెను, భూదివముల కంటెను పరమైయున్నను, వీటన్నిటియందును వ్యాపించి నీ హృదయ గుహలోకూడ ఉన్నది నాయనా! అని, ఎంతో వాత్సల్యముతో దాని రహస్యమును కరతలామలకము చేసినది. పిమ్మట "అప్రాణః" "అమనాః" అనెడి మాటలు దానికి ప్రాణాదులైన ఇంద్రియములు కాని, మనో బుద్ధి

చిత్తాహంకారములు కాని లేవని చెప్పినది. దానికి అవి లేకున్నను, వాటిని జనింపచేసిన తాను వాటియందు మాత్రము లేకపోలేదని ఇచ్చట సాధకులు గ్రహింపవలసి యున్నది. వాటి యందది లేకున్నచో, అవి తమ తమ ధర్మములను నెఱవేర్పలేకపోగా, కదలక, మెదలక మొద్దుల వంటివి కావలసివచ్చును. ఆ ప్రాణాదులు దానినుండియే చైతన్య స్ఫూర్తిని పొంది తమతమ విషయములను నెఱవేర్ప గలుగుచున్నవి. అవి దానినుండియే కలిగినవని ముండకోపనిషత్తు పలికినది.

> "ఏతస్మాజ్జాయతే ప్రాణో, మనస్సర్వేంద్రియాణి చ. ఖం, వాయుః, జ్యోతి, రాపః, పృథివీ, విశ్వస్య ధారిణీ." **-2-1-3.**

అనెడి మంత్రము చెప్పినది. అనగా ఈమూలతత్త్వము నుండియే ప్రాణము, మనస్సు, తదితరేంద్రియములు, ఆకాశము, గాలి, అగ్ని, జలము, విశ్వమును ధరించు పృథివి కూడ కలిగినదని భావము. ఇన్నిటిని తానై జనింపజేసిన వస్తువు తాను వీటియందు లేకుండ నెట్లుండును! కావుననేఅది వాటిలో ఓతప్రోత భావమున (పడుగు పేకలరీతిని)కలసిమెలసి యున్నదట. అంతేకాదు. అవి ఆ చైతన్యముతో తాదాత్మ్యమును చెంది,తమ్ముదాను, దానిని వేఱుపఱుపవీలుకానిరీతిని క్షీర నీరములవలెకలసి పోయినవి కూడను. అందుకనియే మూల తత్త్వమునుతరువాతిమాటశుభ్రమనిఅన్నది.అనగా బుద్ధీంద్రి

ప్రాణుల మాలిన్యము లేవియు అంటుకొననంతటి పరిశుద్ధమును, స్వచ్ఛమును అయినదన్నమాట తత్త్వము. ఇట్టి తత్త్వము అక్షరమని (నాశనము లేనిదని) చెప్పబడిన ప్రత్యగాత్మకంటెను, మనము పరములని చెప్పుకొనుచున్న వాటికంటెను కూడ పరమై ప్రకాశించు చున్నదట. దీనినే తురీయాతీత స్థితిగా యోగులు వర్ణించినారు. నాసదీయము సదసదతీత మన్నది. విశ్వకర్మసూక్తము పరశబ్దముతోనే పేర్కొన్నది. పురుష సూక్తమేమో ఆదిత్య వర్ణం తమసః పరస్తాత్'' అని మనకు కొంత అందుబాటులో నుండునట్లు వర్ణించినది. దీనిని తురీయమైన సంప్రజ్ఞాత సమాధితో పోల్చవచ్చును.

ఈ మంత్రమునందలి అజశబ్దముచేత బుద్ధిమంతులు అజాత సిద్ధాంతమును బయలుదేరతీసినారని మనము గ్రహింపవలసి యున్నాము. శుభ్ర శబ్దమును బట్టి "తచ్ఛుభ్రం జ్యోతిషాం జ్యోతి స్తద్యదాత్మ విదో విదుః" అను వాక్యము పుట్టినది. నాసదీయ సూక్తము దీనిని సత్తు, అసత్తు కాదని చెప్పగా, మూల స్తంభవర్ణనానుసారము స్వయంభువు- స్వయం సిద్ధ విశ్వకర్మతత్త్వమే అది అని తెలియుచున్నది. దాని తరువాతిది పురుష సూక్తవర్ణిత పురుషదశ. కావుననే దానియందు విశ్వకర్మ గాయత్రీ సహితముగా అనుగతుడైనాడు. స్త్రీ పురుషాత్మక ద్వంద్వములను వెలువరింపజాలిన పురుష సూక్తమునందు చెప్పబడిన పురుషదశ

జగదున్ముఖమైనట్టిది. ఇది సుషుప్తి స్వప్నములతో పోల్ప దగిన తరువాతిదశ. దీని మూలమునే నాసదీయ సూక్తము "తమస్సు, మనస్సు, కామము, రేతస్సు" ఇత్యాది పదముల తోను, విశ్వకర్మ సూక్తము 'నీ హారము' అన్న మాట తోను పేర్కొన్నవి. పురుషసూక్తము ఆ స్థితిని మానవ స్థాయికి దింపి దానినొక యజ్ఞమని పేర్కొన్నది. పురుష సూక్తమువర్ణించినవిశ్వ సృష్టియజ్ఞము, ఈదశకుచెందిననట్టిదే.

ఇప్పుడు మనము నాసదీయ, విశ్వకర్మ, పురుష సూక్తములు సృష్టి మూలమును, సృష్టి పరిణామమును, దాని రహస్యమును, దాని నెఱుంగుటచే కలిగెడి ఫలమును, మన కర్తవ్యమును ఎంత చక్కని క్రమ పద్ధతిలో వర్ణించినవో ఆలోచించి గ్రహింపవచ్చును. ఇంత వ్రాసినను, ఇది యంతయు స్వల్పము మాత్రమే అని నా ఎఱుకకు తోచు చున్నది. ఇంక ఎంతో విస్తరము వ్రాయవచ్చును కాని, గ్రంథము పెరిగి పోవునెడి భయము వెనుకకు లాగుచున్నది. బుద్ధిమంతులు, ఆలోచనాపరులు, తపస్వులు ఆ ప్రపంచ మును పర్యాలోచించి దర్శించుటకు యత్నముచేయవచ్చును. వారి దివ్యదృష్టికది గోచరింపకపోదు.

ఇక్కడ ఇంకొక అంశమును పాఠకులు గమనింపవలసి యున్నది. భగవద్గీత "వేదైశ్చ సర్వై రహమేవ వేద్యః" అన్నది. అనగా సమస్త వేదములచేత ఎఱుగదగినది భగవ త్తత్త్వమే అని దాని భావము. ఆ మాటనుబట్టి వేదము

...ల సృష్టి ప్రకారమును, అందు మానవుడు నడచుకొన వలసిన రీతులను, దానిమూలమున భగవత్సాక్షాత్కారమును పొంది అమృతత్వము నందుటను బోధించునని మన మెంచుచున్నాము. వేదములోని సూక్తము లన్నియు, మంత్రము లన్నియు సృష్టి భగవత్తత్త్వమునే సృష్టి రహస్యమునే చాటునని మనము భ్రాంతిపడరాదు.

వేదములోని కొన్ని సూక్తములు, కొన్ని మంత్రములు మాత్రమే సృష్టిరహస్యమును చెప్పి భగవత్తత్త్వమును ఎలుగెత్తి పలుచును. అట్టివాటిలో నాసదీయ (ఋ.10-129) విశ్వకర్మ (10-81-82) పురుష (10-90) మోక్ష (1-164) సూక్తములు మొదట చెప్పదగినవి. అయినను అవి బోధించు తత్త్వము భగవంతునిదేకాన "వేదైశ్చ సర్వైః" అన్నది గీత దీని కీ దృష్టాంతముతో గ్రహింపవచ్చును.

"సుబ్బయ్య నాకీమాట చెప్పినాడు" అన్నప్పుడు సుబ్బయ్యయొక్క సమస్త దేహము ఆ మాటను చెప్పలేదు. సుబ్బయ్య మనస్సు ఒక సంగతిని ఆలోచింపగా, దానిని అతని మాటలు (వాగింద్రియము) చెప్పినవి. ఇక్కడ పని చేసినది సుబ్బయ్యలోని కొంతభాగమే అయినను, మొత్తము సుబ్బయ్య ఆ పని చేసినట్లు మనము వ్యవహరించుచున్నాము కదా. అట్లే వేదములోని ఏ నాలుగు సూక్తములో, ఏ కొన్ని మంత్రములో సృష్టి రహస్యమును, భగవత్తత్త్వమును బోధించినను మొత్తము వేదమునకు ఆ గౌరవము దక్కు

చున్నది. తక్కిన వేద భాగములకు ఈ ముఖ్యసూక్త, మంత్రములతో పరంపరగా సంబంధము ఉండవచ్చును. కావున "వేదైశ్చసర్వైరహమేవ వేద్యః" అన్నమాటలోని రహస్యార్థమును ఇట్లు భావింపవలయును.

ఈశ, ముండకవాణి

ఈ సందర్భమున మనము మఱికొన్ని ముండకోపనిషన్మంత్రముల ద్వారాకూడ జడచైతన్య క్రీడను గూర్చి తెలిసికొనుట విశ్వసత్య సాక్షాత్కారమునకు దోహదము కాగలదు.

"తదేత త్సత్యం, యథా సుదీప్తా త్పావకాద్విస్ఫులింగా స్సహస్రశః ప్రభవన్తే సరూపాః, తథాక్షరాద్వివిధాస్సోమ్య భావాః ప్రజాయన్తే, తత్రచైవాపియన్తి." 2-1-1

మూలతత్త్వము శాశ్వత సత్యమైనట్టిది. బాగుగా ప్రజ్వలించుచున్న అగ్నినుండి నిప్పురవ్వలు శతసహస్ర సంఖ్యలలో కలుగునట్లు, అక్షర పరబ్రహ్మమునుండి దానికి సరూపములు, విరూపములు అయిన భావములు (ఆకాశాది పదార్థములు) పుట్టుచున్నవి. మఱల అందే కలసిపోవుచున్నవి- అని మంత్ర భావము. దీనిని బట్టి మూలతత్త్వమునుండి చేతనములే పుట్టవలెనని లేదు. చేతనములు, అచేతనములు, జడము, చైతన్యము, మిశ్రము కలుగవచ్చునని మనము గ్రహింపవలసియున్నది. కనుకనే, ఉపమానమయిన

అగ్నినుండి కలిగిన నిప్పురవ్వలను సరూపములని చెప్పి, అక్షర వస్తువునుండి కలిగిన భావములను వివిధములని చెప్పినది శ్రుతి. దీనినిబట్టి ఆ భావములు జడములు, చేతనములు, మిశ్రములు అని మనమర్థము చేసికొనవలసియున్నది. మనమనుకొన్న జడ చైతన్య క్రీడను ఉపనిషత్తీవిధముగా వివరించినది. ఇవ్విట్టున ఈశోపనిషద్వాణి కూడ పాఠకులు అనుసరించి తత్త్వ నిర్ణయము చేసికొన దగినట్టిదే.

"అనేజ దేకం మనసో జవీయో
నైన ద్దేవా ఆప్నువ న్పూర్వ మర్శత్,
తద్ధావతో ఽ న్యా నత్యేతి తిష్ఠ త్తస్మి న్నపో
మాతరిశ్వా దధాతి (4) తదేజతి, తన్నైజతి,
తద్దూరే, తద్వంతికే, తద న్తరస్య సర్వస్య
తదు సర్వస్యాస్య బాహ్యతః (5) యస్తు సర్వాణి
భూతాన్యాత్మన్యేవానుపశ్యతి, సర్వభూతేషు చాత్మా
నం తతోన విజుగుప్సతే (6) యస్మిన్సర్వాణి భూతా
న్యాత్మైవాభూ ద్విజానతః, తత్ర కోమోహః కశ్శోక
ఏకత్వ మను పశ్యతః. (7)

తా॥ ఆ ఏకైక వస్తువు సర్వ పరిపూర్ణమైనందున స్వయముగా చలింపదు. అయినను మనస్సుకంటెను వేగము గలది. దానిని ఉత్తమ సాధకులుగూడ పరామర్శించి తెలియలేకపోయినారు అదికదలకున్నను, పరుగెత్తుచున్న వారిని మించును. దానియందే జల వాయువులు ఆధారపడియున్నవి.

చలించుట, చలించకపోవుట, దూరముననుండుట, దగ్గఅనే యుండుట,అందఱికీ లోపలవెలుపలవెలుగుట్య,ఇత్యాది విరుద్ధ ధర్మములు దానికిగలవు. ఇట్టి పరమతత్త్వమును ఎవరు తమలోచూచు కొందురో, అన్నింటను చూడగల్గుదురో, వారు దేనినిగాని గర్హించరు. ఏ దశలో సర్వభూతములు తానుగానే పొడకట్టునో, అప్పుడట్టివానికి శోకమోహాదు లుండవు. అప్పుడతడు పరమాద్వైత స్వరూపుడే.

ఇప్పట్టున, ముండకముచేసిన వర్ణనమంతయు చిజ్జడము లయిన వస్తువులకు సంబంధించినట్టిదే ! ఎట్లో చూతము.

"పుమాన్ రేత స్సించతి యోషితాయాం,
బహ్వీః ప్రజాః పురుషా త్సంప్రసూతాః". 5

పురుషుడు స్త్రీ గర్భమున రేతస్సునుంచును. ఆవల ఆమెనుండి అతనిద్వారా బహుసంతానము కలుగుచున్నది. ఈ మంత్రముచెప్పిన స్త్రీ పురుషులు, మన ఇప్పటి స్త్రీ పురుషులని మాత్రమే అనుకొనగూడదు. వారు జగత్కారణు లైన ప్రకృతి పురుషులు, లేదా గాయత్రీ విశ్వకర్మలు. వారి నుండి కలిగిన ప్రజలే ఆకాశాదిభూతములు, వాటి పరిణామ మైన చరాచరములును. ఇంతటి విశ్వ సంతానమును దృష్టిలో నుంచుకొనియే పై మంత్రవాక్యము ప్రవర్తిల్లినది. ఆమంత్రములోనివారు విశ్వపితలుకాని,సామాన్యపితలు కారు.

పిమ్మటి మంత్రమును ఆ పురుషునినుండి ప్రకృతిద్వారా కలిగిన సృష్టివిశేషములనే ఇట్లు వక్కాణించినది.

"తస్మాదృచ, స్సామ, యజూంషి, దీక్షా
యజ్ఞాశ్చ, సర్వే క్రతవో, దక్షిణాశ్చ
సంవత్సరశ్చ, యజమానశ్చ, లోకాః,
సోమో, యత్ర పవతే యత్ర సూర్యః. 6
తస్మాచ్చ, దేవా బహుధా సంప్రసూతాః,
సాధ్యా, మనుష్యాః, పశవో, వయాంసి,
ప్రాణాపానౌ, వ్రీహియవౌ, తపశ్చ,
శ్రద్ధా, సత్యం, బ్రహ్మచర్యం, విధిశ్చ, 7
సప్తప్రాణాః, ప్రభవన్తి తస్మాత్
సప్తార్చిషః, సమిధ, స్సప్తహోమాః,
సప్త ఇమే లోకా, యేషు చరన్తి ప్రాణా,
గుహాశయా నిహితా స్సప్త సప్త. 8
అత స్సముద్రా, గిరయశ్చ సర్వే,
అస్మాత్ స్యందంతే, సింధవ స్సర్వరూపాః।,
అతశ్చ సర్వా ఓషధయో రసాశ్చ,
యేనైష భూతై స్తిష్ఠతే హ్యన్తరాత్మా. 9
పురుష ఏవేదం విశ్వం కర్మ,
తపో బ్రహ్మ పరామృతం, ఏత ద్యో వేద,
నిహితం గుహాయాం। సోఽవిద్యాగ్రంథిం
వికిరతీహ సోమ్య" 10

తా॥ ఆ అక్షర పురుషుడగు విశ్వకర్మ నుండియే ఋక్కులు, సామములు, యజుస్సులు, దీక్షలు, యజ్ఞములు, ఎల్లక్రతువులు, దక్షిణాలు, సంవత్సరము, కర్మాధికారియైన యజమానుడు, ఆయజమానులుండు లోకములు, సోముడు, సూర్యుడు, ఇంద్రాదిదేవతలు, సాధ్యులు, మనుష్యులు, పశువులు, పక్షులు, ప్రాణాపానములు, వ్రీహియవధాన్యములు, తపస్సు, శ్రద్ధ, సత్యము, బ్రహ్మచర్యము, విధి అనునవి పుట్టినవి. అంతేకాదు. దానినుండియే సప్తప్రాణములు, సప్తకిరణములు, లేదా అగ్నియొక్క సప్తజిహ్వలు, ఆధారాది సప్తచక్రములు, సప్తసమిథలు, హోమములు, భూర్భువరాది సప్తలోకములు కలిగినవి. అంతేకాదు, ఆ విశ్వకర్మనుండియే సముద్రములు, గిరులు, నానావిధనదీనదములు, ఓషధులు, ఆయురుచులు కలిగినవి. ఈ మంత్రము పురుషునినుండి నదీనదసముద్రములు కలిగినవని చెప్పగా యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తము.

"సముద్రాయ వయునాయ సింధూనాం పతయే నమః,
నదీనాం సర్వాసాం పిత్రే జుహుతా విశ్వకర్మణే
విశ్వాహా మర్త్యం హవిః."

సముద్రములకు నదీనదములకు తండ్రియు సృష్టికర్తయు విశ్వకర్మయే అనిచెప్పి పురుషవిశ్వకర్మల ఐక్యమును చాటినది. ఇంకను చివరికు-

"పురుష ఏవేదం విశ్వం కర్మ తపో బ్రహ్మ పరామృతమ్"

అని ఆ పురుషుడే ఈ విశ్వమంతయు అనియు, అట్టిపురుషుడు విశ్వముయొక్క, కర్మయొక్క స్వరూపమే అని పలికి, పురుష విశ్వకర్మల సమైక్యమును లెస్సగా నిరూపించినది. "విశ్వం కర్మ" అనునవి వ్యస్తపదములు. 'విశ్వం'లోని బిందువు (సున్న)ను తొలగించినచో, అది విశ్వకర్మ అయి పరాత్పర పురుషుడును విశ్వకర్మయు ఒక్కటే కాగలరు. ఆ తత్త్వము పరమును, అమృతమును కూడ అయినది. అట్టి పరమపురుష విశ్వకర్మ తత్త్వమును హృదయగుహలోనున్న దాని నెఱింగిన యోగి అవిద్యను దాటి అమృతుడగునని, ఉపనిషత్తు మూలతత్త్వమునుండి కలిగిన సృష్టివిస్తరమును వర్ణించి, దాని తత్త్వము నెఱింగి అందు తగుల్కొనక, దానికి అధిపతివి కమ్మని సాధకుని హెచ్చరించుచున్నది. వేదోపనిషత్తుల యందు పరతత్త్వమును, జగత్తత్త్వమును ఇంత రహస్యము గాను, సూక్ష్మముగాను వర్ణింపబడి వ్యాఖ్యానము నపేక్షించుచు ఉండును. అట్టిదానిని తపస్సులేక తెలిసికొనుట కెవరికిని సాధ్యముకాదు.

ఇచ్చట ఇంకొక రహస్యమును పాఠకులు గమనించ వలసి యున్నది. నాసదీయసూక్తము సృష్టికిముందు సద సత్తులుగానట్టియు, తదితరమేమియు లేనట్టియు ఒకానొక అనిర్వచనీయ వస్తువున్నదని చెప్పి, దానిని "....తదేకం, తస్మాద్ధాన్య న్న పరః కించనాస" (10-129-2) ఆ ఒక్కటి తప్ప దానికిపరమైనదేదియు లేదని దృఢముగానే పలికినది.

తరువాత తోచిన తత్త్వమును - "తమ ఆసీ త్తమసా గూఢ మగ్రే" అని దానిని తమశ్శబ్దముచే పేర్కొన్నది. దానినే ప్రకృతి, అవ్యక్తము, లేక మాయాశక్తి, ఆత్మశక్తి, బ్రహ్మచ్ఛాయ - ఇత్యాది పదములతో మనము పేర్కొనుచున్నాము. తరువాత సలిలము, కామము (కామ స్తదగ్రే సమవర్తతాధి) మనస్సు, రేతస్సు-ఇత్యాదులను గూర్చి వచించినది. పిమ్మట విశ్వకర్మ సూక్తమున, ఆ దివ్యశక్తికి విశ్వకర్మఅని దేవతానామమునుంచి, ఆతడే ద్యావాపృథువులతో గూడిన సృష్టినిచేసిన సృష్టికర్తయని ఋగ్వేదము పేర్కొన్నది. పిమ్మట పురుషసూక్తము దానినిపురుషశబ్దముచే పేర్కొని ఆ పురుషునియొక్క ఒక్కపాదమైన సృష్టినిగూర్చి కవితాత్మకముగా వర్ణించినది. సృష్టినంతటిని యజ్ఞముతో పోల్చి ఆ యజ్ఞమునుండియే అన్నియు కలిగినవనువర్ణనమును మనము గమనింతుము.

ఏ మూలకారణ వస్తువునుండి విశ్వములు ఉదయించి మఱల ఏ శక్తిలో లీనమగునో, విశ్వకర్మ సూక్తము ఇట్లు చెప్పినది. "య ఇమా విశ్వా భువనాని జుహ్వ ద్ఋషి ర్హోతా నిషసాద పితా నః" ఏ విశ్వకర్మచేత విశ్వ భువన సృష్టి జరిగినదో, ఆ విశ్వకర్మలోనికే మఱల విశ్వభువనములు పోవుచున్నవని పై మంత్ర వాక్యమునకు భావము. ఈ విషయమునే విశ్వకర్మ సూక్తములోని మఱొక వాక్యము "యో దేవానాం నామధా ఏకఏవ తం సంప్రశ్నం భువనా

యన్త్యన్యా" ఆతనిలోనికే భువనములన్నియు పోవుచున్నవని చెప్పినది. ఇది మన అనుభవమును బట్టి చూచినను సత్యమే. ఎట్లన, మట్టినుండి కలిగిన కుండ, చట్టి, బాన, మూకుడు, ప్రమిద మొదలగు మృద్వికారములన్నియు కడకు అందులోనే కలియుచున్నవి. బంగారుతో చేయబడిన నగలన్నియు కడకు బంగారములోనే లీనమగుచున్నవి. కాన సదసదతీత తత్త్వమునుండి వచ్చిన జగము చివరకు దానిలోనే లీనమై తుదకు సదసదతీత తత్త్వమే మిగులుచున్నది. ఈ ఋఙ్మంత్రములను వివరించుటకోసమై పుట్టిన ఉపనిషత్తులు కూడ జగమెట్లు మూలకారణమునుండి వెలువడి తుదికందే కలసిపోవునో చెప్పినవి. ముండకోపనిషత్తు ఈ అంశమును చక్కని ఉపమానముతో వర్ణించినది చూడుడు.

"యథోర్ణనాభిః సృజతే గృహ్ణతే చ,
యథా పృథివ్యా మోషధయ స్సంభవన్తి
యథా సతః పురుషా త్కేశ లోమాని
తథాక్షరా త్సంభవతీహ విశ్వమ్." 1-1-7

సాలెపురుగు తననుండియే దారములను వెలువరించి గూడునల్లి, దానిని మఱల తనలోనే లీనము చేసికొన్నట్లు ఎన్నో ఓషధులు భూమినుండియే పుట్టి తుదకు అందే కలసిపోవునట్లు అక్షరమునుండి కలిగన విశ్వములు కడకు అందులోనే కలసిపోవుచున్నవని భావము. ఇంకొక ఉపమానము- జీవించియున్న పురుషునినుండి వెంట్రుకలు, గోళ్ళు కలిగినట్లు

విశ్వము అక్షరమునుండి కలుగుచున్నదట. గోళ్ళకుగాని, వెంట్రుకలకుగాని ప్రాణములేదు. వాటిని త్రుంచినను, ఖండించినను నొప్పియుండదు. అట్లయినను ప్రాణముకలవాటి వలెనే అవి పెరుగుచున్నవి. కనుక అక్షరమునుండి అక్షర రూపములూకలుగుచున్నవి, జడములునుకలుగుచున్నవి. ఇది గొప్ప శాస్త్రీయాంశము కదా! ఈ సందర్భమున శ్వేతాశ్వతరోపనిషన్మంత్రము నొకదానిని గూడ చూతముగాక.

"య స్తూర్ణనాభ ఇవ తంతుభిః ప్రధానజైః
స్వభావతః, దేవ ఏకః స్వ మావృణోతి,
స నో దధాతు బ్రహ్మావ్యయమ్." 6-10

తా॥ ఒకే ఒక్కడైన యే దేవుడు (ఆత్మ) స్వభావ సిద్ధముగా ప్రధానమునుండి కలిగిన దారముల చేత సాలె పురుగువలె, తనను తానే ఆవరించి బంధించు కొను చున్నాడు. అట్టి పరమాత్మ మనకు అవ్యయ బ్రహ్మస్థితిని చేకూర్చుగాక! ఈ మంత్రము "స ఆశిషా ద్రవిణమిచ్ఛ మానః ప్రథమచ్ఛద వరానావివేశ" అన్న ఋగ్వాక్యమునకు వ్యాఖ్యానమేకాని ఇతరముకాదు. ఈ విషయమునే పిమ్మట శ్వేతాశ్వతర మంత్రము కూడ బలపఱుచుచున్నది.

"ఏకో దేవ. స్సర్వభూతేషు గూఢ
స్సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాంతరాత్మా,
కర్మాధ్యక్షః స్సర్వభూతాధివాసః,
సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణ శ్చ." 6-11

తా॥ ఒకే ఒక దేవుడు(పరమాత్మ)ఎల్లభూతములందు గూఢముగానున్నాడు. అతడే అంతట వ్యాపించి యున్నాడు. అన్నిభూతములకు అంతరాత్మయైయున్నాడు. అతడే కర్మాధ్యక్షుడు, సర్వ భూతములకు నివాసము ఆధారము. అంతియేల, ఆతడే సాక్షి, చేతనుడు, కేవలుడు. త్రిగుణసంగము లేని నిర్గుణుడును. ఇట్టి అనిర్వచనీయ శక్తినుండి సరూపము, విరూపము అయిన సృష్టి కలిగి అందే లీనమగుటలో వైపరీత్యమేమియు లేదు. ఈ భావమునే భాగవతములోని దిగువ పద్యమిట్లు చెప్పినది.

క. ఒకపరి జగముల వెలికిని
నొకపరి లోపలికిఁ గొనుచు నుభయము తానై
సకలార్థ సాక్షియగు న
య్యకలంకుని నాత్మమయుని నర్థిఁ దలంతున్.

- జ్ఞేయ వస్తువు -

తెలిసికొనదగిన దేది! అను విషయమునుగూర్చి వేదముల అభిప్రాయమును ఆరయవలసియున్నది. ఋగ్వేదములో విశ్వోత్పత్తి ప్రకారమును వర్ణించు సూక్తములు 1. నాసదీయ సూక్తము. (ఋ 10-129) 2. విశ్వకర్మ సూక్తములు (ఋ 10-81-82) 3. పురుష సూక్తము. (ఋ 10-90) 4. హిరణ్యగర్భ, శ్రేష్ఠ సూక్తములు (10-121, 3-55)

ఈశ్వరుడనియు సమన్వయము. ఇంద్రునివలెనే జీవుడు కూడా భోగప్రియుడు. తన స్త్రీధనాదులతో తృప్తిపడక ఇతరుల సంపత్తిని సర్వదా కోరుచుండును. వాటిని సంపాదించుటలో ఎన్నెన్నో కష్టనష్టములకు, అవమానములకు, ఆపదలకు, గురియగుచుండును. వాటినుండి తప్పించుకొనలేక గిజగిజలాడుచు భగవంతుని రక్షించుమని వేడుచుండును. అంతియేకాక కామక్రోధాది పీడితుడై పరద్వేషము, పరావమానము వంటి కార్యములకు పూని తగవులు తెచ్చి పెట్టుకొనుచుండును. ఎంత చేకూరినను చాలదని వగచుచు, ప్రపంచసంపదను పెంచుకొననే చూచుచుండువాడు జీవుడు కదా! ఇట్టివానికి ఇంద్రునితో పోలిక సమంజసమే కాదా. జీవుని ఆపత్సమయములందు అతనిని ఆదుకొని, కామోపశాంతిచేసి దరిచేర్చువాడు. సహ ప్రా ర వా సి యై న ఒక్క పరమేశ్వరుడే. కావుననే వారిరువురి మైత్రిని, భేదరాహిత్యమును వేద మంత్రములు "ఇంద్రస్య యుజ్యః సఖా" "సయుజా సఖాయా" అనెడి వాక్యములచేత సత్యసమ్మతముగా సూచించినవి. ఇంకొక విష్ణు మంత్రము "ఉరుక్రమస్య స హి బంధు రిత్థా" అని అట్టి పరమేశ్వరానుగ్రహము పొందిన జీవుడు ఆ పరమేశ్వరునికి బంధువే, పుత్రుడే, సాక్షాత్తు అతడే కాగలడని అద్వైతస్థితిని బోధించినది. సూక్ష్మముగా పరిశీలించినచో ఋగ్వేద మంత్రములలో ఇట్టి రహస్యములెన్నియో మనకు పొడకట్టగలవు

తెలుంగరనియే దీని భావమును. అనగా విశ్వములు వెలువడుటకు, లేదా వికసించుటకు హేతువయిన పరమమూలకారణ తత్త్వమును ఎఱుంగకున్నారనియేగదా భావము. ఏలన, ఏష్య కాను కారణవిజ్ఞానము సందేహములను పోగొట్టునుకాని, కార్యవిజ్ఞానము సంశయములను పోగొట్టజాలదు. కార్య కారణముల యొక్క సమగ్రజ్ఞానము కలిగినప్పుడే మానవుడు భయ సందేహ విభ్రమములనుండి ముక్తుడగుచున్నాడు. కనుక నరునకు ఏలోపమూలేని సమగ్రమైన కార్యకారణ జ్ఞానము కావలసియున్నదని ఈ మంత్రము స్పష్టీకరించుచున్నది. "న తం విదాథ" అను మంత్రభావమును శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు ఇంకొకరీతిగా పలికినది-

"అపాణిపాదో జవనో గ్రహీతా
పశ్య త్యచక్షు స్స శృణోత్యకర్ణః,
స వేత్తి వేద్యం న చ తస్యాస్తి వేత్తా
త మాహు రగ్ర్యం పురుషం మహాంతం." 3-19

తా॥ ఆవిశ్వకారణునకు కాలు సేతులులేవు. అయినను అతడు తొందఱగానడువగలడు. అన్నింటిని పట్టుకొనగలడు. వానికి కన్నులు, చెవులులేవు. అయినను చూడగలడు, వినగలడు. ఇంతయేల తెలియదగినదాని నంతటిని ఆతడు తెలిసికొనును. కాని అతని నెఱుంగువాడు మాత్రములేడు. అనగా అతని విశ్వస్వరూపమును సంపూర్ణముగా నెఱుంగువాడు లేడని భావము. అంశరూపమున నెఱింగినవారు ఉండ

వచ్చును. అట్టి మహాపురుషునే మొట్టమొదటి వానినిగాను, మహాత్మునిగాను చెప్పుచున్నారు. ఈ మంత్రమున "న చ తస్యాస్తి వేత్తా" అన్నమాట "నతం విదాథ" అనెడి పై వేదవాక్యానుసారము వెలువడినదే అని గ్రహింపవలయును. విశ్వకర్మ సూక్త, శ్వేతాశ్వతర మంత్రములు ఇట్లు మానవులు జగత్కారణ విశ్వకర్మనెఱుంగకున్నారని, పలుకగా, పురుష.సూక్తము ఏమనుచున్నదో ఆలకింతము. పురుష సూక్తము ఋగ్వేద దశమ మండలమున తొంబదవ సూక్తముగా నున్నది. అందు 16 మంత్రములలో 64 పాదములలో సృష్టిస్వరూప తత్త్వములు వివరింపబడగా, అదే పురుష సూక్తము యజురారణ్యకమున, 99 పాదములతో విశ్వకర్మ తత్త్వమును వివరించినది. అందు వివరింపబడిన జగత్కారణ వస్తువుగూడ మొదట పురుషశబ్దముతో పేర్కొనబడినను చివరకు "అద్భ్యః సంభూతః పృథివ్యై రసాచ్చ విశ్వకర్మణః సమవర్తతాధి" అని విశ్వకర్మగానే పేర్కొనబడినది.విశ్వమునకు సంబంధించిన సృష్టి, స్థితి, లయాదులైన సమస్తకర్మలు గలది కావున జగత్కారణమును విశ్వకర్మయని పేర్కొనుట వేదఋషులకు అత్యంతము ఇష్టము. ఇట్లనుటచేత ఇతర పదములచే పేర్కొనలేదని భావముకాదు. ఆ జగత్కారణమును విశ్వకర్మపదముచేతనే పేర్కొనుట సమంజసమును, సంపూర్ణార్థప్రదమును, సార్థకమును,కాగలదు.ఇట్టి యజురారణ్యక పురుషసూక్తములోని దిగువ మంత్రము ఏమనుచున్నదో చూతము-

"వేదాహ మేతం పురుషం మహాంతం
ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్,
త మేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి
నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ".

తా॥ పురుషసూక్తములో వర్ణింపబడిన "జగత్కారణ మహాపురుషుని-చీకట్లకవ్వల వెలుగు ఆదిత్యవర్ణుని నే నెఱుంగుదును. అతనిని ఈ రీతిగా నెఱింగినవాడే మృత్యురూప సంసారమునుండి విడివడి అమృతుడు కాగలడు. గమ్యమును చేరుటకు ఇంతకంటెను వేఱుమార్గము లేదు. దీనిని బట్టి జగత్కారణ వస్తుజ్ఞానము సర్వులకు ఆవశ్యకమని తేలుచున్నది. విశ్వకర్మసూక్తము జగత్తులను సృష్టించిన విశ్వకర్మాత్మక జగత్కారణమును మీరెఱుంగకున్నారని పలుకగా, పురుషసూక్తమంత్రము ఆతని నెఱింగిననే జీవులకు - అమృతత్వసిద్ధి. గమ్యమును చేరుటకు ఇంతకంటె గత్యంతరము లేదు - అన్నది. కాగా, పరమాత్మ జ్ఞానమనునది జీవుల కత్యావశ్యకమని తేలినదికదా! ఈ భావమునే పురుషసూక్తము రెండవసారికూడ ఇట్లు పలికినది.

"త మేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి,
నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే".

రెంటిభావము ఒకటే అయినను రెండవసారి శ్రుతి మాటి పునరుక్తిగా ఏలచెప్పెననగా, "ద్విర్బద్ధం సుబద్ధం భవతి" అనెడిన్యాయము ప్రకారము రెండుసార్లు చెప్పినది

నిర్బాధమైన సత్యమని తెలియచేయుటకే- అనిపాఠకులు గుర్తించవలయును. ఒకటికి రెండు మూడుసార్లు చెప్పి ముమ్మాటికీసత్యమనుట వ్యవహారములోకూడ ఉన్నదిగదా!

విశ్వకర్మసూక్తము జగత్కారణ పరమతత్త్వమును మానవులెఱుంగకున్నారని అనగా, దానికి పూరణముగా పురుషసూక్తము ఆతని (దాని) నెఱింగిననేకాని జన్మమృత్యు రాహిత్యరూప అమృతస్థితికలుగదని చెప్పినది. అంతటితో నూరకుండక ఇంకను ఇట్టి అమృతత్వమునకు ఆజగత్కర్తయే ప్రభువనియు, అనగా మోక్ష ప్రదాత అనియు "ఉతామృతత్వస్యేశానః" (పు. సూ. రెండవ మంత్రము) భూత భవ్య స్వరూపుడయిన ఆ పురుషుడే అమృతత్వము నిచ్చు ప్రభువు, అనగా మోక్షరూపుడేఅనియు- అన్నది. ఈవిశ్వోత్పత్తిసూక్తములకు గల సంబంధము ఈ విధమయినదే. దీనిని తెలిసికొని మఱీ పాఠకులు వీటి అర్థ రహస్యములను భావింపవలసి యున్నది.

దీనినిబట్టి జగత్కారణము లేదా జగత్కర్త జ్ఞేయమనియు, ఆ జ్ఞేయము నెఱుంగుటచేత కలుగునది అమృతత్వమనియు తెలియుచున్నది. ఇట్టి వేద మార్గమునే అనుసరించిన భగవద్గీత కూడ ఈ భావమునే అనువదించినది.

"జ్ఞేయం యత్తత్ప్రవక్ష్యామి
యద్ జ్ఞాత్వామృతమశ్నుతే,

అనాదిమ త్పరం బ్రహ్మ
న సత్తన్నాసదుచ్యతే" -13-12

తా॥ జ్ఞేయ వస్తువేది కలదో, దానిని గూర్చి చెప్పు చున్నాను. దాని నెఱుంగుటచేత నీవు అమృతుడవుకాగలవు అన్నది. కనుక జ్ఞేయ వస్తు జ్ఞానము అమృత ప్రదమని తేలు చున్నది. ఇట్టి అమృతస్థితియే ఉపనిషత్తుల లక్ష్యము కూడ అని "అమృతత్వస్య తు నాశాస్తి విత్తేన" (బృహదా రణ్యకం) ఇత్యాది మంత్రములు వాకొనుచున్నవి. మృత్యు వును దాటుట అమృతత్వమునకు అర్థమయినను, మృత్యు భయమును దాటి, తాను సర్వదా అమృత స్వరూపుడే అనుజ్ఞానమును పడయుటయే అమృతత్వము యొక్క పరమ తాత్పర్యము.

పురుష, విశ్వకర్మ సూక్తములయందు వర్ణింపబడిన తత్త్వము ఒక్కటే యనుటకును, పురుష, విశ్వకర్మలు ఏకమే అనుటకును వాటి మంత్రములలో మనకు అనేక దృష్టాంతము లగపడును. ఇప్పుడు చెప్పుకొన్న "న తం విదాథ య ఇమా జజాన" "త మేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి "అన్న వాక్యములే కాక, పురుష సూక్తపు మూడవ మంత్రము నందలి" ఏతావా నస్య మహిమా, అతో జ్యాయాం శ్చ పూరుషః" భూత, భవిష్య, ద్వర్తమాన రూపమయిన జగమంతయు ఆతని మహిమయే. కాగా ఆతడు మాత్రము దీని (ఈ జగము) కంటెను జ్యాయాన్" గొప్ప

వాడు. విలక్షణుడు గూడ అన్నమాట. జగము కార్యము కాగా, ఆతడు కారణ స్వరూపుడు. ఈ జగద్విలక్షణమైన గొప్పదనము, విశ్వకర్మ సూక్తమునుండియే పురుష సూక్తము లోనికి వచ్చినది. విశ్వకర్మసూక్తవర్ణన ఇది.

"పరో దివా పర ఏనా పృథివ్యా,
పరో దేవేభి రసురై ర్యద స్తి." ఋ-10-82.5

ఆ విశ్వకర్మ తత్త్వము దివముకంటెను, ఈ భూమి కంటెను, దేవాసురులకంటెను, పరమైనది. పురుషసూక్తము జ్యాయాన్ అనగా విశ్వకర్మ సూక్తము పరము, అన్నది-అనగా శ్రేష్ఠము, అవతలిది అని అర్థము. అది జగద్రూపమయినను, ఆ జగత్తునకు విలక్షణము, శ్రేష్ఠము అయినదన్నమాట. అందుకే దీని నెఱుంగుటతో బాటు, దాని నెఱింగిననేకాని అమృతత్వము కలుగదట. జగమును అంద రెఱుంగుదురు. అనుభవింతురు. దాని కారణము మాత్రము సర్వ శ్రేష్ఠము కాన, ఎవరో ఒకరు మాత్రమే దాని ననుభవించి అమృతులగుదురనుట ఇచ్చట రహస్యము. "కశ్చి ద్ధీరః ప్రత్యగాత్మాన మైక్ష దావృత్త చక్షు రమృతత్వ మిచ్ఛన్" అని గదా ఉపనిషత్తు. కావున ఏ ఒకానొకడో మాత్రమే. దానిని పొంది తన్మయుడగును.

ఇట్టి జగత్కారణము తెలియదగిన జ్ఞేయమని చెప్పిన ఋగ్వేదము- దాని స్వరూపమును, ఆదియందు దాని స్థితిని

ఎట్లు వర్తించినదో మనము నాసదీయ సూక్త మంత్రములను బట్టి తెలిసికొనగలము.

నాసదీయ సూక్తము

ఋగ్వేదములోని రహస్యములలోని కెల్లను పరమ రహస్యమయినది నాసదీయ సూక్తము. ఇందు ఏడు మంత్రములు కలవు. దీనికి ద్రష్ట పరమేష్ఠిగా ప్రసిద్ధుడయిన ప్రజాపతియని చెప్పబడినది. ప్రజాపతి, పరమేష్ఠి, విశ్వకర్మ పదములు ఒకే వస్తువుయొక్క భిన్న నామములని, మూర్తులని సాయణుల భావము. విశ్వకర్మ సూక్త ద్రష్ట భావన విశ్వకర్మయని అనుచున్నారు. అతడేకాని, లేక ఆతని తుల్యుడే కాని, ఈ ప్రజాపతి కావచ్చును. సృష్టికి ఆద్య పురుషుడే ఈతడని భావించుటలో అనుచితమేమియు లేదు. వేదమంతయు పరమేశ్వరుని నిఃశ్వాసమనియేకదా మనవారి భావము. ఈ సూక్తమునందు విశ్వోత్పత్తి కారణమును, ప్రకారమును, జీవులు పొందవలసిన గమ్యమును, అతి నిగూఢముగాను, సత్య సమ్మతముగాను ఇందలి మంత్రములు సూచించుచున్నవి. ఆ సత్యమును ఋతమని కూడ ఋషులు కొన్ని మంత్రములలో పేర్కొనియున్నారు. ఆ యంశములనే ఇచ్చట అవకాశానుసారము పరిశీలించి చూతము. స్థూలముగా చూచినచో, నాసదీయ సూక్తమున 7 మంత్రములు మాత్రమే యున్నవి. ఇక విశ్వకర్మ సూక్తములు 10వ మండలమున 81-82 సంఖ్యలుగలవి. వాటిలోను

ఒక్కొక్కసూక్తమున పదేసి మంత్రములేయున్నవి. నాసదీయ, విశ్వకర్మసూక్తములు మూడును- సృష్టి కారణమును, సృష్టి స్వరూప తత్త్వములను ప్రవచించునట్టివే. మూటి అంత స్స్వరూపమును ఒకేరీతిగానుండుటను మనము గమనించ గలము. నాసదీయసూక్తము సృష్టికారణమును సదసద్విల క్షణమనిచెప్పి దానికేపేరునుపెట్టలేదు. కాగా విశ్వకర్మ సూక్తములు ఆ జగత్కారణ వస్తువునకు విశ్వకర్మనామము సముచితమన్నవి. ఇందలి సప్తమంత్రసంఖ్యకూడ సప్తవ్యా హృతులకు, సప్తలోకములకు, సప్తచక్రములకూ సూచకమై పిండబ్రహ్మాండ తత్త్వములనే చాటుచున్నది. కావున నాస దీయ విశ్వకర్మ సూక్తములద్రష్టలు అభేదరూపులుగాని ఒక్కరేగాని కావచ్చునని తోచుచున్నది. వీరొక్కరైనను, ఇద్దరైనను మనకందలి తత్త్వార్థమే ముఖ్యము.

ఋగ్వేదీయ పురుషసూక్తములో 16 మంత్రాలున్నవి. కాగా యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తములు రెంటిలోను 16 మంత్రములున్నవి. 17 వదిగా "సముద్రాయ" అను మంత్రముగలదు. ఈ 16 సంఖ్యకూడ పురుష విశ్వకర్మ సూక్తముల సాదృశ్యమునకు నిదర్శనమే. నాసదీయసూక్తము నందు స్తుతింపబడిన దేవత జగత్కారణ పరమాత్మఅని యాస్క, సాయణాదులభావము. అందలిమొదటి మంత్రమిది.

"నాసదాసీన్నో సదాసీత్తదానీం

నాపీ ద్రజో నో వ్యోమాపరో యత్
కి మావరీవః కుహ కస్య శర్మ
న్నంభః కి మాసీ ద్గహనం గభీరమ్".

—ఋ - 10-129.1

తా॥ ఈ మంత్రము సృష్టి వెలువడుటకుపూర్వము
... ... లేదో చెప్పుచున్నది. ఒకవిధముగా అప్పుడున్న
..., వ్యతిరేకముగా వర్ణించుచున్నదనవచ్చును. దీనినే
..., ...వాక్యములచే తత్త్వమును నిర్దేశించుటఅని శాస్త్ర
పరిభాషలో చెప్పినారు. సామాన్యులు దీనిని డొంకతిరుగుడు
మా...రు. అప్పుడు సత్తుకాని, అసత్తుకాని లేదు.
... సదసత్తులకు అతీతమై అనిర్వచనీయమైన దన్న
మా... ...నగా అది చెప్పనూ, చూపనూ, ఆలోచింపనూ
... ...న్నమాట. అనగా ఆస్థితిని, సాధకులు అనుభ
... ...రా, అని ప్రశ్న రావచ్చును. ఏల అనుభవింపలేరు ?
... ... సాధకులుమాత్రము అనుభవింతురు. వారే ధీరులు.
... "యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా
... ...ము మాటలకు మనస్సునకు అందనట్టిది-అని
... ...నూ "ఆనందం బ్రహ్మణో విద్వాన్న బిభేతి
... ..." అనికూడ అన్నది. అనగా అది కేవలము
... ...మనియు దాని నెఱింగినచో ఇక భయము ఉండ
... ...సదసత్తుల వర్ణన.

...నసాధకులు, ఆస్థితిని, సమాధి సమయమున

కొంతవఱకు పొందుదురు. వారుపొందెడి సమాధికంటెను, అతీతమయిన మహాతురీయాతీతమే అది. అప్పటికి అందు జగద్బీజము అంకురింపనేలేదా ? అయిన దానియందది ఉన్నదా ? ఏమో చెప్పలేము. పిమ్మట వ్యక్తమగుచున్నది కాన, ఉన్నదనుకొనక తీరదు. అందుకే అది అవ్యక్తము జగత్తు దానియందు వ్యక్తముకానిస్థితి. ఏకైకతత్త్వము మాత్రమే ఉన్నస్థితి. దీనిని సాధకులు జాగ్రత్తును, స్వప్నమును, సుషుప్తిని దాటి సమాధినిపొంది రుచిచూచుచున్నారు.ఆవల నాల్గవదైన ఆ సమాధినిగూడదాటి తురీయాతీతము అగుచున్నారు. ఈ స్థితినే "త మేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్యే"అని గీతయు,"త మేవం విద్వా నమృత ఇహాభవతి" అని పురుషసూక్తమును అన్నవి. కాన ఈ స్థితి అగమ్యము-అనగా పొందరానిది ఏమాత్రమును కాదు. తానే, అయ్యును తన్ను దానిగా తెలిసికొనలేని స్థితి అది. దీనినే సద్గురుమూర్తి "తత్, త్వం, అసి" అనెడిమహావాక్యముచేత బోధించుచున్నాడు. శిష్యుడు "అహం, బ్రహ్మ, అస్మి" అని అనుభూతివిపొందు చున్నాడు. ఈ స్థితిని గీత "తతో మాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరమ్" అన్నది. నన్ను తత్త్వములతో పాటు తెలిసికొని నాలో ప్రవేశించుట, నాలో కలసిపోవుట, నేనేఅగుట-అనిదీని భావము. ఇది విశ్వవికాసమునకు కారణమయిన మూలతత్త్వముకాన, దీనిని విశ్వకర్మ అన్నపదముతో విశ్వకర్మ సూక్తము పేర్కొన్నది. అట్టి

దాని నుండియే ద్యావాపృథువులు వెలసిన వన్నది ఈ ద్యావాపృథువులతో గూడిన విశ్వమునకు రెండవదయిన భౌతికమూలబీజమును, అనగా ఉపాదానకారణమును నాస దీయసూక్తము "తమస్సు" అన్నది "తమ ఆసీత్తమసా గూఢ మగ్రే" అని మంత్రవాక్యము. సదసదతీత తత్త్వమునందు తమస్సని చెప్పదగినమాయ, లేక మూలప్రకృతి తోచినది. దానిని ప్రధానమని, అవ్యక్తమనికూడ అన్నారు. ఇది సదసదతీత తత్త్వమునుండి అవిభాజ్యము. అందే అవ్యక్తముగా నిగూఢము. అందుకే "తమసా గూఢ" మన్నది శ్రుతి. మొదటి విశ్వకర్మతత్త్వము దీనిని తనలో వ్యక్తము కానీయక అనన్యముగా ఇముడ్చుకొన్నది. అందుకనికూడ ఇవిరెండూ అవ్యక్తములైనవి. దీనిని ఆ విశ్వకర్మయొక్క (లేక, మూలవస్తువును బ్రహ్మమని పిలుచుకొన్నచో) జగత్కారణ బ్రహ్మముయొక్క దివ్యశక్తి అనవచ్చును. కాగా, అప్పుడది బ్రహ్మశక్తి, చిచ్ఛక్తి కాగలదు. ఆ మాయా శక్తి గాయత్రీస్వరూపము. అది విశ్వకర్మలో అవిభాజ్య ముగా అనన్యముగా సంలీనము. నాటిద్విశ్వకర్మయే అన్నను దోషములేదు. అందుకే గాయత్రీవిశ్వకర్మలు అభేదస్వరూపులు. ఒకరిని చూచినచో, ఇంకొకరిని చూచి నట్లే అనుభూతికలుగును. ఒకరు విశ్వరూపముకాగా, ఇంకొకరు విశ్వకారణస్వరూపము. విశ్వమునకు విశ్వకర్మకు అభేదమే. కావుననే విశ్వకర్మగా (భగవంతునిగా) ఉపాసింపు

డని సాధనకాండమనుచున్నది. ఈ (తమోరూప) గాయత్రి నుండి మహదహంకారములు వెలువడినవి. అవికూడ అవ్యక్తములే. అటుతరువాత పంచతత్త్వముల ప్రాదుర్భావము. అవియే పంచతన్మాత్రలు. పంచమహాభూతములు. తొలుత పేర్కొన్న అవ్యక్తములోనే త్రిగుణములున్నవి. కాన పంచతత్త్వములుకూడ త్రిగుణాత్మకములే. ఈ త్రిగుణాత్మక పంచతత్త్వముల సాంకర్యముచేతను, పరిణామము చేతను వెలసినదే బ్రహ్మాండము. పంచతత్త్వములు, పంచ బ్రహ్మలు, పంచమూర్తులు, పంచఋషులు, పంచేంద్రియములు, పంచవిషయములు, జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి, తురీయ, తురీయాతీతములనెడి పంచావస్థలు, సత్తు, చిత్తు, ఆనందము, నామము, రూపము - అనెడి పంచాంశములుగా వెలసినవి. వాటి సమూహమే ప్రపంచమయినది. ప్రపంచ శబ్దములోని పంచశబ్దము దానినే సూచించుచున్నది. దానికి మించి, ప్రపంచము లేనేలేదు. ఈ రహస్యమును సృష్టికర్త మనకాలుసేతులకు, అయిదేసి వ్రేళ్ళను నిర్మించి, మనకు సూచించినాడు. మనలను పొరపాటు పడవలదని హెచ్చరించినాడు. ఈ ప్రపంచకార్యములను సృష్టి, స్థితి, లయము, తిరోధానము, అనుగ్రహమును చూపుటకు విశ్వకర్మచే సృజింపబడినవారే పంచబ్రహ్మలుకాని, పంచమూర్తులుకాని. వీరే మను, మయ, త్వష్ట్ర, శిల్పి, (దైవజ్ఞ) విశ్వజ్ఞులు. బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్ర, ఇంద్ర, సూర్యులు. సానగ, సనాతన,

మహాభూస, ప్రత్న, సుపర్ణులు. వీరిని విశ్వకర్మసూక్తము, “త ఆయజంత ద్రవిణం సమస్మా ఋషయః పూర్వే, జరితారో న భూనా” అన్న మంత్రముచే సూచించినది. అట్లని సప్తఋషులను వదలలేదు. “యత్ర సప్తర్షీన్ పర ఏకమాహుః” అని వారిని- ఆధార, స్వాధిష్ఠ, మణిపూర, అనాహత, విశుద్ధ, ఆజ్ఞా, సహస్రారములుగా పేర్కొన్నది శ్రుతిమాత. ఆ ఋషులందఱికిని జనకుడు విశ్వకర్మయే అని చెప్పినది. ఆ పంచబ్రహ్మాది పంచకములు విశ్వకర్మనుండితోచినవే. తత్సంతానమే అన్నది శ్రుతి. వసు, రుద్రాదిత్యులు గూడ సూర్య చంద్రులతోపాటు విశ్వకర్మ సంతానమేఅని యజుర్వేదమంత్రములు సూచించినవని మనము “యజుర్వేద దర్శనము”న చదివియే యున్నాము.

బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రులు

బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రులు తమస్సు (మూల ప్రకృతి) తోచిన పిమ్మట కలిగినవారే. ఎట్లన, రజ, స్సత్వ తమస్సు లనెడి మూడు గుణములు అవ్యక్తమని చెప్పబడిన మూల ప్రకృతిలోనివే. ఆ గుణ సంయోగమువలన అందు పరమాత్మ ప్రతిబింబము పడగా ఏర్పడినదే జగమంతయును. దీనిని గీత-

“యావత్సంజాయతే కించిత్ సత్వమ్ స్థావర జంగమమ్

క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ సంయోగాత్ తద్విద్ధి భరతర్షభ."
13-26

అన్నది. రజోగుణమువలన,పదార్థములుపుట్టుచున్నవి. సత్వగుణమువలన కొంతకాలముపాటు స్థితిని పొందుచున్నవి. తమో గుణమువలన నశించుచున్నవి. మానవులు కూడ సత్వగుణముచేత జాగ్రత్తును, రజస్సుచేత స్వప్నమును, తమస్సుచేత సుషుప్తిని, శుద్ధసత్వము చేత సమాధిని గుణాతీ తత్వముచేత తురీయాతీతమును పొందుచున్నారు. కావున సృష్టిచేయు బ్రహ్మ రజో గుణప్రధానుడు, పాలించెడి విష్ణువు సత్వగుణ ప్రధానుడు, సమయించెడి రుద్రుడు తమో గుణ ప్రధానుడు అగుచున్నాడు. ఈ గుణ సంయోగము వల్లనే వారి కాయా శక్తులు, రూపములు ఏర్పడుచున్నవి. కావున మాయాశక్తి తోచకముందు త్రిగుణములే ఉండుటకు వీలులేదు. త్రిగుణములు లేనప్పుడు దేవ, మానవ, తిర్యగాదులు ఉండవు. కావున మాయాశక్తి ప్రభవించకముందు-తమస్సుపుట్టక పూర్వము విశ్వకర్మ తత్త్వ మొక్కటే ప్రకాశించునుకాని, బ్రహ్మ, విష్ణు రుద్రాదులకు అప్పుడు తావే లేదు. నాసదీయ సూక్తము ఇట్టి ఋతమునే ప్రవచించినది. ఈ భావము నంతటిని రాశిపోసి చూపినట్లు వెలసిన మూల స్తంభమనెడి తాత్త్విక గ్రంథ ప్రథమ శ్లోకము ఏమను చున్నదో చూతము.

"న భూమి ర్న జలం చైవ, న తేజో న చ వాం

న చ బ్రహ్మా, న విష్ణుశ్చ, న రుద్రో, న చ తారకాః,
సర్వశూన్యే విశ్వకర్మా, స్వయంభూ రభవ త్తదా".

ఆకాశాదితత్త్వములు, బ్రహ్మ విష్ణ్వాదులు, ఎవరూ లేనప్పుడు ఉన్నది ఒక్క సదసదతీతతత్త్వమే. అదే జగత్కారణము. అదే నిరాలంబ స్వయంభూ విశ్వకర్మ స్వరూపము. కనుక జగమంతయు-విశ్వమెల్లనూ, అట్టి స్వయంభూ విశ్వకర్మ సంభూతమే కాన, వైశ్వకర్మణమే. స్వాయంభువమే! ఈ స్వయంభూ విశ్వకర్మనుండియే జగములు వచ్చినట్లు, ఆ జగముల కథాక్రమమును వక్కాణించు వేదములు కూడ వచ్చినవి.

"అస్య మహతో భూతస్య నిఃశ్వసితమేతద్యదృగ్వేదో
యజుర్వేద స్సామవేదో హ్యథర్వవేదః."

భగవంతునినుండి వచ్చిన ఇట్టి వేద సూక్తముల ననుసరించియే మన వేద గ్రంథములు కొనసాగుచున్నవి. మధ్యకాలమున ఈ సత్యములకు సరియైన ప్రచారము తగ్గినది. స్వార్థపరుల అప సిద్ధాంతములు పెచ్చు పెరిగి మానవ సమాజమున భేదములను, వైషమ్యములను సృష్టించినవి. ఈ అంశమునే గీతలో కృష్ణుడు "స కాలేనేహ మహతా యోగో నష్టః పరంతప" అన్నాడు. ఆ నష్టయోగము నుద్ధరించుటయే గ్రంథకర్త ఉద్దేశ్యము.

ఇంకొక రహస్యము

"పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని" అన్నప్పుడు జాగ్రదవస్థ సూచింపబడుచున్నది. మానవుడనుభవించు పంచావస్థలలో తురీయాతీతము తురీయములోనే అంతర్భూతము. జాగ్రదవస్థ నిక్కమయిన జగదనుభవము కనుక, ఆ ఒక్క భాగమునందే జీవుడు జగదనుభవమును పొందునది. తక్కిన స్వప్న, సుషుప్తి, సమాధులనెడి మూడు పాదములు జాగ్రత్తునకు పైనుండునవి. జీవి ఏ పరమకారణమునుండి వచ్చెనో, మఱల ఆ పరమకారణమును చేరిననేకాని, అతని ప్రయాణము పూర్తికాదు. అదియే విష్ణుపదము అని వేదమన్నది. "తద్విష్ణోః పరమం పదం సదా పశ్యన్తి సూరయః" అన్న మంత్రమున. "త మేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్యే" అని గీత-"త మేవం విద్వానమృత ఇహ భవతి" అని యజురారణ్యకము. కాగా జీవుడు ఏ ఆద్య వస్తువునుండి వచ్చెనో మఱల ఆ ఆద్యవస్తువులోనే లీనమగుట జీవిత గమ్యము దీనిని విశ్వకర్మసూక్తము "తం భువనా యంత్యన్యా" అన్నదికదా! ఆ జగత్కారణమున భువనములు ప్రవేశించి ధన్యము లగుచున్నవని భావము.

జాగ్రత్ స్వప్నములను ఒక పాదముగా చెప్పుకొని, సుషుప్తి. సమాధి, తురీయా తీతములను మూడుపాదములుగ నయినను చెప్పుకొనవచ్చును. ఇది సమన్వయము కుదురు

టకును, అనుభవమునకు గూడ సరిపోవుచున్నది. జాగ్రత్తు వంటిదే స్వప్నము కూడ కనుకను, రెంటికిని స్థిరము అస్థిరములే భేదము కనుకను అవి రెండును ఒక్క పాదముగా లెక్కింపబడుటయే యుక్తము. ఇక జగదనుభవము లేనట్టి దశలు సుషుప్తి, సమాధి, తురీయాతీతమునే గనుక అవి పురుషునియొక్క త్రిపాద్విభూది వంటివే. సృష్టి కూడ, అనగా జగదనుభవముకూడ సుషుప్తినుండి లేచిన పిమ్మటనే కలుగుచున్నది. కనుక జాగ్రత్స్వప్నాదులు పురుషుని యొక్క చతుష్పాదములని గ్రహించుట ఆధ్యాత్మిక సాధకులకు ముక్తిమార్గ సూచకమే.

ఇక పరమతత్త్వ విషయముననూ, ఇట్టి క్రమమునే కాంచగలము. సదసదతీత స్థితి తురీయా తీతము. అందుండి సచ్చిదానందములు తోచుట సమాధిలేక తురీయస్థితి. ఇక సుషుప్తి అజ్ఞాన ప్రధానము కాన, అదియేమో జగత్కారణమయిన తమస్సు (మాయ) తోచినట్టి దశ. ఆవల స్వప్నమంతయు, ఈశ్వరుని జగన్నిర్మాణ సంకల్పమువఱకు గల స్థితి. ఇక జాగ్రత్తు చతుర్థమయిన విశ్వము తోచి అనుభూతమయ్యెడు దశ. ఈ రీతిగా సృష్టికార్యము విస్తరించు దశలన్నియు (నాలుగును) మన జీవితమున పరమేశ్వరుడు చూపెట్టియేయున్నాడు. ఈ మొత్తమే పురుషునియొక్క చతుష్పాద్విభూతి యన్నమాట. ఇంతటి విస్తృతార్థము నాసదీయ సూక్తములో గూఢాతిగూఢముగా నెలకొని యున్నది.

దానిని మూలస్తంభ శ్లోకము సత్యసమ్మతముగాను, వ్యాఖ్యాన రమ్యముగాను వివరించినది.

ఆ శ్లోకమున బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రులు లేనప్పుడు విశ్వకర్మ ఒక్కడే ఉన్నాడనుటలోని పరమార్థమిది.– బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రులు, త్రిగుణములయొక్క సంయోగమువలన ఏర్పడిన ప్రత్యేక, ప్రత్యేక శక్తులు. విశ్వకర్మనామక శక్తియేమొ, త్రిగుణరహితమేగాక, సదసత్తులకును అతీతమని నాసదీయసూక్తమే చెప్పినదికదా! రెండవదశలో అది సచ్చిదానందస్వరూపము. దానిని మనము సమాధితో ఉపమించుకొన్నాము. ఇక "తమ ఆసీ త్తమసా గూఢమగ్రే" అన్న తరువాతకాని, మూలప్రకృతి తోచలేదు. అది తోచిననే గాని, అందలి త్రిగుణముల సంపర్కముచే బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాదులు ఏర్పడరు. రజోగుణసంబంధముకలవాడు బ్రహ్మ. తమోగుణ సంపర్కముగలవాడు రుద్రుడు. సత్వగుణ సంయోగకలవాడు విష్ణువు. కాగా గుణరహితమైన జగత్కారణ విశ్వకర్మయందు ఈ త్రిగుణములు వెలసిననేకాని బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులు ప్రకాశింపలేరు. కావుననే మూలస్తంభ శ్లోకము "నచ బ్రహ్మా, న విష్ణుశ్చ, నరుద్రో, న చ తారకాః" అని పరమసత్యమును చెప్పినది. ఆ శ్లోకము నాసదీయసూక్త ప్రథమమంత్రమునకు వ్యాఖ్యావివరణలవంటిది. బ్రహ్మాదులు గుణసంగమున్ననేగాని, సిద్ధింపరు. అట్టి గుణమయప్రకృతినిగూడ తనలో నిముడ్చుకొన్న–అంతర్లీనము

చేసికొన్న జగత్పిత విశ్వకర్మ. (యోనః పితా జనితాయో విధాతా) ఆ గుణమయ ప్రకృతినే మనము గాయత్రి అనుచున్నాము. ఈ గాయత్రి ప్రత్యేకవ్యక్తి కాదు. సాక్షాత్తు విశ్వకర్మ స్వరూపిణియే అయి విశ్వకర్మలోనే అంతర్భూతమయినట్టిది. విశ్వకర్మను నిర్గుణబ్రహ్మముగా భావించినప్పుడు అట్టిశక్తియే గాయత్రి కాగలదు. అందుకే ఆమెను చిచ్ఛక్తిగూడ అన్నారు. ఆ తల్లినుండియే పంచశక్తుల ప్రాదుర్భావము. అయిన గుణసంగము విశ్వకర్మకులేనట్టినా, అందు రేమో. ఆయన దానికి జనకుడై ప్రకాశించుచున్నాడు. ఈ విషయమునే గీత "దైవీ హ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా" ఈ దైవమాయ దాటరానిదని భగవానుడనుట అయినది. గుణములు బ్రహ్మమునుండి పుట్టినవను టను గీత ఇట్లు చెప్పినది.

"యేచైవ సాత్వికాభావా, రాజసా స్తామ సాశ్చ యే
మత్త ఏవేతి తాన్విద్ధి నత్వహం తేషు, తే మయి." 7-12

కనుక ఆయన గుణసంగము బ్రహ్మాదుల గుణసంగమువంటిది కాదు. దాని నంతర్భుక్తము చేసికొన్న పరమకారణుడు, పరమపిత ఆయన. ఇట్టి రహస్యములనెల్ల తత్త్వసాధకులు లెస్సగా మననముచేసి, సాక్షాత్కారమునకు తెచ్చుకొన్ననే గాని ("త మేవం విద్వాన్") ఆతని నెఱింగినవారు కారు. ఇక మూడవమంత్రమును చూతము.

"తమ ఆసీ త్తమసా గూఢ మగ్రేః

అప్రకేతం సలిలం సర్వమా ఇదం,
తుచ్ఛ్యే నాభ్వపిహితం యదాసీ
త్తపస స్తన్మహినా జాయతైకమ్." 3

సదసదతీతమునుండి కలిగిన వస్తువును ఈ మంత్రము తమస్సు - (అజ్ఞానము)అని అన్నది. దీనినే బ్రహ్మశక్తి, మాయ, మూలప్రకృతి, అవ్యక్తము, ప్రధానము, అవిద్య, ఇత్యాది పదములతో వేదాంతశాస్త్రము పేర్కొన్నది. సృష్టిచక్రము ఆద్యంతములు లేనిది. అదివెల్లప్పుడును తిరుగుచునే ఉండును. ఏ జీవుడు పరమాత్మ (జగత్కారణ) సాక్షాత్కారము నందునో వానికిమాత్రమే సంసారనివృత్తి అయినట్లు. ఆతనికే ప్రపంచపర్యటనశ్రమ తీరునుకాని, అందఱికిని తీరదు. కనుక జీవులయొక్క పూర్వజన్మకర్మలే జగత్సృష్టికి ఉపాదాన కారణమయిన "తమస్సు"లేక మూల ప్రకృతి అని మనము అనుకొనవలసియున్నది. ఈ తమస్సును విశ్వకర్మసూక్త మేమో "నీ హార" (మంచు) మన్నది. "నీహారేణ ప్రావృతాః" నీహారమనగా మంచు. జీవకోటి యంతయు దానిచేత కప్పబడియున్నారు. ఎండ సోకినంత మాత్రాన మంచు కరగిపోవును, వెలుగుతగిలినంతటనే చీకటిమాయమగును. కావున జగత్కారణజ్ఞానమనెడి వెలుగు పడినచాలును. సంసారమనెడిచీకటి పటాపంచలగు నన్నమాట. కనుక ఈ మూడవ మంత్రము జగత్కారణమయిన మాయను తమస్సు అనెడిమాటచేత పేర్కొన్నది.

దానిని తరువాతి గ్రంథములు, అవిద్యాది పదములచేత పేర్కొన్నవని చెప్పుకొనియే యున్నాముకదా !

"తుచ్ఛ్యేనా భ్వ పిహితమ్" అనగా తుచ్ఛమైన మాయచేత పరమాత్మ ఆవరింపబడినదన్నమాట. ఆవరించిన ఆమాయయే పరమాత్మకు, లేక విశ్వకర్మకు శరీరమయినదని మనమెఱుంగవలయును. ఈ మాయ అవ్యక్త, మహ, దహంకార, పంచతన్మాత్ర రూపమై పరమాత్మను ఆవరించినందున దానిని మంత్రము తుచ్ఛశబ్దముచే పేర్కొన్నది. కాగా మాయోపాధికుడైన ఈశ్వరుడు ఏర్పడినాడని భావము. శాస్త్రీయముగా ఆలోచించినచో, పరమాత్మ తత్త్వముమీద దానిఛాయయే అని చెప్పదగిన-ఒక ఆవరణ మేర్పడినదన్న మాట. ఈ ఆవరణమునందుకూడ పరమాత్మ ప్రతిబింబము ఉండియే ఉన్నది. అనగా పరమాత్మ మీదనే తోచిన ఆ పరమాత్మప్రతిభాస మయిన మాయయందు ఎల్లయెడల పరమాత్మ నిండియే ఉన్నాడనిభావము. ఈ విషయమును తరువాతి మంత్రవాఙ్మయము, యజురారణ్యకము "అంత ర్బహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణః స్థితః" అని అంతటను పరమాత్మతత్త్వము కలదని పేర్కొన్నది. ఇప్పుడీ మాయారహితబ్రహ్మముకాని, మాయాసహిత బ్రహ్మముకాని, జగత్కారణమే అయినందున, దానిని విశ్వకర్మఅని ఋగ్వేదము పేర్కొనుటలో ఎంతో ఔచిత్యమున్నది. కాగా, నాసదీయసూక్త విచారణానంతరము జరిగిన జగత్సృష్టిరీతిని

విశ్వకర్మసూక్తము ద్వారా మనము తెలిసికొనగలిగి యున్నాము. సత్తుఅనికాని, అసత్తుఅనికాని చెప్పవీలులేని జగత్కారణతత్త్వము విశ్వకర్మ నామముచే పేర్కొనబడి జగత్కారణ మగుచున్నదన్నమాట. ఈ విశ్వకర్మ పురుషుడు కాగా, ఆయన యొక్క ప్రతిభాసమే మాయా స్వరూప గాయత్రి అగుచున్నది. బింబప్రతిబింబములకు భేదములేదు కనుక ఈ గాయత్రీ విశ్వకర్మలు అభేదాకారులు, అద్వైత స్వరూపులగుచున్నారు. మన లోకానుభవమునుబట్టి స్త్రీ. పురుష భేదము వారికి ఆరోపించి అర్థముచేసికొని, ఆరాధించు చున్నామేకాని, వారు ఏకైక పరమాద్వైత స్వరూపమే.

విశ్వోత్పత్తి సూక్తముల వరుసలో మొదటిది నాసదీయ సూక్తము. రెండవది విశ్వకర్మ సూక్తము. మూడవది పురుష సూక్తము- అని యెంచి పర్యాలోచనము చేసిన మనకు సృష్టితత్త్వము, సృష్టికార స్వరూపము, ప్రపంచ స్వభావము, మన కర్తవ్యము బోధపడగలవు. ఇంతకన్న సుగమ మార్గము తత్త్వజ్ఞానసిద్ధికిలేదు. ఆ వరుస ప్రకారమే ఉపనిషత్తులు ప్రవర్తించినవి. ఈ సూక్తము లందలి ముఖ్యా[illegible] ముఖ్య పరమార్థమునే అవి బ్రహ్మము, సత్తు, చిత్తు, [illegible] ఆనందము- ఇత్యాది పదములచే వివరించినవి. ఇప్పుడు నాల్గవ మంత్రమును చూతము.

"కామస్తదగ్రే సమవర్తతాధి,
మనసో రేతః ప్రథమం యదాసీత్" (ఋ 10-129-4)

బహు ప్రకారమయిన సృష్టి పుట్టుటకు ముందు, ఈశ్వరునికి సృష్టిచేయవలెననెడి కోరికగలిగినది. దానినే ఈ మంత్రము కామము (కోరిక) అని పేర్కొన్నది. ఏ మనుజుడు కాని, ఏ పనిని చేయదలచినను, ముందు మనస్సుచే దానిని సంకల్పించును కదా! దేవుడు కూడ సృష్టికి ముందు సృష్టి చేయు నిచ్ఛకలవాడాయెనట. ఈ యంశమునే విశ్వకర్మ సూక్తము "స ఆశిషా ద్రవిణ మిచ్ఛమానః ప్రథమచ్ఛద వరా ఆవివేశా" (10-81-1) ఆ విశ్వకర్మ ఆశీస్సుచేత పిండ బ్రహ్మాండములను సృష్టించి, ముందుగా అందు ప్రవేశించెను అన్నది. ఇందలి ఆశీస్సే నాసదీయ సూక్తములోని కామము. కోరికలను సృష్టించునది మనస్సు కావున మంత్రము యొక్క రెండవపాదము, ఆ మనస్సును "మనసో రేతః ప్రథమం యదాసీత్" ఒక ప్రాణి సృష్టికి రేతస్సు (ఇంద్రియము-శుక్రము) కారణమైనట్లు ఈ కామసృష్టికి మనస్సు కారణమని మన మర్థము చేసికొనవలయును. భగవంతుడు సంకల్పము చేయవలెనన్నచో మనకువలె ఆయనకు మనస్సు అక్కఱ లేదు. అయినను మానవ సృష్టి ననుసరించి, ఇక్కడ మనః ప్రశంస చేయబడినది. ఈశ్వరునికి మనః ప్రాణేంద్రియముల అవసరములేదని ఉపనిషత్తు పలికినది.

"అప్రాణో హ్యమనాః శుభ్రో
హ్యక్షరాత్పరతః పరః." (ముండకం 1-2-7)

భగవంతునికి మనః ప్రాణశరీరములు లేవని ఈ

మంత్ర భావము. అయినను, శ్రుతి ఒక్కొక్కచో మనస్సును కూడ ఉన్నట్లు చెప్పకపోలేదు. ఈ విశ్వకర్మ సూక్తమే నాసదీయ సూక్తమువలె "విశ్వకర్మా విమనా ఆద్విహాయా ధాతా విధాతా పరమోత సంధృక్" (10-82-2) అన్నది. విమనాః=విశేషమయిన సత్యసంకల్పాదులు కలవాడై అని ఋగ్వేదముననూ "విశ్వకర్మా మనసా" అని మనశ్శబ్దముచే యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తమునను పేర్కొన్నది. కనుక మనస్సంసర్గము ఉన్నదన్నను ఆక్షేపింప పనిలేదు. మొదటి మంత్రమునందు "ఆశిషా" అని చెప్పి ఈ మంత్రమున "విమనాః" అని చెప్పినది గదా!

పరమేశ్వరునికి సృష్టి చేయవలెనని, కోరిక కలుగుట దోషము కాదా అని ఇచ్చట ఒక ప్రశ్న పుట్టవచ్చును. ఇది పరమేశ్వరునికి స్వయముగా కలిగిన సంకల్పము కాదు.

సంసారమనుడు, జగమనుడు, ప్రపంచమనుడు- అది అనాది. ఎప్పుడు ప్రారంభమైనదో ఎవరికీ తెలియదన్నమాట. సంసారముయొక్క ఆది తెలియకున్నను, దానికి అంతము మాత్రము లేకపోలేదు. ఆ అంతముకూడ జీవులయొక్క జ్ఞాన సాధనల తారతమ్యములనుబట్టి వారివారికి సంప్రాప్తించు చుండును. ఒకనికి తత్త్వజ్ఞానము కలిగి జగద్రహస్యము గోచరించినదనుకొనుడు. ఇక ఆతనికి సంసారముతోడి- అనగా జనన మరణచక్రముతో సంబంధము ఉండదన్న

మాట. అట్టివానినే ముక్తుడందురు. వానికి సంసారము అంతమైనట్లే లెక్క. అతనికి జగద్భ్రాంతులు ఉండవు. వాటిచే ఆతడు బాధపడడు. తక్కినవారికి మాత్రము సంసారము ఉండియే తీరును. అందుకే సంసారమనునది అనాది, స్థానము అని శాస్త్రమును, మహనీయులును చాటుచున్నారు. జగములోని ఏ కొందఱో ముక్తినందినంత మాత్రమున వారికి మాత్రమే సంసార నివృత్తి జరిగినదికాని, ఎల్లరకు జరుగలేదు కదా. తక్కినవారికోసము జగచ్చక్రము తిరుగుచునే, ప్రవర్తించుచునే ఉండును. వారికోసమే ఈశ్వరుడు సృష్టికార్యమునకు పూనుకొనుచుండును. ఇది సర్వతాత్త్వికులును తెలిసికొని యుండవలసిన సృష్టి రహస్యము.

ఈ దృష్టితో చూచినప్పుడు పూర్వకల్పమునందలి జీవుల పుణ్యపాపకర్మల ఫలములు వారిచే అనుభవింప చేయుటకు సృష్టి అవసరమగుచున్నది. విశ్వసృష్టి జరుగనిది జీవులు ఆ ఘోర సుఖదుఃఖములను అనుభవించుటకు వీలుకాదు. వారికి స్థూలములయిన భోగశరీరములు కావలయును. అవి సంభవించుటకుస్థూలజగములు కావలెను.వాటికోసమేపరమేశ్వరునికి సృష్టీచ్ఛ కలుగుట. ఆయన ఇచ్ఛకు జీవుల పాపపుణ్యరూపకర్మలు కారణము గావున, పరమేశ్వరునికి ఇచ్ఛ కలిగెననికాని, కొందఱికి మంచి, కొందఱికి చెడు చేయుచున్నాడనికాని అనుటకు, అరోపించుటకు వీలులేదు. జీవుల కర్మలే జగత్తుల సృష్టికికాని, వాటి వికాసమునకుగాని బీజ

మని తెలియవలయును. ఈ బీజమును గర్భమనెడి పదము చేత విశ్వకర్మ సూక్తము పేర్కొన్నది. ఎట్లో చూడుడు.

"కిం స్విద్ గర్భం ప్రథమం దధ్ర ఆపో
యత్ర దేవా స్సమపశ్యంత విశ్వే." (10-82-5)

ఆ జగద్బీజమును మొదట ఏది ధరించెను? అని ప్రశ్న వేసికొని తరువాతి మంత్రముచే సమాధాన మిచ్చుచున్నది వేదమాత-

"త మి ద్గర్భం ప్రథమం దధ్ర ఆపో
యత్ర దేవా స్సమగచ్ఛంత విశ్వే." (10-82-6)

ఇంద్రాది దేవమానవ తిర్యక్ స్థావరములు కూడి యున్న ఆ గర్భమును (జగద్బీజమును) మొదట ఉదకములు తమయందు ధరించినవి. జగద్బీజమును కాని, జీవాజీవ బీజముకాని ఎప్పుడైనను జలముల నాశ్రయించియే యుండును. జలము రసస్వరూపముకాన, ఈశ్వరుడును రసరూపుడేకావున (రసో వై సః = తైత్తిరీయం) అట్టి రసమునందే బీజము నిలిచి యుండును. దీనిని స్థూల జలపక్షమున చెమ్మ అని చెప్ప వచ్చును. సైంటిస్టులు చెప్పెడు క్రోమోజోములు మొదల గునవి ఈ గర్భరూప బీజమునందే నెలకొని యుండును. మనుస్మృతి కూడ "అప ఏవ ససర్జాదౌ తాసు బీజ మవాసృజత్" భగవంతుడు మొదటగా నీటినే సృష్టించి దానియందే బీజమును ఉంచినాడని మీది వేదవాక్యమునే అనువదించినది.

ఈ నాసదీయ సూక్తమున సత్తు, అసత్తు, రజః (లోకము) వ్యోమ, అంభః, మృత్యువు, అమృతం, వాతము, స్వధ, అపరం, తమస్సు, సలిలము, తపస్సు, అజాయత, కామము, మనస్సు, రేతస్సు, ప్రయతి, ఎవడు దీని కధ్యక్షుడు- ఇత్యాది పదములే వాడబడినవి.కాని విశ్వకర్మాది దేవతలను బోధించు పదములు వాడబడలేదు. ఇందలి పర మార్థమును గుద్రిగుచ్చిచెప్పు శ్లోకముమూలస్తంభ గ్రంథము నందు ఇంతకుముందు చదివియేయున్నాము. ఈ అంశమును భాగవతము "లోకంబులు, లోకేశులు, లోకస్థులు దెగిన తుది నలోకంబగు" అని (చూడు 96 పుట) చెప్పినది. ఇది మూలస్తంభ శ్లోకముల భావమేకదా! ఈ పద్యమును భాగవతము విష్ణు నుద్దేశించి చెప్పగా నాసదీయసూక్త, మూలస్తంభములు, విశ్వకర్మ నుద్దేశించి చెప్పినవి. ఇది ఎన్నో సత్యములను తెలుపుచున్నది. ఇందలి "వెంజీకటి"- అన్నమాట "తమసః పరస్తాత్" అనెడి వేదవాక్యమునకు తెలుగు. ఏకాకృతి అన్నమాట "ఏకం సత్" లోని ఏకమే. ఈ ఏకపదముగూడ అద్వైత సిద్ధాంతమే ఆదిమతత్త్వమని చాటుచున్నది. నాసదీయ సూక్తమున ఉపనిషత్తులు వాడిన బ్రహ్మము, ఆత్మ, పరమాత్మ, పరబ్రహ్మము, ఈశుడు, ఆనందము మొదలైన పదములుకూడ కనపడక పోవుటచే అవి ఉపనిషత్తులయందు మాత్రమే తలయెత్తినవని గ్రహింప వలసి యున్నది. నాసదీయ సూక్తము తరువాత, రెండవదిగా లెక్కింపదగినది విశ్వకర్మ సూక్తము.మూడవదేమో పురుష

సూక్తము. ఆ రెంటిని తులనాత్మకముగ పరిశీలించుటకు ముందు వాటి తాత్పర్యమును సంగ్రహముగా తెలిసి కొందము.

విశ్వకర్మ సూక్తముల భావము

నాసదీయసూక్తము ప్రళయానంతరస్థితిని-అనగాసృష్టికి పూర్వపుదశను వర్ణించినది. ఈ విషయమును మనకు అందలి "నాసదాసీన్నో సదాసీత్తదానీం" అన్న వాక్యములోని "తదానీం" (అప్పుడు) అన్నమాట విశదీకరించుచున్నది. విశ్వకర్మసూక్తమేమో "య ఇమా విశ్వా భువనాని జుహ్వదృషి ర్హోతా న్యసీద త్పితా నః" అని ప్రారంభమగుచున్నది. దీనిభావము - "ఏ విశ్వకర్మ హోమకారుడు హోమము చేయునట్లు, ఈ జగములనన్నిటిని తనలో వ్రేల్చుకొనెనో (జుహ్వత్) అని. దీనిచేత అప్పుడుజరిగినది ప్రళయమే అగుచున్నదిగదా! కనుక ప్రళయానంతరస్థితినే నాసదీయ, విశ్వకర్మసూక్తములు వర్ణించుట వాటియొక్క సమానత్వమునకు నిదర్శనము. అటుపిమ్మట జరిగినదంతయు సృష్టి ప్రారంభవర్ణనమే. అదియెట్లోః-సూతము. - "స ఆశిషా ద్రవిణ మిచ్ఛమానః, ప్రథమచ్ఛదవరా ఆవివేశ" ఆ ప్రళయానంతరతత్త్వము మఱల జగన్నిర్మాణమును జరుపుటకు తండ్రి వంటిదని, (పితృస్థానీయము) "నిషసాద పితా నః" అన్నమాట తెలుపుచున్నది. సంతానమున్ననేకాని ఏవ్యక్తికాని తండ్రి కాడు. విశ్వకర్మ జగములను ఉపసంహరించి మఱల తండ్రి కానెంచి, ఆ జగముల పునఃసృష్టికి పూనినాడనునది ఇచ్చట

రహస్యము. అతడు జగములను-అనగా పిండబ్రహ్మాండ [illegible]పశుపాశులను సృష్టించి, అందు తానే ప్రవేశించినాడు. కాన జీవేశ్వరులకు అభేదము ఏర్పడి అద్వైతసిద్ధి కలుగుచున్నది.

విశ్వకర్మసూక్తమునందు జగత్కారణవస్తు పరముగ కొన్నిపదములు ప్రయోగింపబడినవి. వాటి బాహ్యాంతరర్థములనెఱింగి సాధకులు, తాము తత్త్వసాధనలయందు నిమగ్నులు కావలసియున్నారు. ఆ భగవంతుడు ఋషి. అనగా అన్నింటిని ఎఱింగినజ్ఞాని, ద్రష్ట. తరువాత ఆయన హోత. హోమరూపములైన విశ్వ నిర్మాణాది యజ్ఞకార్యములు చేయువాడన్నమాట. అట్లే సాధకుడుకూడ జగత్కల్యాణకర కర్మకారుడు కావలయునని దీనిభావము. అందుకే ఆయన, పితృస్థానమును పోషించుతండ్రికూడ. నీవును అట్లే ప్రాణిపోషకుడవు కావలయును. ఇన్నిపనులను చేయుచున్నాడు కావున, ఆ దేవుడు విశ్వకర్మకూడ. నీవుకూడ విశ్వహితకార్యముల నొనర్చి, విశ్వకర్మవు కావలసిఉన్నావు. ఆ జగత్కారణము 'విహాయాః'. విశేషముగా తాను సృష్టించిన లోకములను సంహరించి తనలో లీనముచేసికొనునదికూడ. నీవుమాత్రము అట్లు సర్వసంహారకుడవుగాక, లోకోపకారకార్యములను ఆచరించు వాడవు కావలయును. లేదా కర్మా[illegible]కుడైనను కావలయును. ఆవల ఆయన ధాత, విధాత. అనగా సృష్టించువాడు, పోషకుడు అగుచున్నాడు. పిమ్మట

సందృక్ =పరమజ్ఞాని, ద్రష్ట, దృక్కు—అన్నమాట. సర్వదృశ్య ములనుచూచు దృక్స్వరూపుడే భగవంతుడు. ఆ దృక్కు నుండియే దృశ్యములన్నియు వెలువడి చివరకందులోనే లీన మగుచున్నవి. అట్లే నీవును సమస్తవస్తుజ్ఞానమునకు ప్రయ త్నించి తెలిసికొని ద్రష్టవుకావలయును. ఆయన సప్తఋషుల జ్ఞానవాంఛలను తీర్చి, వారిని ఆనందింపచేసినాడు. నీవును లోకహిత కార్యములచేత లోకకళ్యాణ కారకుడవై విశ్వ మిత్రుడవు, విశ్వబంధుడవు, విశ్వశంభుడవు కావలసి యున్నది. ఆయన పిత (తండ్రి) పోషకుడు, జనిత-పుట్టించిన వాడును అని చెప్పినవిషయములనే దృఢత్వము కోసమై శ్రుతిమాత మరలచెప్పినది. ఇంతఏల ఇంద్రవరుణాది సర్వ దేవతలు, బ్రహ్మావిష్ణ్వాది ఎల్లమూర్తులు, బ్రహ్మలు, ఋషులు ఆతడే! అతడేఅన్నినామరూపములనుదాల్చివారివారికర్మలను చేయుచున్నాడు. కావుననే ఆయననుండి తోచినభువనములు చివరకు ఆయనలోనే లీనమైపోవుచున్నవి. బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రాది దేవతలు ఆ విశ్వకర్మనుండియే వెలువడి లోకసృష్టి కార్యములను నిర్వహించి, జరామరణములులేని శాశ్వతు లుగా ఒప్పుచున్నారు. (జరితారో న భూనా) కాని మహా ప్రభావముకల ఆ విశ్వకర్మ పరమాత్మను ఐహికాముష్మిక సుఖాసక్తిగల మానవులెఱుంగ జాలకున్నారుగదా! వారిదృష్టి ఆ జగత్పితపై ప్రసరించుటక్షేమము.అది దుఃఖనాశహేతువు. వారిమీద మంచువంటి అజ్ఞానపుతెర ఆవరించియున్నది.

అందుకేవారు బహిర్దృష్టికరవారై హృదయములో నిగూఢ ముగ సన్నిహితుడై ఉన్న ఆ విశ్వకర్మతత్త్వమును ఎఱుంగ జాలకున్నారు. ఆ జగత్కారణ వస్తువు ఎంత గొప్పదను కొన్నారు! అది భూమికంటెను, దినముకంటెను గొప్పది. వాటికి పరమైనది-దేవాసురులకంటెను పరమైన అతీతశక్తి అది. అందుకేదానిని 'పరాత్పరము' అన్నారు. అట్టిశక్తి ఎక్కడనో-ఏమబ్బులమాటుననో లేదు. మీఅందఱి అంతర్ హృదయములోనే అది "నేను, నే" ననుచు చైతన్య రూప మున వెలుగుచున్నది.

ఎన్నోదైవశక్తుల రాశియై ఉన్నదానిని, మున్ముందు జలములు తనయందు తాల్చినవి. ఆ స్థితియందా శక్తి, బీజ రూపమున వ్యక్తమైనది. జన్మరహితమైన, (అజస్య) దాని నాభి (బొడ్డు) యందుంచబడిన బీజమే విశ్వాభివ్యక్తికారణ మైనది. అందుకే ఈ దేశమునకు అజనాభదేశమని పేరు వచ్చినది. ఈ మాటనుబట్టి మానవసృష్టి ఈ దేశముననే ప్రారంభమాయెనా, అనితోచుచున్నది. ఇది గ్రంథకర్త సూచనమాత్రమే. దీని ననుసరించి విజ్ఞులింకను పరిశోధనలు సాగింపవచ్చును.

ఆ విశ్వకర్మ తొలుత త్వష్ట(బ్రహ్మ)గా రూపొంది నాడు. ఆయనయే జగత్తులను సృష్టించెడు బ్రహ్మదేవుడు. ఆవల ఆ జగములను వెలిగించెడి సూర్యచంద్రులుగా ఆ విశ్వ కర్మ రూపొందినాడు. ఈ విషయమే "విశ్వకర్మాహ్యజనిష్ట

"దేవ ఆది ద్గంధర్వో అభవ ద్ద్వితీయః, తృతీయః పితా జనితౌష ధీనాం." అన్నమంత్రము స్పష్టీకరించినది. అట్టి విశ్వకర్మయే మన మానసాదులయిన ఇంద్రియములను సృష్టించి ప్రేరేపించి వాటిచే ఆ యా పనులు చేయించుచున్నాడు. అట్టి తండ్రి ఈ భూదివములను ప్రాణులతో కూడిన వాటినిగా చేసినాడు. అనగా జీవపూర్ణము లొనర్చినాడన్నమాట.

అట్టి దేవదేవునికి తన విరాడ్దేహము నందంతటా కన్నులు, ముఖములు, చేతులు, పాదములు కలవు. అంతే కాదు, అన్ని అవయవములు కలవన్న మాటయే. అనగా ఎల్లజీవుల ముఖ నేత్రాదులు ఆయనవే అయినందున ఎల్ల జీవులును, ఆయనయే అయినందున అందఱి అవయవములు ఆయనవే. అందుకే ఆతడు "విశ్వత శ్చక్షువు, విశ్వతో ముఖుడు, విశ్వతో హస్తుడు, విశ్వతః పాదుడు" అగుచున్నాడని శ్రుతి పరమార్థమును ఋతసమ్మతముగా ఘోషించినది! అనగా సత్యమునకు అనేక ముఖములు, పెక్కు తలలు, దానిని చేరుటకు అనేక సాధనములు కలవనెడి మహారహస్యమును పాఠకులు ఇక్కడ గ్రహించవలసి యున్నది. ఆయన తన చేతులతో ఊర్ధ్వలోకములను, పాదములతో అధోలోకములను సృష్టించినాడు. ఇది అంతయు ఎంత మనోహర కవితాపూర్ణమయిన ఋతవస్తు వర్ణనము!

ఆయనకీ సృష్టికార్యమొనర్చుటకు ఉపాదాన కారణమైన పదార్థముకాని, సాధనములుకాని, ఏవియు అక్కఱలేనే లేదు.ఆయన విశ్వవిజ్ఞాని. ఏది ఎట్లు కావలయునన్న అది అట్లే అయిపోవు దివ్యశక్తికల మహానుభావుడా జగత్పిత. ఆయన దేవ, మనుష్య, తిర్యగ్జడాది ప్రపంచమును సృష్టించి అందే తాను నిలిచెను. పిండాండమున స్థూల, సూక్ష్మకారణ దేహములను కల్పించి, వాటియందు ప్రత్యగాత్మగా తోచెను. ఆయనయే మనలో నిలిచి అన్నికర్మలను చేయుచు, చేయించుచున్నట్లు నెలయుచున్నాడు.

ఆయన వాచస్పతి. అనగా వేదములను సృష్టించిన విశ్వపండితుడన్నమాట. అట్టి దేవాది దేవుని సర్వులు ఆరాధింతురుగాక, అర్థము చేసికొందురుగాక. ఎన్నో మంచి పనులు చేయు ఆ జగత్కారణుడు విశ్వములన్నింటికిని సుఖములను చేకూర్చువాడని (విశ్వశంభువు) మఱువకుడు. అట్టి దేవుని గూర్చి మనము మనోవాక్కాయములతో చేయుసర్వకర్మలు యజ్ఞములే కాగలవు. ఇట్టి ఆయన తత్త్వము నెఱుంగక ద్వేషించువారు సంసార చక్రముననే పడి తిరుగుచుందురు. ఆ దేవుడు మనకు పండితుడు, ధనవంతుడు, కర్మకుశలుడు. ఇతరులకు గెలువరానివాడు, మిత్రరక్షకుడు అగు పుత్రునిగూడ ప్రసాదింపజాలును. ప్రతి మానవుడును సర్వకాల సర్వావస్థలయందును తమ కర్మలను ఆ స్వామికర్పించి ధన్యులు కావలయును. సర్వకర్మలచేత

ఆ దేవునే పూజింపవలయును. ఆయన పరమ జ్ఞాన స్వరూపుడు. పదీనదజలములకు అధిపతియైన తండ్రికూడ. అట్టి విశ్వపిత అయిన విశ్వకర్మను సదా అర్చించి ధన్యులుకండు. విశ్వకర్మ సూక్తములు రెండును మనకు బోధించు పరమార్థము ఇదియే. ఇక పురుష సూక్తార్థమును పరిశీలింతము, దీనిని యజురారణ్యక పురుష సూక్తమంత్రముల భావములతో సహా మననము చేయుదము.

పురుష సూక్త భావము

పురుషసూక్తమందు పేర్కొనబడిన దేవుడు విశ్వకర్మయే అను విషయము జగత్ప్రసిద్ధమయినను, శ్రీకాళహస్తి మునీశ్వర ప్రణీత విశ్వకర్మపురాణము వేదాదుల ప్రామాణ్యముతో ఇట్లు వక్కాణించనది.

"భూత్వాథ పురుషాకారో, విశ్వకర్మాది పూరుషః,
ప్రతీకే ష్వసృజ ద్దేవాన్, విశ్వోత్పత్తి చికీర్షయా."

దీనినిబట్టి ఆదిపురుషుడైన విశ్వకర్మ తన అవయవముల నుండియే సూర్యచంద్రాది దేవతలను సృజించినాడని తెలియుచున్నది. "శీర్ష్ణో ద్యౌ స్సమవర్తత, చంద్రమా మనసో జాతః- చక్షో స్సూర్యో అజాయత- ముఖాదింద్ర శ్చాగ్నిశ్చ" ఇత్యాది వర్ణన మంతటిని దృష్టిలో పెట్టుకొనియే ఆ సత్యమును వక్కాణించినది. దానినే ముండకోపనిషదాదులు ఆయనకు స్వర్గమే శిరస్సు, పాదములే భూమి

గాలియే ప్రాణము. కన్నులే చంద్రసూర్యులు. ఇత్యాదిగా వర్ణించినవి.

జగత్కారణుడైన ఆ పరమ పురుషుడు అనేక శిరస్సులు, అనేక నేత్రములు, అనేక పాదములు కలవాడు. ఆతడీ భూమి (లోకము) నంతటిని వ్యాపించుటయేకాక దశ దిక్కులనుకూడ దాటి వెలుగుచున్నాడు. మన కన్నుల ఎదుట కనపడు జగముకాని, భూత, భవిష్యత్తులలోని జగముకాని ఆతడే యగును. ఆతనికి భిన్నమైనదెంత మాత్రమునులేదు.అంతియేకాదు. అమృతత్వము (మోక్షము) నకును ఆతడే ప్రభువు. ఆతడీ జగద్రూపమును పొందుట జీవుల కర్మఫలములను వారికందించు నిమిత్తమే. ఈ కనపడు జగమంతయు ఆయనయొక్క మహిమయేకాని, ఆతడు మాత్రము దీనిని మించి వెలుగుచున్నాడు. మనము ఆశ్చర్యముతో తిలకించు, ఊహించు ఈ జగములన్నియు ఆతని యొక్క ఒక్కపాదము (స్వల్పాంశము) మాత్రమే. తక్కిన త్రిపాదములు అమృత స్వరూపదివము, దానిని మించినది- అని యెఱుంగుడు. ఆ త్రిపాత్పురుషుడు ఈ లోకములకు అతీతుడయి ఉన్నాడు. ఒక్కపాదము మాత్రము ఈ సమస్త బ్రహ్మాండములైనవి. ఆతడు ఆహారము తినెడు ప్రాణులు గాను, తిననివిగానుకూడ అయి సర్వత్రవ్యాపించియున్నాడు. అట్టివానినుండి ఒకానొక విరాట్పురుషుడు తోచెను. ఆతని యందు బ్రహ్మాండమును అభిమానించెడి జీవుడేర్పడినాడు. ఆ జీవాత్మ దేవమానవ తిర్యగాదిరూపమున అతిచరించి

నాడు. (అయినాడన్నమాట) ఆవల లోకములందు భోగ యోగ్యములైన స్థూలదేహములను స్వీకరించినాడు. పిమ్మట దేవతలు, పురుషునే హోమ ద్రవ్యముగా చేసికొని ఒక యజ్ఞము చేసినారు. ఆ యజ్ఞమునకు వసంత ఋతువు నేయి, గ్రీష్మము సమిధ, శరదృతువు, హవిస్సు అయినవి. ఇంకను ఆ యా యజ్ఞ సాధనములతో ఆ యజ్ఞము కొన సాగినది........ ఆ యజ్ఞమునుండి ఋక్కులు సామములు, గాయత్ర్యాది ఛందస్సులు కలిగినవి. యజుస్సుగూడ దాని నుండియే జన్మించినది. అశ్వములు, గోవులు, మేకలు, గొఱ్ఱెలును అందుండియే పుట్టినవి. అనగా సృష్టియజ్ఞము యొక్క ఫలముగా ఇవి అన్నియు జన్మించి సృష్టికార్యము జరిగినదని భావము.

అప్పుడువారు విశ్వపురుషుని ఎన్నోరీతులుగా కల్పించినారు. అతనికి ముఖము, చేతులు, తొడలు, పాదములు ఏవి? అనగా దానికిది సమాధానము. ఆ విరాట్పురుషునికి బ్రాహ్మణుడు ముఖము. చేతులు రాజన్యుడు-(క్షత్రియుడు) తొడలు వైశ్యుడు. పాదములు శూద్రులు. చంద్రుడు మనస్సు. కన్ను సూర్యుడు. ఇంద్రాగ్నులు ముఖము. వాయువే ప్రాణము. అంతరిక్షమే బొడ్డు. శిరస్సే స్వర్గము. పాదములు భూమి. దిక్కులు చెవులు. అట్లే లోకములన్నియు అవయవములై వెలసినవి.

ఇట్టి విరాట్పురుషుని చీకట్లకు అవ్వలవెలుగు జగ

త్కారణపరమాత్మను మహాత్మునిగాను, మహాజ్ఞాన స్వరూపునిగాను నే నెఱుంగుదును. ఆతడు సర్వరూపములను సృష్టి చేసి వాటికి పేర్లుపెట్టి ప్రకాశించినాడు. (నామరూపాత్మక జగమును సృష్టించినాడు). ధాత, ఇంద్రుడు, నాలుగుదిక్కుల మొదట ఏదేవునిగూర్చి తెలిసికొనినారో, అట్టివాని నీ రీతిగా నెఱింగినజనుడే లోకమున అమృతుడుకాగలడు. గమ్యమును చేరుటకు ఇంతకంటెను వేఱుత్రోవ లేదు. దేవతలు యజ్ఞము చేత యజ్ఞరూపభగవంతుని అర్చించినారు. ఆనాటి ఆ ధర్మములే ప్రధానములయినవి. ఏ లోకమున పూర్వులైన సాధ్యులు, దేవతలు నెలకొనియున్నారో, దాని నెఱింగినవారు దుఃఖరహితపదమును పొందుదురు.

ఇంతవఱకు వర్ణితుడై పురుషశబ్దముచే చెప్పదగిన విశ్వకర్మ నిమిత్తకారణముగా పృథివియొక్క సారమువల్లనూ, నీటి వలననూ, (ఇవి రెండును తక్కిన భూతములును ఉపాదాన కారణములు) ఈజగము ఏర్పడినది. ఆ విశ్వకర్మయొక్క ప్రతిరూపముగానే త్వష్టఅనెడి దేవుడు (బ్రహ్మ) రూపొందినాడు. అతనినుండియే జగత్తులసృష్టి జరిగినది. అనగా బ్రహ్మదేవుడు (త్వష్ట) సృష్టికర్తగా జగములువెలసినవన్నమాట. ఇట్టి పరమపురుషుని, ఆతనినుండి కలిగిన విరాట్పురుషుని, సృష్టికర్తను, సర్వము అయినవానిని నే నెఱుంగుదును. (ఇది యొకజ్ఞానియొక్క వాక్యము.) దానిచే ఏమిప్రయోజనమందురేమో! ఆతని నెఱింగినవాడే అమృతుడుకాగలడు.

గమ్యమునుచేరుట కింతకంటె మఱొక మార్గము లేదు. ఆ విశ్వకర్మప్రజాపతి సర్వుల హృదయములందును కలడు. ఆతడు జన్మనెత్తకయే అనేకవిధరూపములను అతిచిత్రరీతులతో పొందగలడు. పుట్టకున్నను పుట్టినట్లు కనపడగలడు. ఆతనియొక్క జగత్కారణత్వమును ధీరులు (సిద్ధపురుషులు) మాత్రమే తెలియగలరు. ఆదిత్యవర్ణమైన ఆ తేజస్తత్త్వమును బ్రహ్మలమనుకొనెడివారే ఎల్లప్పుడు కోరుచుందురు. అట్టి బ్రాహ్మమైన-వేదసిద్ధమయిన వెలుగునకు నమస్కారము. ఆ బ్రాహ్మతేజమును తొలుత దేవతలెఱింగి ప్రవచించినారు. ఎవడు దేవతలచేత ఆ యా ప ను ల ను చేయింపగలుగుచున్నాడో-అనగా చరాచరములకు శాసకుడై ఉన్నాడో, ఎవడు దేవతల క్షేమమునుకోరు పురోహితుడో, ఎవడు ఎల్ల దేవలకంటెను ముందే ఉండి ప్రకాశించెనో అట్టి బ్రాహ్మతేజమునకు నమస్కారము. (దేవతలనగా పిండాండ పక్షమున మనఃప్రాణేంద్రియము లన్నమాట). ఈ రహస్యము నెఱింగినవారికి సర్వదైవశక్తులు వశీభూతములై ఉండును. హ్రీ, శ్రీలు పత్నులై ఉందురు. అహోరాత్రములు పార్శ్వములు. నక్షత్రములే రూపము. అశ్వినీదేవతలే నోరు. అట్టి దివ్యశక్తి మా మోక్షేచ్ఛను సఫలముచేయుగాక. ఈ లోక వాంఛలను చేకూర్చుగాక. మాకు సర్వమును సిద్ధింపచేయుగాక- అని పురుషసూక్తము ముగియుచున్నది. దేవతలనగా వేదదృష్టిలో-యూపము, ఱోలు - ఇత్యాది జడవస్తువులు

గూడను. అశ్వము మొదలగునవియు దేవతలే. సూక్తములలో స్తుతింపబడు ప్రతిదియు దేవతయే. దేవతాపదమును విశాల పరిధిలో వేదమువాడినది.

పురుష విశ్వకర్మ సూక్తముల తులనాత్మక పరిశీలనము 'సమన్వయము'

విశ్వకర్మసూక్తములు ఋగ్వేదదశమ మండలమున 81, 82 సంఖ్యలుగలవి. ఇవి శుక్ల, కృష్ణయజుర్వేదములందును, ప్రకారాంతరముగా అథర్వ వేదమునందును, కొన్నిమంత్రములు సామవేదమునందుగూడ కలవు. ఇక పురుషసూక్తమేమో; ఋగ్వేద దశమమండలమున, 90వ సూక్తముగా ఉన్నది. ఇదికూడ సామాథర్వ శుక్లయజుర్వేదములయందును కలదు. ఋగ్వేదమునగల విశ్వకర్మసూక్త మంత్రములు 14 కాగా, కృష్ణయజుర్వేదమునందు 17గా ఉన్నవి. ఆ విశేషములు యజుర్వేద దర్శనమున, మనము చదివియేఉన్నాము. ఋగ్వేదీయ పురుషసూక్తమున 16 ఋక్కులుగలవు. వాటిలో మొదటి ఋక్కు ఇది-

"సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్,
స భూమిం విశ్వతో వృత్వా అత్యతిష్ఠ ద్దశాంగులమ్."

తా॥ సర్వప్రాణులయొక్క సమష్టియే రూపముగాగల బ్రహ్మాండదేహుడు, విరాట్పురుషుడునగు, పరమేశ్వరుడు సర్వజీవుల శిరస్సులు, తనవేకనుక అనంతశిరస్సులు

కలవాడై యున్నాడు. ఇంకను ఆతడు అనంత నేత్రములు అనంతపాదములు కలవాడుకూడ. సర్వ భూతములలో నున్నది ఒకేఒక పరమేశ్వరుడు కావున అందఱి ఇంద్రియములు అతనివేఅయి ఆతడు సహస్రాక్షుడు, సహస్రపాదుడు, సహస్రశిరస్కుడు అగుచున్నాడని అంతరర్థము. అట్టి పురుషుడు బ్రహ్మాండ గోళమునంతటిని ఆవరించి (వ్యాపించి) బ్రహ్మాండమును మించినప్రదేశమును కూడ దాటి, నిండి, తానే వెలుగుచున్నాడు. ఇచ్చట దశ అంగులము లనగా దశదిక్కులని చెప్పుకొనుట సముచితము. ఈ మంత్రమునకు మూలమయినమంత్రము విశ్వకర్మ సూక్తమునందు కలదు.

"విశ్వత శ్చక్షు రుత విశ్వతోముఖో,
విశ్వతో హ స్త ఉత విశ్వత స్పాత్,
సం బాహుభ్యాం ధమతి సంపత త్రై
ర్ద్యావా భూమీ జనయన్ దేవ ఏకః"

- ఋ 10-81-3

తా॥ ఆ విశ్వకర్మ అంతటను కన్నులు కలవాడును, అంతటను ముఖములు కలవాడును, అంతటను చేతులు, కాళ్లు కలవాడును అగుచున్నాడు. ఆతడు ఇతరుల సాయము లేకయే జీవులయొక్క పుణ్యాపాపరూప కర్మలచేత భూలోకము మొదలుకొని, దివమువఱకునుగల సప్తలోకములను

సృష్టించినాడు. బాహుశబ్దమునకు చేతులని అర్థముచెప్ప కాని, చేతులచే ఊర్ధ్వలోకములను, నడువగలిగిన పాదముల చేత భూమిమొదలుకొని దిగువలోకములను. సృష్టించెనని కూడ చెప్పికొనవచ్చును. ఈ మంత్రమునందలి మొదటి రెండు పాదములలోని భావములే పురుష సూక్తమునందలి "సహస్ర శీర్షా, సహస్రాక్షః, సహస్రపాత్" అను రూపములను తాల్చినవి. విశ్వకర్మ సూక్తము అంతట (విశ్వతః) అని అనగా పురుషసూక్తము దానికి బదులుగా సహస్ర శబ్దమును ప్రయోగించినది. సహస్ర శబ్దమున కిచ్చుట వేయి అనియే అర్థముకాదు. అనంతములనియే భావము. అట్లే ఉత్తరార్థ భావమునుండియే "పద్భ్యాం భూమిః, శీర్ష్ణోద్యౌ స్సమవర్తత" అనెడి వాక్యములు కలిగినవి. ఇట్లు రెంటికిని చక్కని భావసాదృశ్యముండుట గమనింపదగిన విశేషము. ఇట్టి శబ్దార్థభావసాదృశ్యములు విశ్వకర్మ పురుష సూక్తములు రెంటియందును స్తుతింపబడిన జగత్కారణతత్త్వము, లేదా భగవంతుడు ఒక్కడేయని మనకు ప్రబోధించుచున్నవి.

భగవద్గీతకూడ అనేకాంశములందు పురుష, విశ్వకర్మ సూక్తములనే అనుసరించి కొనసాగినది. ఏలయన, జగత్తత్త్వము, జగత్కారణమును వాటి నెఱుంగుటచే కలిగెడి ఫలములు ఈ రెండు సూక్తములయందును నిండియున్నందు వలన వాటిననుసరింపక ఏ తత్త్వశాస్త్ర భాగమునకును తప్పదు. "విశ్వత శ్చక్షుః, సహస్ర శీర్షా పురుషః" అనెడి

వాటి భావమును, గీతాకర్త దిగువ శ్లోకములందు పొందు పఱచుకొన్నాడు. జ్ఞేయ వస్తువును గూర్చి చెప్పుచూ-

"సర్వతః పాణి పాదం, త త్సర్వతో౽క్షి శిరోముఖం,
సర్వతః శ్రుతిమ ల్లోకే, సర్వ మావృత్య తిష్ఠతి." 13-13

ఇది ముమ్మూర్తులా పై మంత్రముల అనువాదమే కదా. ఇంకను విశ్వరూప వర్ణన సందర్భమున-

"అనేక బాహూదర వక్త్రనేత్రం,
పశ్యామి త్వా సర్వతో౽నంత రూపం,
నాంతం న మధ్యం న పున స్తవాదిం,
పశ్యామి విశ్వేశ్వర విశ్వరూప." గీత 11-16.

ఇందు వర్ణింపబడినది విశ్వకర్మ స్వరూపమే అగుటకు శ్లోకమునందలి "విశ్వేశ్వర, విశ్వరూప" అనెడి పదములే సాక్ష్యములు. ఈ వర్ణన విష్ణు, విశ్వకర్మల పరమైక్యమునకు గూడ నిదర్శనమే. ఎన్ని నామరూప క్రియాభేదములచే వర్ణింపబడినను జగత్కారణ పరమేశ్వరు డొక్కడే అని (ఏకం సత్) మన మెన్నటికిని మఱువరాదు. ఇంతేకాదు. **11** వ అధ్యాయము నందలి విశ్వరూప వర్ణన మంతయు విశ్వకర్మ స్వరూపమునకు ప్రతిరూపమే.

"పశ్యామి దేవాం స్తవ దేవ దేహే
సర్వాం, స్తథా భూతవిశేష సంఘాన్,
బ్రహ్మాణ, మీశం, కమలాసనస్థం,
ఋషీంశ్చ సర్వా నురగాంశ్చ దివ్యాన్." 11-15

బ్రహ్మ విశ్వకర్మయందున్నాడనుటకు "విశ్వకర్మాహ్యజనిష్ఠ దేవః" అనెడి మాటయు, ఈశుడున్నాడనుటకు "విశ్వకర్మా మనసా యద్విహాయా"- "ధాతా విధాతా" అను వాక్యమును ప్రమాణములు "విహాయాః" అనగా విశేషణ సంహార్తా" ప్రళయకాలమున జగత్సంహారము చేయు రుద్రుడని గదా భావము. ఋషులు విశ్వకర్మ యందున్నారనుటకు "యత్ర సప్తర్షీన్ పర ఏక మాహుః" అన్నవాక్యమే నిదర్శనము. ఈ రీతిగా గీత ఈ సూక్తద్వయము ననుసరించుట గమనింపగలము.

"రుద్రాదిత్యా వసవో యే చ సాధ్యాః
వీక్షంతే త్వాం విస్మితా శ్చైవ సర్వే." 11-22

అని గీతఅనుట ఎంతయు తగియున్నది. వసురుద్రాదిత్యాది దేవగణములు విశ్వకర్మనుండియే పుట్టినారని యజుర్వేద దర్శనమున చదివియే ఉన్నాము. (114 నుండి 118 పుటల వరకు)

"ఏతావా నస్య మహిమా, అతో జ్యాయాంశ్చ పూరుషః,
పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని, త్రిపాదస్యామృతం దివి." 3

తా॥ కనపడు బ్రహ్మాండమంతయు ఆ పురుషుని మహిమయే, ప్రతిభాసమే. అయినను, దీని దృష్టితో చూచుకొన్నప్పుడు దీనికంటెను ఆ పురుషుడు ఎన్నోరెట్లుగొప్పవాడు (జ్యాయాన్). ఈ సమస్త విశ్వకర్మాండములు కూడ అతని యొక్క ఒక అంశము (పాదము) మాత్రమే. తక్కిన మూడు

పాదములు ప్రకాశరూపము. అనగా ప్రపంచరహిత కేవల పురుషతత్త్వము మాత్రమే అని తెలియవలయును. ఈ విషయమును గీత "విష్టభ్యాహ మిదం కృత్స్న మేకాంశేన స్థితో జగత్ (10-42) నే నీ విశ్వమును నాయొక్క అంశ మాత్రముచేతనే వ్యాపించియున్నాను అన్నది. ఈ అంశము విశ్వకర్మ సూక్తములో ఇట్లు చెప్పబడినది.

"పరో దివా పర ఏనా పృథివ్యా
పరో దేవేభి రసురై ర్య దస్తి." ఋ. 10-82-5

తా॥ ఆ విశ్వకర్మ (తత్త్వము) దివము (ఊర్ధ్వలోకములు) కంటెను, భూమికంటెను (అధోలోకము కంటెను), దేవాసురులకంటెను పరమై ఒప్పుచున్నాడు. అనగా బ్రహ్మాండములన్నియు ఒక అంశముకాగా, ఆతడేమో వాటి కంటెను అధికుడేగాక, అతీతుడును, అవియునుకూడ అయి ప్రకాశించుచున్నాడనునది రహస్యము. అనగా పరమేశ్వర తత్త్వమును సాధకులు బ్రహ్మాండముల యందేగాక, బ్రహ్మాండమున కంటె ఇతరత్రకూడ వ్యాపించి ఉన్నదానినిగా ఎఱింగి సాక్షాత్కరించుకొని ధన్యులు కావలయునని భావము. "ఏతావా నస్య మహిమా, అతో జ్యాయాంశ్చ పూరుషః" అనిచెప్పిన పురుషసూక్తము ఇంచుమించు అదే భావమును మఱల నాల్గవమంత్రముచేతగూడ చెప్పుచున్నది.

"త్రిపా దూర్ధ్వ ఉదైత్పురుషః-పాదోస్యేహా భవాత్పునః,
తతో విష్వఙ్వ్య క్రామత్-సాశనానశనే అభి." 4

ఈ త్రిపాత్పురుషుడు అజ్ఞాన 'తమః' కార్యమగు సంసారమును అంటక నిస్సంగుడై ఊర్ధ్వమునందుండెను. అనగా పిండాండపక్షమున ఆధారాదికమలములకంటెను పైనున్న సహస్రారమునందు ఉండెనని భావము. కుండలినీస్వరూపుడగు ఈ త్రిపాత్పురుషుడు కుండలినీరూపమున, ఆధారమునుండి సహస్రారమువఱకు ఎగసెననియు సాధకులిచ్చట భావింపవలయును. కాని అతనియొక్క ఒకపాదము (లేశము) మాత్రము మాయాసంపర్కము చేత సృష్ట్యాదికార్యముల నిమిత్తమై తడవ తడవకు, (పునః) వ్యక్తమగుచుండెను. సృష్టి ప్రళయాదులను జరుపుచు సంసారరూపమున వెలయుచుండెనని భావము. ఆ పరమపురుషుని ఏకాంశమునందు మాత్రమే సృష్ట్యాదిక్రియలు జరుగుచుండెనన్నమాట. మాయోపాధుల యందు పురుషుడు ప్రతిబింబించిన పిదప దేవ, మనుష్య, తిర్యగాది భేదములచేత భిన్నుడై ఆహారము అవసరమయిన జీవులుకొన్నిగాను, అది అవసరములేని కొండలు, నదులు, మొదలగునవి కొన్నిగాను వ్యాపించినాడు. అనగా ప్రాణి-అప్రాణిరూపములతో వెలసినాడని భావము. భగవద్గీతయే మో ఈ పరభావమును "మత్తః పరతరం నాన్య త్కించిదస్తి ధనంజయ" (7. 7) నాకంటె పరమయినది ఏ కొంచెమును లేదు అన్నది. అనగా అన్నింటికిని పరమైనది తానే కాని, తన తరువాత ఇంకేమియును లేదన్నమాటయే కదా. అనగా తాను పరుడుగా ఉండగా, తన తరువాతనే తక్కినవన్నియు

ఏర్పడినవన్న మాట. తనకుపిమ్మటనే ప్రకృతి, అవ్యక్తమహ దహంకార పంచతన్మాత్రలు పుట్టినవి కాన, తానువాటికి కారణమును తండ్రియు అగుచున్నాడు. ఈ గీతావాక్యము నకు మూలము "పరోదివా పరఏనా పృథివ్యాః" అనెడి మంత్రమే.

ఇక్కడ పురుషపదముచే చెప్పబడినవిశ్వకర్మ స్వరూ పతః విశ్వకర్మయై వెలసినాడని భావము. ఈ సందర్భమున మాయాఽవిద్యాది పదములచే పేర్కొనదగిన సంసార కారణము అతనినుండియే వ్యక్తమైనదని, సాధకులు గమ నింపవలయును. తననుండి వ్యక్తమైన మాయ, లేకతమస్సు, విచిత్రసృష్టిని చేసి, తనను ఆవరించినట్లు కన్పట్టినను, అది వస్తుతః తన్ను ఆవరింపజాలదు. కారణజ్ఞానము కలుగగానే అది తొలగిపోయి, ఒక్క పరమపురుషుడే మిగులుచున్నాడు. తరువాత 5వ మంత్రముచేత విరాట్పురుష స్వరూపము వర్ణింపబడుచున్నది.

"తస్మాద్విరా డజాయత, విరాజో అధిపూరుషః,
స జాతో అత్యరిచ్యత, పశ్చాద్భూమి మథో పురః". 5

తా॥ అంతట వ్యాపించిన ఆ ఆదిపురుషునినుండి విరా డ్దేహము (బ్రహ్మాండము) కలిగినది. ఆకాశాదులగు వస్తు వులు ఈతనియందు ప్రకాశించుచున్నవి కాన, ఇతనికి విరాట్టు అనుపేరు సార్థకము. తత్త్వములను ధరించి, విశేషముగా ప్రకాశించువాడుఅని, విరాట్, శబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి. ఆ

విరాడ్దేహము నాధారము చేసికొని ఇంకొక పురుషుడు కలిగి నాడు. అనగా దానిని ఉపాధిగా చేసికొని తోచినాడని భావము. ఆతడే జీవుడు-అక్షరపురుషుడు. అతనికి తాను తాల్చిన దేహములయందు అభిమానము కలిగినది. పరమ పురుషుడే జీవుడను విషయమునే ఋగ్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తము "స ఆశిషా ద్రవిణ మిచ్ఛమానః ప్రథమచ్ఛద వరా ఆవివేశ" అనిచెప్పినది. అట్లుకలిగిన పురుషుడు పిమ్మట లోకము (భూమి)న వ్యాపించి దేవ, మనుష్య, తిర్యగాది పురముల (శరీరముల) యందు ప్రవేశించినాడు. ఈ అంశ మును యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మసూక్తమిట్లు వక్కాణించినది. "విశ్వకర్మాహ్యజనిష్ట దేవ ఆదిద్గంధర్వో అభవ ద్ద్వితీయః|" ఆ విశ్వకర్మ పరమేశ్వరుడు మొట్టమొదట దేవుడైనాడు. అన్నవాక్యమునకు సాయణులు భాష్యము వ్రాయుచూ, దేవ శబ్దమునకు "సత్యలోక నివాసిఅయిన బ్రహ్మదేవుడు ఆ విశ్వకర్మనాభినుండి కలిగెనని" వ్రాసినారు. ఇదే అంశము పురాణవాఙ్మయమున విష్ణునాభికమలమునుండి బ్రహ్మపుట్టె నని ప్రచారమయినది. ఏది ఏమయినను విశ్వకర్మనుండి బ్రహ్మఅనుడు, పురుషసూక్తానుసారము విరాట్పురుషుడనుడు కలిగెనని స్పష్టముగా తేలుచున్నది. ఇందుకుగూడ యజురా రణ్యకసూక్తమే సాక్ష్యము-అది ఇది-

"అద్భ్య స్సంభూతః పృథివ్యై రసాచ్చ
విశ్వకర్మణ స్సమవ ర్తతాధి,
తస్య త్వష్టా విదధ ద్రూప మేతి."

తా॥ తొలుత విశ్వకర్మతత్త్వము కలదు. దానినుండి త్వష్ట రూపొందినాడు. ఆ త్వష్టయే జగన్నిర్మాణము చేసినాడని ఋగ్వేద దిగ్దర్శన ప్రథమ భాగమున సవిస్తరముగా నిరూపింపబడినది. ఈ త్వష్టను ప్రజాపతి, పరమేష్ఠి, విశ్వకర్మ అనికూడ వేదములు పేర్కొన్నవి. మనదర్శనములు ఆవిషయమును పలుతావుల సూచించుచునే ఉన్నవి. అ త్వష్టయే పురాణములయందు బ్రహ్మగా, సృష్టికర్తగా, వర్ణింపబడినాడు. వేదములయందు బ్రహ్మశబ్దము విరళము (తక్కువ). వేదములయందు బ్రహ్మమనగా వేదమనియెడి అర్థమే ఎక్కువగా చెప్పబడినది. దానినిచదివి, దానిఅర్థ సారముల నెఱింగినవారే ఆనాడు బ్రాహ్మణులుగా ఎన్నబడినారుకూడ. పురుషసూక్తము చెప్పిన విరాట్పురుషుడు విశ్వకర్మసూక్తము చెప్పిన ఆదిదేవుడే. ఈ విషయమునకూడ విశ్వకర్మసూక్త భావమునే పురుషసూక్తము వివరించినది - విస్తరించినది అని తెలియవలయును.

సాయణులు "అజస్య నాభా వధ్యేక మర్పితం, యస్మిన్ విశ్వాని భువనాని తస్థుః" (10-82-6) అనెడి విశ్వకర్మ సూక్తమంత్రమును ఆధారముచేసికొనియే విశ్వకర్మ నాభినుండి (బొడ్డు) సత్యలోకవాసియైన చతుర్ముఖుడుపుట్టినాడని వ్రాసియుండును. వాటికెట్టి సంబంధము వేదవాణిలోనే అగపడుచున్నది. పురాణముల ప్రభావముచేత సాయ

ణులు త్వష్ట విశ్వకర్మలకుబదులు బ్రహ్మ విష్ణులను స్వీక రించుచుండును. గాఢముగా పరిశీలించి సత్యమాలోకించి నచో వేదములలోని విశ్వకర్మత్వష్టలు తరువాతి బ్రాహ్మణ, ఆరణ్యక, పురాణాది వాఙ్మయమున విష్ణు, బ్రహ్మలుగా రూపొందినారని స్పష్టముకాగలదు. ఆ విశ్వకర్మత్వష్టల మహిమలు విష్ణుబ్రహ్మలకు తరువాతి వాఙ్మయమున ఆరోపింపబడినవి. వేదము విశ్వకర్మావతారములను వర్ణింపగా, పురాణాదులు విష్ణునిఅవతారములను వర్ణించినవి. ఇక బ్రహ్మదేవుడు దేవాలయార్హతకుగూడ నోచుకొనక పూజలకు అనర్హుడుగా శపింపబడినాడు. ఇట్టివన్నియు సునిశిత పరిశోధనలచేత తేటతెల్లమగు విషయములు. "పశ్చా ద్భూమి మథో పురః" అన్నవాక్యమునకు ఆపరమేశ్వరుడు, భూమిం= లోకములలోను,పురః=సర్వజీవశరీరములలోను ప్రవేశించెనని అర్థముచెప్పికొన్నాము. దీనికి పిండాండపరముగాను, కుండలినీ యోగపరముగానుకూడ అర్థమును భావింపవచ్చును. భూమిఅనునది ఆధారచక్రమునకు సంకేతము. అధారకమలము భూమిభూత ప్రధానము. ఆ ఆధావమునందే కుండలినీ శక్తి నెలకొనియుండును. ఆ శక్తి పరమాత్మాంశమే. పరమాత్మరూపమేకాని భిన్నముకాదుఅని మన గ్రంథములును, అనుభవమును వక్కాణించుచున్నవి. భూమియందు ప్రవేశించెననగా ఆధారకమలమున కుండలినీరూపమున పరాశక్తి - పరబ్రహ్మము, ప్రకృతవిరాట్పురుషుడు ప్రవేశించెననిచెప్పి

కొన్నచో కుండలినీ యోగరూపార్థము బలపడును. పర దేవత కుండలినీ స్వరూపమేఅని మన లలితాసహస్రనామాది గ్రంథములు పలుకుచున్నవి.

ఇక ప్రకృతమునకు వత్తము. పిమ్మట పురుషసూక్త మంత్రములలో దేవతలుచేసిన ప్రథమయజ్ఞము ప్రస్తావింప బడినది.

"య త్పురుషేణ హవిషా, దేవా యజ్ఞ మతన్వత." 6

ఆ యజ్ఞమునుండియే ఋక్కులు, సామములు, ఛంద స్సులు, యజుస్సు పుట్టినవని వర్ణన కొనసాగినది. అనగా వేద జనకుడు (విశ్వకర్మయని, పురుషుడని) దీని కంతటికి సారాం శము. ఈ అంశమును బృహదారణ్యకాదులు గూడ రూఢి పఱచినవి. ఇక విశ్వకర్మ సూక్తమేమో, వేదవాఙ్ప్రపంచ మున కంతటికిని, విశ్వకర్మయే అధిపతి-అని ఒక్కమాటలో చెప్పినది. అ మాటఇది.

"వాచస్పతిం విశ్వకర్మాణ మూతయే
మనో జువం వాజే అద్యాహువేమ,
స నో విశ్వాని హవనాని జోషతే
విశ్వశంభూ రవసే సాధుకర్మా". ఋ-10-81-7

దీనికిసాయణులు "వాచస్పతిం = మంత్రాత్మకస్య వచసః స్వామినం, విశ్వకర్మాణం=విశ్వకర్తారం" అనివ్రాసి సమస్తమంత్రరాశితోకూడిన వేదమునకు విశ్వకర్మను అధి పతిగాను, కర్తగాను పేర్కొన్నారు.

పూర్వమువచించిన విశ్వోత్పత్తి సూక్త భావములను [illegible]ని అనువదించిన భగవద్గీతకూడ వేదము భగవ [illegible]మే అనుచున్నది.

"సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో
మత్తః స్మృతిర్ జ్ఞాన మపోహనంచ,
వేదైశ్చ సర్వై రహ మేవ వేద్యో,
వేదాంతకృ ద్వేదవి దేవ చాహమ్." 15-15

ఈ శ్లోకము నందలి అందఱిహృదయముల యందును "నేను ఉన్నాను" అనెడిమాట - "ఏష దేవో విశ్వకర్మా మహాత్మా సదా జనానాం హృదయే సన్నివిష్టః." అనెడి [illegible]పనిషన్మంత్రమునుండి గ్రహింపబడినదే. నాల్గవ [illegible]మున వేదాంతమును చెప్పినదికూడ తానే అనియు, [illegible] సంపూర్ణార్థము తనకే తెలియు.(వేదవిదేవ) [illegible]న్నాడుగదా! అసలు వేదము (జ్ఞానము) అనాది, [illegible]యినను, దానికి ఆద్యంతములున్నట్లు వ్యవ[illegible]. "అనంతా వై వేదాః" అని ప్రమాణము. అట్టి [illegible]ద్యంతములు లేకపోవుటఅనునది పరమార్థ భావము.

[illegible] వేదాంతమనగా వేదముయొక్క ఆదినుండి [illegible]ని భావము. వేదమనగా సాక్షాత్తు విశ్వమే! [illegible] [illegible]ములయందు వర్ణింపబడిన సృష్టివిధానమునే [illegible]కాంతముకాన, విశ్వము వేదమునకు ఉదాహ[illegible]మే. వేదము లక్షణముకాగా, విశ్వము లక్ష్యము ఉదా

హారణము) అగుచున్నదన్న మాట. ఇట్టివేదాంతమును చేసినవాడును, ఎఱింగినవాడును, పరమేశ్వరుడుగాక ఇంకెవరు ? కనుకనే ఋగ్వేదదిగ్దర్శనము రెండవభాగమునకు "సర్వం ఖ ల్విదం బ్రహ్మ" అనిపేరుపెట్టి పంచభూత, నదీ, పర్వతాదులను వర్ణించుట అయినది. వేదములు విశ్వ కుటుంబకథయేఅని గ్రంథకర్తభావముకూడ.

మంత్రములోని "వాచస్పతిం విశ్వకర్మాణం" అన్న పదము భగవద్గీతలో ఈ విధముగా వివరింపబడినది. కాగా విష్ణు విశ్వకర్మలు భగవద్రూపులే. ఏకైక వ్యక్తులే. అట్టి దేవుని దయవల్లనే భగవంతునియొక్క స్మృతి, జ్ఞానము కలుగుచున్నవి. ఆయన దయలేనప్పుడు, ఆ రెంటి నాశనము కలుగుచున్నదట. ఇట్టి విశేషములన్నియు తపశ్శక్తిచే లభ్యములుకాని, సామాన్యములు కావు. ఈ అంశము వాఙ్మయమున "యస్య నిఃశ్వసితం వేదః, యో వేదోభ్యో ఽఖిలం జగత్" ఏ పరమేశ్వరునియొక్క నిఃశ్వాసమే వేదమో, ఆ వేదానుసారమే సమస్త జగము నాతడు రూపొందించెను-అని ప్రశంసింపబడినది. అట్టి విశ్వకర్మ మన అర్పణలను (హవనాని) స్వీకరించి మనలను రక్షించుగాక అనియు, ఆయన విశ్వశంభుడనియుగూడ మంత్రములో కీర్తింపబడినది.

నాసదీయ సూక్తముకాని, విశ్వకర్మసూక్తముకాని, బ్రాహ్మణాది వర్ణములను ప్రస్తావించలేదు. అట్లే మోక్ష

సూక్తముగూడ వర్ణప్రశంస జోలికి పోలేదు. ఏదో ఒక మంత్రమున "చత్త్వారి వాక్పరిమితా పదాని .... తాని విదుః బ్రాహ్మణా యేమనీషణః" (1-164-45) అని అన్నను, అది వేదార్థము నెఱింగిన వేదవేత్తలనెడి అర్థమునందే వాడబడినది. కాని, వర్ణవాచకముగా ప్రయోగింపబడలేదు. కాని పురుష సూక్తమున నట్లుగాక, పని కట్టుకొని వర్ణ ప్రశంస చేయదలచినదా ఏమి? అనునట్లు ఈ మంత్రము లగపడుచున్నవి.

"యత్పురుషం వ్యదధుః, కతిథా వ్యకల్పయన్,
ముఖం కి మస్య కౌ బాహూ, కావూరూ పాదా వుచ్యేతే."
(11)

తా॥ ఆ విరాట్ పురుషుని ఎట్లు విభజించినారు? ఎట్లు కల్పించినారు? అతనికి ముఖమేది? చేతులేవి? తొడలేవి? పాదము లేవి? అని ప్రశ్నించుకొని ఇట్లు సమాధానము చెప్పబడినది.

"బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖ మాసీత్
బాహూ రాజన్యః కృతః
ఊరూ త దస్య యద్వైశ్యః
పద్భ్యాం శూద్రో అజాయత." 12

తా॥ ఆ విరాట్పురుషునికి బ్రాహ్మణుడు ముఖమైనాడు. చేతులు రాజన్యుడు. వైశ్యుడేమో తొడలు. పాదములేమో శూద్రుడు. పాదములనుటకు "పద్భ్యాం" అని ఉపనిషత్తు

అన్నరీతిని ఇప్పుడే గమనించగలము. ఇది కల్పితమనియు, నడిమికాలమున దీని నెవ్వరో ప్రక్షిప్తము చేసినారనియు, కొందఱు (దయానందాదులు) వేదవేత్తల భావము.ఇప్పట్టున ముండకోపనిషత్తులోని దిగువ మంత్రము ఆరయదగినది-

"అగ్ని ర్మూర్ధా చక్షుషీ చంద్ర సూర్యౌ
దిశః శ్రోత్రే వాగ్వివృతా శ్చ వేదాః,
వాయుః ప్రాణో హృదయం విశ్వ మస్య
పద్భ్యాం పృథివీ హ్యేష సర్వభూతాంతరాత్మా."
2-2-4

ఆ విశ్వమయునకు అగ్నిశబ్దముచే చెప్పదగినదియు తేజః ప్రధానమును అగు ద్యులోకమే శిరస్సు. ఇక్కడ ద్యుశబ్దముచేత ఊర్ధ్వలోకములన్నియు గ్రహింపదగినవే. రాత్రిందివములను చేసెడు చంద్ర సూర్యులే కన్నులు- దిక్కులే చెవులు, వేదములే ఆయన వాక్కులు. గాలియే ఆతని ప్రాణము. ఈ విశాలమయిన విశ్వమే ఆ భగవంతుని హృదయము, భూమియే ఆతని పాదములు. ఇక్కడ "పద్భ్యాం" అనుమాట పాదములు అనునర్థమున వాడ బడినది. ఈ పంచమీ భక్తిని ప్రథమలోనికి మార్చుకొని అర్థము చెప్పికొనవలెను. "పద్భ్యాం శూద్రో అజాయత" అన్నప్పుడు కూడ పంచమికి ప్రథమార్థమే. ఇట్టి దేవదేవుడు సర్వభూతములకు అంతరాత్మ. అందఱి హృదయములందుం డెడువాడు ఈతడే. ఈ మంత్రమున "సర్వస్య గాత్రస్య

శిరః ప్రధానమ్" కనుక శిరస్సు పేర్కొనబడినది. ఆవల జ్ఞానేంద్రియములకు చిహ్నములైన కన్నులు, చెవులు చెప్పబడినవి. నామరూపాత్మక సృష్టిని ప్రాణులు ఈ రెంటిచేతనే గ్రహింతురు కదా! రూపములను కన్నులచేత చూచుచున్నాము. నామములను చెవులచేత వినుచున్నాము. కనుక కన్నులను, చెవులను చెప్పుటచేత నామరూపమైన సృష్టి నంతటిని చెప్పినట్లయినది. దీనికి తగినట్లే పురుషసూక్తము-

"సర్వాణి రూపాణి విచిత్య ధీరః,
నామాని కృత్వాభివదన్ యదాస్తే."

భగవంతుడు రూపసృష్టిచేసి పిమ్మట వాటికి నామములుంచినాడనుచున్నదిగదా! ఇక కర్మేంద్రియములలో ముఖ్యమైనది వాక్కు. భగవంతుని వాక్కులే వేదములట. ఇక ఆయన ప్రాణమేమో! బ్రహ్మాండమున తిరుగాడు గాలియే హృదయమన్నచో సమస్తమైన విశ్వమే. భగవంతుని హృదయము నెఱుంగవలెనన్నచో, విశ్వతత్త్వము నెఱుంగవలయునని ఇందలి పరమ రహస్యము. ఇట్టి దేవుడు సర్వభూతములకు అంతరాత్మయట. భూతాంతరాత్మయైన ఈతడెవ్వరబ్బా! ఎవరోకాదు. సాక్షాత్తు విశ్వకర్మయే అని శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు చెప్పుచున్నది కదా!

"ఏష దేవో విశ్వకర్మా మహాత్మా
సదా జనానాం హృదయే సన్నివిష్టః,
హృదా మనీషా మనసాభిక్లప్తో
య ఏత ద్విదు రమృతాస్తే భవంతి." 4-17.

ఈ మంత్రమునుబట్టి విశ్వకర్మకు పరమాత్మ అనియే కాక, మహాత్మ అనికూడ పేరున్నదని గ్రహింపవలెను. ఇట్లు సర్వభూతాంతరాత్ముడు విశ్వకర్మయేఅనిచెప్పి ఆతని నెఱింగిన ప్రాణులు అమృతులగుదురని శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు అన్నది. పురుష సూక్తముకూడ, "త మేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి" అన్నది కదా! పురుష సూక్తములోని "బ్రాహ్మణోస్య" అనువాక్యములను ఆధారము చేసికొనియే భగవద్గీతలోని "చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణ కర్మ విభాగశః" అన్న శ్లోకము బయలుదేరినది. ఇందు గుణకర్మ విభాగమనునది వర్ణములకు లక్షణ వాక్యమువంటిది. అందు గుణ విభాగమిట్లుండును.

సత్వము, రజస్సు, తమస్సు అనునవే త్రిగుణములు. సత్వము ప్రధానముగా ఉండి, రజోగుణము అప్రధానముగా కలవాడు బ్రాహ్మణుడు. రజస్సు ప్రధానమై, సత్వగుణము అప్రధానముగా కలవాడు క్షత్రియుడు. రజస్సు ప్రధానమై తమోగుణము అప్రధానముగా కలవాడు వైశ్యుడు. తమోగుణము ప్రధానమై రజస్సు అప్రధానముగా కలవాడు శూద్రుడు. ఇది సామాన్యమైన లక్షణము. వీటిలోకూడ అనేక తారతమ్యములు సాంకర్యములు ఉదాహరణముల యందు ఉండవచ్చును. ఇట్టి లక్షణము కలవారిలో బ్రాహ్మణునికి శమదమాదులు కర్మలని- ఇత్యాదిగా గీత

విధించినది. ఆ విస్తరమును, భగవద్గీతాది గ్రంథముల యందు చదువగలరు.

ఈ సందర్భమున విశ్వకర్మ సూక్తము సత్వగుణ ప్రధానులైన దేవతల సృష్టిని, రజోగుణ ప్రధానులైన మానవుల సృష్టిని తమోగుణ ప్రధానులైన ప్రాణి, అప్రాణులసృష్టిని వరుసగా 1. పరమములు 2. మధ్యమములు 3. అవమములు అని పేర్కొనుట మనము దిగువ మంత్ర ములో గమనింపగలము.

"యా తే ధామాని పరమాణి యావమా,
యా మధ్యమా విశ్వకర్మ న్నుతేమా." 10-81-5

అంతేకాదు. ఇట్టి ప్రాణులందఱిలోను "ఓ విశ్వకర్మా, అంతర్యామిగా ప్రవేశించిన నీవు మాచే సత్కర్మలను చేయించు"మనికూడ తరువాతి రెండుపాదము లనుచున్నవి.

"శిక్షా సఖిభ్యో హవిషి స్వధావః
స్వయం యజస్వ తన్వం వృధానః."

మమ్ములను నీ చెలికాండ్రనుగా నెంచి, మాలో నీవే ప్రవేశించి (ప్రేరణనిచ్చి) మా ఆహుతులచేత, (సత్కార్య ములచేత) వృద్ధిపొందుచు యజింపుము- అన్నది.. ఈ మంత్రమునందలి భావము తక్కిన పురుష సూక్త పాదము లలో మఱొక ప్రకారముగా ఆవిష్కరింపబడుటను గమనింతము.

ముండకోపనిషత్తు చేసిన మనోహర సత్యసమ్మత వర్ణనమును పురుష సూక్తము దిగువ మంత్రములలో సూర్యచంద్రాదులు ఆ పరమ పురుషునినుండి కలిగినారు అన్నట్లు చెప్పినది-

"చంద్రమా మనసో జాతః, చక్షోః సూర్యో అజాయత,
ముఖా దింద్రశ్చాగ్నిశ్చ, ప్రాణాద్వాయు రజాయత." 13
నాభ్యా ఆసీ దంతరిక్షం, శీర్ష్ణో ద్యౌ స్సమవర్తత,
పద్భ్యాం భూమి, ర్దిశః శ్రోత్రాత్, తథా లోకా
నకల్పయత్. 14

ఈ వర్ణనము సంతతిని విశ్వకర్మసూక్తము ఆ దేవుడే ద్యావా పృథువులను సృష్టించెను, వ్యాపించెను, విస్తరించెను- అనెడి వాక్యములతో తెల్పినది.ఆ వాక్యములు ఇవి-

"సం బాహుభ్యాం ధమతి సంపతత్రైర్ద్యావా భూమీ
జనయన్ దేవ ఏకః" 10-81-3
ద్యావా పృథివీ నిష్టతక్షుః. ఋ. 10-81-4
"స్వయం యజస్వ పృథివీ ముత ద్యామ్." 10-81-6
"ద్యావా దృథివీ అప్రథేతామ్." 10-82-1

"ఆ విశ్వకర్మ బాహువులచేత దివమును, పాదముల చేత భూమిని సృష్టించెను.(ద్యావాభూములను సృష్టించెను.) ఆ భూదివములను యజింపుము. (ఆరాధింపుము) ద్యావా పృథువులను విస్తరింపచేసినాడు. విశ్వకర్మ సూక్తము చెప్పిన

ఈ ద్యావాపృథువులలో సమస్త బ్రహ్మాండకోటులు, అందలి చరాచరములు అన్నియు నిండియే యున్నవి. వాటిని పురుష సూక్తము కొన్నింటిని నామములతో నిర్దేశించి వర్ణించినది. ఈ విధముగా విశ్వకర్మ సూక్తమంత్రములు పురుష సూక్తమున విస్తరించి చెప్పబడినట్లు కాంచగలము.

యజురారణ్యక పురుష సూక్తమున "తథాలోకా నకల్పయత్" అన్న పిమ్మట దిగువ మంత్రములు కలవు.

"వేదాహ మేతమ్ పురుషం మహాంతం
ఆదిత్య వర్ణమ్ తమస స్తు పారే,
సర్వాణి రూపాణి విచిత్య ధీరః
నామాని కృత్వాభివదన్ యదా స్తే."....
"ధాతా పురస్తా ద్య ముదాజహార
శక్రః ప్రవిద్వాన్ ప్రదిశ శ్చతస్రః,
త మేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి
నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే"....

ఇందు "సర్వాణిరూపాణి విచిత్య ధీరః" అను దాని భావము- ఆ సృష్టికర్త సమస్త రూపములను నిర్మించి, వాటికి పేర్లుకూడ పెట్టినాడని. అనగా రూపసృష్టికి పిమ్మట నామకరణము జరిగినదన్నమాట. ఈ విషయము విశ్వకర్మ సూక్తమున నామరూపపదములతో కాక "ద్యావా భూమీ జనయన్ దేవ ఏకః" అనే పదములతో సూచించబడినది. ఇందలి భూమి శబ్దముచేత రూపసృష్టియు, ద్యు శబ్దముచేత

నామ సృష్టియు జరిగినదని గ్రహింపవలయును. మనకు భూమియు, అందలి రూపములే అగపడునుగాని దివముగాని అందలి శక్తులుకాని అగపడవు. అగపడనట్టి ఆ స్వర్గాదుల సృష్టిని పురుష సూక్తము నామపదముచే పేర్కొన్నది అని మనము తెలియవలయును. స్వర్గాది లోకములు ఎవరికిగాని కంటి కగపడవు. వాటిని నామమాత్రముచేతనే తెలిసికొను చున్నాము. విశ్వకర్మ సూక్తము వాటిని 'ద్యు' శబ్దముచే పేర్కొన్నది. ఇట్టి రహస్యములు, గంభీరార్థములు వేద వాక్యములకు కలవు.

ఇక పిమ్మట మఱికొన్ని రహస్యములను పరికింతము. ఋగ్వేదీయ పురుషసూక్తమునందు 16వ మంత్రము ఇది-

"యజ్ఞేన యజ్ఞ మయజంత దేవాః,
తాని ధర్మాణి ప్రథమా న్యాసన్,
తే హ నాకం మహిమానః సచంతే,
యత్ర పూర్వే సాధ్యా స్సంతి దేవాః." 10-90-16

టీక : దేవాః = ప్రాణాదిదేవతలు, యజ్ఞేన = ఇంత వఱకుచెప్పిన మనస్సంకల్పరూప యజ్ఞముచేత, యజ్ఞం=ఇంత వఱకు చెప్పబడిన యజ్ఞస్వరూప భగవంతుని, అయజంత= అర్చించిరి, పూజించిరి. తాని ధర్మాణి=అట్లు పూజించుట వలన ఆ పూజాధర్మములు (జగద్రూప వికారములను ధరించునట్టివి.) ప్రథమాని=ముఖ్యములు, ఆసన్=అయినవి. ఈ రెండుపాదములచేత సృష్టిని ప్రతిపాదించెడి సూక్తార్థము

సంగ్రహింపబడినది. తక్కిన రెండుపాదములచేత ఉపాసనయు, దానిఫలమును చెప్పబడుచున్నవి. యత్ర=ఇట్టి విరాట్పురుషుని పొందదగిన నాకమునందు పూర్వే సాధ్యాః=ప్రాచీనులయిన విరాట్ తత్త్వోపాసకులైన, దేవాః=దేవతలు సంతి=ఉన్నారో, అట్టి దుఃఖరహిత ప్రదేశమును (దుఃఖరహిత స్థితిని.) మహిమానః తే=మహనీయులైన ఆ విరాడుపాసకులు. సచంతే=పొందుచున్నారు.

ఈ మంత్రమున దేవతలనగా సత్వగుణముకల విశ్వోపాసకులని గ్రహింపవలసి యున్నది. నాకమనగా వారు పొందెడి దుఃఖదూర పరమానందస్థితి అని ఎన్నవలయును. అట్టి సత్వగుణులు విశ్వసృష్టికర్త - విశ్వాకారుడు అయిన, విరాట్పురుషుని భక్తి, జ్ఞాన కర్మయోగాది మార్గములచే ఉపాసించి దుఃఖరహిత అమృతత్త్వమును పొందుచున్నారని గ్రహింపవలయును. ఇందు విరాట్పురుషుని, అతనిని పొందు సాధనను యజ్ఞశబ్దముచేతనే ప్రస్తావించుట గమనింపదగినది. అనగా పొందువాడు, పొందదగినది, పొందుటకయిన సాధనము, మూడును బ్రహ్మములేఅని తేలుచున్నది. ఈ అంశమును గీత -

"బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిః, బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతం,
బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం, బ్రహ్మకర్మ సమాధినా." (4-24)

అర్పణకర్మము, అర్పించువస్తువు, అగ్ని, అర్పించువారు-అంతయు బ్రహ్మమే. ఇట్టి కర్మచేత పొందదగినదియు

బ్రహ్మమేఅని "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" అనెడి వేదాంత సూక్తి ఇచ్చట నిర్వచించబడినది. ఇట్టి పురుషసూక్త మంత్రమునకు మూలమయిన యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తమునందలి"సముద్రాయవయునాయ-"అనెడి మంత్రము (చూడు 91వ పుట) ఇట్లున్నది. దానిభావము. ప్రవహించెడి నదములకు ప్రభుదును,నదులకు తండ్రియు, చిత్స్వరూపుడును, సముద్రాకారుడును, అగు విశ్వకర్మ పరమేశ్వరునికి నమస్కారము. అట్టి విశ్వకర్మను, ఓ మానవులారా! విశ్వాహాః = ఎల్లవేళల యందును, హవిః = హవిస్సుల నిచ్చి, జుహుత=హోమముచేయుడు. ఇక్కడ హవిస్సు అనగా, నేయి మొదలయిన, హోమద్రవ్యము మాత్రమే కాదు. భగవంతు నుద్దేశించి సమర్పించు సర్వమును హవిస్సే. 108 సార్లు జపముచేసి, దానిని భగవంతుని కర్పించినను, అది కూడహవిస్సే. మనోవాక్కాయములతో భగవంతునుద్దేశించి చేసెడి సర్వకార్యములును, యజ్ఞములే. వాటియందలి అర్పణలన్నియు హవిస్సులే. హవిశ్శబ్దమునకు ఇంత విశాలార్థమును వేదమాత ఉద్దేశించినది. యజ్ఞమనగా వేదోక్తమయిన కర్మమాత్రమేగాక, సమస్త లౌకిక పారమార్థిక కర్మలుకూడ యజ్ఞములే కాగలవు. ఈ అంశమును గీతలో భగవానుడిట్లు ప్రవచించినాడు.

"ద్రవ్య యజ్ఞా స్తపో యజ్ఞా, యోగయజ్ఞా స్తథా పరే,
స్వాధ్యాయ జ్ఞానయజ్ఞా శ్చ, యతయ స్సంశిత వ్రతాః".4.28

కొందఱు ధనముతో యజ్ఞములొనర్తురు. కొందఱేమో మానసిక, వాచిక, కాయికములైన తపస్సులే-కర్మలే యజ్ఞముగానెంచి చేయుదురు. ఇంకకొందఱు-అష్టాంగ, కుండలినీ యోగాదులనే యజ్ఞములనియెంచి ఆచరింతురు. కొందఱు వేదశాస్త్రాదుల పఠనమును, మఱికొందఱు జ్ఞానమును యజ్ఞముగా భావింతురు.

"ఏవం బహువిధా యజ్ఞా వితతా బ్రహ్మణో ముఖే,
కర్మజాన్ విద్ధి తాన్ సర్వా, నేవం జ్ఞాత్వా
విమోక్ష్యసే." - 4 32

ఇట్టివన్నియు కర్మప్రధానయజములేఅనిగ్రహింపుము. అట్టిజ్ఞానమే నీకుముక్తిహేతువు. కాని వీటన్నింటి కంటెను మేలయినది జ్ఞానయజ్ఞమనిగీత-

"శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయా ద్యజ్ఞాత్, జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప
సర్వం కర్మాఖిలం పార్థజ్ఞానే పరిసమాప్యతే." 4.33

ద్రవ్యమయ యజ్ఞమునకంటెను, జ్ఞానమయ యజము శుభప్రదమును, శ్రేష్ఠమును. ఈ కర్మలన్నియును జ్ఞానమునందే పరిసమాప్తిని పొందుచున్నవి. జ్ఞానోదయమయినంతనే కామ్యాదికర్మలు శమించునని సారాంశము.

ఈ విధముగా "నదీనాం సర్వాసాం పిత్రే జుహుతా విశ్వకర్మణే విశ్వాహా మర్యగీం హవిః" అనెడివాక్యమునందు ఇంతటి గంభీరార్థమును వేదపురుషుడు ఇమిడ్చిపెట్టినాడు. దానిని పురుషసూక్తమును, భగవద్గీతయు వివరించి,

విస్తరముగా చెప్పినవి. ఇట్టి రహస్యముల కెన్నింటికీ విశ్వ కర్మ సూక్తము మూలమని జిజ్ఞాసచేత తెలిసికొనగలము. విశ్వ+అహః = విశ్వాహః = ఎల్లవేళలయందును జగత్కారణుడైన విశ్వకర్మకు విశ్వ (నానా) రూపములతో ఉన్న హవిస్సుల నర్పింపుడు, అన్నందువలన భగవత్సేవకు, భగవదారాధనకు, ఉదయము, సాయంకాలము, రాత్రి, పగలు, శుచి, అశుచి- ఇత్యాదిభేదము లేవియు లేవని తెలియవలయును. జాగ్రత్ స్వప్న, సుషుప్త్యాది సర్వావస్థలయందును ఇట్టి యజ్ఞములద్వారా భగవదారాధనముచేసి ముక్తులు కావచ్చునని తేలుచున్నది. విశ్వకర్మ సూక్తములో "సముద్రాయ వయునాయ" అనునది చివరి మంత్రము కాగా, పురుషసూక్తమునందు "యజ్ఞేన యజ్ఞ మయజంత దేవాః" అనునదికూడ చివరి మంత్రమే అగుచున్నది. ఈ రెంటియందును యజ్ఞ ప్రశంస చేయబడి యుండుట వాటి సాదృశ్యమునకు గొప్ప నిదర్శనము.

ఋగ్వేదీయ పురుష సూక్తమున 16 మంత్రములు, 64 పాదములుండగా, యజురారణ్యక పురుషసూక్తమున 77+22 = 99 పాదములున్నవి. ఇప్పుడు యజురారణ్యక పురుష సూక్తమునందు తక్కిన మంత్రములను విశ్వకర్మ సూక్త మంత్రములలో పోల్చిచూతము. ఋగ్వేదీయ పురుష సూక్తమున 64 పాదముల వఱకును, యజురారణ్యక సూక్త

మున 72 పాదములవరకును సాధారణమయిన పురుషశబ్దమే వాడబడినది. అనగా సూక్తమున ఉద్దేశింపబడిన జగత్కారణ పరమాత్మను పురుషుడని మాత్రమే మంత్రములు పేర్కొన్నవి. 73వ పాదమునుండి ఆ పురుషుడు విశ్వకర్మ అనియు, త్వష్ట ఆయన ప్రతిరూపమే, లేక తనయుడే అనియు చెప్పబడుచున్నది.

"అద్భ్యః సంభూతః పృథివ్యై రసాచ్చ, విశ్వకర్మణ
స్సమవర్తతాధి, తస్య త్వష్టా విదధ ద్రూప మేతి".

ఈ విరాట్ స్వరూపుడు విశ్వకర్మయనెడి నిమిత్త కారణమునుండి నీరు, భూసారము (పంచభూతములు) ఉపాదాన కారణముగ కలిగినాడు. ఆతని యొక్క ప్రతిరూపమే త్వష్ట్రదేవుడు (బ్రహ్మ). అనగా ప్రకృతి పురుషుల కలయిక వలన విరాట్పురుషుడు ఉదయింపగా ప్రపంచ మేర్పడినదని రహస్యార్థము. ఇప్పుడు దానిని సృష్టించిన దెవరన, త్వష్ట అని మంత్రము చెప్పినది. ఈ విషయమును యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మసూక్తములో కాంచుచున్నాము–

"విశ్వకర్మా హ్యజనిష్ఠ దేవ ఆది
ద్గంధర్వో అభవ ద్ద్వితీయః,
తృతీయః పితా జనితౌషధీనాం
అపాంగ గర్భం వ్యదధాత్ పురుత్రా." -8

తా॥ జగత్కారణ విశ్వకర్మ మొదట త్వష్ట్రదేవుడైనాడు. ఈ త్వష్టను సాయణులు "సత్యలోకవాసీచతుర్ముఖః"

అన్నారని చెప్పికొనియే యున్నాము. త్వష్టకును, బ్రహ్మకును అభేదమును వైదిక వాఙ్మయము చెప్పుచునే యున్నది. విశ్వకర్మ సూక్తమీ విషయమును దేవశబ్దముతో మాత్రమే సూచింపగా, పురుష సూక్తమా దేవుడు, త్వష్టయని స్పష్టము చేసినది. ఇక విశ్వకర్మసూక్తము త్వష్టతో తృప్తిపడక లోక ప్రవర్తకులైన సూర్యచంద్రుల సృష్టినికూడ పై మంత్రమున పేర్కొన్నది. విశ్వకర్మ మొదట బ్రహ్మదేవుడు (త్వష్ట) అయి, ఆవల సూర్యచంద్రులయినా డన్నది. "గంధర్వో అభవ ద్ద్వితీయః" గంధర్వుడనగా సూర్యుడని యజుర్వేద ప్రమాణము గలదు. గోవులనగా కిరణములు. వాటిని తాల్చువాడు గంధర్వుడు సూర్యుడనిభావము. గామ్=వేదలక్షణం "ధరతీతి గంధర్వః" వేదస్వరూపుడుకాన సూర్యునికి గంధర్వుడను పేరు తగును. ఆతడు త్రయీమయుడుకదా! ఇక చంద్రసృష్టి-"తృతీయః పితా జనితౌషధీనామ్" మూడవవాడుగా ఓషధులకు తండ్రియగు చంద్రుడైనాడు. ఈ విషయములను పురుష సూక్తము "చంద్రమా మనసో జాతః, చక్షో స్సూర్యో అజాయత" విశ్వకర్మ మనస్సునుండి చంద్రుడు, కంటినుండి సూర్యుడు కలిగెనని చెప్పినది. ఈ రెంటను వర్ణనలో భేదమేకాని, వస్తుస్థితిలో భేదము లేదు. సూర్యచంద్రు లిరువురును భగవద్రూపులే అనునదే సారాంశము. తరువాతి మంత్రమున ఇట్టి పురుషుని నే నెఱుంగుదునని ఒక సిద్ధుడు పలుకుచున్నాడు.

"వేదాహ మేతం పురుషం మహాంతం,
ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్,
త మేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి
నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ."

తా॥ అట్టి జగత్కారణుడైన విశ్వకర్మనామక పరమ పురుషుని నేనెఱుంగుదును. ఆతడెట్టివాడను కొనుచున్నారో వినుడు. ఆతడు ఆదిత్యుని (సూర్యుని)వంటి కాంతికలవాడు. అనగా చిత్తు- జ్ఞానమే- తెలివియే (Conscousness) స్వరూపముగా కలిగినవాడు. సూర్యుని తేజము భూత సంబంధమైనది. పరమాత్ముని తేజము అతి భౌతికమయిన జ్ఞానరూపము. అది దేనినిగాని కాల్పదు. ప్రకాశింపచేయును మాత్రమే. అది అద్దమువలె సర్వవస్తువులను, భావములను తనలో ప్రతిబింబింపచేసికొనును. అందుకే దానిని "సత్యం జ్ఞాన మనంతం." అన్నది తైత్తిరీయోపనిషత్తు. అంతేకాదు, అది తమసః పరస్తాత్=చీకటి కవ్వల వెలుంగునది. చీకటి కవ్వల ఏమిటి ? చీకట్లను తినివేసి, తానే వెలుగునది. ఇక్కడ ఈ పరమ రహస్యములను భావింపవలయును. ఈ తమస్సు ఏదో ఎక్కడదో కాదు. నాసదీయ సూక్తము చెప్పిన "తమ ఆసీత్తమసా గూఢ మగ్రే" అన్నమాట లోనిదే. ఇది మొదట లేదు. సదసదతీత ఆదిమ వస్తువునుండి సృష్టికోసమై బయలుదేరినట్టిది. ఇంకొక భావము. తమస్సనగా తమోగుణము. అనగా అవిద్య. అది తమోగుణకార్యమే. బ్రహ్మాండ

మంతయును లోకమంతయును అవిద్యా విజృంభణమే. అట్టి దాని కవ్వల నుండునదీ, దాని సంపర్కము లేనిదీ కదా తత్త్వము. అవిద్యను, దానికార్యములను అంటక, సచ్చిదానంద ఘనమై ప్రకాశించునదే ఆ తత్త్వము, ఆ పురుషుడు ఆ విశ్వకర్మ అన్నమాట !

అయినను, అట్టి పురుషుని ఎఱుగకున్న నేమి అందు రేమో- "త మేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి" = ఆతని నెఱింగిన వాడే మృత్యువునుదాటి అమృతుడు కాగలడు. గమ్యమును చేరుట కింతకంటెను వేఱుమార్గమేమియును లేదు- అనికూడ మంత్రపుటుత్తరార్థము విశదముచేసి పరమే శ్వరతత్త్వదర్శన మెందుకవసరమో చెప్పినది. విశ్వకర్మ సూక్తము "న తం విదాథ య ఇమా జజాన" జగములను సృష్టించిన మీ తండ్రిని మీ రెఱుంగరని అనగా, ఈ పురుష సూక్తము ఆతని నెఱుంగుదుమని ఇట్లు పలికినది. విశ్వకర్మ సూక్త విచారమునకు ఇది చక్కని సమాధానము. ఇంతవఱకు పురుషుడు, విశ్వకర్మ అని పేర్కొనబడిన తత్త్వ మును, ప్రజాపతి శబ్దముచేత తరువాతి మంత్రమున పురుష సూక్తముపేర్కొనుచున్నది.

"ప్రజాపతి శ్చరతి గర్భే అంతః,
అజాయమానో బహుధా విజాయతే,
తస్య ధీరాః పరిజానంతి యోనిమ్,
మరీచీనాం పద మిచ్ఛంతి వేధసః."

ఇది ఎంతో ప్రాముఖ్యముగల మంత్రము. అనేక మహా రహస్యములు ఇందు దాగియున్నవి. ఈ మంత్రమున పురుష సూక్తాధిదైవతమయిన విశ్వకర్మ,ప్రజాపతిఅనెడి పదముచేత పేర్కొనబడినాడు. ఇందుకు "ప్రజాపతి ర్విశ్వకర్మా మనో గంధర్వ స్తస్య ఋక్సామా న్యప్సరసో వహ్నయః" మొదలయిన యజుర్వాక్యములు ప్రమాణము. ప్రజాపతి, విశ్వకర్మ, పరమేష్ఠి అనెడి పదములు పర్యాయ వాచకములని యజుర్వేద దర్శనమున చదివియున్నాము. అట్టి విశ్వకర్మ ప్రజాపతి బ్రహ్మాండ గర్భమునను, జీవుల హృదయములందునను చరించుచున్నాడు. భగవంతుడు సర్వజీవుల హృదయములందు జీవరూపుడయి తానే ఉన్నాడనుటకు విశ్వకర్మ సూక్తములోని "స ఆశిషా ద్రవిణ మిచ్ఛమానః ప్రథమచ్ఛద వరా ఆవివేశ" అన్న వాక్యమును "ఏష దేవో విశ్వకర్మా మహాత్మా సదా జనానాం హృదయే సన్నివిష్టః" అనెడి శ్వేతాశ్వతరోపనిషద్. వచనమును "సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టః" "ఈశ్వర స్సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి" "క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వ క్షేత్రేషు" అనెడి భగవద్గీతా వాక్యములుకూడ ప్రమాణములే. గీత విశ్వకర్మ పురుష సూక్తములను అనుసరించినదన్న విషయమును మనము గ్రహించుచునే యున్నాము.

ఆ భగవంతుడు తాను స్వయముగా పుట్టకున్నను అనేకరూపములుగా విశేషములతో కాగలడు. జగత్కారణ

వస్తువు పుట్టుటలేదు, గిట్టుటలేదు. అది చావుపుట్టుకలు లేని నిర్గుణ నిరుపాధిక నిరాకారమైనట్టిది. అందుకనియే దానిని సదసద్విలక్షణమని నాసదీయసూక్తము చెప్పినది. "సదసద్వరేణ్యం" సదసత్తులకన్న గొప్పది. వాటిని తననుండి వెలువరించునది, అని ఉపనిషత్తన్నది. "సదసత్పరం యత్" అని గీత అన్నది. అది జన్మ, వృద్ధి, క్షయ, పరిణామ, వినాశములు లేనిదైనను, ఎన్నో రూపములను, (బహుధా) తాల్చగలదు. తాల్చి ఎన్నో విశేషములను పొందగలదు. విశేషములనే కాదు. విజాయతే=విపరీత, విభిన్నరూపములనుకూడ పొందగలదు. అనగాఅది పుట్టకున్నను, పుట్టినట్లును, పెరుగకున్నను పెరిగినట్లును, తరుగకున్నను, తరిగినట్లును, మారకున్నను, మారినట్లును, నశింపకున్నను, నశించినట్లును-ఎన్నో లీలలను చూపగలదు. అన్యోన్యవిరుద్ధములైన ధర్మములను ఆ వస్తువు చూపి, లీలలనునెఱపి, చివరికా ధర్మములను తనలోనే లీనముచేసికొనగలదు. విశ్వనాటకమునకు నాందియు, భరతవాక్యమును అదియే.విశ్వకర్మసూక్త మీవిషయమును విశదపఱచినది. ఈవిషయమునే ఈ మంత్రము "విజాయతే" అన్నమాటచేత బహుళార్థములువచ్చునట్లును, అనేకవిశేషములు తెలియదగినట్లును ప్రయోగించినది.ఆప్రయోగమును "బహుధా" అన్న క్రియావిశేషణము ఎన్నోరీతుల విశేషింపచేసినది. ఎన్నెన్నోక్రియలను దానియందు వ్యక్తమగునట్లు చేసినది. ఆ క్రియలే, అది విశ్వకర్మఅని చెప్పబడుటకు కారణ

ములు. అందుకే అది ఆలోచింపవీలుకాని విచిత్రదివ్యశక్తి అయినది. అందుకే దానినిగూర్చి "యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ" అన్నారు. తనయందు విశ్వవిశ్వములను, అది చూప గలుగుచున్నది అట్టిశక్తిచేతనే. మఱల లీనమొనర్చుకొనుచున్నదియు అట్టిశక్తిచేతనే. కనుకనే విశ్వకర్మసూక్తము ఆతత్త్వమును,

"విశ్వకర్మా విమనా ఆద్విహాయా
ధాతా విధాతా పరమోత సందృక్." - 10.82.2

విమనస్సు=విశేషమనస్సు - విగతమనస్సు కలదనియు, విహాయా=సంహర్త అనియు, ధాతా=పుట్టించునదనియు, విధాతా=పోషించునదనియు, ("యో నః పితా, జనితా, యో విధాతా")తండ్రిఅనియు, పోషకుడనియు,శ్రేష్ఠమనియు, సర్వద్రష్టఅనియు, నానావిధములుగా వర్ణించినది. ఇట్టివిశేషముల నన్నింటిని "ప్రజాపతి శ్చరతి" అన్నమంత్రము "బహుధా విజాయతే." అన్నమాటలోనే ఇమిడ్చిచెప్పినది. సదసదతీతమునందు-తమస్సు, మనస్సు, రేతస్సు, కామము - ఇత్యాదులుపుట్టుట, లేక తోచుట ఇట్టిదంతయు ఈ "విజాయతే" అన్నమాటలోగలదు. ఇంతటి విచిత్రవిశ్వమును కనినను, అది అజాయమానమే. అనగా తానై స్వయముగా పుట్టనిదే. అది అన్నీ అయ్యును, ఏదీ కానిదే, ఎంతవిచిత్రము పారమేశ్వరలీల! అందుకే అది విశ్వకర్మఅయినది. సమస్త పుర (శరీర)ములయందును శయనించు పురుషుడైనది.

ధరించుధాత, పోషించెడి విధాతఅయినది. దానికన్నియును తెలియునుకాన, అది "సందృక్", ద్రష్ట, ఋషి-అయినది. ఆధ్యాత్మికసాధకులకు అది గమ్యమయినందున వారిసాధనను ప్రోత్సహించెడి సాధుకర్మములుకలదికూడ అయినది. ఐహికాముష్మిక, పారమార్థిక సౌఖ్యానందముల నొడగూర్చునది కావున, విశ్వశంభువు అయినది. అదికానిదేదియునులేదు. కావుననే దానినుద్దేశించి దానినిపొందుటకై చేయు ప్రతి కర్మమును యజమే అన్నది సూక్తము. ఈ రహస్యమును భగవద్గీత ఇట్లు స్తోత్రము చేసినది.

"త్వ మాదిదేవః పురుషః పురాణః,
త్వ మస్య విశ్వస్య పరం నిధానం,
వేత్తాసి వేద్యం చ పరం చ ధామ,
త్వయా తతం విశ్వ మనంతరూప." 11-38

తా॥ నీవు మొట్టమొదటి దేవుడవు. పురాణపురుషుడవు. ఈ విశ్వమునకు నిధివంటివాడవు. నిధినుండి ధనమును తీసికొనుచువేయుచుడున్నట్లు జగములు నీనుండియే వెలుపలికి వచ్చుచు నీలోనే లీనమగుచుండునని ఇందలి నిధానశబ్దముచే తెలియుచున్నది. అన్నింటిని ఎఱుగువాడవును, అందఱిచే ఎఱుగదగినవాడవును, పరంధాముడువును నీవే. అనంతుడవగు నీచేతనే ఈ విశ్వమంతయు నిండియున్నది. ఈ గీతాశ్లోకమునకు "అజాయమానో బహుధా విజాయతే" అనెడి

మంత్రవాక్యము మూలమని తేలికగానే తెలిసికొనవచ్చును. "వేత్తాసి, వేద్యంచ" అన్నందువలన దృక్కు, దృశ్యము రెండూ నీ స్వరూపములే, నీవే - అనికూడ అద్వైతము తోచుచున్నది.

"వాయు ర్యమోఽగ్ని ర్వరుణః శశాంకః,
ప్రజాపతి స్త్వం ప్రపితామహ శ్చ." 11.39

నీవే గాలివి, (విశ్వమునకు ప్రాణమవు) యముడవు, అగ్నివి,వరుణుడవు, చంద్రుడవు, ప్రజాపతివి, ప్రపితామహుడవుగూడ. ఈ శ్లోకమునకు "యో దేవానాం నామధా ఏక ఏవ" సర్వదేవతల నామరూపములను ధరించునది ఒక్క విశ్వకర్మయే - అనెడి వేదవాక్యము మూలమని తెలియుచున్నది గదా.

"పితాసి లోకస్య చరాచరస్య
త్వ మస్య పూజ్యశ్చ గురు ర్గరీయాన్,
న త్వత్సమోఽ స్త్యభ్యధికః కుతోఽ న్యో
లోకత్రయేఽ ప్యప్రతిమ ప్రభావ." 11-48 (గీత)

ఓ దేవా, చరాచరాత్మకమైన ఈ లోకమునకు నీవే తండ్రివి, గురుడవు, గురువులకుగూడ గురుడవు. నీతో సమానుడే లేడు, ఇక అధికుడెక్కడనుండును! ముల్లోకముల యందును నీవు సాటిలేని మహిమ కలవాడవు. ఇందలి పితాసి అన్నమాటకు "యో నః పితా జనితా" అన్న విశ్వకర్మసూక్త మంత్రము మూలము. స్వయంభు బ్రహ్మ

(విశ్వకర్మ) జగద్గురువనెడి బృహదారణ్యక ప్రమాణమును బట్టియే ఇందలి గురుః, గరీయాన్-అనుమాటలు వెలువడినవి. కనుకనే "విశ్వకర్మా జగద్గురుః." "కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్." అనెడివాక్యములు వాఙ్మయమున ప్రచారమునకు వచ్చినవి.

"పశ్యాదిత్యాన్, వసూన్, రుద్రా, నశ్వినౌ, మరుత, స్తథా,
బహూ న్యదృష్టపూర్వాణి, పశ్యాశ్చర్యాణి భారత."
(11-6)

ఇది భగవంతునిమాట. నాయందు వసురుద్రాదిత్యాదులను, ఇంతవఱకుచూడని ఆశ్చర్యములను చూడుమని దీని భావము. ఈ మాటకు విశ్వకర్మనుండియే వసు, రుద్రాదిత్యాదులు కలిగినారనెడి కృష్ణయజుర్వేద (కాండం 7 ప్రపా1. అను-5)మంత్రము మూలమని గ్రహింపవలయును. దీనినిబట్టి భగవంతుని నుండి వసురుద్రాదిత్యులు కలిగినారనుటచేత ఆ భగవంతుడు విష్ణు, విశ్వకర్మ నామములతో పేర్కొనబడి నాడనియు, వారిరువురు ఏకరూపులే అనియు స్పష్టమగుచున్నదిగదా!

"త్వ మక్షరం పరమం వేదితవ్యం,
త్వ మస్య విశ్వస్య పరం నిధానం,
త్వ మవ్యయ శ్శాశ్వత ధర్మగోప్తా,
సనాతన స్త్వం పురుషో మతో మే." 11-18

ఇందలి నీవు సనాతన పురుషుడవు. అనుమాటకు పురుషసూక్తమంతయు మూలమైనట్టిదే.

"ద్యావాపృథివ్యో రిద మంతరం హి
వ్యాప్తం త్వయైకేన దిశ శ్చ సర్వాః" 11 20.

నీవుద్యావాపృథువులయందు వ్యాపించి ఉన్నావు.దీని కేమో "ద్యావా పృథివీ అప్ర తామ్" అనెడి విశ్వకర్మ సూక్తమంత్రము మూలమగుచున్నది.

"ఇహైకస్థం జగత్ కృత్స్నం
పశ్యాద్య సచరాచరం,
మమ దేహే గుడాకేశ!" (11.7 గీత)

ఈ నాశరీరమునందు చరాచరాత్మక విశ్వమును, ఒకే ఒకభాగము నందున్న దానినిగా చూడుము. అనగా ఈ జగమును మించి నేను వెలుగుచున్నానని భావము. దీని కేమో "పాదోస్య విశ్వా భూతాని, త్రిపా దస్యా మృతం దివి" అను మంత్రము మూలము.

"త్వ మక్షరం సదస త్తత్పరం యత్." 11 37 (గీత)

నీవు అక్షరుడవు. సదసత్తులకు పరమైనవాడవు. ఈ భావమునకు నాసదీయసూక్తములోని "నాసదాసీన్నో సదాసీత్ తదానీం" అనెడిమంత్రము మూలమని స్పష్టముగానే తెలియుచున్నది. ఈ రీతిగా భగవద్గీతయందలి అనేక ముఖ్య భావములకు నాసదీయ, విశ్వకర్మ, పురుష, హిరణ్యగర్భ,

మోక్ష సూక్తాదులు మూలములని గాఢపరిశీలనముచేమనము తెలిసికొనగలము. పరమేశ్వరుడు ఇన్నివిధముల ప్రకాశించినను, ఆయన అజాయమానుడే. అనగా పుట్టనివాడే. ఆతని యొక్క ప్రతిభాసమే (ప్రతిబింబమే) ఇన్ని రీతులుగా, మనకు తోచుచున్నది.ఆ ఆదిమూలమును, సాక్షాత్కరించుకొన్నచో, ఈ ప్రతిభాసములయొక్క తత్త్వము మనకు బోధపడి, మనము భయ, శోక, సందేహదూరులమై అమృతులము కాగలము. ఇట్టి జగత్కారణునియొక్క యోనిని (తత్త్వమును) సర్వకారణత్వమును ధీరులుమాత్రమే ఎఱుంగుదురట. బ్రహ్మవఱకుగల సాధకకోటి ఆయనయొక్క ఇట్టి జ్ఞానస్వరూపమునే ఎఱుగగోరుచున్నారట. "మరీచీనాం పదమిచ్ఛంతి వేధసః" ఇట్టితత్త్వము బ్రహ్మాదులకును,అగమ్యము. కావుననే "ఆ జిజ్ఞాసా పథమందు మూఢులుగదా చింతింప బ్రహ్మాదిదైవజ్ఞుల్, తత్పరమాత్ము విష్ణునితరుల్ భావింపగా నేర్తురే" అన్నది భాగవతము.

అజాతవాదము

వేదాంతమున అజాతవాదమని ఒకసిద్ధాంతముకలదు. దానిని తన యోగ, జ్ఞాన, వాసిష్ఠములలో వసిష్ఠమహర్షి విస్తరింపచేసినాడు. అజాతవాదమనగా ఈ జగమనునది ఎప్పుడు కాని పుట్టనేలేదని చెప్పెడు సిద్ధాంతము. గౌడపాదుడుకూడ ఈ సిద్ధాంతమునే మాండుక్యోపనిషత్తు మూలమున అవలంబించి మాండూక్యకారికలను రచించినాడు. అందు ఆయన-

"న నిరోధో, న చోత్పత్తి, ర్న బద్ధో, న చ సాధకః,
న ముముక్షు, ర్న వై ముక్త, ఇత్యేషా పరమార్థతా."

ఉత్పత్తి, వినాశములుగాని, బద్ధుడు, ముక్తుడు, ముముక్షువు, సాధకుడు అనికాని, ఏదీలేదు - ఇదియే పరమార్థమనినాడు. అనగా జగము పుట్టనూలేదు - పెరుగనూలేదు మడియనూలేదు-అనిభావము. ఇట్టి అజాతవాదమునకు ఈ పురుషసూక్తమునందలి "అజాయమానో బహుధా విజాయతే" అనెడివాక్యమే మూలముగా కనబడుచున్నది. జగత్తుకాని మరేభావములుకాని పుట్టకుండగనే పుట్టినట్లు, పెరిగినట్లు, నశించినట్లు తోచుచున్నవన్నమాట. బంగారము నగలుగా రూపొందినట్లు, పరమాత్మతత్త్వమే స్వతః, వస్తుతః, ఏమార్పునూపొందకుండ జగత్తుగా ప్రతిభాసించు చున్నదనుటయే పరమ సిద్ధాంతము. దీనిని అవస్థాత్రయానుభవము చేత పరికించిచూతము.

సర్వప్రాణులు అనుభవించెడి అవస్థలు - జాగ్రత్తు, స్వప్నము, సుషుప్తి - అనిమూడు. వీటిలో జాగ్రద్దశయందు జీవులు భౌతికజగమును ఇంద్రియములతో అనుభవించు చుందురు. సుఖదుఃఖాది వికారములను పొందుచుందురు. ఇక్కడ అనుభవించువాడు, అనుభవింపబడు పదార్థములు, అనుభవము అనెడి త్రిపుటి (మూడును) ఉండును. ఇక రెండవదైన స్వప్నావస్థలో స్థూలదేహముకాని, బాహ్యజగమునునదికాని ఉండవు. ఆజగముయొక్క స్మృతి (జ్ఞాపకము)

వలన మనస్సే దానిఅనుభవములను సూక్ష్మముగా పొందు చుండును. ఇక్కడకూడ మనస్సు ఒక్కటే అయినను దాని కల్పనఅయిన త్రిపుటి మాత్రము మానసికముగా లేకపోలేదు. అందుకే స్వప్నజగమంతయు,మిథ్యా భూతమనియు, సంకల్ప మాత్రమనియు అందఱికిని తెలియును. ఇక మూడవదే సుషుప్తి. దీనిని గాఢనిద్ర అందురు. అప్పుడు ఏ అనుభవము ఉండదు. బాహ్య జగముతోడి పొత్తు మానసికముగాకూడ ఉండనే ఉండదు. ఏమీ తెలియని అజ్ఞానమే అప్పుడు తోచునది. నిద్రనుండి లేచినవానిని ఎట్లున్నదని అడిగినచో నాకు ఏమీ తెలియలేదు, హాయిగా నిద్రించితిని- అని చెప్పు చున్నాడు. కనుక సుషుప్తిలో అజ్ఞాన మొకటి, ఆనంద మొకటి- రెండేఉన్నవికాని, బాహ్యజగముకాని, దాని ప్రతి భాసముకాని, ఏదీలేదు. సుషుప్తిలో జగమంతయు మాయమై పోవుచున్నది. జాగ్రత్తులోని జగము మాత్రము ఆది యందును, అంతమునందును లేకున్నను, మధ్యకాలమున మాత్రము గోచరించుచున్నది. కావున, "ఆదా వంతే చ య న్నాస్తి, వర్తమానే ఽపి తత్తథా" అన్న హేతువు ననుసరించి, ఏ వస్తువు ఆద్యంతములందు ఉండదో అది నడిమికాలముసను లేనట్లే-అని దానిని లేనట్లే లెక్కగట్టినారు. కాని ఈ త్రికాలములందును, ఒక వస్తువు మాత్రము శాశ్వత ముగా ఉండియే యున్నది.

జాగ్రత్తునందలి జగమును చూచి అనుభవించెడి జీవుడొకడు ఉన్నాడని మనము ఒప్పుకొనక తప్పదు. అట్లే

స్వప్న జగమునుకూడ అనుభవించువాడుఉండితీరవలయును. ఆతడే స్వప్నానుభవములను ఇతరులకు నోరూర చెప్పుచున్నాడు. ఈ అనుభవములనుబట్టి సుషుప్తిలో కూడ అజ్ఞానమును, ఆనందమును గుర్తించి అనుభవించెడి సాక్షి ఒకడున్నాడని ఒప్పుకొనకతీరదు. అప్పుడెవ్వడు కాని లేకున్నచో, అప్పటి ఆనందమును,అజ్ఞానమునుగూర్చి మనకు చెప్పువాడెవ్వడు! కనుక అజ్ఞానానందములను అనుభవించిన జీవుడు- సాక్షియు, స్వప్నజాగరములను అనుభవించిన సాక్షియు ఒక్కడే అని మనము సులభముగా తెలిసికొనవచ్చును. ఆతడు మూడవస్థలయందును, ఆ మూడు జగములకు వేఱై మిగిలియుండి ఆ జగత్తుల ననుభవించుచున్నాడు. అట్టి జ్ఞానవస్తువునందే ఈ జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తులు క్రీడించుచున్నవి. వాడేలేనిచో, ఈ జగల్లీలను గమనించి అనుభవించెడివాడే లేకపోవలయును. వాడు శరీరమునుండి తొలగిననాడు శరీరమునకు జాగ్రదాదుల అనుభవమే లేదు కదా! కనుక ఈ శరీరములున్నను, లేకపోయినను ఆతడు మాత్రముఉండియే యుండును. వాడే ఆత్మ. ఆ ఆత్మయే శాశ్వతము. దాని నాధారము చేసికొనియే స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ శరీరములు ఆటలాడుచున్నవి. అవి ఆ ఆత్మయొక్క ప్రతిభాసములే కాని భిన్నములు కావు. అనగా అవి దాని మీద పుట్టినట్లు పెరిగినట్లు నమసినట్లు కనపడుచున్నవి. కనుక ఆ శరీరములుకాని, వాటి అవస్థలుకాని, ఆ జగములు కాని నిక్కములు కావు. వాటిని దర్శించు ద్రష్టయే సాక్షియే

ఆత్మయే నిక్కము. అట్టివాడే "సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణశ్చ"అని ఉపనిషత్తులయందు కీర్తింపబడినాడు. ఈతడే భూత, భవిష్యద్వర్తమాన కాలములందు బాధింపబడని (నశింపని) శాశ్వతుడు. విశ్వకర్మ పురుషసూక్తములలో ప్రస్తుతింపబడిన జగత్కారణము వాడే- వాడే "ఏకం సత్" "సత్యం జ్ఞానమనంతం." ఆతనికి చావు పుట్టుకలు లేవు. జగద్భానమంతయు అతని మీదనే. అతని కే చలనమును లేదు. "అచలోఽయం సనాతనః" వాడే "ద్యావా పృథివీ అప్రథేతామ్" ద్యావా పృధువులను కల్పించి వాటియందు వ్యాపించి విశ్వలీలలు నడుపుచున్నట్లు కన్పట్టుచున్నాడు. "పురుష ఏవేదగ్ం సర్వం" ఈ విశ్వలీల అంతయు ఆ పురుషుడే. కావున విశ్వము ఆతని ప్రతిభాసమేకాని, ఆతనివలె సత్యముకాదని అజాతవాద సిద్ధాంతము.

దీనికి తోడుగా ఇంకొక అనుభవాంశముకూడ కలదు. మూడవదైన సుషుప్తికి పిదప సమాధి అనెడి నాల్గవదశ ఒకటి కలదు. దానిని తురీయమనికూడ అందురు. ఆ సమాధిలో జగమనునది కాని, జగత్కారణమైన మూలాజ్ఞానము (తమస్సు) గాని ఏమీ మిగులదు. అప్పుడుండు వస్తువు ఒక్కటే. అదే సత్తు, చిత్తు, ఆనందము. ఈజగల్లక్షణము లేమియులేని అతీతస్థితి. దానిని కడకు - తురీయాతీత దశయందు సత్తు అనికాని, అసత్తు అనికాని చెప్పవీలుకాదు.

ఏకం అనికాని, అనేకం అనికాని చెప్పవీలుకాదు. అది అనిర్వచనీయము, అతిమానసము, అమనస్కము. అంతే కాదు, అతిబౌద్ధము కూడ. అక్కడ మనకు బాహ్యముగా గోచరించు ఆకాశాది తత్త్వములుకాని, వాటి వికారములు కాని, వాటి ఫలములైన సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములుకాని ఏమీ ఉండవు. దేవమానవాది సర్వప్రాణులు చిట్టచివఱకు పొందవలసిన పరమ గమ్యమది. ఆద్యమయిన స్థితి అదియే. దీనినే నాసదీయ సూక్తము "నాసదాసీన్ నో సదాసీత్" ఇత్యాదిగా వచించినది. "న స త్తన్నాస దుచ్యతే" "స దస త్తత్పరం యత్" అనియు గీత అన్నది. "న తం విదాథ" అని విశ్వకర్మ సూక్తమన్నది. "త మేవం విద్వా న మృత ఇహ భవతి" అని పురుష సూక్తమన్నది. "న విజానామి యది వేద మస్మి" అనియు "యదా మాగన్ ప్రథమజా ఋతస్యాది ద్వాచో అశ్నువే భాగ మస్యాః" అని మోతృసూక్తమన్నది. ఇదియే సర్వులకు ప్రాప్యమన్న మాట. జ్ఞేయమన్నమాట!

కారణరూపమయిన ఈజ్ఞేయము మాత్రమే సత్యము, ఋతము. (ఋతం సత్యం పరం బ్రహ్మ) ఆ సత్యముయొక్క మహిమయే జగము, లేక బ్రహ్మాండము. (ఏతావా నస్య మహిమా) అయిన, ఆ సత్యమునకు స్వరూప లక్షణము లేమో తెలియవలయును. "త్రికాలా బాధ్యత్వం సత్యత్వం" భూత భవిష్యద్వర్తమానము లనెడి మూడు కాలముల యందును బాధింపబడక శాశ్వతమయి ఉండుస్థితిని సత్యత్వ

మన్నారు. ఈ స్థితి జగత్కారణములో ఉన్నదికాని, జగ ద్రూప కార్యములో లేదు. బంగారమే ఎల్లప్పుడు శాశ్వత ముగా నుండునది దానినుండి నగలు తయారై కొంతకాల ముండి నశించుచున్నవి. నాశమందునవి నగలేకాని, బంగారము గాదు. నగలు బంగారములోనే కలసి బంగారమే అయిపోవు చున్నవి. అట్లే జగముకూడ భగవంతుని (పరమాత్మ) నుండియే నగలవలె రూపొంది (ప్రతిభాసించి) చివరకందే కలసిపోవుచున్నది. అందుకనియే, ఛాందోగ్యము "వాచా రంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం" అని మట్టి శాశ్వత మనియు, దానినుండి ఏర్పడిన కుండలు మొదలగునవి అశాశ్వతములనియు అన్నది. ఆ అశాశ్వ తత్వమునే మిథ్యాశబ్దముచేత పేర్కొన్నారు. మిథ్య అనగా బొత్తిగా లేకపోవుట, శూన్యము అని అర్థముకాదు. ఒకప్పుడుండి, ఒకప్పుడు లేకపోవుట అనియే భావము.

కావున జగత్తులకు, ఈశ్వరునకు గల సంబంధము మట్టికి దాని వికారములకు, బంగారమునకు, నగలకు గల సంబంధమువంటిదన్నమాట. బంగారు నగలుగా మారినను, ఆ నగల సృష్టి, స్థితి లయములు బంగారము నందుండియే కదా! అట్లే జగముల ప్రతిభాసాదులును, పరమేశ్వరుని నుండియే. ఈ శాస్త్రీయ సత్యమునే వేదోపనిషత్తులు నానా విధములుగా శాఖోపశాఖలుగా చిలువలు పలువలతో వర్ణించి చెప్పినవి. ధీరులగువారు సత్యబుద్ధి కౌశలముచేత ఈ రహస్యముల నెఱింగి అమృతులు కావలసియున్నది.

ఈ స్థితిని సాధించిన సాధ్యులు (సాధకులు) ధన్యులు వారికి ఈ జగము జగమే కాదు. బ్రహ్మమే. కార్యకారణ భేదమును వారు పాటింపరు. కారణమునందే వారి దృష్టి. ఆ కారణరూపులే వారు. వారి విలాసమే దృశ్యమాన (కనబడునది) మంతయు. దృశ్యమెప్పుడును దృక్కును వీడి ఉండదు. దృక్కునుండియే దాని ఉదయాస్తమయములు. అందే దాని యునికి. కావున పుట్టుటలేదు, గిట్టుటలేదు. [illegible]నంతయు ఒకేఒక ఏకముయొక్క అనేక ప్రతిభానము— [illegible]లీల! "దేవస్యైష స్వభావోఽయ మాప్తకామస్య కా స్పృహా" అన్నారు కొందరు

శూన్యవాదము

ఇట్టిదానిని శూన్యమని కొందరర్థము చేసికొన్నారు. అట్టివారిలో బుద్ధుడు అగ్రేసరుడు. అతని శూన్యము మన మనుకొను శూన్యమువంటిదికాదు. అతనిది అద్వయవాదము, అజాతవాదము. అందుకే ఆయనను అద్వయవాది అన్నారు కూడ అతని శూన్యము చతుష్కోటినుండి విడివడినట్టిది. దానికి నాసదీయ సూక్తము, విశ్వకర్మసూక్తములే ప్రేరణ నిచ్చినవని సులభముగానే గ్రహింపగలము. బుద్ధుడు వేదోపనిషదాదులను క్షుణ్ణముగా చదివిన పండితుడు. ఎన్నో తాత్త్విక సాధనలను గాఢముగా ఆచరించిన సిద్ధపురుషుడు. బాహ్యములు, స్థూలములు అయిన వాదములకు సిద్ధాంతములకు లొంగక లోతుగాను, ఉన్నతముగాను, విశాలముగాను,

తత్త్వమును గూర్చి ఆలోచించి తారక మార్గమును కనిపెట్టిన ధీశాలి ఆతడు. అనగా ధీరుడన్నమాట. (కశ్చిద్ధీరః ప్రత్యగాత్మాన మైక్షత్).

ఆయన వేదములోని పురుష, విశ్వకర్మ, హిరణ్యగర్భ, నాసదీయాది సూక్తములను చదివి, మననము చేసి, ఒక నిర్ణయమునకు వచ్చినట్లు తోచును. అందును ముఖ్యాతి ముఖ్యముగా నాసదీయ సూక్తము నాతడు లెస్సగా వెదకినాడని మనము భావింప వచ్చును.

నాసదీయ సూక్తము జగత్తులకు మూలమయిన తత్త్వమును, సత్త (అస్తి)ని కాని, అసత్త (నాస్తి)ని కాని చెప్ప వీలుకాని ఒకానొక అతీతశక్తి అన్నది. అనగా అది సదసత్తులను తననుండి ఆవిష్కరింపజాలు శక్తి కలదని భావము. బుద్ధు డంతటితో తృప్తిపడలేదు. దానిని చతుష్కోటి వినిర్ముక్తమయిన శూన్యమనినాడు. శూన్యమనగా ఏమీ లేదని మనము భావింతుము. అది బుద్ధుని దృష్టికాదు. ఉన్నవీ, ఉండుటకు వీలైనవీ నాలుగు భావములు మాత్రమే. అవి 1. అస్తి. అనగా సత్తన్నమాట. రెండవది నాస్తి. అనగా లేకపోవుట, లేమి. ఈ రెంటినే కాక రెంటినీ కలిపి ఒకటిగా బుద్ధుడు భావించినాడు. దానిని సదసత్తుల (అస్తినాస్తుల) జంటగా నెంచి, ఉభయము అన్నాడు. అనగా సదసత్తులని తాత్పర్యము. అంతేకాక ఆ రెంటియొక్క అభావమును కూడ బుద్ధుడు భావించి చూచినాడు. అదే నాల్గవది. దానిని

అనుభయమనినాడు. అనగా తేలిన దేమనిన- 1. అస్తి, 2. నాస్తి 3. ఉభయము (అస్తినాస్తులు). 4. అనుభయము (అస్తినాస్తుల అభావము) అనువాటిని నాలుగింటిని నాలుగు కోటులు (కోణములు) గా భావించి, ఆతడు జగత్కారణ తత్త్వము అనునది చతుష్కోటి వినిర్ముక్తమనినాడు. అట్టి దానికే శూన్యమని పేరుపెట్టినాడు. ఉండుట, లేకపోవుట, మనకు పరిచితములే. మూడవదైన ఉభయము, అనగా ఉండుట, లేమి గూడ మనకు తెలిసిన అంశమే. ఇక పోగా ఆ రెండూ లేకపోవుట-లేకపోవుటయొక్క లేమి-అనునది కలిగి యుండుట అను విషయము మనకు అపరిచితము. ఒక వస్తువును ఉన్నదని చెప్పనూ వీలుకాదు, లేదని చెప్పనూ వీలు కాదు. ఉన్నదీ లేదూ అని చెప్పనూ వీలుకాదు. ఆ రెండూ కూడ లేవు అని చెప్పనూ వీలుకాదు. ఇట్టి విరుద్ధ ధర్మములు, శక్తులు కలిగినట్టిదే శూన్యమనగా- అని బౌద్ధుల శూన్య వాదము చెప్పుచున్నది. ఈ శూన్యవాదమునకు జైనుల స్యాద్వాదము మొనలైనవి మూలములని కొందఱందరు. దాని విస్తరము నిచ్చట ప్రస్తావింపదలంపలేదు. బుద్ధుడు చెప్పిన పంచస్కంధములు, వేదాంతము చెప్పెడు పంచ కోశములనుండి పుట్టిన బిడ్డలే కాని వేఱుకాదు. కాగా, బుద్ధుడు చేసిన పని- వేద, వేదాంత దర్శనాదులను తన కాలమున ఉన్నంతవఱకు గల విజ్ఞానమును జీర్ణింప చేసికొని అందలి గుణదోషముల నెఱింగి ఆ పైని తన ఆలోచనను కొనసాగించుట.

ఏది ఏమయినను బుద్ధుని శూన్యము, ఈనాటి వారను కొనెడి సర్వశూన్యము ఎంత మాత్రమును కాదు. దాని లక్షణము మనము చెప్పికొన్న చతుష్కోటి వినిర్ముక్తమై ఉండుట. కాగా దీనినిబట్టి ఏమి తేలినట్లు ? మూలతత్త్వము ఊహలకు, హేతువులకు అందని అనిర్వచనీయము, అనూహ్యము, అతి మానసము, అతిబౌద్ధము అనియే కదా ! ఈ వాదము నాసదీయ సూక్తము చెప్పిన జగత్కారణ తత్త్వమునకు దగ్గఱగా లేదా ! కనుక ఈ దృష్టితో చూడబడినచో బుద్ధుడు వేదవిరోధికాడని మనకు తోచును. ఆతనికి నానా దేవతలను గూర్చియు, హింసాత్మక యజ్ఞముల గూర్చియు భిన్నాభిప్రాయము లున్నవే కాని, మూలతత్త్వమునుగూర్చి నాసదీయాది సూక్తములు చెప్పిన రహస్యములమీద విపరీత బుద్ధిలేదు. వేదములోని తాత్త్విక సిద్ధాంతములమీద ద్వేషము లేకపోగా పైపెచ్చు, గౌరవమే ఆతనికి కలదని ఆతని వాఙ్మయ పరిశీలనవలన మనము గ్రహింపవచ్చును.

ఒక గ్రంథమున కొంత ప్రమాణము, మఱికొంత అప్రమాణము అనుటను వేదభక్తులు సహింపరు. ఈ దృష్టితోను "నాస్తికో వేద నిందకః" అను మనుస్మృతి మాటతోను ఆతనిని నాస్తికునిగా లెక్కకట్టినారేగాని, నిజమున కాతడు నాస్తికుడుగాడు. ఆతనిదృష్టిలో నాస్తికుడనగా కర్మలకు ఫలము లేదనువాడును, పూర్వాపరజన్మలు లేవనువాడుమాత్రమే. అందుకే మిత్రసాహస్రిలో ఇట్లు వ్రాయుట అయినది.

గీ॥ కర్మములు ఫలంబు కల్పింపక నశించు
నంచు జెప్పువాని నాస్తికుడని
ఎన్నె బుద్ధదేవు డేనాడో నిజమది,
విశ్వహిత చరిత్ర వినరమిత్ర !"

బుద్ధుని గ్రంథములయందు ఈ శూన్యవాదము పూర్ణముగా మనకు కన్పట్టదు. ఇది నాగార్జునాచార్యుని నాటికి ఈ రూపముగా వికసించినది. ఆయన మూలమధ్యమ కారికలు, మాధ్యమకవాదము మొదలగువాటియందిది విస్తరముగా వివరింపబడినది. అందుకే శూన్య, మాధ్యమక వాదప్రవక్త, ప్రచారకుడు, నాగార్జునాచార్యుడే అను చుందురు. బౌద్ధమునకాతడు చేసినసంస్కారణలు అనేకములు. నాసదీయముచెప్పిన దానినిబట్టి జగత్కారణము సదసద తీతము-అనిర్వచనీయము అని తెలిసినదికదా. ఉపనిషత్తులు చెప్పినతత్త్వము అనిర్వచనీయమేకదా. "యతో వాచో నివర్తన్తే అప్రాప్య మనసా సహ, ఆనందం బ్రహ్మణో విద్వా న్నబిభేతి కుత శ్చనేతి." అని తైత్తిరీయోపనిషత్తు పలికినదికదా. అనగానేమి ? "దానినిగూర్చి మనస్సుచింతింప లేదు. అట్టిదానిని ఇక వాక్కులెట్లు నిర్వచించగలవు. తర్కాదులెట్లు దానిని నిర్వచించును ?" అనియేకదా భావము. అందుకే బుద్ధికి, విజ్ఞానమునకు దానినిగూర్చి ప్రసరించు యోగ్యతలేదని వ్రాయటమైనది. అదికేవలము అను భవముచే తెలియదగినదేకాని, బుద్ధిచే ఇదమిత్థమని నిర్ణ యింపదగినది కాదు.

"బుద్ధివిలసనముతె పో, వాదధోరణు
లున్నతత్త్వముండు నున్నయట్టి,!
గోచరించు యోగ మాచరించినవద్ది
విశ్వహిత చరిత్ర వినర, మిత్ర!"

అన్నాము. ఉపనిషత్తుకూడ దానిని బ్రహ్మానందమనియు, దానిననుభవించినచో దేనినుండి భయాదులు కలుగవనియు పలికినది. ఈ అంశమును మదీయ మిత్రసాహస్రిలో ఇట్లు చెప్పబడినది - భయసందేహరహిత నిర్వికల్పా నందమే తత్త్వముకాని, మోక్షముకాని. "సందియములు లేని సర్వ విజ్ఞానంబు భయములేని సర్వభద్ర పదము క్లేశకర్మబంధ నాశకాత్మస్థితి నందుకొనుటె మోక్షమగునుమిత్ర! అని.

ఈ విధముగా ఆలోచించినచో బౌద్ధము చెప్పిన చతుష్కోటివినిర్ముక్తస్థితి తత్త్వమునందు కలదని గ్రహింప గలము. అది తైత్తిరీయము చెప్పినదేకదా! మఱి బౌద్ధము నాస్తికమెట్లు కాగలదు.

ఇట్టి శూన్యవాదము నవతరింపజేసిన నాగార్జునుడు వెందోటలో జన్మించిన గొప్ప విశ్వబ్రాహ్మణుడు, శిల్పా చార్యుడు అగుట ఆంధ్రులమయిన మనకు గర్వకారణము. ఆతడు రెండవబుద్ధుడో అనునట్లు తననాటికి చేజిక్కిన వేదాది వాఙ్మయమును లెస్సగా చదివితత్త్వచింతన చేసినవాడు. భారతదేశపు నలుమూలలా పర్యటించి, పండితులతో

వాదములొనర్చి గెలిచినవాడు. మహామేధావి. విశ్వశ్రేయో విధాత. శిల్పోద్ధారకుడు. శూన్యవాదమును పురస్కరించుకొనియే మాయావాదము బయలుదేరినదనియు, గౌడపాదుని మాండూక్యకారికలు శూన్యవాదమునుండియే తల ఎత్తినవనియు,శంకరులు ప్రచారముచేసినజగన్మిథ్యావాదమునకు బౌద్ధమే మూలమనియు, తరువాతివారు నిందించినారు. ఇందుకే పద్మపురాణములోని దిగువశ్లోకము నిదర్శనము.

"మాయావాద మసచ్ఛాస్త్రం ప్రచ్ఛన్నం బౌద్ధమేవతత్
మయైవ కథితందేవి, కలౌ బ్రాహ్మణ రూపిణా."

శంకరుని మాయావాదము ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధమనియు, అది అసచ్ఛాస్త్రమనియు, శివుడు శంకరరూపమున అవతరించి ఈ వాదమును ప్రచారము చేసినాడనియు లోకుల భావము.మనవారు తమకిష్టములేని విషయలను ఈ విధముగా నిందింనుచూ ప్రచారముచేయుటకు అలవాటుపడినారని మన మెఱుంగవలసియున్న దేకాని, శంకరాద్వైతము అసచ్ఛాస్త్రి మనుటకు ఎంతమాత్రమును వీలులేదు. అది నాసదీయ, విశ్వకర్మసూక్తములలో ప్రారంభమయిన విశ్వతారక పూర్ణవాదమే. ఇక ప్రకృత విషయమునకు వత్తము.

"అజాయమానో బహుధా విజాయతే" అనేడి మంత్రవాక్యము అజాతవాద శూన్యవాదములోనికిదింపి మనలనింతదూరము రప్పించినది. వేదసూక్తములందును, మంత్రములందును ఇట్టి రహస్యములెన్నియో ఇమిడియున్నవి.

అట్టివి ఎన్నియో ఆవిష్కరింపబడలేదు. కొన్నిమాత్రమే కొందఱు మహనీయులచే వివరింపబడినవి. ఇట్టివాటిలోనిదే అచలపరిపూర్ణ సిద్ధాంతముకూడ.

అచల పరిపూర్ణ తత్త్వము

శూన్యవాదానంతరము అచల పరిపూర్ణ సిద్ధాంతమొకటి తలయెత్తినది. ఇది-

"అచ్ఛేద్యోఽయ మదాహ్యోఽయ మక్లేద్యోఽశోష్య ఏవ చ,
నిత్య స్సర్వగతః స్థాణు రచలోఽయం సనాతనః." 2-24. గీత.

అనెడి భగవద్గీతా శ్లోకానుసారము వెలువడెనని తోచును. కొన్ని ఉపనిషత్తులనుండి అచలపరిపూర్ణవాదులు కొన్ని ప్రమాణశ్లోకములను ఉదాహరించుచుందురు. వారు కైవల్యాది శరీరములు కలవనిచెప్పుదురు. కాని స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ,మహాకారణ శరీరములుమాత్రమే అద్వైతాదివేదాంతులచే చెప్పబడుచున్నవి. అచల తత్త్వవాదులు కైవల్యశరీరమునొకదానిని అధికముగా చెప్పినారు. శరీరము ఉన్నప్పుడు దానికొక అనుభవదశ ఉండవలయును. స్థూలాదులైన నాల్గుదేహములకును జాగ్రత్తు, స్వప్నము, సుషుప్తి, సమాధి-అనెడి నాలుగుదశలుకలవు. కైవల్య శరీరదశఏదో ఆలోచింపవలసియున్నది.

ఈ అచలపరిపూర్ణ సిద్ధాంతులకు ద్వాదశాక్షరి, పంచదశాక్షరి, షోడశాక్షరి - అని మూడు మంత్రములుకూడ కలవు. అవి ఇవి -

1. "అయం వ్యర్థో బాహ్యాః కోఽపి న భవతి"
2. స్వప్నే ప్రతీయమానాని శరీరాణి యథా తథా"
3. మూలాభావ మిదం జ్ఞానం శరీరం కిము నాస్తి హి"

1. ఈఉత్తబట్టబయలు ఏమీా లేదు.
2. కలలో దోచెడి దేహములెలాగో అలాగే.
3. మూలములేని ఈగుర్తైఱుగే దేహ మేమీా లేదు.

ఇంతకుముందు మనము ప్రస్తావించుకొన్న అజాత వాదముకాని, శూన్యవాదముకాని, ఈ అచలవాదముకాని "ప్రజాపతి శ్చరతి గర్భే అంతః" అనెడి మంత్రములోని "అజాయమాన, మహుధా విజాయతే" అనెడి వాక్యము నుండి పుట్టినవిగానే తోచుచున్నవి. ఇంకను ఆలోచించి చూడగా ఈ మూడుసిద్ధాంతములును "నాస దాసీ న్నోస దాసీత్" అనెడిమాటలలోనే అంతర్భవించును. సదసత్తులని చెప్పుటకు వీలుకానిది తత్త్వమన్నప్పుడు చతుష్కోటి వినిర్ముక్తముకూడ అయినట్లెలెక్క. సదసత్తులు రెండూ కాని స్థితీ, రెండూకాకపోవుట లేని కాని స్థితీ, అన్నవి శబ్ద చమత్కారములేకాని, వస్తుస్థితి నాలోచించినచో, సదసదతీతస్థితి వంటివే అనవచ్చును. లేదా వేదవాక్యముయొక్క వ్యాఖ్యాన ఫలములే అనిహైనను చెప్పవచ్చును. సదసదతీతమును వ్యాఖ్యానించినచో, అందు అవికూడ అంతర్భూతములే కాగలవు. అట్టి వ్యాఖ్యానమే బౌద్ధసిద్ధాంతములోని శూన్యవాదము.

విచారింపగా అజాతవాదము కొంత విచిత్రముగా నున్నట్లుకన్పట్టును. కాని అనుభవమునుబట్టి చూచినచో, అదియు యుక్తమైనదిగానేతోచును. ఇట్టివాదములకు అన్నిటి కిని పరిష్కారము సాధకుల అనుభవమేఅని మనవారేనాడో చెప్పియేయున్నారు. ఆవాక్యమిది -

"శాస్త్రదృష్టం, గురోర్వాక్యం తృతీయం ఆత్మ నిశ్చయమ్" ప్రతిసాధకుడు తాను ముందు గురుముఖతః శాస్త్రాభ్యాసము చేయవలయును.ఆవలవాటిమీద గురుదేవుల నిశ్చయమును ఎఱుంగవలయును. అట్లు గురునిమీది భక్తితో మాత్రమే తృప్తిపడక తన ఆత్మానుభవముచేత శాస్త్ర విషయములను, గురుబోధలను, ఉపదేశములను స్థిరపఱచుకొనవలయును. అట్టి అనుభవమును మించిన పరమార్థ మేదియును లేదు.

శాస్త్రములు, సిద్ధాంతములు అన్నియు మానవుని బుద్ధివిలాసములే, మేధాశక్తిచేయు కల్పనలే, ఊహాలే, ఉద్దేశ్య ములే. కాని వాటికి ఒక పరిష్కారమును, నిశ్చయమును చేకూర్చునది స్వానుభవము మాత్రమే. స్వానుభవములేనిది ఎవ్వడుకాని కృతకృత్యుడు కాలేడు. అందుకే మిత్ర సాహస్రిలో "బుద్ధి విలసనములే పో వాదధోరణు లున్న తత్త్వ ముండు నున్నయట్లే" అని వ్రాయుటయైనది.

ఒక బుద్ధిశాలి కల్పించిన సిద్ధాంతమును ఇంకొక బుద్ధిమంతుడు ఖండించి, క్రొత్త సిద్ధాంతమును సూచించ

వచ్చును. దానిని ఇంకొకడు ఖండించి క్రొత్తదానిని స్థాపించ వచ్చును. ఇట్లు మానవులలో మేధాశక్తి (బుద్ధివైభవము) పెరిగిన కొలదిని వాదములును, సిద్ధాంతములును పెరుగుచునే యుండును. కాని ఇవి ఎంతగా పెరిగినను ఉన్నట్టితత్త్వములో మాత్రము ఏ మార్పునురాదు. అది ఎట్లుండిన అట్లే ఎల్ల కాలములందును ప్రకాశించుచుండును. సాంఖ్యులు, వైశేషి కులు, తార్కికులు, మీమాంసకులు, వేదాంతులు, తదితర దర్శనకారులు భిన్నవిభిన్న మార్గములతో తత్త్వమునుగూర్చి వ్యాఖ్యానించిరి. అయినను మూలతత్త్వములో ఎట్టి మార్పును రాలేదు. అది యెట్లుండునో, ఎట్లు ఆయా సృష్ట్యాది కార్యములను చేయునో వాటియందెట్టి మార్పును వీరి వ్యాఖ్యానములవలన ఘటిల్లలేదు. వస్తువులకు, భావము లకు సృష్టి స్థితిలయాదులు యథాప్రకారము జరుగుచునే యున్నవి. సిద్ధాంతము లనునవి తత్త్వచింతకుల దృష్టి విశేషములేకాని, వేఱుకాదు. వీటికన్నింటికిని సత్యమును సాక్షాత్కరింపజేసెడి స్వానుభవ మొక్కటే పరిష్కా రము. అందుకే ఒక్కొకమతమువారు తమతమ సిద్ధాంతములే ప్రమాణములని తృప్తిపడుచుందురు. ఆ నమ్మకముతోనే స్వమతానుయాయులను శాసించుచుందురు. అట్లే వైదికులు కూడ వేదానుసారము ప్రవర్తించమని వేదాభిమానులను శాసించినారు. అట్టి వేద రహస్యములనే మనమిప్పుడు యథాశక్తి తెలిసికొనుచున్నాము.

విశ్వకర్మసూక్తానుసారము అద్వైత సిద్ధాంతము వెలువడినది. నాసదీయ సూక్తానుసారము జగత్కారణ మూలతత్త్వము సదసదతీతమని తేలినది. పురుష సూక్తానుసారము జగత్కారణ తత్త్వజ్ఞానమే మోక్షహేతువనీ, అమృతస్థితి అనీ స్పష్టమైనది. మూలతత్త్వమొక్కటే నానా విధములుగా తోచినను, దానికి చావు పుట్టుకలు లేవనికూడ "అజాయమానో బహుధా విజాయతే" అను మంత్రము తెలిపినది. ఇంతటి భిన్నత్వము కన్పట్టుచున్నను, ఇంత వైవిధ్యము, ఇందఱు దేవతలు తోచుచున్నను, ఇది అంతయు "ఏకంసత్" ఒకటే తత్త్వమని, మోక్ష సూక్తమంత్రము పలికినది. "ఏక మేవాద్వితీయం బ్రహ్మ" అని ఉపనిషత్తు చెప్పినది. "సత్యం జ్ఞాన మానన్తం" అనీ, తత్త్వమసి, అహంబ్రహ్మాస్మి, "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" అనెడి సిద్ధాంతములు వేదము నుండి బయలుదేరినవి. ఇట్టి రహస్యములను గురుశాస్త్ర విశ్వాసములతో ఎఱింగి, స్వానుభవముతో తత్త్వసాక్షాత్కారమును పడసి ధన్యుడగుట మానవుని కర్తవ్యము. అందుకే మనవారు-

"ఉత్తమం తత్త్వచిన్తాచ, మధ్యమం శాస్త్రచిన్తనం,
అధమం మంత్రచింతాచ, తీర్థభ్రాంత్య ధమాధమమ్".

తత్త్వచింత ఉత్తమమనియు, శాస్త్రచింత మధ్యమమనియు, మంత్రజపాదులు అధమములనియు, తీర్థయాత్ర, విగ్రహారాధనాదులు అధమాధమము లనియు అన్నారు.

మందబుద్ధులైన మానవులు తత్త్వచింతన జోలికిపోలేక, కడకు మంత్రజపాదులకు గూడ చాలనివారై తీర్థయాత్రాపరులు, విగ్రహారాధకులు అయినారు. కావున మానవుల మానసిక స్థాయి ఎదుగవలసియున్నది. అప్పుడే వారు బ్రహ్మవిదులు కాగలరు. వేదార్థ విచారణ పరులయిననేకాని బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగదు.

నాసదీయ మంత్ర ప్రాప్య సిద్ధి

నాసదీయ సూక్తమునుబట్టి సృష్టికార్యము బోధపడుటయేకాక, ఆ సృష్టిలోని మానవుడు ప్రకృతి బంధముల నుండి ముక్తిపొందెడి విధానముకూడ అందు సూచింపబడియున్నది. ఎట్లో పరిశీలింతము. భగవంతుడు తానే ప్రకృతిని సృష్టించినాడు. కావున, దానికాతడే తండ్రి. మఱల ఆ ప్రకృతిలో దాని మూలమునసే, తానే అభివ్యక్తుడైనాడు కాన, దానికి తానే పుత్రుడుకూడ. మనకు గోచరించెడి నామ రూపములు పదార్థముల యొక్క గుర్తులు, స్వరూపములు. పదార్థమనగా- అవ్యక్త, మహ, దహంకారములు మూడు, పంచభూతములును, వాటి వికారములును. ఇవియే నామ రూపముల లక్ష్యము లనబడుచున్నవి. పదార్థమునకు మూలమయినది సచ్చిదానంద స్వరూప పరమాత్మ. దానికి నామ రూపములుండవు. కనుక నామరూపములను తొలగించినచో మిగులునది ఏకైక సద్వస్తువే! నీ స్వరూపమైనను, జగత్కారణమైనను అదియే. కావున జగములకు ఆధారమైన

వస్తువేదో, అదియే ముఖ్యముకాని, జగములు ముఖ్యము కావు. జగములను చూచునప్పుడు నీకు నిజముగా తోచ వలసినది నామరూపముల లోపల, వెలుపలా నిండియున్న సచ్చిదానంద పరమాత్మయేకాని, నామరూపక్రియలు కావు. ఈ రహస్యమునే గీత-

"యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర, సర్వం చ మయి పశ్యతి," అనియు, "సర్వభూతేషు చాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని" అనియు అన్నది. అనగా, మానవుడు పొందవలసి నది సచ్చిదానంద ఆత్మయేకాని, నామరూపములుకావని సారాంశము. నామరూపములు దుస్తులవంటివికాగా, ఆత్మ వాటిలోని దేహము వంటిది. అదే ఆరాధింపదగిన-పొంద దగినలక్ష్యము! నామరూపములు సాధనములుకాగా, వాటి లోపలి తత్త్వము సాధ్యము, ప్రాప్యము, గమ్యము, లక్ష్యము.

మానవుడు పొందవలసినది నాసదీయసూక్త ప్రథమ మంత్ర ప్రథమపాదము చెప్పిన సదసదతీతమైన అనిర్వచనీయ స్థితి. దానిని ఎట్లు ప్రారంభించి, సాధనచేసి పొందవలయునో ఆ సూక్తమునందలి ఏడు మంత్రములును చక్కగా వివరించు చున్నవి. కాని ఈ రహస్యమును, ఆ మంత్రములుకాని, వ్యాఖ్యాతలుకాని తమమాటలలో సూచించలేదు. సాధకు లైన వారికిగాని, సాధనచేసెడివారికిగాని, ఆ రహస్యమార్గము బోధపడదు. "ఈ సృష్టియేమి? అది ఎటనుండి కలుగు

చున్నది-అనునవి సాధకుడు మొదట ప్రశ్నించుకొని, సమాధానమునందవలసిన ప్రశ్నములు. అట్లే దీనికధిపతి, సృష్టికర్త ఎవరు ? అనునది మఱియొక ప్రశ్న. సృష్టికర్తను గూర్చి విచారించుటకు పూనుకొన్నప్పుడు, సదసదతీతమైన (సర్వశూన్యమైన) దానినుండి ఒకానొక తమస్సు (ప్రకృతి) కలిగినదనియు, దానినుండియే ఆకాశాదిభూతసృష్టియు, వాటినుండి మనోబుద్ధ్యహంకారములుకలిగి, క్రమముగా మనమనుభవింపదగిన ఓషధులు మొదలగునవి కలిగినట్లు గ్రహింపగలము. దీనితో భోగ్యవస్తువులు సిద్ధమైనవన్నమాట. అటుపిమ్మటనే వాటిననుభవించు భోక్తలైనజీవులు వ్యక్తమైనారు. పిమ్మట ఈ సృష్టికర్తను, ఆతని సృష్టినిగూర్చి విశ్వకర్మసూక్తము సవిస్తరముగనేవాకొన్నది. నాసదీయసూక్తము చెప్పెడి అనుభవమును, సూక్ష్మబుద్ధులగు సాధకులు తెస్సగానే అనుభవింపగలరు. దీనినీ దిగువ దృష్టాంతముతో గ్రహింపవచ్చును.

కేవలతమము (అజ్ఞానము) మాత్రమేకల సుషుప్తి ఎల్లరూ అనుభవించుదశయేకదా ! దానినుండి జాగ్రద్దశకు వచ్చునప్పుడు అంతఃకరణముమేలుకొని సంకల్పము చేయుచున్నది. ఆ సంకల్పమునకు పిమ్మటనే బాహ్యమైన జగత్కార్యములను నిర్వహించుటకు ప్రతివాడును పూనుకొనుచున్నాడు.ఆ పూనికఅంతయు సృష్టి, స్థితుల జంజాటమే కాని ఇంకొకటికాదుగదా ! అవ్వలిదైన జాగ్రద్దశ అంతయు సంసారమేఅని మనమెఱింగిన విషయమే. ఈ సుఖ

దుఃఖాది ద్వంద్వరూప సంసారమునుండి ముక్తి (వీడ్పాటు) కావలెనన్నచో, జీవుడు ఊర్ధ్వగమన మొనర్చవలసియున్నది. అట్టి ఊర్ధ్వగమనమే నాల్గవదశఅయిన సమాధిలోనికి పోవు నట్టి సాధకుడు చేసెడిపని.

పంచభూతములలోను పృథివినుండి, జలాదుల క్రమమున ఆరోహణమును, ఆకాశమునుండి, వాయువు-మున్నగు వాటి క్రమమున అవరోహణమును జరుగుచున్నవికదా! సమాధి దశకేగెడి సాధకుడు పృథివి, జల, అగ్ని, వాయు, ఆకాశములనుదాటి, వాటికిహేతువైన అహంకారమును, మహత్తును (బుద్ధితత్త్వము) అవ్యక్తమును, (మూలప్రకృతిని) దాటి ప్రాకృతబంధముల నన్నింటిని వదలించుకొను చున్నాడు. ఆదశలో అతనికి అవ్యక్తమహదహంకారములు (కారణ దేహము) దృశ్యములు కాగలవు. అవిదృశ్యము లైనప్పుడు వాటినిచూచు ద్రష్ట ఒకడు ఉండక తప్పదుకదా! అట్టి ద్రష్టయే జీవాత్మ, లేక అత్మ. అట్టి జీవాత్మయొక్క ఊర్ధ్వభాగమే పరమాత్మ. జీవాత్మ తన జీవలక్షణములను వదలి పరమాత్మ లక్షణములను పొందుటయే సన్మాత్రస్థితి. అయిననూ అదికూడ పరమ ప్రాప్యము అనజాలము - అది ప్రాప్యముమాత్రమే. పరమప్రాప్యమనగా, లేక పరమస్థితి అనగా, సదసదతీతమైన ఉత్తమోత్తమదశ - ప్రాథమికస్థితి. దీనినే నాసదీయసూక్త ప్రథమమంత్ర ప్రథమపాదము "నా స దాసీ న్నో స దాసీత్" అని చెప్పినది. ఈ స్థితి

కేవల సహస్రారమునమాత్రమే సాధ్యమగునట్టిది. సహస్రార విద్య జీవులను ఈ స్థితికి చేర్చుటకే వెలసినది. సాధకుడు చిత్తవృత్తి నిరోధముతో యోగమునారంభించి, వృత్తులను దాటి, కడకు వృత్తులన్నిటికిని, మూలమైన చిత్తము (తమస్సు)ను కూడాదాటి, లేదా దానిని బ్రహ్మమునందు లయమొనర్చి, అమనస్కస్థితిని సంపాదింపవలసియున్నది. ఆ అమనస్కస్థితిలో సత్తు ఉండకపోదు. దానిని, నిర్వికల్ప సమాధిఅని, అనవచ్చును. సత్తునుకూడా దాటి పోయెడి అతీత పూర్ణస్థితి, లేదా అచలస్థితి కలిగిననేకాని నాసదీయసూక్తము పేర్కొన్నదశకు సాధకుడు చేరుకొన్నట్లుకాదు. అందుకనియే నాసదీయసూక్తము అవరోహణ క్రమమునసృష్టి క్రమమును వర్ణించినది.సర్వోన్నతస్థానమునుండిఅనగాసహస్రారమునుండి పృథివివఱకు అవతరించిన మానవుడు మఱల సొంతసాధన చేత, పృథివినుండి జాలాదులద్వారా ఊర్ధ్వప్రయాణముచేసి సర్వోన్నతము, సదసదతీతము అయిన సహస్రారమునకేగ వలసియున్నాడు. కాగా నాసదీయసూక్తము సహస్రారాది పదములను మంత్రములలో వాడలేదు. అది సదసదతీతము అనుపదముతో మొదలిడి, తమస్సు, కామము, రేతస్సు, స్వధ–ఇత్యాది పదములనువాడి సృష్టివిధానమును నిగూఢ ముగాను, గంభీరముగాను, వ్యాఖ్యానాపేక్షముగాను, సూచించినది. అందుకే మనకు తైత్తిరీయోపనిషత్తు చెప్పిన రీతిగా ఆత్మనుండి ఆకాశాదులద్వారా పృథివివఱకు పంచ

భూతావతరణ ప్రకారము వివరింపబడినది. ఈ క్రమమే కుండలినీయోగ మార్గమున జీవస్థానము, అవ్యక్తస్థానము అయిన (ఆత్మ) భ్రూమధ్యము, లేక ఆజ్ఞాచక్రమునుండి ప్రాణ నివాసమును, వాయుస్థానమునైన అనాహతము, పిమ్మట అగ్ని స్థానమైన మణిపూరము, ఆవల, జలస్థామైన స్వాధిష్ఠము, తరువాత పృథివికి నిలయమైన ఆధారము వినబడుచున్నవి. పృథివి, పరమాత్మకు పాదమన్నమాట. అందుకే విశ్వాత్ముని వర్ణించునప్పుడు "పద్భ్యాం పృథివీ హ్యేష సర్వభూతాంత రాత్మా" అని ముండకోపనిషత్తు అన్నది.

ఈ విచారణనుబట్టి అవరోహణము, సృష్టిస్థితి ప్రళయ ములు కాగా, ఆరోహణము అమృతస్థితి, లేక ప్రకృతి బంధ ములనుండి మోక్షము అగుచున్నది. ఇదంతయు బ్రహ్మాం డమునందు ఎక్కడనో జరుగుట మాత్రమేకాదు. మన శరీర మైన పిండాండమునందే ఈ తాత్త్వికచర్య అంతయు జరుగుచున్నది. ఈ సమస్తజ్ఞానమును నాసదీయ సూక్తము అతి గంభీరముగను, నిగూఢముగను, సాధక జనానుకూలము గను, తాత్త్వికానుభవానుసారముగను వివరించుచున్నది.

సహస్రారమునుండి-ఆజ్ఞ, విశుద్ధము, అనాహతము, మణిపూరము, స్వాధిష్ఠము, ఆధారము- అను సప్తలోకము లందును సృష్ట్యాదులు జరుగుచుండగా, మఱల ఆరోహణ క్రమమున, జీవుడు లేదా కుండలినీ శక్తి భూమినుండి బయలు దేరి స్వాధిష్ఠానాది చక్రములను ఛేదించుకొనుచూ ఆజ్ఞా

చక్రమునకేగి, పృథివి మొదలుకొని అవ్యక్తము వఱకుగల అష్టప్రకృతులను తనలో లీనము చేసికొని, సహస్రారమున కేగి పరమసిద్ధినొందవలసి యున్నది. అచ్చటనే మనకు సత్తుగాని, అసత్తుగాని గోచరింపని అచలము, పరిపూర్ణము, శూన్యము అయిన స్థితి సంభవించుచున్నది. ఇంతటి మహా రహస్యమును నాసదీయ సూక్తములో సాధకులు పరిశీలించి ఆచరణకు తెచ్చుకొని ధన్యులు కావలసియున్నది.

ఈ సందర్భమున ఏకమునుండి అనేకము తోచుటను గూర్చి కొంత చర్చించుట యుక్తముగా నుండును. సదస దతీతమైన తత్త్వము- అచలము, పరిపూర్ణము శూన్యము, అజాతము, అస్పందము అని మనకు వేదము చెప్పుటయే కాక, మనయొక్క సమాధి సమయమునందలి అనుభవము కూడ చాటుచున్నది కదా! అచలము లేనిది చలనము కలుగుటకు వీలులేదు. అట్లే అస్పందమునుండియే స్పందము కలుగవలసియున్నది. ఒక వస్తువు పరిపూర్ణమై యున్ననేకాని దానినుండి అపరిపూర్ణము వెలువడజాలదు. ఒక బృహత్పదార్థమునుండి, చిన్నిచిన్ని తునుకలు రాగలవు కాని, తునుకలనుండి పరిపూర్ణము ఏర్పడదు. అందుకనియే జగత్కారణ వస్తువును "బృంహతీతి, బృంహయతీతి బ్రహ్మ" అనినారు. అది మాటలకు మనస్సుకు అందనంతటి పెద్దదన్న మాట. ఇట్లు చెప్పుకొనుటకూడ వ్యావహారికమే. అసలది వాఙ్మనో బుద్ధులకు అందనంతటి అచింత్యము. అయినను

మన చిత్తానుసారము దానిని చింతించుటకు యత్నించు చుందుము. అది ఇంతటి సర్వవ్యాపకపూర్ణము కావుననే దానిని గూర్చి ఉపనిషత్తు "పూర్ణమదః పూర్ణమిదం" అనవలసి వచ్చినది. అచలమునుండి, ఆ అచలమునందే ఆకాశాది రూప చలనములు కలుగుట వింతకాదు. ఆలోచించిచూచిన ఉదాహరణములలో మనకట్టి స్థితి గోచరించును. అపారమైన సముద్రమున్నదికదా. అది తరంగరహితమై ఒకానొకప్పుడు ఉండవచ్చును. ఇంకొకప్పుడు అందు తరంగములు, సుడి గుండములు, బుడగలు, నురుగులు పుట్టవచ్చును. అయిన ఈ తరంగ ఫేనబుద్బుదాదులు ఏ వస్తువుయొక్క విలాసములు అని మనము చర్చించినచో, అవి అన్నియు జలవికారములే, జలవివర్తములేకాని భిన్నములు కావు గదా! అట్లే నిప్పు నుండియే మంటలు, రవ్వలు, వెలుగులు వెలువడుచున్నవి. ఎన్ని వెలువడినను, అవి అన్నియు అగ్నిరూపములేకాని భిన్నములుకావు గదా! అట్లే భూమినుండి ఎన్నెన్నో ఓషధులు వెలువడును. వాటి కన్నింటికి భూమియే కదా రూపమునిచ్చునది. ఈ సందర్భమున ఇంకను కొన్ని దృష్టాంతములను మనము గ్రహింపవచ్చును. ఒకే ఒక బంగారమునుండి సహస్రాధికాభరణములు వెలువడుట లేదా? ఒకే ఒక ఇనుమునుండి అనేకాయుధ విశేషములు పుట్టుటలేదా? మట్టినుండి ఘటాదులైన యెన్ని వస్తువులు పుట్టుటలేదు. ఆ పుట్టినవన్నియు ఆ మూలవస్తువునందే స్థితిని పొంది, మరల దానియందే లయమగుచున్నవికదా. అట్లే

సదసదతీత పరమార్థమునుండియే దానికన్న అభిన్నములై అవ్యక్త, మహదహంకార,ఆకాశాదులును, వాటి వికారములును వెలువడుచుండునని మనము తెలియవలయును.

ఈ అంశములనే నాసదీయ సూక్తము సుస్పష్టముగాను, విస్పష్టముగాను వచించినది. మూలస్తంభాదులు దాని అర్థమునే వివరించినవి. మూల వస్తువును సత్తుగాని, అసత్తుగాని కాదని చెప్పుటలో ఆ సూక్తము త్రొక్కిన త్రోవ శాస్త్రీయమైనదే కాని, మూఢవిశ్వాసముతో గూడినది కాదు. ఆ మూలవస్తువు మీ మనోవాగ్బుద్ధులకూ, వాటి వికల్పములకు అందనంతటి గహనము, అచింత్యము, అవాచ్యము, అగమ్యము సుమా, అని చెప్పినది కదా. దానినే తరువాతి వాఙ్మయము పరిపూర్ణము, అచలము, శూన్యము సత్తు, చిత్తు, ఆనందము, బ్రహ్మము, ఆత్మ, పరమాత్మ ఇత్యాది పదములతో పేర్కొన్నది. ఆవల విశ్వకర్మ, పురుషుడు, హిరణ్యగర్భుడు, రుద్రుడు, విష్ణువు, త్వష్ట, ఇంద్రుడు ఇత్యాది పదములతో అది వచింపబడినది. అటుపై ఆ ఏకైక సత్పదార్థమునే బహునామములతో విజ్ఞులు పేర్కొన్నారనికూడ చెప్పి మన భేద దృష్టిని వేదము తొలగించి ఐక్య మార్గమును వక్కాణించినది.

కాన అచలము లేనిదీ చలనము కలుగదు. పరిపూర్ణము లేనిదీ అపూర్ణము వెలువడదు. ఆనందము లేనిదీ దుఃఖముతోచదు. ఈ విధముననే ఏకమునుండి ద్వంద్వ

ప్రపంచము తోచినది. ఆవల త్రిపుటి కలిగినది. కర్త, కర్మ, కార్యము అనెడి త్రిపుటిలేనిదీ జగము సాగదుకదా! కాన ద్వంద్వాత్మక త్రిపుటి సహిత జగమునకు మూలము పరమా ద్వైతవస్తువే. అట్లే దేవుడులేనిదీ జీవుడురాడు. ఆ జీవుడు చివరకు దేవుడై మిగులక తప్పనూ తప్పదు. ఇట్టి నానాత్వమునే నాసదీయ మంత్రములు -తమస్సు రేతస్సు, కామము, స్వధ- ఇత్యాది పదములతో అతి గంభీరముగాను నిగూఢముగాను సూచించినవి. కాన ఏకమునుండి అనేకము యొక్క ప్రాదుర్భావము, మఱల ఆ అనేకము నర్థము చేసికొని ఏకరూపుడగుట ఇదియే సంసార స్వరూపము. సంసారమునుండి ముక్తి!

విశ్వకర్మ సూక్త లక్ష్య యోగము

ఋగ్వేద దిగ్దర్శన ప్రథమ భాగమున విష్ణు మంత్ర ములలో కుండలినీ యోగము కలదనియు, అదియే ఆ మంత్రముల ప్రధాన లక్ష్యార్థమనియు చెప్పబడినది. అట్లే "త్ర్యంబకం యజామహే"అను మంత్రమున గూడ అందలి త్రిశబ్దముచేత ఇడా, పింగళా, సుషుమ్నలు సూచించబడి కుండలినీ యోగ ప్రస్తావన ఉన్నదని చెప్పికొన్నాము. అట్లే విశ్వకర్మసూక్తములు రెంటనుగూడ మహాగంభీరముగా కుండలినీయోగము ప్రస్తావింప బడినదని ఇప్పుడు తెలిసి కొందుము.

ఋగ్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తములు రెంటిలోను వడేసి చొప్పున మొత్తము 14 మంత్రములున్నవనియు, యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మసూక్తమున 16 మంత్రము లున్నవనియు, అట్లుండుటకు గల కారణములను, రహస్యములను గూడ తెలిసికొందుము. యజుర్వేదీయ ప్రథమ విశ్వకర్మ సూక్తము నందలి "విశ్వకర్మా హ్యజనిష్ఠ దేవః" (చూడు 162 పుట) అను మంత్రమున విశ్వకర్మ నామముచే పేర్కొనబడిన జగత్కారణ పరమాత్మయే సృష్టికర్తయైన త్వష్ట, లేక బ్రహ్మ అయినాడనియు, ఆవల ఆయన సూర్యచంద్రులుగా రూపొందినాడనియు యజుర్వేద దర్శనమున చదివియున్నాము. ఆ సందర్భమున బ్రహ్మయు, సూర్యచంద్రులును, విశ్వకర్మనుండియే, పుట్టినారని కూడ భావింపబడినది. అది బ్రహ్మాండపరమైన - జగత్పరమైన అర్థము. ఇప్పుడు, పిండాండ పరముగా అర్థము నాలోచించి చూతము. జగత్తులను, తనలో లీనము చేసికొనిన విశ్వకర్మయే జీవుల కర్మానుసారము పునస్సృష్టికి పూనుకొని దేవ,మనుష్య, తిర్యగాదుల ఉపాధులను సృష్టించి అందు ప్రవేశించినాడని విశ్వకర్మ సూక్త ప్రథమ మంత్రము వాకొన్నది. ("య ఇమా .... ఆవివేశ")- అనగా పిండాండమునందు జీవరూపుడై వెలసినవాడు విశ్వకర్మయే అని అద్వైతభావమును నిస్సందేహముగా ఆ మంత్రము చెప్పినదన్నమాట. ఇకపోగా, ఆ జీవాత్మ స్థూలశరీరమునందు కొంతకాలముండుటకు తగిన

సాధన సామగ్రి కావలసియున్నది. జీవాత్మ ప్రాణశక్తుల నాధారము చేసికొనికాని శరీరమున నిలువదు కావున, జీవుని ఉనికికి ప్రథమసాధనము ప్రాణాపానాదులు. ఈ ప్రాణములు ముక్కురంధ్రముల మూలమున లోపలికి వెలుపలికితిరుగు చుండునుకదా! కుడిఎడమల ముక్కురంధ్రములకు ఇడా, పింగళలని పేరు. సూర్యచంద్ర స్వరూపములైన ఈ ఇడా పింగళులలోనే ప్రాణసంచారము. కనుక యజుర్వేదీయ విశ్వ కర్మసూక్తమునందలి 8వ మంత్రమున బ్రహ్మకు ప్రతీక అయిన జీవునికి పిమ్మట, ఆతడు శరీరమున నిలుచుటకు ఆధారమైన ఇడాపింగళలు సూర్యచంద్రపదములచేత మంత్ర ములో చెప్పబడినవి. ఇడా పింగళానాడులకు సూర్య చంద్రులు, అధిదైవతములని యోగవేదాంతులు ఎఱింగిన రహస్యమే. ఇకపోగా మూడవదైన సుషుమ్నయేమో బ్రహ్మనాడియే! అనగా జీవాత్మసంచరించు ప్రధాననాళ మన్నమాట. కాగా, పరాత్పరుడైన విశ్వకర్మ, బ్రహ్మాండము వలెనే పిండాండమునుగూడ సృష్టించి అందు జీవాత్మగా తానే వ్యక్తమై (ప్రవేశించి) అందుతాను ఉండుటకు సాధ నములుగా ఇడా, పింగళలను (సూర్యచంద్రులను) సృష్టించి నాడనుట పరమరహస్యము.

పిండము స్త్రీ గర్భములో వృద్ధిపొందుచున్న కొంత కాలమునకుగాని, నాడులవీ యేర్పడి వాటియందు ప్రాణ సంచారము జరుగదుకదా! ఈ అంశము, వైద్యప్రవీణులు

తెన్నుగా యోజించినట్టిదే. కనుక విశ్వకర్మనుండి మొట్ట మొదట తోచినవాడు - క్షేత్రజ్ఞుడైన జీవాత్ముడుకాగా, ఆవలివారు సూర్యచంద్రులు. అనగా ఇడా, పింగళానాడులు. సుషుమ్నానాడి జీవసంచార క్షేత్రమేకావున, పైమంత్ర ములో ప్రత్యేకించి చెప్పబడలేదు. అయినను ఉదాహరింప బోవుమంత్రమునందు దానిని పాఠకులు గమనింపగలరు.

ప్రాణశక్తి శరీరమునందున్నంత వఱకే, జీవుడు స్థూలమునందుండును. ఆప్రాణములు పోవునప్పుడు, వాటితో బాటు, జీవుడునూ లేచిపోవునని మనకువేదాంతశాస్త్రమును, మహనీయుల అనుభవములును చాటుచునే ఉన్నవి. అందుకే యోగులగువారు ప్రాణాయామాది యోగాంగములను సాధించి, ఆ యోగము పరిపక్వస్థితికివచ్చునప్పటికి సుషు మ్నానాళమునందు, ప్రాణశక్తిని నడుపనేర్చి సుఖదుఃఖ సంకులమయిన సంసారమునుదాటి అమృతులగుచున్నారు.

ఈ విధముగా యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మసూక్తము నందలి 8వ మంత్రము పిండాండమున (శరీరమున)గల ఇడా, పింగళా, సుషుమ్నా నాళములను సూచించి ఆ మార్గమున కుండలినిని నడిపిధన్యులుకండని సాధకులకు అతిరహస్యముగా సూచించుచున్నది. అయితే, ఇంతటి మహత్తరార్థములు వేదమంత్రములందుకలవా, అని మీాకొకసందేహము కలుగ వచ్చును. అది అవిశ్వాసమూలకము. అజ్ఞానమువల్లకలిగి నదేకాని ఇతరముకాదు. మంత్ర, మంత్రార్థ, రహస్యము

లను గాఢముగా భావించి, వేదపురుష హృదయమును తెలిసికొనగోరు వారికి ఇట్టి గంభీరార్థములే స్ఫురించు చుండును. వేదమిట్టి విశేషార్థములను చెప్పలేకున్నచో, అది కూడ సామాన్యవాఙ్మయమువలె ఉబుసుపోకకు చదువ వలసినదే కావలసివచ్చును. వేయేల ? ఇట్టి పరమ సత్యార్థ ములను బోధింపలేకున్నచో, వేదమను పేరే దానికి చెల్లదు. "విదజ్ఞానే" అనెడి ధాతువులౌకిక, పారమార్థికములైన సర్వా ర్థములను బోధించునట్టిదేకాని, ఏవోకొన్ని విషయములను బోధించి, కొన్నింటిని విడిచిపెట్టునట్టిదికాదు. అందునూ సృష్టి సూక్త, మోక్ష, పురుష, విశ్వకర్మ సూక్తాదులు ఇట్టి మహోత్కృష్టార్థములను బోధించుటకే వెలసినవని మనము చెప్పికొనుచునే యున్నాము. విష్ణు మంత్రములందును, త్ర్యంబకమంత్రమందును, కుండలినీయోగము, నిగూఢముగా ప్రస్తావింపబడగా, సృష్టిరహస్యములను బోధించెడి విశ్వకర్మ సూక్తమున ఆ యర్థము చెప్పబడక ఏలఉండును ? ఇంకను వివరింపబోవు మంత్రములను బట్టియు, విశ్వకర్మసూక్త లక్ష్యార్థము కుండలినీయోగమని గ్రహింపగలము.

అసలు విశ్వకర్మసూక్త ప్రథమమంత్రమే, "ప్రథ మచ్ఛత్, అవరాన్, ఆవివేశ"అన్నదికదా ! సమస్తమునకు పరుడైన—సర్వశ్రేష్ఠుడైన పరమాత్మ మొదట అవరము లైన (అల్పములైన) ఉపాధులలో ప్రవేశించినాడనికదా ! ఆ వాక్యమునకు భావము. అనగా స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ

రూపములైన ఉపాధులలో ప్రవేశించి జీవుడైనాడని భావము. అట్టిజీవునియొక్క నివాసస్థానములైన ప్రాణములు కూడ ఆతనికంటె అవరములే - తక్కువలేకదా! ఆ తక్కువవాటి యందు బంధింపబడి తత్త్వమును విచారించి తెలిసికొని సాధనచేసి, ముక్తుడగుటయే జీవుని లక్ష్యము. అనగా ఏ ప్రాణాదులు తన్ను బంధించినవో, వాటిమూలముననే - వాటిని సాధనములుగాచేసికొనియే తాను ముక్తుడుకావలసి యున్నది. అందుకే ఈ 8వ మంత్రమున-దేవ, గంధర్వ, చంద్ర శబ్దములచేత జీవ, సూర్య, చంద్రనాడులు సూచింప బడినవి. ఇంకను పరిశీలించి చూతము! ఋగ్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తములోని రెండవ మంత్రము.

"యతో భూమిం జనయన్ విశ్వకర్మా,
వి ద్యా మౌర్ణో న్మహినా విశ్వచక్షాః."

అన్నది. అనగా ఆ విశ్వకర్మభూమిని సృష్టించెననియు, దివమువఱకు వ్యాపించెననియు భావము. ఇందలి భూమి అనుపదముచేత ఆధారచక్రము నందలి కుండలినీశక్తి సూచింపబడుచున్నది. ఆధారము పృథివీ భూతప్రధానమని మనమెఱింగిన విషయమే. సహస్రారమునందలి పరమాత్మ భూమిని-అనగా అందలి కుండలినిని సృష్టించినాడని భావము. ఇక తరువాతి వాక్యము -

"ద్యాం, మహినా, ఔర్ణోత్" అనునది. అనగా ఆ పరమాత్మ కుండలినిసృష్టించి, దానితోపాటు తక్కినలోకా లను, చక్రాలను సృజించి వీటన్నంటియందును తాను

వ్యాపించినాడని భావము. మంత్రమునందలి భూమి, దుశ్శబ్దములచేత ఆధారమునుండి సహస్రారమువఱకుగల సప్తచక్రములు చెప్పబడినవి. మంత్రమున ఆధారమొక్కటిమాత్రమే చెప్పబడినను దానినుండి పాదములవఱకుగల శరీరమంతయు పేర్కొనబడినట్లెలెక్క. ఎట్లన! ముండకశ్రుతి "పద్భ్యాం భూమిః" అన్నందున పృథివీశబ్దము పాదములవఱకుగల పిండాండమును చెప్పునట్టిదని ఎన్నవలసియున్నది. విశ్వకర్మసూక్తమున "యతో భూమిం జనయన్ విశ్వకర్మా" అని ఒకచోటభూమిని, "ద్యావా భూమీ జనయన్ దేవ ఏకః" అని ఇంకొకచోట ద్యావా భూములను చెప్పుటచేతను ఆరోహణ, అవరోహణ క్రమములు ప్రస్తావింపబడినవి. భూమి ప్రస్తావన కుండలినీ సృష్టిని, జగత్ సృష్టిని తెలుపుచు-ఆ జగము, అనగా అందలిజీవులు ఆరోహణక్రమమున ద్యులోకమునకు చేరవలసియున్నదనిసూచన. "ద్యావాభూమీజనయన్" అన్నప్పుడు "ఆత్మన ఆకాశస్సంభూతః" అన్నట్లు అవ్యక్త మహదహంకార పంచతన్మాత్రల సృష్టిజరిగినదనిసూచన. ఈ రహస్యమునకు వ్యాఖ్యానములే ఉపనిషత్తులలోని సృష్టి కథావిధాన వర్ణనలు.

ఈ భావమునే "ద్యావా భూమీజనయన్ దేవఏకః" (3) "ద్యావాపృథివీ నిష్టతక్షుః" (4) "ద్యావాపృథివీ అప్రథేతామ్" (సూక్తము 82-1) అనెడి విశ్వకర్మ సూక్త మంత్రములుకూడ బ్రహ్మాండమునందలి ద్యావాపృథువుల

సృష్టినేగాక పిండాండమునందలి ఆధారమునుండి సహస్రారమువఱకుగల సప్తచక్రములసృష్టినిసైతము వక్కాణించుచున్నవి. అయినను, ద్యావా పృథివీ శబ్దములచేత ఆధార, సహస్రారముల సృష్టిమాత్రమే చెప్పబడినదికదా ! సప్త చక్రములని ఎట్లుభావింతుము, అని సందేహింతురా ? దానికిదిగో సమాధానము.

"తేషా మిష్టాని సమిషా మదంతి
యత్ర సప్తర్షీన్ పర ఏక మాహుః."
(సూక్తం. 82-2)

ఇందలి సప్తఋషులు బ్రహ్మాండపక్షమున వసిష్ఠాదులుకాగా, పిండాండపక్షమున ఆధారాది సప్తచక్రములే. ఈ సప్తశబ్దము భూర్భువరాది సప్తలోకములకుగూడ సంకేతమని మనము మన వేదదర్శనములందు చదివియేఉన్నాము. సప్తఋషులనేగాక పంచభూత, పంచక్రియల సంకేతములయిన పంచఋషులనుకూడ విశ్వకర్మసూక్తము పేర్కొనకపోలేదని మఱువరాదు. చూడుడు -

"త ఆయజంత ద్రవిణం సమస్మా
ఋషయః పూర్వే జరితారో న భూనా." (సూ. 82-4)

ఇందు పేర్కొనబడిన పూర్వఋషులే సృష్ట్యాదికారకులైన సానగ సనాతనాహభూన ప్రత్న సుపర్ణులనెడి ఋషిపంచకము. ఈ విధముగా ఎన్నియో కుండలినీ యోగ

రహస్యములను విశ్వకర్మ సూక్తములు రెండును వెలువరించుచున్నవి.

"యా తే ధామాని పరమాణి యావమా
యా మధ్యమా విశ్వకర్మన్నుతే మా." (10-81.5)

ఈ మంత్రమున పేర్కొనబడిన-అవమ, మధ్యమ, పరమధామములకు, దేవ, మానవ, తిర్యగాదులు ఉపాధులని ప్రాచీనవ్యాఖ్యాతలు వ్రాసినారు. అది బ్రహ్మాండ పక్షార్థము. పిండాండపక్షమున జీవాత్మపొందిన - స్థూల, సూక్ష్మ, కారణదేహములని మనము వ్రాసినాము. కుండలినీయోగ పక్షమున ఆ మూడుధామములు (నివాసములు) ఇడా, పింగళా, సుషుమ్నానాళములు. వీటిలో సుషుమ్న పరమధామము. కుండలినీశక్తిని ఆనాళముద్వారా, సహస్రారమునకు చేర్చునది-సుషుమ్నానాళమేకదా. అందుచేతనే అది పరమధామమగుచున్నది. ఇడాపింగళలలో కొంతకాలము ప్రాణాయామాది సాధనలు చేసిననేకాని, ఆవల ప్రాణవాయువు, లేదా ప్రాణశక్తి సుషుమ్నయందు ప్రవేశించి సహస్రారమునందలి పరమాత్మయొక్క సాన్నిధ్యము నందుకొనలేదు. ఆత్మపరమాత్మల పరిజ్ఞానము కలుగుటకు ఈ మార్గమే ప్రముఖమైనది. తరువాత ఈ మంత్రముయొక్క ఉత్తరార్థ మేమనుచున్నదో చూతము.

గూర్చి లెస్సగానే తెలియుననుటకు అనేకాధారములున్నవి. వారు యోగమును, కేవలము ప్రాణశబ్దముతోనే పేర్కొని నారు. దీనికితగినట్లే అథర్వవేదమున ప్రాణసూక్తమనుపేర ఒకసూక్తమే బయలుదేరినది. "అన్నం, ప్రాణ, శ్చక్షుః, శ్రోత్రం, మనో, వాక్త్వక్" ఇత్యాది వేదవాక్యములు వారికి అన్నము, ప్రాణము, మనస్సు, మున్నగువాటిని గూర్చి బాగుగా తెలియుననియు, వారి పరిశోధనమంతయు వాటి మీదనే అనియు, మనము వేదముల గాఢపరిశీలనముచే తెలియజాలుదుము. మనస్సుయొక్క ప్రాముఖ్యమును, వేద ఋషులు, ఎంతోలోతుగానే గ్రహించినారు. అందుకనియే ఈ సూక్తమున "విశ్వకర్మా మనసా యద్విహాయా" "విశ్వకర్మా విమనా" ఇత్యాదిగా భగవద్విషయకమైన మనశ్శక్తిని గూడ వారు భావించినారు. సాధకులు సమనస్కులు, అమనస్కులుకూడ కావచ్చునని ఇందలిసూచన.

అసలు ప్రకృతి పరిణామములోనే పదార్థము (Matter) ప్రాణము (Life) మనస్సు (Mind) విజ్ఞానము (Knowledge) అనునవి ఒకదానికంటెను ఒకటి ప్రాముఖ్యము కలిగినట్టివి. వీటిపరిణామచరిత్ర నేటిసైంటిస్టులకును ఇంకనూ ఆలోచించి తెలియదగినదిగానే యున్నది. ప్రాచీనఋషులుకూడ విశేషముగా పదార్థ పరిశీలనముచేసినట్లే ప్రాణ, మనో, విజ్ఞానములను గూర్చియు పరిశోధనలుచేయకపోలేదు. అంతేకాదు. వాటికి విశేషశక్తినిచేకూర్చి పరిపక్వము చేసికొని, ఫలిత

ముల నందినారనియే మావంటివారి విశ్వాసము. అయితే ఆనాడు గ్రంథములు వ్రాయుటకు తగిన సాధనలు లేనందున ఆ యా విశేషములను వారు సూత్రప్రాయముగామాత్రమే మంత్రములలో సూచించినారని మనమర్థము చేసికొనవలసి యున్నది. వారికి ప్రాణాయామాదులనెడి మాటకూడ తెలియకపోవచ్చును. అయిననువారు దానినిఆచరించి ఫలితముల నందలేదనుకొనుట సాహసము. నిరంతరము ముక్కునందు సంచరించు ప్రాణవాయువును బంధించినచో, ఏమగునోఅని సామాన్యమానవునకే ప్రేరణకలుగుచుండును. ఆతడు ఆ పనిచేసి దానిఫలితమును పసికట్టుచునే యుండును. అట్టిపని యొక్క పరిణామములే ప్రాణాయామ, ధ్యాన, సమాధి, సంయమాదులు.కావున యోగ, కుండలినీయోగ, పదముల ప్రయోగము మంత్రములలో కానరానందున వారికి వాటి పరిజ్ఞానములేదనుకొనుటయు, ఆనాడవి లేవేమో అనుకొనుటయు మన అజ్ఞానమునకు గుఱుతేకాని, ఇంకొకటికాదు. అసలు దురదృష్టమేమన, వేదమంత్రములనుగూర్చి మనకు అపార్థములు, అనర్థములు, తోచినంతగా- సదర్థములు,సమ్యగర్థములు, సంపూర్ణార్థములు తోచకపోవుటయే. దీనికంతటికిని కారణము- మనలో జిజ్ఞాస, ఆలోచన, విచారణ, ఏకాగ్రత, పరిశీలన, తపస్సు, అన్వేషణ, కొత్తవిషయములను కనిపెట్టవలయునను కోరిక - మొదలైనవి లోపించుటయే. అందుకే వేదము "తపసా బ్రహ్మ విజిజ్ఞాసస్వ" అన్నది.

కనుక ఆ మార్గమున పయనించినచో మనము "తమసో మా జ్యోతి ర్గమయ" అన్నస్థితికి చేరుకొనగలము. అందుకు నిరంతర సాధన అవసరము.

మంత్ర సంఖ్యా రహస్యము

ఈ సందర్భమున ఇంకొక రహస్యము చెప్పవలసినది కలదు. నాసదీయ సూక్తములో సృష్టి కారణము సృష్టి స్వరూపము ఏడు మంత్రములలో మాత్రమే వర్ణింపబడినది. ఆ సృష్టిని తరువాత విస్తరించునట్టివి విశ్వకర్మ సూక్తములు. ఇవి రెండు. ఒక్కొక్క సూక్తమున ఏడేసి మంత్రములు మాత్రమే ఇందులో కూర్చబడినవి. ఈ ఏడు మంత్రముల సంఖ్య మనకు సృష్టి రహస్యమునే చెప్పుచున్నది కదా! వేదములో సప్తలోకములు,సప్త వ్యాహృతులు, సప్తచ్ఛందములు, సప్తార్చులు- మొదలైన సప్తకములు ప్రసిద్ధములు. పిండాండమున గూడ ఆధారము మొదలుకొని సహస్రారము వఱకు సప్తచక్రములే కలవనుట యోగశాస్త్ర ప్రసిద్ధ విషయము. ఈ పిండబ్రహ్మాండముల తత్త్వమును కూడ విశ్వోత్పత్తిసూక్తములయిన నాసదీయ,విశ్వకర్మసూక్తములు అంతరర్థముతోనే కాక, శ్లోకసంఖ్యారూప బాహ్య స్వరూపముతోగూడ ప్రవచించినవన్నమాట. ఈ రహస్యమును స్థూలముగాగూడ సూచించవలెననెడి ఉద్దేశ్యము వేదపురుషునికి లేనిచో నాసదీయ, విశ్వకర్మ సూక్తములు మూడింటను ఏడేసి మంత్రములే ఉండుటకు కారణమేముండును? పంచ సంఖ్యా ప్రాధాన్యమును సూచించుటకు

మన కాలు సేతుల వ్రేళ్ళను అయిదేసి మాత్రమే నిర్మించినట్లు, సూక్తముల మంత్రసంఖ్యకూడ ఏడేసి చేయబడినది. ఇట్టి స్థూల, సూక్ష్మాంశములను పెక్కింటిని మనము తపోనిశితము, ఆలోచనా దివ్యము అయిన దృష్టితో పరికించి గంభీర పరమ సత్యములను అవగాహన చేసికొనవలసి యున్నది.

ఇంకొక పరమ రహస్యము. ఋగ్వేదీయ పురుష సూక్తములలో 14 మంత్రములు కలవు. అట్లే యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తములందు ఒక్కొక్కదానిలో ఎనిమిదేసి మంత్రములు కలవు. వాటిలో 16 ఆహుతులు సమర్పింప వలయుననుట యజ్ఞకర్మ రహస్యము. ఆవల "సముద్రాయ వయునాయ" అనెడి 17వ మంత్రముతో జలములయందు హావిస్సు నర్పింపవలసి యున్నది. ఈ సందర్భమున పురుష సూక్తమంత్ర సంఖ్యకును (16) యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తముల మంత్ర సంఖ్యకును పోలిక సరిపడుచున్నది కదా! ఈ పురుష, విశ్వకర్మ సూక్తములు రెండునూ విశ్వ సృష్టి ప్రకారమును వివరించునట్టివే అనుట సుస్పష్టము. సృష్టిలో షోడశవికారములను మనము గమనింతుము. ఆ వికారములను దాటిననే నిర్వికారమైన చిన్మయస్థితి సాధకు లకు కలుగునది. వేదమాత ఎంతటి కారుణ్యముతో ఇట్టి రహస్యములను బాహ్య స్వరూపముతోను, అంతఃస్వరూ పముతోను ప్రవచించినదో గ్రహించి మనము కృతార్థుల మగుటకు యత్నింపవలసియున్నది.

పృథివి, అన్తరిక్షము, దివము

విశ్వకర్మ సూక్తములు పలుచోట్ల ద్యావా పృథువుల సృష్టిని, అందు పరమాత్మ తత్త్వ వ్యాప్తినిగూర్చి ప్రస్తావించినవి. ఈ ప్రస్తావనను ఆధారము చేసికొని తైత్తిరీయోపనిషత్తు ఎంతగానో తత్త్వమును విస్తరించి చెప్పినది. విశ్వకర్మ సూక్తము వ్యాఖ్యాతలకు వదలివేసిన అంతరిక్షమును గూడ తైత్తిరీయము వ్యాఖ్యానించి, తన విశ్వకర్మ సూక్తానుసరణమును సూచించినది. ఎట్లో ఃహూతము.

"పృథి వ్యన్తరిక్షం ద్యౌర్దిశోఽవా న్తరదిశాః,
అగ్ని ర్వాయు రాదిత్య శ్చంద్రమా నక్షత్రా
ణ్యాప ఓషధయో వనస్పతయ ఆకాశ ఆత్మా
ఇత్యధిభూతమ్"— శీక్షావల్లి-7

ఈ మంత్రమున- పృథివీ, (భూమి, భూలోకము) అన్తరిక్షము (ఆకాశము) దివము మొదటగా పేర్కొనబడినవి. తరువాత వాటికి అధిపతులుగాగాని, వాటియందు సంచరించువారుగాగాని, అగ్నిని, వాయువును, ఆదిత్యుని పేర్కొన్నారు. పృథివీ శబ్దముచేత ఆధారమును, అన్తరిక్ష శబ్దముచేత అనాహతమును, ద్యుశబ్దముచేత సహస్రారమును మనము గ్రహింపవలయును. ఏలయన! వీటియందు సంచరించువారు వరుసగా- అగ్ని, వాయు (ప్రాణము), సవిత (పరమాత్మ)లే. బ్రహ్మాండపక్షమున గల పృథివ్యన్తరిక్ష దివములను పిండాండ పక్షమున ఆధార, అనాహత,

సహస్రారములనుగా భావింపవలసియున్నది. ద్యుశబ్దముచే చెప్పబడిన సహస్రారమునందుండువాడుసూర్యుడేఅని ఋగ్వేదమునందలి 160వ సూక్తమునందలి 5 మంత్రములు స్పష్టము చేయుచున్నవి.

"తే హి ద్యావాపృథివీ విశ్వశంభువ
ఋతావరీ రజసో ధారయత్కవీ,
సుజన్మనీ ధిషణే అంతరీయతే
దేవో దేవో ధర్మణా సూర్యః శుచిః." 1-60-1

ఇందు విశ్వక్షేమంకరములైన ద్యావా పృథువులను దేవునిగానూ, దేవతగానూ పేర్కొని వాటిలో ద్యులోకముననుండువాడు పరమాత్మ స్వరూపసూర్యుడే అని చెప్పబడినది. ఆ సూర్యునే ద్యావా పృథువులకు పుత్రునిగాను, వాటికి సృష్టికర్తగాను సైతము తరువాతి మంత్రములే వర్ణించినవి. "స వహ్నిః పుత్రః పిత్రో పవిత్రవా న్పునాతి ధీరో భువనాని మాయయా" (3). 2వ మంత్రమున "పితా మాతాచ భువనాని రక్షతః" అన్నది. ఇక 4వ మంత్రము "అయం దేవానా మపసా మపస్తమో, యో జజాన రోదసీ విశ్వశంభువా" సృష్టికర్తలలో గొప్ప సృష్టికారుడైన ఆ సూర్యుడే ద్యావా పృథువులచే రక్షింపదగిన జగములను కల్పించినాడన్నది. ఈ ద్యావా పృథువులను కన్నది విశ్వకర్మఅని 10-81, 82 సూక్తములు చెప్పగా, ఈ సూక్తము

ఆతనిని సూర్యుడన్నది. కావున సూర్యవిశ్వకర్మలకు అభేదమే.

పృథివీ శబ్దముచేత ఆధార, స్వాధిష్ఠాన, మణిపూర ములవఱకుగల చక్రములకు గ్రహణము. అట్లే అన్తరిక్ష పదముచేత అనాహత, విశుద్ధ చక్రములను గ్రహింపవలెను. ద్యుశబ్దముచేత ఆజ్ఞా సహస్రారములను గ్రహింపవలెను. అట్లయిననేకాని - అగ్ని, వాయు, ఆదిత్యులకు అవి విహార స్థానములుకావు. కుండలినీశక్తి తేజోరూపమేకావున దానిని అగ్నిఅనుటలో విరోధమేమియులేదు. ప్రాణము హృదయమును ననే సంచరించునుగాన అన్తరిక్షము వాయు భూతస్థానమగు చున్నది. ఇక ఆదిత్యుని విహారము ఆకాశమునకునుపైనున్న దివమునసేకాన దానిచేత సహస్రారము, అందలి పరమాత్మ లక్షింపబడుచున్నారు. విశ్వకర్మ చేసిన పిండాండసృష్టిలో ఆధారమునుండి సహస్రారము వఱకుగల మూడుతావుల యందును అగ్ని కుండలినీరూపముననను, వాయువు ప్రాణ రూపముననను, ఆదిత్యుడు పరమాత్మరూపముననను వరుసగా పృథివ్యన్తరిక్షద్యుపదములచే లక్షింపబడిన ఆధార, అనాహత, సహస్రారములయందు ఉన్నారని తైత్తిరీయము వ్యాఖ్యానించినదన్నమాట. ఈ అంశమును పంచాధికరణ ములయందుకూడ తైత్తిరీయము స్పష్టము చేసినది. ఎట్లన.

"పృథివీ పూర్వరూపం, ద్యౌ రుత్తరరూపం, ఆకాశ స్సంధిః, వాయు స్సంధానమ్, ఇత్యధిలోకమ్."

ఈ మంత్రమున పృథివిని (ఆధారచక్రమును) పూర్వ రూపముగాను, దివమును (సహస్రారమును) ఉత్తరరూపము గాను, ఆకాశమును సంధిగాను, వాయువును సంధానము గాను చెప్పుట గమనింపదగినది. దీనినిబట్టి పృథివీశబ్దముచే తెలియదగిన ఆధారమునుండి ద్యుశబ్దముచే నెఱుగదగిన సహస్రారమునకుచేరుటకు-ఆకాశ, వాయువులు సంధి, సంధా నములని చెప్పబడినవికదా. అనగా ఆధారమునందలి కుండ లిని వాయువనెడి ప్రాణవాయుసాధనచేత సుషుమ్నానాళము నందలి ఆకాశముద్వారా దివమునకు (సహస్రారమునకు)చేరి అందలి ఆదిత్యునిలో ఐక్యముకావలెననుట పరమార్థము. కావున విశ్వకర్మసూక్తము పేర్కొన్న ద్యావాపృథువులలో ఇంతటి గంభీరార్థము ఇమిడియుండి సాధకులను మేల్కొలుపు చున్నదన్నమాట. ప్రాణమనునది హృదయమున సంచ రించుచు, సాధనచేయువారిపాలిట పరమగురువై కుండలినీ ప్రబోధమును కలిగించి, దానితోపాటు జీవాత్మను సహస్రా రమునచేర్చి అమృతస్థితిని చేకూర్చుచున్నది. అందుకే తైత్తిరీ యోపనిషత్తు ప్రాణప్రాధాన్యమును ఇంకనుఇట్లు వర్ణించినది.

"ప్రాణం దేవా అనుప్రాణన్తి - మనుష్యాః
పశవశ్చ యే - ప్రాణో హి భూతానామాయుః.
తస్మాత్సర్వాయుష ముచ్యతే. సర్వమేవ త
ఆయుర్యన్తి-యే ప్రాణం బ్రహ్మోపాసతే."

- బ్రహ్మానందవల్లి 3.

ప్రాణమున ననుసరించియే దేహమునందు సర్వేంద్రియములు పనిచేయుచున్నవి. ప్రాణములు లేనినాడు అవి పని చేయక పోగా, వాటితో పాటే తాము ను ప్రయాణించి పోవును. మనుష్యాదులైన సర్వప్రాణులును ప్రాణాధారము ననే నడయాడుచున్నారు. అందువలన సర్వభూతములకు ప్రాణమే ఆయువని చెప్పవలసియున్నది. ప్రాణము ను బ్రహ్మముగా ఆరాధించువారందఱు ఆయుస్సౌభాగ్యముకల వారై యొప్పెదురు. ఈ తైత్తిరీయవాక్యములు జీవితమునందు అనాహతచక్రమున వెలయుప్రాణమునకు ఎట్టిమహిమకలదో వక్కాణించుచున్నవికదా. అనేక మంత్రములు ప్రాణాయామాదులయు, కుండలినీయోగాదులయు ప్రాధాన్యమును వక్కాణింపగా, ఈ తైత్తిరీయము ఇట్లు ప్రాణశక్తిప్రభావమును కొనియాడినది. కావున పృథివ్యన్తరిక్షద్యులోకములనగా, ఆధార, అనాహత, సహస్రారములని మనము భావింపవలసియున్నది. అసలు కుండలినీయోగము చెప్పు రహస్యమేమన ! నీ కంటె వెలుపలఉన్న పంచభూతములతో పాటు నీలోనే చక్రస్వరూపములై యున్న పంచభూతములను ఉపయోగించుకొని ధన్యుడవు కమ్మనెడి విషయమే. ఇక్కడ నీవనగా ఆత్మయే అని పాఠకులు మఱువరాదు. ఇందును గూర్చి ముండకశ్రుతి ఇట్లనుచున్నది.

"యస్మిన్ ద్యౌః పృథివీ చాన్తరిక్ష మోతం మనః
సహ ప్రాణైశ్చ సర్వైః, తమేవైకం జానథ ఆత్మాన
మన్యావాచో విముంచథామృతస్యైష సేతుః." 2-2.5.

దేనియందు పృథివ్యన్తరిక్షద్యులోకములు, అనగా ఆధార, అనాహత, సహస్రారములును, మనఃప్రాణాదులును ఆధారపడియున్నవో, దానినే ఆత్మనుగా ఎఱుంగుడు. ఇతరమేమియు పట్టించుకొనవలదు. మీరు అమృతులగుటకు అది ఒక్కటే త్రోవ. అనగా సమస్తమునుభరించెడి ఆజ్ఞాచక్రస్థ ఆత్మయందును, సహస్రారస్థ పరమాత్మయందును ఆసక్తులై తత్సాక్షాత్కారమునకు పూనుడని ముండకశ్రుతి హెచ్చరించుచున్నది. ఈ ద్యావాపృథువులు జీవులకు మాతాపితృల వంటివారని మోక్షసూక్తమంత్ర మొకటి అనుచున్నది.

> "ద్యౌర్మే పితా, జనితా నాభిరత్ర, బంధుర్మే మాతా పృథివీ మహీయమ్." 1-164-33.

ఇందలి ద్యావా పృథువులను సహస్రార, ఆధార చక్రములని యెంచవలయును. సహస్రారస్థ పరమాత్మ సృష్టికర్తకాగా, ఆధారస్థ కుండలిని ఆయన ప్రతిబింబమగుచున్నది. 10-81 వ సూక్తమేమో "యోనః పితా జనితా యో విధాతా" అన్నది. కాన ద్యుశబ్దము ఈశ్వర వాచకముకూడ.

త్రి, సప్త-చక్ర రహస్యము

ఈ సందర్భమున సప్తచక్రములను గూర్చిన అపూర్వ రహస్యము నొకదానిని మనము గ్రహింపవలసి యున్నది. సప్తచక్రములు భూర్భువరాది సప్తలోకములకు సంకేతములు.

1. భూః=భూలోకము. ఇది ఆధారస్థానము. పృథివీ భూతమునకు నెలవు. 2.భువః=భువర్లోకము, ఇది స్వాధిష్ఠానము.నీటికి నెలవు.3. సువః=ఇదిసువర్లోకము. మణిపూరస్థానము. అగ్నికి (జఠరాగ్నికి) నెలవు. 4. మహః=మహర్లోకము. ఇది అనాహత స్థానము. వాయువునకు, లేక ప్రాణమునకు నెలవు. 5. జనః=ఇది విశుద్ధ స్థానము. ఆకాశమునకు నెలవు. ఇక్కడికి పంచభూత మయ చక్రములు ముగిసినవి. ఆఱవది-తపః = తపోలోకము-ఆజ్ఞాచక్రము. అవ్యక్తమహదహంకారస్వరూప ప్రకృతికి (మాయకు) నెలవు. ఇదే సర్వకారణము. ఈ కారణశరీరమునందే_అవిద్యోపాధియందే సహస్రారస్థ పరమాత్మ ప్రతిబింబించి జీవుడను మాటచేత చెప్పబడుచున్నాడు. జరుగవలసిన తాత్త్విక తపస్సంతయు జరుగవలసినది ఇచ్చటనే కాన, దీనిని తపోలోకమన్నారు. ఇక ఏడవదే సత్యం=సత్యలోకము- సహస్రారము. అదియే పరమాత్మ స్థానము, పరమాత్మ స్వరూపము. ఆజ్ఞాచక్రస్థ జీవాత్మ ఈ పరమాత్మతో ఐక్యమగుటయే ముక్తి కాని, మోక్షము కాని. పిండాండమునగల భూమ్యాది సప్తలోకములు ఇవియే. కుండలినీ శక్తిని విష్ణునిగా భావించినప్పుడు ఆ విష్ణువు మెట్టెడి సప్తలోకములు ఇవియే. ఈ అంశమునే దిగువ మంత్రము- అతో దేవా అవన్తునః" అన్నమంత్రము చెప్పినది (చూడు 53వ పుట)

ఇక్కడ దేవతలనగా కుండలినీ ప్రయాణ సమయమున సాధకునకు కలిగెడి శక్తులే అన్నమాట. మంత్రములో

పృథివ్యా స్సప్తధామభిః' అని ధామశబ్దమును వాడుట గమనింపదగియున్నది. విశ్వకర్మసూక్తముకూడ "యా తే ధామాని పరమాణి యావమాయా మధ్యమా" అని ధామ శబ్దమునే వాడినది.

"ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే" అన్న మంత్రమేమో విష్ణువు ఆధారమునుండి మూడు స్థానములయందు పాదన్యాసము చేసినాడన్నది. ఆధారముతో మూడు కావచ్చును. దానిని వదలి మూడు కావచ్చును. ఇంకొక మంత్రమేమో-

"త్రీణి పదా విచక్రమే, విష్ణుర్గోపా అదాభ్యః" 18 అన్నది. 8.12-27వ మంత్రముకూడ "యదా తే విష్ణురోజసా, త్రీణి పదా విచక్రమే" అన్నది. ఇంకొకటి "త్రీణ్యేక ఉరుగాయో విచక్రమే, యత్ర దేవాసో మదన్తి" (8.30-7) ఇంకొకటి "యస్యత్రీ పూర్ణా మధునా సదా" (1-154-4) అన్నది. సప్తస్థానములు, (లోకములు) అన్నప్పుడు మనకు సందేహము రాదుకాని, మూడు అన్నప్పుడే శంకకలుగును. ఒక పక్షమున స్వర్గమర్త్యపాతాళములని చెప్పికొనవచ్చును. ఇంకొక పక్షమున భూర్భువస్సువర్లోకములని చెప్పికొనవచ్చును. ఉపనిషత్తు "భూర్భువ, స్సువ రిత్యేతా స్తిస్రో వ్యాహృతీయః" అన్నది. దానినిబట్టి భూ ర్భువ స్సువర్లోకములా అనియు శంక రాగలదు. కాగా దీనిని గూర్చి గాఢముగా విచారింపవలసియున్నది. విష్ణువు మెట్టినది బాహ్యములైన త్రిలోకములు అన్నప్పుడు ఇబ్బందిలేదు కాని,

ధామములన్నప్పుడు ఈ ఏడింటిలో ఏవి త్రిధామములో విచారింపవలసియున్నది. ఈ సందర్భమున కొన్ని త్రికములు మన ఎదుట నిలుచుచున్నవి.

ఆధారము మొదటిదీ, కుండలినికి నెలవు కాన అది మొదటి ధామమే. ఆవల ప్రాణస్థానమైన రెండవ ధామమును చెప్పికొనవలయును. ప్రాణాయామముతోగాని కుండలిని మేల్కొనదు కాన, దానిని చెప్పికొనక తప్పదు. ఇక మూడవ దానినిగా ఆజ్ఞను గ్రహింపవలసి యున్నది. అది తపోలోకము కావునను, ధ్యాన సమాధులు మొదలైన తపస్సులు అక్కడే నెఱవేఱవలసి యున్నందునను దానిని గ్రహింపక తీరదు. ఆ పక్షమున- ఆధారము, అనాహతము, ఆజ్ఞ- అను త్రిచక్రములను గ్రహించుట సమంజసము. ఇక ఆధారము కుండలినికి నెలవే కనుక, దానినే మేల్కొలుపవలసి యున్నది కాన, దానిని వదలి, అనాహత, ఆజ్ఞా సహస్రారములను గ్రహించుట ఇంకొక పక్షము. మొదటిదైన ఆధారమును వదలినట్లే, గమ్యమైన సహస్రారమును కూడ వీడి, మణిపూరమును కలుపుకొని 1. మణిపూర, 2. అనాహత, 3. ఆజ్ఞలను చెప్పికొనుట ఇంకొక పక్షము. సాధకుడు కుండలినీ ప్రబోధానంతరము మణిపూరానాహత ఆజ్ఞలయందు చేయవలసిన సాధన కొంత కొంత యున్నది. మణిపూరము జఠరాగ్నికి నివాసము కాన, ప్రాణస్థానమైన అనాహతమునందువలెనే దానియందును కొంత సాధన చేయ

వలెననుట కుండలినీయోగులెఱింగిన రహస్యమే. కావున త్రిస్థానములను చెప్పికొనవలసివచ్చినప్పుడు భిన్నాభిప్రాయములను వెలిపుచ్చక తప్పలేదు. ఋగ్వేద దిగ్దర్శములయందు కొందఱీ సందేహము వెలిపుచ్చినందున దానినిక్కడ వివరింపవలసి వచ్చినది. "పృథి, వ్యన్తరిక్షం, ద్యౌః" అనెడి తైత్తిరీయ వచన ప్రకారమయితే- ఆధార, అనాహత, సహస్రారములను గ్రహింపవలసి యున్నది. ఆ పక్షమున పృథివి అన్నప్పుడు స్వాధిష్ఠ మణిపూరములకును, అన్తరిక్షమన్నప్పుడు అనాహత విశుద్ధములకును గ్రహణము. ఇక ద్యుశబ్దముచేత సహస్రారముతోగూడ ఆజ్ఞను సైతము గ్రహింపవలసియున్నది. ఏలయన, సహస్రారముసిద్ధిస్థానమే కాని, సాధనస్థానము కాదు. అందు సాధకుడనుభవించునది మోక్షానందస్వరూప, బ్రహ్మైక్య సంసిద్ధినేకాని, సాధనాదికమును చేయుటకాదు. అయినను కడపటి గమ్యము అదియేకాన మంత్రములు దానిని పేర్కొనుటలో అర్థము లేకపోలేదు.

అంతేకాదు. సహస్రారమనెడి సర్వకారణస్థానము లేనిచో ఆజ్ఞాదులకు జన్మమే యుండదు. సహస్రారమునుండి కలిగినట్టిదే మాయాశక్తి. దీనినే నాసదీయసూక్తము తమస్సనియు, విశ్వకర్మసూక్తము నీహారమనియు, సాంఖ్యము ప్రకృతి అనియు పేర్కొన్నవి. మాయాప్రతిబింబమైన జీవా

త్మయే సాధకుడుగదా. ఆతడే తన్ను ఆవరించిన అవిద్యా వరణమును యోగసాధనద్వారా తొలగించుకొని ముక్తుడు కావలసియున్నాడు. కాన, అజ్ఞను చెప్పకొనని చో అసలు కథయే కొనసాగవీలులేదు. కావున పృథివీశబ్దముచేత ఆధార స్వాధిష్ఠమణిపూరములను, అన్తరిక్షశబ్దముచేత అనాహత విశుద్ధములను, ద్యుశ్శబ్దముచేత ఆజ్ఞా సహస్రారములను గ్రహించుట పరిష్కారము కాగలదు.

ఇక పురుషసూక్తముచెప్పిన చతుష్పాదముల ప్రకారము సమన్వయమును ఆలోచించిచూతము. పురుషసూక్తము పురుషుని నాలుగుపాదములలో ఒకటి (చివరిది) సమస్త భూతప్రపంచము అని చెప్పినది - "పాదో౽స్య విశ్వా భూతాని" అని. దీనిచేత మనము పృథివీనివాసమైన ఆధారమును గ్రహింపవలయును. అటుపిమ్మట "త్రిపాదస్యామృతం దివి" అన్నది. అనగా తక్కిన త్రిపాదములు దివము, అమృతమును అన్నమాట. ఈ త్రిపాదములను భగవంతుని త్రిధామములుగా చెప్పకొన్నచో, మనకుపరిష్కారము సులభము కాగలదు. ఆ త్రిధామములే మణిపూర, అనాహత, ఆజ్ఞా చక్రములు కాగలవు. అప్పుడు కుండలినీస్థానమైన ఆధారమును, గమ్యమైన సహస్రారమును వదలి లెక్కగట్టినామన్న మాట. ఇక్కడకూడ ఆజ్ఞతోపాటు సహస్రారమునుకూడ కలుపుకొన్నను, ఎట్టిఅనుపపత్తియు ఉండదు. ఇంతకూ వేద వాక్యములు భిన్నభిన్నార్థప్రతిపాదకములుగా ఉండునుకాన

వాటిని సముచితముగా సమన్వయించుకొని సాధనకు పూన వలసిన బాధ్యత మనపైనున్నది. డా॥ **P. S.** శాస్త్రిగారు ఋగ్వేదదిగ్దర్శన ఆంగ్లపీఠికలో, నేనువ్రాసిన భిన్నాభిప్రాయములను ఎత్తిచూపగా, అట్టిసందేహము పాఠకులకును కలుగునుగాన ఈవిస్తరమును, ఇందలి రహస్యములను ఇక్కడ వివరింపవలసి వచ్చినది. అన్యప్రదేశములందును ఇట్టిలఘుసందేహములు పాఠకులకు కలిగినచో వాటికితగిన కారణములుండునని గ్రహింపగోరుచున్నాను.

సూర్య, చంద్రాగ్నులు

ప్రకృతిలోకాని, జగత్తులోకాని సూర్య చంద్రాగ్నులది గొప్పస్థానము. సూర్యచంద్రులు లేకున్నచో దివారాత్రులే ఏర్పడుటకు వీలులేదు. దివారాత్రులులేకున్న కాలమే కొనసాగదు. ప్రాణులకు పనిచేసికొనుటకు గాని, నిద్రించుటకు(విశ్రాంతికి)గాని ఒకవిభాగమనునదే ఏర్పడదు. అందుకే దివారాత్రులు, వాటి అధిపతులుఅయిన సూర్యచంద్రులు పరమప్రాధాన్యము నందుచున్నారు. వీరిరువురి తరువాత పేర్కొనదగినది అగ్నిభూతము. అగ్నిలేనిదీ లోకమున పనులుసాగకపోగా, ప్రాణులరక్షణకే వీలుండదు. రాత్రివేళలయందు వెలుగును అగ్నిచే కలిగినదీపాదులవల్లనే పొందుచున్నాము. విద్యుత్తుగూడ అగ్నివికారమేకదా. గర్భమునందు జఠరాగ్నియున్ననేకాని ప్రాణులుతినెడి ఆహా

రము జీర్ణముకాదు. అందుకే గీతలో భగవానుడు "అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః, ప్రాణాపాన సమాయుక్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధమ్" నేనుజఠరాగ్ని రూపుడనై జీవులుతిన్న భక్ష్య, భోజ్య, చోష్య, లేహ్య రూపములైన చతుర్విధాన్నములను జీర్ణింపజేయుచున్నాను అన్నాడు. కాన అగ్ని అన్నము పచన మగుటకును, తిన్న ఆహారము జీర్ణమగుటకును ముఖ్యమే. లోకమున ఈ విధముగా జనోపకారులైన సూర్యచంద్రాగ్నులు వేదమున కూడ ప్రముఖస్థానమునే ఆక్రమించియున్నారు. ఋగ్వేదము మొదట "అగ్నిమీళే పురోహితమ్" అనెడి అగ్నిసూక్తముతోనే ప్రారంభమగుచున్నది. అంతేకాదు. పదిమండలములు కల ఋగ్వేదములోని ప్రతిమండలమును అగ్ని స్తోత్రము (సూక్తము)తోనే ప్రారంభమగుటను మనము కాంచగల్గుదుము. అంతియేకాదు. ఏ వైదికకర్మలోనైనను దేవతల కర్పించు ఆహుతులు అగ్నిద్వారానే వారి వారికి చేరుచున్నవి.

ఇక ఈ అగ్ని భూతాగ్ని, విద్యుదగ్ని, జఠరాగ్ని-అని మూడువిధములుగానున్నది. భూతాగ్ని స్థూలమైన పంచభూతములలో ఒకటి. విద్యుదగ్ని మెఱుపురూపముగానుండునది. జఠరాగ్ని గర్భములోనుండునదని చెప్పుకొనియేయున్నాము. ఈ అగ్ని, దేవుడుగాను, భూతముగాను పేర్కొనబడుటయేకాక, పరమాత్మరూపముగాగూడ వర్ణింపబడినాడు.

"అగ్నిః శుచివ్రతతమః శుచి ర్విప్రశ్శుచిః,
కవిః, శుచీరోచత ఆహుతః." ఋ. 8-44-21.

ఇందలి శుచివ్రతతమః అనుపదమునకు పవిత్రము లైన సృష్ట్యాదికర్మలు కలవాడని భావము. అనగా సాక్షాత్తు పరమాత్మ అనియేకదా సారాంశము. ఇన్ని రీతుల జనులకు అగ్ని ఆరాధ్యుడు. అంతేకాదు. పరమాత్ముని యొక్క సంతాన మనికూడ అగ్ని, వేదములందు పేర్కొనబడినాడు. "మహీ(త్వాష్ట్రి) మూర్జయంతీ రజుర్యం" (ఋ.3-7-4) 'త్వాష్ట్రిం' అనగా త్వష్టయొక్క కుమారుడని (త్వాష్ట్రిం=త్వష్టుస్సుతం) సాయణులు భాష్యము వ్రాసినారు. త్వష్ట విశ్వకర్మ కుమారుడని మనకు పురుషసూక్తము చెప్పుచునే యున్నదికదా. (విశ్వకర్మణ స్సమవర్తతాధితస్య త్వష్టా విదధద్రూప మేతి)
ఇట్లు అగ్నియొక్క ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవిక, ఆధ్యాత్మిక రూపములు స్పష్టమగుచున్నవి.

ఇక సోముని చూతము. సోముడనగా చంద్రుడనియు, సోమలతయనియు రెండర్థములు. చంద్రుడు మింటవెలుగు వాడు. లతయేమో, యజ్ఞాదులయందు త్రాగెడి సోమరసము నొసగునది. ఈ సోమమునకే అమృతమనికూడ పేరు కలదు. ఇట్టి సోముని, సోమలతను గూర్చి ఋగ్వేదనవమమండలము లోని 113 సూక్తములు, తక్కిన మండలములలోని కొన్ని సూక్తములు పరిపరి విధముల స్తుతించినవి. ఋగ్వేద దిగ్దర్శనము 3వ భాగమునసోమదేవతను గూర్చి (194 నుండి 205)

చర్చించినాము. ఆ మంత్రములలో చంద్రుడు. నిశాకరుడు గానే కాక, సోమరస స్వరూపుడు, పరమాత్మస్వరూపుడు, మోక్షదాత- ఇత్యాదిగా ఎన్నబడినట్లు గ్రహించియున్నాము. కనుక అగ్నికివలె సోమునికిగూడ వేదములందు గొప్ప స్థానమే కలదు.

ఇక సవిత: సవిత అనగా సూర్యుడని స్థూలముగా మనకు తెలిసిన విషయమే. సూర్యుడు దివాకరుడై పగటికి నాయకుడగుచున్నాడు. అది ఆయన ఆధిభౌతికరూపము. ఇదికాక, దేవుడుగా సూర్యునికి ఆధిదైవికరూపమును కలదు. ఈ సూర్యుడు 12 రూపములు (భాగములు) కలవాడు. అందుకే "ద్వాదశాత్మా దివాకరః" అన్నారు. ద్వాదశ మాసాకారుడైన సూర్యుడు కాలస్వరూపుడని ఋగ్దర్శన తృతీయభాగమున చదివినాము.ఇట్టి సవిత పరమాత్మ స్వరూపుడు అనికూడ మన గాయత్రీ మంత్రము స్పష్టము చేయుచున్నది.సహస్రార పద్మవాసియైన జగత్కారణమీసవితయే అని మనము మన దర్శనములలో చదివియే యున్నాము. ఇక పోగా ఈ సూర్యచంద్రాగ్నులను గూర్చి విశ్వకర్మ సూక్త మేమి చెప్పుచున్నదో చూతము.

"విశ్వకర్మా హ్యజనిష్ఠ దేవ ఆది
ద్గంధర్వో అభవ ద్వితీయః,
తృతీయః పితా జనితౌషధీనాం."

(యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తము)

విశ్వకర్మ మొదట దేవుడు (త్వష్ట, లేక బ్రహ్మ)గా రూపొందినాడనియు, ఆవల రెండవవాడుగా గంధర్వుడు-సూర్యుడు అయినాడనియు, పిమ్మట మూడవ వాడుగా ఓషధీశుడయిన చంద్రుడయినాడనియు ఆ మంత్రముయొక్క భావము. ఈ మంత్రముయొక్క నిగూఢార్థము విస్తరముగా "యజుర్వేద దర్శనమున" వివరించినాము. విశేషములనందు చూడవచ్చును. ఈ మంత్రమున పేర్కొనబడిన బ్రహ్మ, లేక త్వష్ట విశ్వసృష్టికర్తకాగా, సూర్యచంద్రులు కాలస్రష్ట లయినారు. చంద్రుడు సోముడే కాన, ఆతడు అమృత స్వరూపుడు కూడ అగుచున్నాడు. ఇట్లీ ఇరువును సృష్టికర్తతో గూడ విశ్వకర్మకు తనయులై జగద్వ్యవహారము జరుగుటకు కారకులగుచున్నారు. ఇక అగ్నికూడ త్వష్టృదేవుని పుత్రుడే అని ఇంతకు ముందే చదివి యున్నాము. కాగా బ్రహ్మాండ చక్రము తిరుగుటకును, జనజీవనము సాగుటకును సూర్యచంద్రాగ్నులు పరమ కారణులగుచున్నారు. ఇక పిండాండమైన శరీరమున వీరి ప్రాధాన్యమును, ఉపయోగమును, మోక్షప్రదత్వమును విచారించి చూతము.

సూర్యచంద్రాగ్నులు మానవ శరీరముననే ఉన్నారు. అగ్ని జఠరమునందుండి జఠరాగ్ని అని పిలువబడుచు మనము తిన్న ఆహారమును జీర్ణింపజేయుచున్నాడని చెప్పికొనియే యున్నాముకదా. ఇక సూర్యచంద్రులకు ఇడా పింగళలనెడి కుడి, ఎడమ నాసికానాడులని పేర్లు. ఆ ఇడాపింగళలనెడి

నాళములకు అధిదేవతలు సూర్యచంద్రులే. ఇడా నాడి సూర్యదైవతముకాగా, పింగళానాడి చంద్రదైవతమగు చున్నది. ఈ నాళములయందే ప్రాణవాయువు సంచరించుచు జీవులను బ్రతికించుచున్నది. కనుక ప్రాణవాయు సంచారమునకు సూర్యచంద్రులు ఆధారభూతులగుచున్నారన్నమాట. ఈ ఇడా పింగళలను గూర్చి, అందలి వాయు సంచారమును గూర్చి చెప్పెడి శాస్త్రమును మనము స్వర శాస్త్రమని పిలుచుచుందుము. అనేకులు స్వరమునుబట్టియే మనుష్యులకు శుభాశుభ ఫలములను చెప్పుచుందురు. ఈనాడులకు ఇడా పింగళలనియే కాక, సూర్యచంద్రనాడులని కూడ పేరు కలదు. ఈ రెండు నాడులకు మధ్యనుండు సూక్ష్మనాళమునే సుషుమ్నానాడి అని అనుచుందురు. ఇడా పింగళలు సూర్య చంద్రులు అధిదైవతములుగా గలవి అగుచుండగా సుషుమ్నానాళము అగ్ని అధిదేవతగా గలదగుచున్నది. ఈమూటికి- గంగా,యమునా, సరస్వతులనికూడ సంకేతము. ప్రయాగ క్షేత్రమునగల గంగా యమునలు తెల్లగాను, నల్లగాను పైకి అగపడుచుండగా, సరస్వతి అంతర్వాహినియై లోపలనే యుండి పైకి కనబడదు. అట్లే శరీరమునందును ఇడా పింగళలు పైకి అగపడుచుండగా, సుషుమ్న లోపలనే యుండి మనకగపడదు. అందుకే దానిని అంతర్నాడి అని కూడ అన్నారు. బ్రహ్మనాడి అనుట కూడ కలదు. జీవుడా నాడీద్వారమున ఊర్ధ్వ ప్రయాణమునేసి సద్గతిని పొందునని శాస్త్రములును, యోగుల అనుభవములును చాటుచున్నవి.

ఈ గంగా యమునా సరస్వతులను గూర్చియే బ్రహ్మము గారు "మూడు కాల్వలు దాటలేరన్నా. ఈ మూఢజనులు- మూడు కాల్వలు దాటలేరన్నా" అన్నారు. ఈ వాక్యము కుండలినీయోగము కష్టమని తెలుపుచున్నది కదా! సుషుమ్నకు అగ్నియు, బ్రహ్మమును అధిదైవతములని చెప్పి నందున దాని ప్రాముఖ్యమును, యోగమున దానికి గల ప్రాధాన్యమును గ్రహింపగలము. శరీరమున సూర్య చంద్రాగ్నులుండి ప్రాణ సంచారమునకు వీలు కల్పించి దానిని నడుపుచున్నారనగా ఇదియే.

ఇక వీటిమూలమున చేయు యోగప్రక్రియను పరిశీ లింతము. శరీరమున జీవుడు నిలుచుటకు ప్రాణములు ముఖ్య ములు. ఇవి ప్రాణము, అపానము, వ్యానము, ఉదానము, సమానము- అని అయిదు విధములు. హృదయ ప్రదేశమున ప్రాణమును, గుదస్థానమున అపానమును, నాభి (బొడ్డు) దేశమున సమానమును, కంఠమునందు ఉదానమును, శరీరమునందెల్లెడల వ్యానవాయువును ఉండి తమ తమ ధర్మములను నిర్వర్తించుచుండును. ఈ అయిదింటిలోను హృదయమునగల ప్రాణవాయువునకే ముఖ్యప్రాణమని పేరు. యోగులు చేయు ప్రాణాయామ ప్రక్రియలో ఈ ప్రాణ వాయువునకే పని. ముక్కురంధ్రములందు సంచరించు ఈ ప్రాణమును వెలుపలికి విడుచుట, లోపలికి పీల్చుట, లోపల

నిలుపుట మూలమున చేసెడి పనినే ప్రాణాయామమని యందురు. ఈ మూడు పనులకు వరుసగా- రేచక, పూరక, కుంభకములని పేరు. ఈ రేచక, పూరక, కుంభకముల ద్వారా యోగులు వాయు జయమును సాధించి శరీరారోగ్య మును కాపాడుకొనుటయేగాక, జరామరణ వ్యాధులను గూడ గెలిచి చిరకాలము జీవించుచున్నారు. బ్రహ్మము గారును, ఆయన శిష్యులును అట్టివారే. మన పురాణము లందు వర్ణింపబడిన పరమశివుడు మహాయోగీశ్వరుడని వర్ణనలు కలవు. ఈ ప్రక్రియ మదీయ యోగదర్శన గ్రంథమునందు వివరింపబడినది. ప్రాణాయామము తర్వాత ప్రత్యాహార, ధ్యాన, ధారణా, సమాధులు కలవు. ఈ ఎనిమిదింటి సమూహమునకే అష్టాంగ యోగమని పేరు. బ్రహ్మంగారి శిష్యులందఱు అష్టాంగ యోగాభ్యాసపరులే. ఈ యోగముచేత యోగులకు అణిమాదులైన అష్టసిద్ధులే కాక, మనోజయము, ఇంకా ఎన్నెన్నో మహిమలు, పూర్వో త్తర జన్మల జ్ఞానము, నిగ్రహానుగ్రహ సామర్థ్యము మొదలగు సిద్ధులు కలుగగలవు. బ్రహ్మంగారు మొదలగు మహాత్ములిట్టి సిద్ధులను సంపాదించిన సిద్ధపురుషులే. స్వచ్ఛంద మరణము, కోరుకొన్న ఉత్తమోత్తమ జన్మాదులు కూడ యోగశక్తిచే లభింపగలవు. అందుకే గీత-

"తపస్విభ్యోఽధికో యోగీ జ్ఞానిభ్యోఽపిమతోఽధికః,
కర్మిభ్యశ్చాధికో యోగీ తస్మాద్యోగీభవార్జున!"

-గీత-6.46.

అని కర్మలోనరుచువారికంటెను, తాపసులకంటెను, జ్ఞానుల కంటెను యోగి గొప్పవాడని ప్రశంసించినది.

కుండలినీ యోగము

అష్టాంగ యోగమే కాక కుండలినీ యోగ మనె ఇంకొకటి కలదు. మానవ దేహమున సూర్యచంద్రాదు లున్నారని చెప్పికొన్నాము కదా! సూర్యచంద్ర నాడుల యందు ప్రాణవాయువు సంచరించుచుండును. ఆ ప్రాణ వాయువును వశపఱచుకొని దానిని సుషుమ్నయందు సంచ రింపజేయగలిగినచో, తద్ద్వారా కుండలిని మేల్కొని సుషుమ్నా మూలమున బ్రహ్మరంధ్రమున కెగబ్రాకి బ్రహ్మ ప్రాప్తికి హేతువు కాగలదు. అగ్నికి వాయు సఖుడని పేరు. అనగా వాయువు స్నేహితుడుగా కలవాడన్నమాట. కావుననే వాయుసంయోగమున అగ్ని వెంపొందుచున్నది. ప్రాణాయామ ప్రక్రియలో కూడ ఇడా పింగళలయందలి ప్రాణవాయువుయొక్క సంచారరూపమైన ప్రాణాయామము చేత అగ్నిదైవతమైన సుషుమ్న ప్రజ్వరిల్లి విప్పారి కుండలిని మేల్కొని అన్నమాట. సహస్రారమువఱకు వ్యాపించి బ్రహ్మప్రాప్తిని, బ్రహ్మసాక్షాత్కారమును, బ్రహ్మానుభూతిని కలిగించునన్నమాట. అందుకే గాలి అగ్నికి మిత్రుడు!

ఇంకొక రహస్యమును యజుర్బ్రాహ్మణ ప్రసిద్ధ మాహాత్మిక మంత్రము అత్యపూర్వముగాను, సత్యానుభవ సమ్మతము గాను చాటుచున్నది. అందు పేర్కొనబడిన విశ్వకర్మాది

పంచాచార్యులు ఎంతగా ఆరాధనీయులో పరిశీలింపుడు-

"స ప్రథమ స్సంకృతి ర్విశ్వకర్మా,
స ప్రథమో మిత్రో వరుణోఽ-గ్నిః,
స ప్రథమో బృహస్పతి శ్చికిత్వాన్."
—యజుర్బ్రాహ్మణ ప్రథమాష్టకమ్.

కృతిఅనగా కర్మ,సమీచీనము అనగా యోగ్యమైనది. అట్టి సృష్ట్యాది కర్మలు కలవాడు సంకృతి అని భావము. అనగా సృష్టికర్త, లేక శిల్పాచార్యుడు అని అర్థము. పై మంత్రము-విశ్వకర్మను, మిత్ర, వరుణ,అగ్ని, బృహస్పతులను మొట్టమొదటి సంకృతులు, అనగా సృష్టికర్తలని చెప్పు చున్నది. విశ్వకర్మ అనగా జగత్కారణ పరబ్రహ్మమని అంద ఱెఱింగిన విషయమే. ఆతడే పిండాండమున సహస్రార స్థిత పరమాత్మ. తరువాతివారైన మిత్రావరుణులు ప్రాణా పాన స్వరూపులు. మిత్రావరుణులు ప్రాణాపానములని యజుర్వేదమన్నది. "ప్రాణో వై మిత్రో అపానో వరుణః" (5-3-17.) ఈ ప్రాణాపానములు దేహమునందుండి దానిని జీవింపజేయునట్టివని మనకెఱుకయే. ఇక నాల్గవవాడు అగ్ని. అగ్ని సుషుమ్నా నాడికి సంకేతముకదా. మోక్షార్థులు సుషుమ్నానాళమున ప్రయాణము చేసికాని ముక్తులుకారు. ఇకపోగా చివరివాడు బృహస్పతి. బృహస్పతిది గురుస్థానము కదా. అతడు సత్వగుణ సంపన్నులగు దేవతలకు గురువని మనమెఱుగుదుము. గురువనువాడు ఒకడు లభించిననేకాని,

సత్వగుణులగు శిష్యులు - జీవాత్మ, పరమాత్మల తత్త్వము నెఱింగి వారి ఐక్యముకొరకై ప్రాణాయామ, కుండలినీ యోగాది సాధనలనుచేసి తరింపజాలరు. కావున ఈ మంత్రము పరమాత్మతో సహ పంచ ఆచార్యులను పేర్కొని జీవుల మోక్షమునకు మార్గము చూపినది. ఇట్టి విశేషార్థము లనేకములు వేదములందు తేటతెల్లములు కాగలవు.

విశ్వకర్మ మిత్రావరుణాగ్నిబృహస్పతులైన అయిదు గురినిసంకృతులనిచెప్పి వేదమునకొక గంభీరార్థమును తోప జేసినది. సంకృతిఅనగా యోగ్యకర్మచేయు సదాచార్యుడని భావము. ఈ అయిదుగురును సచ్ఛిల్పకర్తలేకాక, సద్గురువులు నయి జగన్మోక్షకారకు లగుచున్నారు. వారిని అట్లు ఉప యోగించుకొనుట మనవిధి, ధర్మము. ఇంతియేకాదు. సప్త లోకములును దేహమునకలవు. దేహమనునది బ్రహ్మాండ మునకొక చిన్నప్రతీక (గుర్తు). ఆధార కమలమే భూలో కము. స్వాధిష్ఠానమే భువర్లోకము. మణిపూరమే (బొడ్డు) సువర్లోకము (గుండె). మహర్లోకము. విశుద్ధమే (కంఠము) జనలోకము. ఆజ్ఞాచక్రమే (భ్రూమధ్యము) తపోలోకము; సహస్రారపద్మమే (మెదడుఉండుచోటు) సత్య (బ్రహ్మ) లోకము. వీటికి సప్తచక్రములనియు, సప్తకమలములనికూడ పేర్లు. సహస్రారమనునది గమ్యముకనుక తక్కిన ఆఱింటిని షట్చక్రములనికూడ అందురు. కుండలినీయోగమునకే సహస్రారవిద్య, షట్చక్రయోగము అనికూడ పేర్లు. ఆధా

రమునందు కుండలిని అనుపేరుగల ఒకానొకశక్తి ఉండును. దానిని సర్పముతో పోల్చినారు. ఆశక్తి తలను క్రిందికిత్రిప్పు కొని నిద్రావస్థలోనుండును. యోగియగువాడు ప్రాణాయామాది ప్రక్రియచేత ఆ కుండలిని మేలుకొలిపి సుషుమ్నా నాళముద్వారా షట్చక్రములను భేదించు (దాటు) కొనుచు సహస్రారమునకు ప్రయాణింపచేయుటయే కుండలినీయోగ లక్ష్యము. ఈసందర్భమున ప్రాణవాయువు సుషుమ్నా నాళమునసే సంచరించు చుండును. కుండలినియు, ప్రాణశక్తియు సుషుమ్నయందు సంచారము చేయునప్పుడు మనోవృత్తు లన్నియు నిరుద్ధములై పోగా, జీవాత్మ పరమాత్మ స్వరూపుడై పొందునానందమే మోక్షానందము. దానినే అమృతత్వమని పురుషసూక్తాదులు వర్ణించినవి. (తమేవం విద్వానమృత ఇహ భవతి) ఈ యోగమును గూర్చి మదీయ మిత్రసాహస్రి ఇట్లన్నది.

"కుండలిని యటంచు కొనియాడి రాశక్తి
తలను క్రిందుచేసి వెలయుదాని
ఊర్ధ్వశీర్షకమ్ము నొనరించు సంయమి
విశ్వహిత చరిత్ర వినరమిత్ర !"

ఇచ్చట ఇంకొక రహస్యము గమనింపవలసియున్నది. కుండలిని సర్పాకారమని వర్ణనకలదు. సర్పములు నేల యొక్క బొఱియలలో ఎక్కువగా నివసించుచుండును. నేల అనగాభూమియేకదా. భూభూతమునకు ఆధారచక్రము నెలవు.

ఆధారముయొక్క అంతరమున కుండలినీసర్పము కొలువై యుండునన్నమాట. దానిలోపలనే అంతర్యామిరూపమున పరమాత్మ ప్రకాశించుచున్నాడు. ఈ రహస్యమునే మనవారు విష్ణువునకు ఆదిశేషుడు - అనగా సర్పము శయ్య అని చెప్పినారు. పరమాత్మ కుండలిలో నిలిచియున్నాడని భావము. దీనినిబట్టికూడ కుండలినీయోగము ఎంతప్రాచీనమో తెలిసికొనవచ్చును. కుండలినీయోగమార్గము ననుసరించియే విష్ణువు శేషశాయి అనెడి స్థూల రూపకల్పన చేయబడినది. విష్ణుమంత్రములయందలి త్రిధామములు, సప్తలోకములు ఆధారాదులకు గుర్తులని మన ఋగ్వేద దర్శనములు మొదటినుండియు తెలుపుచునే యున్నవికదా.

ఇట్టిదే మఱొకరహస్యము:- బ్రహ్మకును విశ్వకర్మకు కూడ అభేదమేఅని మనముచదివియే యున్నాము.వీరిరువురిది హంసవాహనమే. హంస అనగా జీవుడనియు, ప్రాణమనియు మనశాస్త్రములు పలుకుచున్నవి. హంస వాహనమును- అనగా ప్రాణశక్తిని అధిష్ఠించి ఉండువారు జీవ, పరమాత్మలన్నమాట. ప్రాణముపోయినచో జీవుడు, అతనితోబాటు అంతర్యామిగా అందున్న పరమాత్మయును లేచిపోదురు. అందుకే శ్రీకోలవెన్ను పరబ్రహ్మతీర్థులవారు తానువ్రాసిన విశ్వకర్మస్తుతిలో విశ్వకర్మను "హంసధ్వజం భావయే" అన్నారు. దేవతలకు వాహనమేదియో, అదియే ధ్వజము. విష్ణువు గరుడధ్వజుడు. శివుడు వృషభధ్వజుడు. విశ్వకర్మ హంసధ్వజుడు.

మనమీప్రకరణమున సూర్య చంద్రాగ్నులను ప్రస్తా వించుకొన్నాము కదా. సూర్యచంద్రపదములచేత ఇడా పింగళా నాడులుచెప్పబడగా, అగ్ని పదముచేత సుషుమ్నా నాళము చెప్పబడినది. కాగా అగ్నినాశ్రయించి ముక్తిని సాధింపవచ్చునని భావము. ఈ అంశమును ఋగ్వేద మంత్రమిట్లు చెప్పినది.

"అగ్నే నయ సుపథా రాయే అస్మాన్ విశ్వాని దేవ
వయునానివిద్వాన్, యుయోధ్యస్మ జ్జుహురాణ
మేనో భూయిష్ఠాం తే నమఉక్తిం విధేమ."

ఇందు అగ్ని పరమాత్మగా భావింపబడి మోక్షము నొసంగ కోరబడుచున్నాడు. సర్వజ్ఞుడవైన ఓ అగ్ని దేవా! మమ్ముమంచిమార్గము (సుపథా) ద్వారా మోక్షరూప ధనముకొసమై నడుపుమని ఇందలి సారాంశము. అంతేకాక మాయొక్క-పాపమును-మోక్షప్రతిబంధములను నశింపజేయు మనికూడ ఉత్తరార్థము చెప్పినమస్సుతో మంత్రముముగిసినది. అని భావము. ఇందలిఅగ్ని సుషుమ్నానాళముద్వారా పొంద దగిన ముక్తినే - పరమపదమునే చెప్పుచున్నాడు. అగ్ని తిరుగాడు సుపథము సుషుమ్నయే. ఈ అంశము ఉపనిషత్తు నందు "శతం చైకాచ హృదయస్య నాడ్యస్తాసాంమూర్థాన మభినిస్సృతైకా, తయోర్ధ్వమాయ న్నమృతత్వమేతి"అన్నది. అనగా సుషుమ్నామార్గ సంచారము ముక్తి ప్రదమని భావము.

ఇంకొక పరమ రహస్యము

చంద్రుడు (సోముడు) నీటికి ప్రతీక. అగ్ని అగ్ని భూతమే. అది సూర్యస్వరూపమే. నీరు నిప్పును ఆర్పివేయ గలదు. నిప్పు నీటిని పీల్చివేయగలదు. ఈ రెండును వైరులు. వీటికి సమప్రాధాన్యమున్ననేకాని సృష్టిచక్రము నాగదు. పంచభూతములలో ఈ ద్వంద్వములు చిత్రప్రవృత్తి కలవి. భూ, వాయు, ఆకాశములకు విరోధమేమియు లేదు. ఈ జలాగ్నులకు సామరస్యమును గూర్చి తనలో లీనము చేసి కొనువాడు వాటిని కన్న పరబ్రహ్మమే. అందుకనియే ఆ రెంటికీ బ్రహ్మనాడిలో లీనమైపోవు స్థితి ఏర్పడినది. ఇట్లే సూర్యచంద్రాగ్నులు పిండాండ రక్షణకు, భగవత్సాక్షా త్కారమునకు పరమాధారభూతులగుచున్నారు. యోగము నందు ప్రాధాన్యము పొందిన ప్రాణాయామ ప్రక్రియలో ముఖ్యులై వెలయుచున్నారు. విష్ణువు మెట్టిన త్రిధామములు ఈ సూర్యచంద్రాగ్నినాడులు అనియు భావించి యోగ మును కొనసాగింప వచ్చును. అది యోగ విషయముకాన ఇచ్చట విస్తరింపబడుటలేదు.

సూర్యుడు పగటికి అధిపతి. అందుకే ఆయనను దివాకరుడన్నారు. పగటియందు జరిగెడిది జీవులయొక్క జాగ్రదవస్థ. ఇది సూర్యునితోకాని ప్రారంభముకాదు. ఇక రాత్రికి అధిపతి చంద్రుడు. అందుకే ఆయన నిశాధిపతి

అయినాడు. రాత్రి నిద్రాకాలము కావున చంద్రునిచేత స్వప్నావస్థ సూచించబడుచున్నది. తరువాతిది సుషుప్తిదశ కదా. దీనికి అధిపతిని అగ్నినిగా ఎన్నవలెను. మనము జాగ్రత్స్వప్నములనే ఎక్కువకాలము అనుభవింతుముకాని సుషుప్తిని దీర్ఘకాల మనుభవింపము. కాగా అగ్ని సుషుప్తికి సంకేతము. ఈ సూర్యచంద్రాగ్నులు జగద్వ్యవహారము సాగుటకు ముఖ్యులుకదా. వీరిచే సూచితములైన జాగ్రత్స్వప్నములు ఎవ్వరికీగాని మోక్షసుఖమును, అమృతత్వమును ఒసంగజాలవు. మోక్షానందమును కోరు ధీరులు, సూరులు జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులను దాటి తురీయ (సమాధి) దశకేగవలసి యున్నది. అవ్వలిదే పరమామృతమయమైన కైవల్యస్థితి. కావున జీవులెల్లరు అట్టి తురీయ, తురీయాతీతానందములకు చేరవలెననెడిదే సూర్యచంద్రాగ్నుల రహస్యము. ఈ రహస్యమునే విశ్వకర్మసూక్తము పరమ గంభీరముగా సూచించినది.

మనము చెప్పికొన్న ఈ కుండలినీ యోగమంతయు దిగువ విశ్వకర్మ సూక్తమంత్రమున ఇట్లు సూచింపబడినది-

"విశ్వకర్మన్ హవిషా వావృధానః,
స్వయంయజస్వ పృథివీ ముత ద్యామ్. 10-81-6.

ఈ మంత్రమున హవిస్సు అనుమాటచేత తానుచేసెడి యోగరూప యజ్ఞమునే గ్రహింపవలసియున్నది. మానవు లొనర్చు ప్రతికార్యమును భగవంతుని కర్పించెడి హవిస్సుతో

సమానమే- సమానమే ఏమి ? హవిస్సే అనుకొనవలయును. ఈ విషయమును విశ్వకర్మ సూక్తము "సముద్రాయ వయునాయ" అనెడి మంత్రములోని "పిత్రే జుహుతా విశ్వకర్మణే విశ్వాహా మర్త్యగ్ంహవిః" ఓ జనులారా ! మీరు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును విశ్వపిత అయిన విశ్వకర్మను మీ కర్మలనెడి హవిస్సులచేత ఆరాధింపుడు-అని చెప్పినది. కావున ఈ సందర్భముననేకాదు. ఏ ఘట్టముననైననుహవిశ్శబ్దమును కర్మపరముగాను, కర్మయోగ పరముగాను అన్వయించుకొని పరమార్థ లాభమును పడయవలసియున్నది. కర్షకుడు చేయు కృషికర్మయు, శిల్పులు చేసెడి శిల్పాదికము కూడ యజ్ఞమే అని ఋగ్వేదదిగ్దర్శన తృతీయ భాగమున పేర్కొనబడినది. కనుక మంత్ర భావమిది- ఓ విశ్వకర్మా! నీవు మేమర్పించు హవిస్సుచేత అనగా మేముచేయు కుండలినీ యోగముచేత భూమ్యాకాశము లందంతటను వృద్ధి పొంది సాక్షాత్కరించినవాడవై మాయందు నిలిచి ఈ కార్యమును నిర్వహింపుము - అని భావము. ఇక్కడ యోగపక్షమున పృథివీ ద్యుశబ్దములచేత ఆధారమునుండి సహస్రారము వఱకునుగల చక్రములను గ్రహింపవలసి యున్నది. అనగా సాధకునిలో బ్రాహ్మీశక్తి విజృంభించి ఉత్తర యోగమార్గమునకు నడుపవలసియున్నదని భావము. ఈవిధముగా సాధకునిలో పరబ్రహ్మతత్త్వప్రదీప్తి కలిగి ఉత్తరయోగమార్గము కొనసాగుననియు గ్రహింపవలసియున్నది. విశ్వకర్మ మంత్రము చెప్పిన యీ భావమునే శ్రీ శంకరులు ఆత్మపక్షమున ఇట్లు

కవిత్వపూర్ణముగా వర్ణించినారు. అదికూడ యోగసాధకులు ఆచరింపదగినదే.

"ఆత్మా త్వం, గిరిజా మతిః పరిజనాః
ప్రాణా, శ్శరీరం గృహం,
పూజా తే విషయోపభోగరచనా,
నిద్రా సమాధిస్థితిః,
సంచారః పదయోః ప్రదక్షిణ విధిః,
స్తోత్రాణి సర్వా గిరః,
యద్యత్కర్మ కరోమి తత్తదఖిలం
శంభో తవారాధనమ్."

తా. ఓ స్వామీ! నీవే నాలోని ఆత్మవు. పార్వతియే నా యందలి బుద్ధి. ప్రాణములే పరిజనులు (సేవకులు). శరీరమే గృహము. నేనొనర్చెడి ప్రపంచ విషయానుభవమే నీకు చేసెడిపూజ. నా నిద్రయే సమాధి. నా పాదములతో చేయు సంచారమే నీ కొనర్చెడి ప్రదక్షిణము. నేను మాటాడుమాటలన్నియు నీ స్తోత్రములే! ఇంతయేల శివా! నేనే కర్మను చేయుచున్నను, అది అంతయు నీయొక్క ఆరాధనమే, పూజనమే, అర్చనమే కాని ఇతరముకాదు. ఈ శ్లోకమున భక్తుడు సర్వమును భగవన్మయముగా భావించి తన అస్తిత్వముకాని, అహంకారముకాని లేశమేని లేదని చెప్పినాడు. అట్లే కుండలినీ యోగియు పై విశ్వకర్మ మంత్రమున తనయందును, బ్రహ్మాండమునందును భగ

వంతునే దర్శించి చేయవలసినదంతయు నీవే చేసికొమ్మని సర్వసమర్పణ మొనర్చినాడు. కాగా తేలిన దేమన, కుండలినీ యోగి బ్రహ్మమయుడే కాని, భిన్నదర్శి కాడనియే కదా!

కుండలినీ యోగమున "అహం బ్రహ్మాస్మి" అను మహావాక్య మిట్లు సమన్వయించుచున్నది. ఆజ్ఞాచక్ర లక్ష్య ప్రత్యగాత్మను, సహస్రార లక్ష్య పరమాత్మను ఒకటిగా అనుభూతి పొందుటయే ఇక్కడ జరుగునది. ఇది బింబ ప్రతి బింబముల ఐక్యమువంటిది. ఆవల ఆధారమునుండి సహస్రారముదాక గల తత్త్వములన్నియు ఒక్కటే- పరబ్రహ్మకు అభిన్నములే అని అనుభూతికి తెచ్చుకొనుట. ఇది "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" అను వాక్యమునకు ఫలితము. సహస్రార లక్ష్య పరబ్రహ్మమే ప్రత్యగాత్మాది నానారూపములతో తోచినదని యెంచుట. "బ్రహ్మైవేదం విశ్వం" అనుమాటకు నిదర్శనము. ఇట్టి అనుభూతిని ప్రతి కుండలినీ యోగియు పొంది కృతకృత్యుడు కావలసియున్నది.

సహస్రార లక్ష్య పరమాత్మ ఆజ్ఞాచక్రాది క్రమమున ఆధారము వఱకు చేయు అవరోహణమే సృష్టిక్రియా విధానము. దీనినే "ఆత్మన ఆకాశ స్సంభూతః" ఇత్యాదిగా తైత్తిరీయోపనిషత్తు వర్ణించినది. జాగ్రత్తునుండి తురీయాతీతము వఱకుగల ఆరోహణమునే కుండలినీయోగము ముక్తి, మోక్షము, అమృతత్వము-ఇత్యాది పదములచే పేర్కొన్నది. ఇది నాసదీయ సూక్త ప్రోక్త విధానమేకాని, భిన్నముకాదు.

విశ్వకర్మ పురుష సూక్తములు దానిని నిగూఢముగా వివరించినవి. ఉపనిషత్తులు వ్యాఖ్యానించి విశదము చేసినవి. దీనినే "తద్వేదగుహ్యోపనిషత్సుగూఢం" అన్నది ఉపనిషత్తు. కుండలిని మేల్కొంచుట అనగా జీవుడు భౌతిక బంధముల నుండి బయటబడి పరమతత్త్వ పరిజ్ఞానమునకు యత్నించుటయే అనికూడ భావమే. కుండలిని కదలినగాని ఇట్టి కోరిక నరులకు కలుగదు.

నీటిలో జగద్బీజము

విశ్వకర్మ సూక్తము, విశ్వకర్మ జగద్బీజమును నీటిలో ఉంచినాడని చెప్పుచున్నది. ఆ మంత్రములను చూతము–

"కిం స్విద్గర్భం ప్రథమం దధ్ర ఆపో
యత్ర దేవా స్సమపశ్యంత విశ్వే" 10.82-5
"త మిద్గర్భం ప్రథమం దధ్ర ఆపో
యత్ర దేవా స్సమగచ్ఛంత విశ్వే." 10.82-6

తా॥ ఏ విశ్వకర్మ తత్త్వము జగత్కారణమై ప్రకాశించుచున్నదో, అట్టిదానిని జగద్బీజముగా ముందు ఉదకములు తమలో ధరించినవి. ఆ ఉదకములయందే సమస్త ప్రాకృతిక, అప్రాకృతిక శక్తులు ఇమిడి యున్నవి. ఇట్లనుట చేత సమస్త విశ్వములకు బీజమును, అనిర్వచనీయమునైన ఆ శక్తి మొట్టమొదట నీళ్ళద్వారా వ్యక్తమైనదని తెలియుచున్నది. ఇది శాస్త్రానుభవములద్వారా, నిరూపితమైన సత్యమే కాని వేఱు కాదు. ఏది పుట్టవలెనన్ననూ, జలభూముల

సంయోగముచేకాని ఆ పని జరుగదు. భూమిమీద వర్షము (జలము) పడిననేకాని ఓషధివనస్పతులు మొలవవుకదా! అట్లే ప్రాణుల పుట్టుకకుకూడా జలస్వరూపవీర్యము, అందలి జీవకణములే కావలసిఉన్నవి. కావున నీటియందు జగద్బీజ ముంచబడినదని వేదము సత్యసమ్మతముగానే పలికినది. ఈ వేదభావమును మనుస్మృతి ఇట్లు విస్తరించినది.

"అప ఏవ ససర్జాదౌ తాసు బీజ మవాసృజత్,
తదండ మభవ ద్ధైమం సహస్రాంశు సమప్రభమ్."

తా॥ భగవంతుడు ముందు నీటిని సృష్టించి ఆ నీటియందు జగద్బీజమును ఉంచినాడట. అదియేమో సూర్యునివంటి తేజస్సుగల అండమైనదట. దానినే బ్రహ్మాండమను చున్నాము. భగవంతుడు ముందు నీటినే సృష్టించినాడను అంశము విశ్వకర్మసూక్తమున ఇట్లు పేర్కొనబడినది.

"చక్షుషః పితా మనసా హి ధీరో,
ఘృత మేనే అజన న్నమ్నమానే." 82.1

విశ్వకర్మ ముందు ఘృతమ్=నీటిని, అజనత్=సృష్టిం చెను. ఆవల ఏనే ద్యావాపృథివీ = ఈ భూదివములను, అజ నత్ = కలిగించెను. అని మంత్రభావము. ఘృతమనగా "నేయి" అని లౌకిక సంస్కృతభాషలో అర్థము. కాని వైదిక సంస్కృతమున నీరు అనికూడ అర్థమున్నది.

ఈ విశ్వకర్మ సూక్తాదుల భావములను చక్కగా

నెఱింగిన కాళిదాసుగూడ తన కుమారసంభవ ద్వితీయ సర్గమున బ్రహ్మస్తోత్రములో ఇట్లు పలికినాడు.

“యదమోఘ మపా మంత రుప్తం బీజ మజత్వయా,
అత శ్చరాచరం విశ్వం ప్రభవ స్తస్య గీయసే.” 5

ఓ పుట్టుకలేని దేవా! నీవు నీటిలో అమోఘమైన ఏ బీజమును ఉంచినావో, దానినుండియే ఈచరాచరాత్మకమైన విశ్వము పుట్టినది. నీవుదానికి కారణుడవై కీర్తింపబడు చున్నావు. వేదములపిదప వెలువడిన సంస్కృత వాఙ్మయ మంతయు, ఈ విశ్వకర్మసూక్తాను సారమే లోకసృష్టిని వర్ణించుచు పెరిగిపోయినది. ఇచ్చట ఒకవిశేషము : విశ్వకర్మ సూక్తము -

“కింస్విద్గర్భం ప్రథమం దధ్ర ఆపః”
“తమిద్గర్భం ప్రథమం దధ్ర ఆపః”

అని జలములకు పర్యాయముగా ఆపశ్శబ్దమును ప్రయోగించినది. ఇంకొకచోట ఋక్కు “ఆపోహి ష్ఠా మయోభువః” అన్నది. యజురారణ్యకము సైతము “ఆపోవా ఇదగ్ం సర్వం, విశ్వా భూతా న్యాపః ప్రాణావా” అన్నది. వాటి ననుసరించియే మనుస్మృతి- “అపఏవ ససర్జాదౌ” అన్నది. ఇక కాళిదాసుసైతము “యదమోఘ మపామన్త రుప్తం బీజం” అని ఆపశ్శబ్దమునే ప్రయోగించినాడు. కాన వైదిక లౌకిక సాహిత్యనిర్మాతల కందఱికిని ఆపశ్శబ్దమే ఇష్టమైన దన్నమాట. జలములకు బీజములను ధరించి విస్తరింపచేయు

యోగ్యత (సామర్థ్యము) ఉన్నదనువిషయమును యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మసూక్తపుచివరి మంత్రము జలములు సాక్షాత్తు పరమాత్మరూపములే-పరమాత్మయొక్క ప్రతిబింబములే అని "సముద్రాయ వయునాయ" (చూడు 91వ పుట) అను మంత్రమున స్పష్టము చేసినది.

ఈ సందర్భమున వేదమంత్రము "అపాం గర్భమ్" అని గర్భశబ్దమును వాడగా, మనుస్మృతియు కాళిదాసుడును బీజశబ్దమును వాడినారు. బీజ, గర్భశబ్దములు రెండును సమానార్థకములే. "ఆమె గర్భము తాల్చినది" అనెడి వ్యవహార వాక్యమున, గర్భమనగా పురుషుని నుండి తనలో చేరిన బీజమును ధరించినదనియే గదా భావము. ఈ సందర్భమున ఇతరములైన వేదమంత్రములుకూడ బీజమను అర్థమున గర్భశబ్దమును వాడుటను మనము గమనింపగలము. ఎట్లో చూడుడు.

> "విష్ణుర్యోనిం కల్పయతు, త్వష్టా రూపాణి పింశతు,
> ఆసించతు ప్రజాపతి, ర్ధాతా గర్భం దధాతు తే."
>
> 10-184-1.

ఇందు "గర్భందధాతు" అనగా బీజమునుంచుగాక అనియే భావము. మఱికొన్ని మంత్రములనుగూడ చూతము.

> "గర్భం ధేహి సినీవాలి! గర్భం ధేహి సరస్వతి,
> గర్భంతే అశ్వినా దేవాఆధత్తాం పుష్కరస్రజా".(2)

"యథేయం పృథివీ మహీ తిష్ఠంతీ గర్భమాదధే,
ఏవం త్వం గర్భ మాధత్స్వ, దశమే మాసి సూతవే."
10-60-9

"యథా పృథివ్యగ్ని గర్భా, ద్యౌ ర్యథేంద్రేణ గర్భిణీ,
వాయు ర్యథాదిశాం గర్భ, ఏవం గర్భం దధాతు తే."
"విష్ణో శ్రేష్ఠేణ రూపేణాస్యాం నార్యాం గవీన్యాం
పుమాంసం గర్భ మాధేహి దశమే మాసి సూతవే."
"అహం గర్భ మదధామోషధీష్వహం విశ్వేషు
భువనేష్వంతః, అహం ప్రజా అజనయం, పృథివ్యా
మహం జనిభ్యో అపరీషు పుత్రాన్." - 10-183-3.

ఇవి గర్భాధాన మంత్రములు. వీటన్నింటియందును గర్భమనగా బీజమనియే అర్థము.

కాళిదాసు అనేక విషయములందు- అనగా త్రిమూర్త్యాదుల స్తోత్రములయందేమి, తదితరాంశములయందేమి నాసదీయ, మోతు, పురుష, విశ్వకర్మాదుల సూక్తములను అనుసరించియే తత్త్వమును నిర్వచించుచుండుట మనము గమనించి ఆయన మార్గము ననుసరించవలసి యున్నది. ఒకే జగత్కారణ తత్త్వము (విశ్వకర్మ) బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రాది రూపములను అందుననియు, అన్ని నామములు, రూపములు ఏకైక పరమేశ్వరునివే అనియు వేదము చెప్పిన - "ఏకం స ద్విప్రా బహుధా వదంతి" "యో దేవానాం నామధా ఏక ఏవ."

అనెడి ఏకేశ్వర సిద్ధాంత వాక్యములను కాళిదాసు తన శ్లోకములలో ఇట్లు వ్యక్తీకరించుచుండును.

"నమ స్త్రిమూర్తయే తుభ్యం, ప్రాక్సృష్టేః
కేవలాత్మనే, గుణత్రయ విభాగాయ, పశ్చాద్భేద
ముపేయుషే.' -కుమార సంభవము (2-4)

సృష్టికి పూర్వము కేవలాత్మ రూపుడవైననూ, సృష్టి నిమిత్తము సత్వరజస్తమోగుణముల ననుసరించి భేదమును పొందిన విష్ణు, బ్రహ్మ, రుద్రస్వరూపుడవైన నీకు నమస్కారము. అనగా ఏకైకమైన సదసదతీత విశ్వకర్మతత్త్వము సృష్టి నిమిత్తమై బ్రహ్మాదుల ఆకారమును పొందినదని భావము.

"తిసృభి స్త్వ మవస్థాభి, ర్మహిమాన ముదీరయన్,
ప్రళయ, స్థితి, సర్గాణా, మేకః కారణతాం గతః."

(6)

తా॥ ఓ భగవానుడా! వస్తుతః నీవొక్కడవే అయినను, తమస్సత్వ రజోగుణములయొక్క మూడవస్థలచేతను ప్రళయము, స్థితి, సృష్టి అనెడి క్రియలకు కారణమగుచున్నావు. అనగా మూడు పనులు చేయునపుడు మూడు మూర్తులుగా తోచుచున్నావని భావము. ఈ సందర్భమున-సృష్టి, స్థితి, లయము, తిరోధానము అనుగ్రహము అనెడి పంచావస్థలను గ్రహించినచో, పంచబ్రహ్మలు, పంచ

మూర్తులు, పంచఋషులు యెన్నబడుదురు. ఈ శ్లోకమున ఈ విశేషమున్నది : విశ్వకర్మసూక్తము విశ్వమును ప్రళయములో ఆరంభించి చెప్పుచున్నది.

"య ఇమా విశ్వా భువనాని జుహ్వ దృషిర్హోతా
నిషసాద పితా నః" "విశ్వకర్మా మనసా య
ద్విహాయా ధాతా విధాతా."

అనెడి మంత్రములలో భగవంతుడు ఈ విశ్వభువనములను తనలో ఆహుతివలె వేసికొని లీనము చేసికొన్నాడని భావము. అట్లే రెండవసారి "విహాయాః అన్నది, అనగా "విశేషేణ జగతాం సంహర్తా" అని భావము కాళిదాసు గూడ తన శ్లోకములో విశ్వకర్మసూక్త మార్గమునే అనుసరించి "ప్రళయ, స్థితి, సర్గాణాం" అని ప్రళయమునే ముందు పేర్కొనినాడు. ఇది కాళిదాసుని విశ్వకర్మసూక్త పరిజ్ఞానమునకు నిదర్శనము.

స్త్రీ పురుష తత్త్వములు రెండుగా వెలుపలికి కనపడినను అవి రెండునూ ఒక్కటే అని వేదమంత్రముల భావము. ఆ భావమునే కాళిదాసు అనుసరించి, బ్రహ్మనిట్లు స్తోత్రము చేసినాడు.

"స్త్రీ పుంసా వాత్మభాగౌతే, భిన్నమూర్తేః
సిసృక్షయా,
ప్రసూతిభాజ స్సర్గస్య, తావేవ పితరౌ స్మృతౌ." (7)

జగములను సృష్టించదలచిన నీ దేహము యొక్క రెండు భాగములే స్త్రీ పురుషులనగా! సృష్టి జరిగిన తరువాత ఆ భాగములే జగత్తులకు తల్లిదండ్రులయినారు. అనగా, శివ భక్తుడైన కాళిదాసుని దృష్టిలో జగత్పితరులు పార్వతీ పరమేశ్వరులన్నమాట. స్త్రీ, పురుషునిలోని అభిన్న భాగమే అనుటలో కాళిదాసునియొక్క స్త్రీజన గౌరవము సువ్యక్తమగుచున్నది. ఇంకను ఉదాహరింపబోవు దిగువ శ్లోకములన్నియు ఆతని ఏకాత్మ భావమునకే నిదర్శనములు.

"జగద్యోని, రయోని స్త్వం, జగదంతో, నిరంతకః,
జగదాది, రనాది, స్త్వం, జగదీశో, నిరీశ్వరః." (9)

"ఆత్మాన మాత్మనా వేత్సి, సృజస్యాత్మాన మాత్మనా,
ఆత్మనా కృతినా చ త్వ, మాత్మన్యేవ ప్రలీయసే."
(10)

"ద్రవ స్సంఘాత కఠినః, స్థూల సూక్ష్మో లఘు ర్గురుః,
వ్యక్తో వ్యక్తేతరశ్చాసి, ప్రాకామ్యం తే విభూతిషు."
(11)

తా॥ ఓ భగవంతుడా! నీవు జగత్తులకు కారణమైన వాడవే కాని, నీకు మాత్రమేదియు కారణము లేదు. నీవు జగములకు అంతకుడవేగాని, నీకు మాత్రము అంతకుడు లేడు. అనగా నీవు అంతములేని అనంతుడవని భావము. నీవు జగత్తుల సృష్టికి మొదటివాడవు. నీకు మాత్రము ఏదియును ఆది లేదు. నీవు జగత్తులకెల్లనూ ప్రభుడవు. నీకు మాత్రము ఏ

ప్రభువునూ లేడు (9) - ఓ స్వామీ! నిన్ను నీవే నీ చేత తెలిసికొనుచున్నావు. అనగా త్రిపుటి నీ స్వరూపమే అని భావము. అట్లే నిన్ను నీవే నీచేతనే సృష్టించుకొందువు. అనగా బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రేంద్ర, సూర్య చంద్రాది స్వరూపముగా నిన్ను నీవే సృష్టించుకొందువని తాత్పర్యము సర్వ శక్తుడవైన నీ చేతనే నీవు నిన్ను నీలోనే లీనము చేసికొనుచున్నావు. అనగా భగవంతుని శాసించునది, సృష్టించునది, సమయించునది ఏదీ లేదనియూ. ఆ భగవచ్ఛక్తి తన మహిమచేతనే కార్యకారణ స్వరూపములను పొందుననియు భావము (10) ద్రవము, కఠినము, స్థూలము, సూక్ష్మము, లఘువు, గురువు, వ్యక్తము, అవ్యక్తము (కార్యకారణములు) మొదలైన విశేషములన్నియు నీవే కాని, ఇతరము లేవియు కావు. ఇట్టి అణిమాది విభూతులయందు నీకు స్వేచ్ఛ, అధికారము కలదు. (12) ఈ అంశములను విశ్వకర్మ సూక్తము "విశ్వకర్మా విహ్యా మార్గో న్మహినా విశ్వచక్షాః" (10-82-1) సర్వజ్ఞుడైన విశ్వకర్మ తన మహిమచేతనే భూదివములను వ్యాపించి సృష్టిక్రియను వ్యక్తీకరించెను-అనెడి వాక్యముచేసూచించినది.

"త్వా మామనంతి, ప్రకృతిం పురుషార్థ ప్రవర్తినీం
తద్దర్శిన ముదాసీనం, త్వామేవ పురుషం విదుః."

(13)

పురుషుని (జీవుని) మోక్ష పురుషార్థమునకై ప్రవర్తింపచేసెడి ప్రకృతిని, నిన్నుగానే తత్త్వవేత్తలు వచించుచున్నారు.

ఆ ప్రకృతిని ఎట్టి సంగము (సంబంధము) లేకుండ దర్శించెడి ఉదాసీన పురుషునిగా గూడ నిన్నే తత్వజ్ఞులు వాకొను చున్నారు. అనగా ప్రకృతి పురుష స్వరూపములు రెండునూ నీవేయని సారాంశము. దీనినిబట్టి కాళిదాసు ప్రకృతిని తిరస్క-రింపక అదికూడా పరమాత్మస్వరూపమే, పరమాత్మకంటెను అభిన్నముగా - బంగారునుండి నగలు వెలువడినట్లు వెలువడి నదే అని భావించినట్లు మనకు సుస్పష్టమగుచున్నది. ఇది నాసదీయ, విశ్వకర్మ, పురుషసూక్తములు చెప్పిన భావములకు ఎంత మాత్రమును భిన్నముకాదు. నాసదీయము సదసద తీతమును చెప్పి, తమ ఆసీత్'' అన్నది. విశ్వకర్మ సూక్తము ఆతమస్సునే "నీ హారేణ ప్రావృతాః" నీ హారమన్నది. ఈ మార్గమునే మహాతత్త్వవేత్త అయిన కాళిదాస మహాకవి అనుసరించినాడు. వేదము చెప్పిన గర్భమునే మనుస్మృతి "అప ఏవససర్జాదౌ తాసుబీజమవాసృజత్'' అని చెప్పినదని తెలిసికొనినాముకదా. భగవద్గీత సైతము గర్భమును బీజ మనియే భావించినది. ఎట్లో చూడుడు.

"బీజం మాం సర్వ భూతానాం, విద్ధి పార్థ సనాతనమ్."
7-10

సర్వ భూతములకు జననకారణమైన సనాతన బీజమును నేనే అర్జునా, అని శ్లోక భావము. భూతములనగా ఆకాశాదులు కాని, చరాచరములు కాని-సృష్టిలోని అన్నియు కావచ్చును. బీజము కారణ రూపము, సూక్ష్మము అయినట్టిదికదా. ఆ

బీజమే శాఖాపత్ర పల్లవ పుష్ప ఫలాదులతో గూడి స్థూల వృక్షరూపమును పొందుచున్నది. ఏది పెద్దదై దృశ్య రూపమున ఇంద్రియములకు గోచరించుచున్నదో, దానికి సూక్ష్మమూ, కారణమూ అయిన బీజము నా స్వరూపమేఅని గీతలో చెప్పబడినది. ఆకాశాదులైన వేటియొక్క బీజములైనను తానే అని భగవద్వాక్యము. అట్లే శరీరముగా రూపొందుటకును స్త్రీ పురుషులలోని రక్త శుక్రములలోనున్న సూక్ష్మ బీజము కూడా తన స్వరూపమే. ఆ బీజములోనే సర్వేంద్రియములు, స్థూలమైన దేహ యంత్రము, ఆ యంత్రమునందలి పలు భాగములు ఇమిడియున్నవన్న మాట. కాగా సూక్ష్మాతి సూక్ష్మమైన బీజములో ఇంతటి స్థూల శిల్పము ఇమిడియుండుట ఎంత ఆశ్చర్యమో పరికింపుడు. కనుక ప్రతి భౌతిక పదార్థమునకు మూల భూతమైన బీజము ఆత్మవస్తువే కాని, ఇతరము కాదు. దానిని పాంచ భౌతిక ప్రకృతి అందురు కదా- అందురేమో ! ఆ ప్రకృతి కూడా అనాదిసిద్ధ వస్తువు నుండి పుట్టినదే కాని, వేరైనది కాదు కాన, సర్వమునకు మూల కారణరూపమైనబీజమును తానే(భగవంతుడే)అనుటయైనది.

అంతేకాదు. ఈ బీజము సనాతనమైనదట కూడ. సనాతనమనగా శాశ్వతమే కాక, మొదటిదికూడ అన్నమాట. జగత్తుల సృష్టికి శాశ్వతమైన బీజము పరమాత్మయే కాని, వేరేదియు కాదని సారాంశము. ఎన్ని సృష్టులు, ప్రళయములు జరుగుచున్నను, ఆ బీజము వ్యక్త అవ్యక్తస్థితులను పొందునే

కాని, నాశము మాత్రము కాదని ఇందలి సనాతన శబ్దము చెప్పుచున్నది. దీనినిబట్టి విశ్వకర్మ సూక్త మంత్రములు చెప్పిన గర్భమును, భగవద్గీత, మనుస్మృతులు చెప్పిన జగద్బీజమును ఒక్కటే అనియు, ఆ విశ్వకర్మయే భగవద్గీత చెప్పిన భగవంతుడనియు మనకు సుస్పష్టమగుచున్నది కదా, కనుక భగవద్గీతకు అనేకాంశములయందు విశ్వకర్మ సూక్తమే మూలమని తెలియుచున్నది.

విష్ణు మంత్ర మధువు మధు విద్యాసారమే.

ఋగ్వేద ప్రథమ మండలములోని 154వ సూక్తము నందు దిగువ మంత్రము కలదు.

"యస్య త్రీ పూర్ణా మధునా పదా
న్యక్షీయమాణా స్వధయా మదంతి,
య ఉ త్రిధాతు పృథివీ ముత ద్యా
మేకో దాధార భువనాని విశ్వా." ఋ. 1-154.4

ఈ మంత్రములు విష్ణు ప్రశంస కలిగినట్టివి. పై మంత్రము విష్ణు దేవుని పాదాక్రమణములు మధువుతో-అనగా అమృతముతో నిండినవని చెప్పుచున్నది. అందుకే విష్ణుపాదములనుడు, అడుగులనుడు అవి లోకములుకాని, సప్తచక్రములు కాని అగుట కెట్టి అభ్యంతరమును లేదు. కాగాసప్తలోకములందును, సప్త చక్రములందును విష్ణు రూపమధువు (అమృతము) నిండియున్నదన్నమాట. అందుకే విష్ణురూపమధువుతో

(అమృతముతో) నిండిన అడుగులు మూడును నాశములేనివి. అవి ఉపాసకులకు భౌతికాధ్యాత్మికాన్నములను భోజనము చేయుటచే కలిగెడి తృప్తిని, ఆనందమును కూర్చుచున్నవని మంత్రముయొక్క మొదటి రెండు పాదముల భావము. సహస్రార స్థితుడైన విష్ణువు ఈ మూడు ధాతువులు కలవాడై అనగా పృథివ్యంతరిక్షద్యు లోకములందు వ్యాపించి, సమస్త భువనములను ధరించుచున్నాడని తుది రెండు పాదముల భావము. "ఏకో దాధార భువనాని విశ్వా" అని ఈ విష్ణు మంత్రము చెప్పగా, ఆ భువనములను సృష్టించిన తండ్రి త్వష్ట్ర దేవుడని ఇంకొక ఋక్కు పలుకుచున్నది.

"య ఇమే ద్యావా పృథివీ జనిత్రీ
రూపై రపింశ ద్భువనాని విశ్వా,
త మద్య హోత రిషితో యజీయాన్
దేవం త్వష్టార మిహ యక్షి విద్వాన్."

ఋ. 10-110.9

తా॥ ఏ త్వష్ట ఈ ద్యావాపృథువులను, (స్వర్గ భూలోకములను) దేవమనుష్య తిర్యక్ స్థావరాది భేదములతో నిండిన స్వర్గ మర్త్యపాతాళాదులను సృష్టించినాడో, అట్లే సమస్త భువనములను రూపము కలవానినిగా నొనర్చినాడో ఆ త్వష్టను నీ కర్మలతో ఆరాధించి పూజింపు మయ్యా విద్వాంసుడా! ఇది హోమము చేయు హోతకు సంబంధించిన దయినను, ప్రతి కర్మయోగికిని అనువర్తింపగలదు. కనుక

త్వష్ట (పురాణములలోని బ్రహ్మ) సృష్టింపగా విష్ణువువాటిని ధరించు (పోషించు) చున్నాడని సిద్ధమగు చున్నది త్వష్టృ విష్ణువులకు అభేదము చెప్పకొని ఉభయులు పరమాత్మ రూపులే అనుకొనుట, ఇంకను సాధకులనుపై మెట్టుకు చేర్చును. ఇక మధు శబ్దసార్థక్యమును విచారింతము.

దీనినిబట్టి ఆధారము (పృథివి) నుండి సహస్రారము వఱకు వ్యాపించియున్నది, లేదా సహస్రారము నుండి ఆధారమువఱకు వ్యాపించియున్నది ఒక్క విష్ణునామక పరబ్రహ్మమే అనియు, ఆతడే ప్రధాన చక్రములు మూటి యందును వ్యాపించి, భువనమని చెప్పదగిన పిండ రూప శరీర మును, విశ్వదేహమును కాపాడుచున్నాడనియు రహస్యము.

"యస్య త్రీ పూర్ణా మధునా సదా" అను దానినిబట్టి సప్త చక్రములలోను మూడు ప్రధాన చక్రములను గ్రహింప వలసియున్నది. అవి ఒక పక్షమున- మణిపూర, అనాహత, ఆజ్ఞాచక్రము లనుకొనవలయును. కుండలినీ శక్తి ఆధారము నుండి బయలుదేరి మణిపూరమును చేరునప్పటికి బ్రహ్మ గ్రంథి ప్రీలిపోవును. అనగా సృష్టి సంబంధమైన బంధములు దూరమైపోవునన్నమాట. కావున సాధకునికిఅప్పటికేమధువు, అనగా అమృతస్థితి యొక్క రుచి తెలియుచుండును. పిమ్మట అనాహతము వఱకూ వచ్చునప్పటికి విష్ణు గ్రంథి ప్రీలి పోవును. కనుక అదియు అమృత పూర్ణమే. ఆవల ఆజ్ఞా చక్రమును చేరునప్పటికి రుద్రగ్రంథి కూడ ప్రీలిపోవుచున్నది.

ఆ స్థితి కలుగునప్పటికి మృత్యు భయము, మృత్యు బాధ సైతము తొలిగిపోయి సాధకుడు మృత్యుంజయ స్థితికి చేరుకొనును. కావున అదియూ అమృత పూర్ణమే. ఈ మంత్రమున, ఈ రహస్యములను దృష్టియందుంచుకొనియే వేద పురుషుడు "త్రీ పూర్ణా మధునా సచా" అని చెప్పినాడు. కనుక సాధకులీ మూడు చక్రములయందును కుండలిశక్తిని ప్రవేశపెట్టి సాధన చేయవలసియున్నది.

ఈ సందర్భమున ఇంకొక పరమ రహస్యమున్నది. మంత్రములో అమృత శబ్దమునకు బదులుగా మధు శబ్దము వాడబడినది. ఆ మధువు జగత్కారణ పరమాత్మ స్వరూపమే కాని, దేవతలు త్రాగెడి అమృతమువంటిదికాని, గీత చెప్పిన "యజ్ఞ శిష్టామృత భుజో యాంతి బ్రహ్మ సనాతనమ్" (గీత 4-31) యజ్ఞ శేషరూపమయిన అమృతము కాని కాదని మఱువదగదు. మఱేమన, అది పురుషసూక్తము చెప్పిన "తమేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి" అనెడి బ్రహ్మ (జ్ఞాన) స్వరూపమైనట్టిదని మఱువరాదు. ఇట్లుసమన్వయించుకొని ఆ మధువు సాక్షాత్తు పరబ్రహ్మమేయని గ్రహింపవలసియున్నది.

ఈ మంత్రమునందలి మధు శబ్దమును ఆధారము చేసికొనియే బృహదారణ్యకోపనిషత్తునందలి మధు విద్య ప్రవర్తిల్లినది. బృహదారణ్యక ద్వితీయాధ్యాయ పంచమ బ్రాహ్మణమున మధు విద్యా ప్రశంసను మనము కాంచ

గలము. అందు పృథివ్యాదులైన సమస్త భూతములు మధువులే అని చెప్పుచూ కడకు ఆ పృథివ్యాదులయందు అంతర్యామిత్వమైయున్న అఖండ శక్తియే అమృతమయ బ్రహ్మమని చెప్పుకొనుచూపోవును. చివరకు వీటన్నింటికినీ మూలమయిన ఆత్మవస్తువే సర్వభూతములకు మధువని చెప్పి మధు విద్యా సర్వస్వము ముగింపబడుచున్నది. దీనిని బట్టి తేలిన దేమన, మధువనగా ఆత్మ, లేక పరమాత్మ అనియే. లేదా అట్టి బ్రహ్మజ్ఞానముచే కలిగిన అమృతత్వమనియైనను భావింపవచ్చును. కావున వేద పురుషుడు విష్ణు మంత్రములో నామ మాత్రముగా సూచించి విడిచిన మధువును ఉపనిషత్తు మధువిద్యయని పేరుపెట్టి విస్తరముగా వ్యాఖ్యానించి సాధకులకు ఉపకారమొనర్చినదన్నమాట. ఈ మధు విద్యా విస్తరమును పాఠకులు ఋగ్వేద దిగ్దర్శన ప్రథమ భాగమున 323వ పుట నుండి కాంచవచ్చును. ఈ విధముగా వేదములలోని పెక్కు రహస్యములు ఉపనిషత్తులలో విస్తరముగా వివరింబడినవి. మధువు ఇంతటి మహిమ కలది కావుననే ఋగ్వేదములోని మఱికొన్ని మంత్రములు ఈసమస్త జగమును సాధకులు మధుమయముగా చేసికొనవలయునని మనలను ప్రబోధించుచున్నవి. ఎట్లో చూతము.

"మధు వాతా ఋతాయతే,
మధు క్షరంతి సింధవః,
మాధ్వీ ర్న స్సం త్వోషధీః." ఋ. 1-91.6

సత్కర్మలు చేయు సాధకునికి వెలుపలి వాయువులును లోపలివైన ప్రాణశక్తులును మధుమయములై మధురకర్మ ఫలముల నొసంగుగాక. అట్లే నదులు కూడా మధుమయములై మధురరసముల నొసంగి కాపాడుగాక. అట్లే భూమిపై గల సస్యములు, ఫల వృక్షములు ఓషధులు, మూలికలు మొదలైనవియు మధుమయములై వెలయుగాక. ఇంకొక మంత్రమును చూతము.

"మధుమా న్నో వనస్పతి,
ర్మధుమా నస్తు సూర్యః,
మాధ్వీ ర్గావో భవంతు నః." ఋ. 1-91.7

వనస్పతులు, (సమస్తమైన వృక్షములు) సూర్యుడు, ఆవులు కూడ మాకు మధుమయములై మధుర ఫలితములను ప్రసాదించుగాక. అనగా వాటిని మేము బ్రహ్మ స్వరూపము గానే భావించి, మాకు మధుర ఫలములనిచ్చునట్లు సద్వినియోగము చేసికొందుముగాక అని సారాంశము. అంతయే కాదు. గావః, అనుమాటకు వాక్కులు అని అర్థము చెప్పికొన్నచో, మా వాక్కులు అమృతమయములు కావలయుననియు భావము రాగలదు. యోగుల వాక్యములు అమృత తుల్యములే కదా! కనుక "మధునా పూర్ణా" అనెడి మాట యందలి మధుశబ్దముచేత వేదమునందటనట గల మధు శబ్దములలోని భావమును తన్మయముగానే సంభావించుకొని, గంభీరార్థ రహస్య లాభమును పొందవలసియున్నాము.

శచి - ఇంద్రుడు

మనము వేదములను సూక్ష్మముగా పరిశీలించినచో అందు వర్ణింపబడిన ఇంద్రవరుణాది దేవతలందఱును జగత్తులను నిర్మించుటలో పాలుపంచుకొన్న అద్భుతశక్తి కలవారనియే కాక, గొప్ప శిల్పాచార్యులనియు తెలియగలము. విశ్వకర్మ, త్వష్ట, విష్ణువు, రుద్రుడు, సవిత, వరుణుడు, వివస్వంతుడు, అశ్వినీ దేవతలు, ఋభువులు మహాశిల్ప నిర్మాతలని చదివియేయున్నాము. ఇప్పుడు ఇంద్రుడు మహాశిల్పి అను సంశ మును పరిశీలింతము. దిగువ మంత్రము ఇంద్రుని "సురూప కృత్నువు" అనుచున్నది.

"సరూపకృత్ను మూతయే
సుదుఘా మివ గోదుహే
జుహూమసి ద్యవి ద్యవి" ఋ. 1-4-1

తా॥ పాలు కావలసినవాడు మంచిపాల నిచ్చుగోవును పిలుచునట్లు, మంచి చక్కని శిల్ప కర్మలు చేయు ఇంద్రుని మా రక్షణకోసమై ప్రతిదినము పిలుచుచున్నాము. ఈ మంత్రములో ఇంద్రునికి "సురూపకృత్నువు" అను విశేష ణము వాడబడినది. అనగా మంచిరూపములను సృష్టించు వాడనిభావము. దీనిని సాయణులిట్లు వివరించినారు. "సురూప కృత్నుం = శోభన రూపోపేతస్య కర్మణః కర్తార మింద్ర మూతస్మద్రక్షార్థంయేఽ" అనగా అందమైనస్వరూపముగల

కర్మలను చేయు కర్త అని భావము. అనగా రమ్యరూప నిర్మాత అయిన శిల్పి అనియేకదా తాత్పర్యము. ఇంద్రునికి శతక్రతు, వని ఇంకొక పేరు కలదు. అనగా నూరంటే నూరనియేకాక, అనేకములైన క్రతువులు కలవాడని భావము. క్రతు శబ్దమునకు యజ్ఞమను నర్థమునే పౌరాణికముగా మనము చెప్పుచుందుము. కాని అది విశేషార్థము. ప్రతి పనికినీ క్రతు శబ్దము చెల్లును. అందును లోకోపకారకములైన సత్కార్మలు, హస్తకర్మలు క్రతువులన్నమాట. ఆ పక్షమునకూడ ఇంద్రుడు శిల్పియనుటకు అభ్యంతరము లేదు. అదియునుగాక. యజ్ఞములనునవి విశేషముగా మానవులు చేయునవికాన, ఇంద్ర పక్షమున శిల్ప కర్మలను నర్థమే ఎక్కువ సమంజసముగా నుండును. అనేకములైన లోకోపకారక శిల్పాదికార్యములను చేయువాడని చెప్పికొనుటయే ప్రయోజనకరమైన అర్థమగుచున్నది.

"పురాం భిన్దు ర్యువా కవి రమితౌజా అజాయత,
ఇంద్రో విశ్వస్య కర్మణో ధర్తా వాజీ పురుష్టుతః."
ఋ. 1-11-4

ఈ మంత్రము ఇంద్రుడు "విశ్వస్య కర్మణః=సమస్తమైన కర్మలకు, ధర్తా = ధరించువాడని చెప్పినది. విశ్వకర్మలనగా ఎల్ల శిల్పకర్మలు అని కూడ భావమే. దానికి విశ్వము యొక్క సృష్ట్యాది కర్మలకు అని అర్థము చెప్పికొన్నచో ఇంద్రుడు సాక్షాత్తు విశ్వకర్మయేఅయి జగత్కారణ పర

బ్రహ్మస్థానమునే అందురు. విశ్వస్య+కర్మణః - అనెడి వ్యస్త పదమును షష్ఠీవిభక్తినితీసివైచి సమస్తపదముచేసి నచో "విశ్వకర్మ" కాగలదు. అప్పుడతడు విశ్వకర్మలను చేయువాడై సాక్షాత్తు విశ్వకర్మయే కాగలడు.

అందుకే ఆయన భార్యను శచీదేవిఅని వాఙ్మయము వర్ణించినది. శచి అనగా వేదానుసారము కర్మఅని అర్థము. అందును లోకోపకారకశిల్పాది కర్మఅనికూడ భావము. ఈ అంశమును దిగువమంత్రము రూఢిపఱచుచున్నది.

"శచ్యాకర్త పితరా యువానా
శచ్యాకర్త చమసం దేవపానం,
శచ్యా హరీ ధనుతరావ త
ష్టేంద్రవాహా వృభవో వాజరత్నాః." ఋ. 4-35-5

శచి అనగా శిల్పకర్మ కౌశలము, ప్రజ్ఞ, జ్ఞానముని భావము. ఋభువులు అట్టికర్మకౌశలముచేతనే తమ తలి దండ్రులను యౌవనవంతులనొనర్చినారు. దేవతలు అమృత పానముచేయు సాధనమైన చమస(పాత్ర) మునునిర్మించినారు. ఇంద్రుని గుఱ్ఱములను వేగముకలవాని నొనర్చినారు. ఇక్కడ ఇంద్రాశ్వములు యంత్రమయములని గ్రహింపవలయును. కాన శిల్పకర్మను చెప్పుటకు పైమంత్రమున శచీపదమును వాడుటను గమనింపవలెను. శచీశబ్దమువలె మాయాశబ్దము కూడ జ్ఞాన, ప్రజ్ఞా, కర్మ వాచకమే. అందుకే "ఇంద్రో

34]

మాయాభిః పురురూప ఈయతే" అన్న మాటకూడ కర్మపర మైన జ్ఞానమునే చాటుచున్నది. ఇందుకీ ప్రయోగమును కూడచూతము -

"త్వం మాయాభి రపమాయినోఽధమః." 1-51-4

"హేఇంద్ర, త్వంమాయాభిః = జయోపాయజ్ఞానైః" మాయేతి జ్ఞాననామ, శచీనామేతి తన్నామసు పాఠాత్" అని భాష్యము.అయితే మాయాశబ్దమునకు మోసము, కపటము అనునర్థములు కూడ లేకపోలేదు.

క్రతుశబ్దమునకు మొదట కర్మమనియే అర్థముండెడిది. ఇట్టిదిక్రమముగా యజ్ఞకర్మమునకు రూఢిచేసినారు. శతక్రతు వనగా బహువిధశిల్పకర్మలను చేయువాడు, పాలించువాడు, ప్రోత్సహించువాడనియే తాత్పర్యము. సాయణులీయర్థమును వ్రాయకపోలేదు. సురూపకృత్ను, మాయి, శతక్రతు, బహుక్రతువు మొదలైన పదములు శిల్పియైన ఇంద్రునికి పర్యాయములే.

ఇంద్రుడు శిల్పికనుకనే ఆయనకు కర్మశక్తి (శచి) ప్రియతమమై-భార్యగా వాఙ్మయమున వర్ణింపబడినది. శిల్పి కెప్పుడును ఆతడుచేయు శిల్పకార్యము ప్రియమేకదా. ఈ సందర్భమున సురూపకృత్నుపదమువలె సుహస్త, సుకర్మా, సాధుకర్మా, కర్మారః, అపస్తమః (అపసామపస్తమః-అని వేదప్రయోగము) మొదలైన పెక్కుపదములుకూడ శిల్పి పర్యాయములుగా వాడబడినవి. వాటిని సందర్భానుసారము మన దర్శనములలో వివరింపకపోలేదు.

శచీశబ్దమునకు ప్రజ్ఞఅనికూడ అర్థము ఋక్కులందే అగపడుచున్నది. "శచీవ ఇంద్ర పురుకృద్ద్యుమత్తమ" (1-53-3) శచీవ-ప్రజ్ఞానామ "శచీవః=ప్రజ్ఞావన్" అని భాష్యము. ప్రజ్ఞా, ప్రతిభాదులు చతురబుద్ధి లక్షణములు.

ఇంతకూ తేలిన సారాంశమేమన, ఏ వ్యక్తి కాని కర్మ రహితుడై యుండుట వేద మాతకిష్టము కాదనియే. అందుకే ప్రతివారిని కర్మయోగులుగా జీవింపు డనుచున్నది కాని వేదము, సోమరులుగా బ్రదుకుమనుట లేదు. ఈ అంశమునే "కుర్వన్నేవేహ కర్మాణి జిజీవిషేత్ శతం సమాః" అనెడి ఈశావాస్యమును, "కర్మ జ్యాయో హ్యకర్మణః" "కురు కర్మైవతస్మాత్త్వం,శరీరయాత్రాపిచ తే న ప్రసిద్ధ్యేదకర్మణః" అనెడి గీతా సూక్తులును వచించినవి. అసలు కర్మచేతనే జీవత్వమనునది ఏర్పడుచున్నది. అనాదికర్మ ప్రవాహమున బడి ఈదులాడుటయే జీవునిస్వభావము. కర్మయేలేనిచో జీవుడే ఉండడు.కాన జీవునికి కర్మతో విడదీయరాని బంధము కలదు. అందుకే కర్మబంధమన్నారు. ఆ బంధమును వదలించుకొనుటకును కర్మయే కావలసియున్నది.

ప్రతివానికిని కర్మఅనునది తన అర్ధాంగలక్ష్మి కావలెననుటయే వేదహృదయము. కనుకనే మన్వాది పంచ బ్రహ్మలకుగూడ ఆదిశక్త్యాదులను భార్యలనుగా సంస్కృత వాఙ్మయము చిత్రించినది. పురుషుడు-ప్రకృతి, శివుడు-శక్తి, మానవుడు - కర్మము - అనునీజంటలు ప్రకృతిధర్మసిద్ధములు కాని వేఱుకాదు.

లోగడ ఇంద్రవిష్ణువులు జీవేశ్వర స్వరూపులని నిరూపింపబడినది. అందు ఇంద్రుడు కర్మలనుచేసి వాటిపుణ్యములను అనుభవించెడి జీవాత్మ అనిచెప్పికొన్నాము. ఈసురూపకృత్నుపదమును కర్మలంపటుడైన ఆ జీవునికిగూడ అన్వయింపజేసికొని ఇష్టసిద్ధిని పొందవచ్చును. సురూపకృత్నుపదముచేమంచిపనులనుచేయుటయేజీవునిలక్ష్యము కావలెను కాని, అపరూపములైన దుష్కర్మలనుచేయుట ఆతనికర్తవ్యముకారాదని మనకొక విశేషమునుసైతము వేదము బోధించు చున్నది.

వేదమును సూక్ష్మముగా పరిశీలించినచో ప్రతి దేవుడును ఏదోఒక పనిని చేసినట్లే మనముకాంచగలము.

అనుప్రవేశ రహస్యము

విశ్వకర్మసూక్త ప్రథమ మంత్రమున "స ఆశిషా ద్రవిణ మిచ్ఛమానః ప్రథమచ్ఛదవరా ఆవివేశ" అని ఉన్నదికదా! విశ్వకర్మ బ్రహ్మాండశరీరమును, జీవశరీరములను సృష్టించి అందుప్రవేశించినాడని దీనిభావము. దీనిననుసరించియే తైత్తిరీయోపనిషత్తుకూడ ఇట్లన్నది.

"సోఽకామయత బహుస్యామ్ ప్రజాయేయేతి. స తపోఽ
తప్యత-స తప స్తప్త్వా. ఇదం సర్వ మసృజత-య
దిదం కించ. తత్ సృష్ట్వా, తదేవానుప్రావిశత్."

భగవంతుడు ఈ జగమును, శరీరములను సృష్టించి,

అందుతాను ప్రవేశించెను-అనియే దీనిభావముకూడ. దీనిని అనుప్రవేశ రహస్యమందురు. కొన్ని గ్రంథములు గర్భములోని పిండమునందు శిరోరంధ్రము (బ్రహ్మరంధ్రము) ద్వారా జీవుడు హృదయమున ప్రవేశించుననికూడ వ్రాసినవికాని, ఇది ఛాందోగ్యోపనిషత్తు చెప్పెడి విధానమునకు భిన్నముగానున్నది. ఛాందోగ్యములోని పంచమాధ్యాయమునందలి పంచాగ్నివిద్యనుబట్టి మరణానంతరము జీవులు స్వర్గ, నరక లోకానుభవములను పొంది ఆకాశమునకు చేరుదురనియు (1) అటనుండి మేఘములలో ప్రవేశింతురనియు, (2) ఆవల భూపతితులై (3) ఓషధులరూపమున పురుషునిలో ప్రవేశింతురనియు (4) అతనిలో వీర్యరూపమును దాల్చి మఱల స్త్రీగర్భమున ప్రవేశింతురనియు (5) తెలియుచున్నది. దీనినిబట్టి పురుషునివీర్యము స్త్రీ గర్భమునందు ప్రవేశించినప్పుడే జీవుడుకూడ ప్రవేశించుచున్నాడుగదా! ఇట్టియెడ 5,6 మాసములయందు జీవప్రవేశము జరిగినదనుట ఎట్లుపొసగును? ఇందుకు సమన్వయమును ఈ విధముగా ఊహింపవలయును.

ఛాందోగ్యోపనిష ద్వర్ణన ననుసరించి, పురుషబీజమునందే జీవుడు చేరియుండునుకదా. ఆ జీవుడు సంయోగకాలమున స్త్రీగర్భమున ప్రవేశించి పిండరూపమున క్రమముగా శరీరముగా వృద్ధిపొందును. అట్టిపిండమునకు కాలు చేతులు, ఇంద్రియములు మొదలగునవి ఏర్పడునప్పటికి

కొంతకాలము పట్టును. అట్టిఅంగములు ఏర్పడిన పిమ్మటగాని, జీవునియొక్క అభివ్యక్తి (తోచుట) జరుగదని మనము తలంపవలయుకు. ఈ పని జరుగునప్పటికి 5, 6 మాసములు పట్టుననుకొన్నచో, అటు తరువాత జీవుడు వ్యక్తముకాగలడు. ఆ అభివ్యక్తినే మనవారు సామాన్యులకు తెలియుటకోసమై జీవప్రవేశమని వర్ణించియుందురు. కావున అను ప్రవేశమనగా, శరీరమున, జీవునియొక్క అభివ్యక్తిమాత్రమే అని తలంపవలయును. ఇట్టి రహస్యములనేకములు వేదోపనిషదాదులలోని మంత్రములకు ఆలోచించి సమన్వయము సమకూర్చుకొన వలసి యున్నది.

"కో దదర్శ ప్రథమం జాయమానమ్"

ఈ వాక్యము ఋగ్వేద ప్రథమ మండలములోని (164) మోక్షసూక్తమునందలి నాల్గవ మంత్రములోనిది. మోక్షసూక్తమంత్రములు పెక్కింటి భావమును మనము ఋగ్వేద దిగ్దర్శనతృతీయ భాగమున చదివియే యున్నాము. అందే యీ మంత్రముయొక్క పూర్ణ భావమును చూచితిమి. ఇక్కడ ఈ వాక్యముయొక్క అంతరర్థమును మాత్రమే తాత్త్విక దృష్టితో పరిశీలించి సమన్వయించుకొందము.

"ప్రథమం జాయమానం" అనగా మొదట పుట్టినది అని ఒక అర్థము. మొదటి నుండి అనాదిసిద్ధమై ఉన్నది అని ఇంకొక అర్థము. మొదటినుండి ఉన్నది నాసదీయము చెప్పిన సదసదతీతము, జగత్కారణ వస్తువన్నమాట. దీనినే

విశ్వకర్మ సూక్తము "న తం విదాథ య ఇమా జజాన" అన్నది. దానినుండి మొదటగా పుట్టినదేమో తమస్సు, అవ్యక్తము, మూలప్రకృతి, మాయ, అవిద్య, అజ్ఞానము-ఇత్యాది పదములచే పేర్కొనబడిన జగదుపాదానకారణ వస్తువన్నమాట. ఈ రెంటినికూడ చూచిన వారెవ్వరును అప్పుడు లేనేలేరు. అందువల్లనే మంత్రము "కః దదర్శ" ఆ ఆదిమ వస్తువును ఎవడు చూచినాడు- అనుచున్నది. అనగా ఆనాటికి చూచువాడెవ్వడును (ద్రష్ట) సిద్ధము కాలేదన్న మాట. చూచువాడు ఏర్పడవలెనన్న ప్రకృతి (Matter) పరిణామముచెంది, ఆకాశాదులుగా రూపొంది, అవి గూడ పరిణామ క్రమమున గుణ సంయోగముద్వారా జగముగా రూపొందవలసి యున్నది. అట్టి పరిణామమేదియు అప్పటికి జరుగలేదని మంత్రభావము. ప్రకృతి పరిణమింపవలెనన్న కోట్ల సంవత్సరముల కాలము పట్టును గనుక దానిని చూచు వాడెవ్వడును- తెలిసికొనువాడెవ్వడును అప్పుడుండ వీలు లేదని సారాంశము. అప్పుడున్న వస్తువులు ప్రకృతి పురుషు లిరువురే. పురుషుడనగా ప్రకృతికిగూడ మూలమైన సత్తని యెంచవలసియున్నది. అనగా ఏకైక సత్పదార్థమునుండి రెండవదొకటి కలిగిన దశ అది. ఈ రెంటి సంయోగము చేతనేకాని ఆ రెంటిని దర్శించగల ద్రష్ట, సాక్షి ఏర్పడడు. ఆ సాక్షి చైతన్యరూపుడు కావలెను. వాడు మాత్రమే తనకు శరీరమైన ప్రకృతిని, తన్ను దర్శించును. ఈ అంశమునే

విశ్వకర్మ సూక్తము ఏ వస్తువు ఈ పిండబ్రహ్మాండములను కల్పించినదో,ఆ వస్తువే ఆ పిండబ్రహ్మాండములందు జీవరూపముగా ప్రవేశించినది అన్నది. ఇట్లనుటచేత అద్వైతభావము చక్కగాసిద్ధించుచున్నది.వేదముసుస్పష్టముగా చెప్పిన పరమాద్వైతసిద్ధాంతము ఇదియే. అనగా సదసదతీతమునుండి సత్తు వ్యక్తమై అసత్తును సృష్టించి పురములను కల్పించి ("పశ్చాద్భూమి మథో పురః"- పురుష సూక్తము) వాటియందు తానే వ్యక్తమైనది. ఆ పురుషుడే జగమును, జగత్కారణమును చూచు ద్రష్ట. అనగా ఏ ఏకైకమైన అనిర్వచనీయ సదసదతీతము నానాత్వ విశిష్టమగు విచిత్ర జగమును సృష్టించి అందే తగుల్కొని బద్ధమైనట్లు భావించి, ఆ బంధమునుండి విడివడుటకు ప్రవర్తించుచున్నదో, అదే తానన్నమాట. అది నిత్యముక్తమే అయ్యును, విముక్తికోసము యత్నించుచున్నదని కూడ సాధకులు భావింపవలయును. ఈ జగత్కథను వర్ణించుటకే నాసదీయ, విశ్వకర్మ, పురుష, మోక్షసూక్తాదులు ఋగ్వేదమున బయలుదేరినవి.

దీనినిబట్టి తేలిన సారాంశమేమన, జీవుడు ఏ వస్తువునుండి బయలుదేరి జగచ్చక్రము (సంసారము)న తగుల్కొన్నానని ఆ బంధమునుండి ముక్తినొంద యత్నించి కడకు తాను వచ్చిన తావుకే చేరి ఆనందము (నిర్వృతి) నందుచున్నాడో, అదే తాను. అందుకే జగమును సంసార చక్రమన్నారు. దీనికి ఆద్యంతములు లేవు. చక్రమువలె

తిరుగుచునే యుండును. విచారించినచో- తపస్సు చేసినచో సంగతి తెలిసి ఆ చక్రము నిన్నేమీ బాధింపదు. నీవప్పుడు నిరతిశయానంద స్వరూపుడవు కాగలవు. సదసదతీత పరమార్థమవే అగుదువు.

ఈ రహస్యమునే పరమేశ్వరుడు సర్వులకు జాగ్రత్తు, స్వప్నము, సుషుప్తి అను మూడవస్థలను సృష్టించి బోధించినాడు. విజ్ఞానులకు, సాధకులకు ఆ మూటికావల సమాధి (తురీయము) తురీయాతీతములను సృష్టించి తన చెంగటకు చేర్చుకొనుచున్నాడు. మానవులకీ రహస్యమును బోధించుటకే ఈ గ్రంథములు బయలుదేరినవి. వీటినెల్లరును ఉపయోగించుకొని ధన్యులు కావచ్చును. జగద్రహస్యమును జగత్కథను అవగాహన చేసికొనవచ్చును.

ఈ మొట్టమొదటనున్న పురుషుని, ప్రకృతిని దర్శించుటయే జీవిత లక్ష్యము. అవి స్థూల దృష్టికి రెండుగా తోచుచున్నను, వస్తుపరిశీలన చేయగల సూక్ష్మదృష్టికి ఒక్కటే. అందుకే మంత్రము "ప్రథమం జాయమానం" అని ఏకవచనమునే ప్రయోగించినది. చెట్టు- బోదె, కొమ్మలు, రెమ్మలు, ఆకులు, పూలు, పండ్లు, రసము, గింజలుగా నానా రూపములతో నున్నను, కడకీ నానాత్వమంతయు, భిన్నత్వమంతయు గింజ (బీజము) లో ఏకరూపముగా లీనము కావలసినదే. మఱల ఆ ఏకమునుండియే నానాత్వముయొక్క-

సృష్టికూడ. ఈ రహస్యమును ఏనాడో మదీయ శిల్పదర్శన మున వివరించి చూపుటమైనది. పాఠకులు ప్రత్నదర్శనము నంతటిని చదివినచో సంగతి అంతయు బోధపడగలదు. దీనినే బ్రహ్మముగారు ఒక గేయములో "తనలోన నున్న తత్త్వ మెవ్వరు తెలచిగనరన్న" అన్నారు. తనలోనున్న తత్త్వము నాసదీయము వర్ణించిన సదసదతీతమే. విశ్వకర్మ సూక్తము చెప్పిన విశ్వకర్మయే. పురుషసూక్తము వర్ణించిన పురుషుడే. మోక్షసూక్తములోని "ద్వాసుపర్ణా సయుజా సఖాయా .... అను మంత్రము చెప్పిన జీవపరమాత్మలుగా వర్ణితులైన వస్తువే. అది సంసారదశలోభోక్త. మోక్షదశలో పరమాత్మ. బ్రహ్మముగారీ విషయమును "వెదకితే కనబడని వస్తువు ఎక్కడున్నదో చూడరా" అని ఇంకొక గేయములో అన్నారు. వెదకితే కనబడని వస్తువు, అన్నిటిని వెదకుచు తనలోనే ఉన్నదికదా! అన్నిటిని చూచు కన్ను తన్ను చూచుకొనలేనట్లు అన్నిటిని చూపు వ్రేలు తన్ను చూపుకొన లేనట్లు, అది సర్వసాక్షియై, అన్నిటికి మూలకారణమై, ఆది మూలమై నీవే అయియున్నది బాబూ!

వృత్రవధ రహస్యము

యజుర్వేద దర్శనమున మనము విశ్వరూప కథా పరమార్థమును చదివియున్నాము. దానివలెనే వృత్రుని కథ కూడ ఆలోచించి తెలియదగిన తాత్త్విక రహస్యములతో నిండినట్టిదే. కాన దాని నిచ్చట ప్రస్తావించుకొనుట ఆవశ్యకము.

విశ్వరూపుని మరణానంతరము ఆతని తండ్రియైన త్వష్ట ఇంద్రునిపై ఆగ్రహించి అతనిని భంజింపగల కుమారుని పడయుటకై తపస్సు చేసినాడట. అప్పుడాయన తపః ఫలముగా వృత్రుడను కొడుకు కలిగి ఇంద్ర విజయార్థమై యత్నించినాడట. ఇంద్రుడాతనిని చంపుటకోసమై త్వష్ట్ర దేవునే ప్రార్థించి వజ్రాయుధమును పొంది, దానిచే వృత్రుని సంహరించినాడని కథ కొనసాగుటను వేదమంత్రములందును, పురాణ వాఙ్మయమునను మనము పొడగాంచుచున్నాము. త్వష్ట నిర్మించిన వజ్రముచేత వృత్రుడు మడిసినాడను విషయమును దిగువ మంత్రమిట్లు నుడివినది-

"త్వష్టా యద్వజ్రం సుకృతం హిరణ్యయం
సహస్ర భృష్టిం స్వపా అవర్తయత్,
ధత్త ఇంద్రో నర్యపాంసి కర్తవే
అహన్ వృత్రం నిరపా మౌంజ దర్ణవమ్."

ఋ-1-85-9.

దీనికి సాయణ భాష్యము ననుసరించి వ్రాసిన తెలుగు తాత్పర్యము:- "విశ్వనిర్మాత అయిన త్వష్ట్ర దేవుడు ఇంద్రునికి వేయి అంచులుగల బంగారపు వజ్రాయుధమును చేసియిచ్చినాడు. ఇంద్రుడు ఆ వజ్రాయుధముచే వానలు పడుటకు అడ్డంకిగానున్న వృత్రుని (మేఘుని) వధించెను. దీనినిబట్టి ఇక్కడ కావ్యభాషను ఉపయోగించినట్లు కనబడుచున్నది. ఈ సందర్భమున భాష్యమును గూడ మనము గమనించుట మంచిది.

భాష్యము :- స్వపాః=శోభనకర్మా, త్వష్టా = విశ్వనిర్మాతా, యద్వజ్రమవర్తయత్=దత్తవానిత్యర్థః. కీదృశం =సమ్యఙ్నిష్పాదితం, హిరణ్యయం= సువర్ణమయం, సహస్రభృష్టిం=అనేకధారాభిర్యుక్తం. ఏవం వజ్రం ధృత్వా తేన వజ్రేణ, వృత్రం=వృష్ట్యుదకస్య ఆవరకమర్ణవం= అర్ణసోదకేన యుక్తం మేఘమహాన్=అవధీత్."

త్వష్ట్ర దేవుడు ఇంద్రునికి వజ్రరూపమైన ఒక ప్రగాఢమగు శక్తిని ప్రసాదించినాడు. ఆతడా శక్తితో మేఘములు వర్షించుటకు ఏ అడ్డంకి ఉన్నదో, ఆ వృత్రమనెడి ఆవరణమును భేదించినాడని దీని భావము. దీనినిబట్టి వర్షములను కురిపించునది మేఘాధిపతియైన ఇంద్రుడు కాన, ఆతనికి సృష్టికర్తయైన భగవంతుడు ఒక శక్తినిచ్చినాడని తేలుచున్నది. కాగా త్వష్ట సాక్షాత్తు సృష్టికర్తయైన భగవంతుడనియేకదా దీని సారాంశము. ఈ భావమే వేదములలోని పెక్కుమంత్రములలో వ్యక్తము చేయబడినది. పిమ్మట నీయంశము వృత్రుడొక రాక్షసుడనియు, ఆతనిని ఇంద్రుడు సంహరించెననియు కథగా రూపొందింపబడినది. అయినను ఈ కథయందు మానవుల కుపయోగించు పరమార్థము లేకపోలేదు. దానినే ఇప్పుడు పరిశీలింతము.

వృత్ర శబ్దమునకు ఆవరించునది, ఆవరించువాడు అని భావము. పరమాత్మని ప్రతిబింబమే అయిన జీవుడు మాయాపాశబద్ధుడై శరీరమున బంధింపబడినాడని వేదాంతము

చెప్పుచున్నది. జీవుని ఆవరించిన ఆ మాయయే వృత్రాసురుడుగా పేర్కొనబడినాడు. ఆతడు (మాయ) షోడశ వికారములే స్వరూపముగా కలిగినవాడు. కన్ను, ముక్కు, చెవి, చర్మము, నాలుక- అనెడు 5 జ్ఞానేంద్రియములు- వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు, ఉపస్థ- అనెడు 5 కర్మేంద్రియములు, పంచప్రాణములు (ప్రాణాపాన వ్యానోదాన సమానములు) అంతఃకరణము ఒకటి- ఈ పదునాఱింటికి షోడశ వికారములని పేరు. ఈ పంచభూతముల యొక్క పదునాఱు వికారములే దేహరూపమునుదాల్చి ఆ దేహమున జీవుని బంధించివేసినవి. అందువలన మాయకు, వృత్రుడు - అనగా పరమాత్మను ఆవరించినవాడు అనెడి సార్థక నామధేయము కలిగినది.అట్టి వికారములను హరించి, జీవునికి ముక్తి కలిగించునట్టిదే వజ్రాయుధము. ఇది సాక్షాత్తు భగవదనుగ్రహముచేత, సద్గురుమూర్తి కృపచేత ప్రాప్తింప దగినదే కాని, ఇంకొక రీతిగా చేకూరునదికాదు. అందుకే జీవరూపుడైన ఇంద్రునికి భగవద్రూపుడు, గురుస్వరూపుడు అయిన త్వష్టయే శిష్యుని ఆవరించిన మాయను గెలుచుటకు వజ్రాయుధ రూపమయిన తత్త్వోపదేశమును చేసినాడను రహస్యమును మనమిచ్చట గ్రహింపవలసి యున్నది. ఆ వజ్రముచేత జీవస్వరూపుడగు ఇంద్రుడు వృత్రుని (షోడశ వికార స్వరూప మాయను) గెలిచి, ముక్తుడై స్వారాజ్య పట్టభద్రుడైనాడని సారాంశము.ఈ సందర్భమున ఈరహస్యమును తైత్తిరీయసంహిత ఇట్లు నిగూఢముగా చెప్పుచున్నది.

"ఇంద్రో వృత్ర మహన్, తం వృత్రః హతః షోడశభిర్భోగై రసినా త్స "ఏతామగ్నయేఽనీకవతే" ఆహుతి మపశ్య త్తా మజుహో త్తస్యాగ్ని రనీకవాన్ స్వేనభాగ ధేయేన ప్రీతః షోడశధా వృత్రస్య భోగా నప్యదహద్వైశ్వ కర్మణేన పాప్మనో నిరముచ్యత యదగ్నయేఽనీ కవతే."

తై. సం. కాం. 5 ప్రశ్న 4 అనువాకము-5.

దీనికి సాయణభాష్యము :- ఇంద్రో యదా వృత్రం వజ్రేణ ప్రహతవాం స్తదా స వృత్ర ఆసురమాయయా సహసా షోడశ సర్పాకారాణి శరీరాణి స్వీచకార. స్వీకృత్య చ భోగశబ్దాభిధేయై స్తై స్సర్పాకారశరీరై స్త మింద్రం హ స్తపాదాద్యవయవేషు బబంధ. తదానీం స ఇంద్రః ప్రతీకారం విచార్య అనీకేన సైన్యేన యుక్తాయాగ్నయే "ఏతామగ్ని స్తిగ్మేనే"తి మంత్రద్వయేన సాధ్యా మాహుతిం దత్వాహుతవాన్. తత స్సోగ్ని రనీకవాం స్తుతో వృత్రస్య షోడశసర్పాకారాణి శరీరాణ్యదహత్. తతఊర్ధ్వ మింద్రో "య ఇమా విశ్వేతి" సూ క్తద్వయసాధ్యేన వైశ్వ కర్మణా హోమేన వృత్రవధజన్యాత్ పాప్మనో నిర్ముక్తః."

దీనిభావము :- ఇంద్రుడు వృత్రుని చంపెను. అట్లు చంపబడినవృత్రుడు అసురమాయచే పదియాఱు విధములగు సర్పాకార శరీరములనుదాల్చి ఇంద్రుని హ స్తపాదాద్యవయవములను బంధించెను. అప్పుడు ఇంద్రుడు ప్రతీకారమును విచారించి "అగ్ని స్తిగ్మేన" అను మంత్రద్వయముచే అగ్ని

హోత్రునికి ఆహుతులనొసంగెను. అప్పుడాయగ్ని సంతోషించి సర్పాకారములగు వృత్రుని పదియారు శరీరములను దహించివేసెను. దానిచేత ఇంద్రునికి సర్పబాధనశించినదే కాని పాపముమాత్రము పోలేదు. అంతట ఇంద్రుడు "య ఇమా విశ్వా" అనెడి రెండు విశ్వకర్మసూక్తములచేత పదునారు ఆహుతులతో వైశ్వకర్మణహోమమునుచేసి, వృత్రవధజనితమైన పాపమునుండి విముక్తుడైనాడట. ఇది సాతోత్తు యజుర్వేదసంహిత చెప్పిన కథయేకాని, భాష్యకారులు ఊహించిచెప్పినదికాదని మనముగ్రహించియే యుందుము. దీనినిబట్టి వృత్రవధ కథారహస్యమును మనము మనజీవితములయందు సమన్వయించుకొని మోక్షసిద్ధిని పొందవలసి ఉన్నాము.

వృత్రుడనగా మాయాశక్తి అని చెప్పికొనియేఉన్నాము కదా! అది షోడశవికారరూపమై జీవుని బంధించి, సంసారబాధలకు గురిచేయుచున్నదనుటయు యథార్థమేకదా! వాటిబాధనుండి తప్పించుకొనుటకు మానవుడు విశ్వకర్మ సూక్తమంత్రార్థములను మననముచేసి ఆచరింపవలసియున్నది. ఈ రహస్యమునే, ఇంద్రవృత్రులకథ మనకు ప్రబోధించుచున్నది. షోడశ వికారములను సర్పభోగము (శరీరము)లని చెప్పుటచేత జీవుడు ప్రాపంచికభోగములను ఈ షోడశవికారముల ద్వారముననే, అనగా బాహ్యాంతరింద్రియముల మూలముననే పొందుచున్నాడనుట స్పష్టమేకదా! అట్టి

షోడశవికారములకు లోబడకయుండుటకు విశ్వకర్మతత్త్వావగాహన మవసరమన్నమాట.

ఏతత్త్వజ్ఞుడు ఈ షోడశవికారములనుండి జీవుడయిన తనను, వేఱుచేసికొని తన్ను సాక్షాత్పరమాత్మునిగా తెలిసికొనునో, ఆతడు ముక్తుడగునని వృత్రవధ రహస్యము మనకు చాటుచున్నది. కావుననే ఋగ్వేదీయ విశ్వకర్మసూక్తములు ఏడేసి మంత్రములనుకలిగియుండి సప్తలోక, సప్తచక్రయుక్తములైన బ్రహ్మాండ, పిండాండ రహస్యములను సూచింపగా, యజుర్వేదీయములైన విశ్వకర్మసూక్తములు రెండును, ఎనిమిదేసి మంత్రములతో నొప్పుచూ మొత్తము పదునాఱుషోడశ వికారములను సూచించుచూ వాటినుండి అద్వైతరూపుడైన జీవుడు వేఱగుటకు మార్గమును సూచించుచున్నవి. ఋగ్యజుర్వేదములలోని మంత్ర సంఖ్యలు ఈ విధముగా పరమాధ్యాత్మిక రహస్యములను సూచించుట వేదజననీ జనకులకు తమ సంతానము నెడగల దయారసమునకు గుర్తుగా నొప్పుచున్నది. ఇంద్రుడంతటివాడే తన బంధములను విశ్వకర్మసూక్త మంత్రాహుతులచేత కాల్చివేసికొని పాప ముక్తుడుకాగా, సామాన్యులైన మానవులు దాని తత్త్వము నెఱుంగక ఎట్లు మోక్షప్రాప్తులగుదురు ! కావున వేదముల యందలి ఇట్టి నిగూఢ పరమ రహస్యములను సూక్ష్మాతి సూక్ష్మదృష్టితో గ్రహించి వేదోపాసకులు ధన్యులు కావలసి ఉన్నారు.

అ ది తి

ఋగ్వేదమున పేర్కొనబడిన దేవతలలో అదితి జగన్మాతగా పొడకట్టుచున్నది. మన పురాణ వాఙ్మయమున ఈమె దేవమాతగా ప్రసిద్ధురాలు. ఈమెనుగూర్చి ఋగ్వేద దిగ్దర్శనము రెండవభాగమున కొంత ప్రస్తావింపబడినది. ఈ మంత్రము అదితి దేవియొక్క జగన్మాతృత్వమును ఇట్లు కొనియాడుచున్నది.

"అదితి ర్ద్యౌ రదితి రంతరిక్షం
అదితి ర్మాతా పితా స పుత్రః,
విశ్వే దేవా అదితిః పంచజనా
అదితి ర్జాత మదితి ర్జనిత్వమ్." -ఋ.1-89-10

తా॥ అదితి అనగా దీనురాలు కాదనియు, అఖండనీయ (పరిపూర్ణురాలు) అనియు సాయణుల భావము. ఆమె భూదేవికాని, లేక దేవమాతకాని కావచ్చునని కూడ సాయణు లనుచున్నారు. పై మంత్రము ఆ అదితియే ప్రకాశించు గుణముగల నాకము (స్వర్గాదిలోకములు) భూదివములకు నడుమనున్న అంతరిక్షము, జగములకు, మనకు తల్లి, తండ్రి, మనకు కలిగెడి పుత్రుడు కూడ ఆమె రూపమే. ఎల్లదేవతలును అదితియే- అనగా ఇట వసు రుద్రాదిత్యులను గ్రహించిన అందఱు దేవతలను గ్రహించి నట్లే కాగలదు. సానగ, సనాతన, అహాభూన,ప్రత్న, సువర్ణ

లనెడి పంచజను (ఋషు)లు కూడ అదితియే. సర్వప్రాణుల ఉత్పత్తి కూడ అదితియే. జన్మలకు ఆధారము (అధిష్ఠానము) సైతము అదితియే- అని స్తుతింపబడినది. అనగా దీనినిబట్టి ఈమె పరమాత్మ స్వరూప జగజ్జననియే జగత్పితయే అన్న మాట. ఈ మంత్రమున ఈమె "సః" అని చెప్పబడినందున అదితి అనెడి జగత్కారణ వస్తువు పురుష స్వరూప మనియు ఎన్నవచ్చును. అనగా జగత్కారణ స్త్రీ పురుష స్వరూపము అదితియే అని సారాంశము. ఈ రహస్యమును కాళిదాసు- "స్త్రీ పుపుంసావాత్మభాగౌ తే భిన్న మూర్తేః సిసృక్షయా" అని స్పష్టము చేసినాడు. గాయత్రీ విశ్వకర్మలు అభేదమును వహించిన జగత్కారణులని మనము చదివియే యున్నాము. దానిని బట్టి అదితి విశ్వకర్మ స్వరూపమును, గాయత్రీ రూపమును- అనగా ప్రకృతి పురుష స్వరూపమే అగుచున్నది కదా. ఇందుకు తగినట్లే ఈ మంత్రము విశ్వేదేవతలు అదితి స్వరూపమే అని చెప్పగా, విశ్వకర్మనుండియే వసురుద్రాదిత్యాదులు జన్మించినారని యజుర్వేదము చెప్పినదని మనము యజుర్వేదదర్శనమున చదివియేయున్నాము."యో నః పితా జనితా, యో విధాతా" అని విశ్వకర్మ సూక్తమన్నదికదా. అట్టి మాతా పితృత్వము అదితికిని, విశ్వకర్మకును తుల్యమే అగుటచే ఇరువురును జగత్కారణ స్వరూపమే అగుచున్నారు. ఇందుకు తగినట్లు ఈమెకు బ్రహ్మణస్పతి అనెడి పేరు సైతము వేదములో వాడబడినది. ఋగ్వేదమున త్వష్ట పుత్రుడైన బ్రహ్మణస్పతి వేదాధిపతిగా పేర్కొనబడినాడు.

బ్రహ్మణః=వేదమునకు పతిః=పాలకుడు అని ఆ మాట కర్థము. ఈ బ్రహ్మణస్పతిని గూర్చి 10, 12 సూక్తములు ఋగ్వేదమున గలవు. అందుకొన్నిటిని ఋగ్వేద దిగ్దర్శన ప్రథమ భాగమున 291 నుండి 299 పుటల వఱకు వివరించినాము. ఆ బ్రహ్మణ స్పతినే నేడు గణపతిగా అర్చించుచున్నారు. ఈ బ్రహ్మణస్పతికిని, అదితికిని అభేదమును దిగువ మంత్రము వక్కాణించుచున్నది.

"బ్రహ్మణ స్పతి రేతా సం
కర్మార ఇవాధమత్." ఋ.10-72-2

బ్రహ్మణస్పతి వేద నిర్మాతయైన దేవుడు. ఈ జగములను, లేదా దైవశక్తులను కమ్మరి (శిల్పి) వలె సృష్టించినాడు-అని భావము. ఇది అదితి దర్శించిన సూక్తము. ఇందలి బ్రహ్మణస్పతిని సాయణులు అదితి అని భావించినారు. ఈ విస్తరమును ఋగ్వేద దిగ్దర్శన ప్రథమ భాగమున కాంచవచ్చును. మా భావము: వేద దృష్టిలో బ్రహ్మణస్పతి, అదితి ఏకైక జగత్కారణతత్త్వమే అని. జగత్కారణము నాసదీయ సూక్త, పురుష, విశ్వకర్మ సూక్తములలో పుంపుంసక లింగములలో చెప్పబడగా, ఈ మంత్రమున స్త్రీ లింగములో చెప్పబడినది. కావున అది సర్వలింగములతో చెప్పబడినను, లింగగుణకర్మలకు లోబడని సర్వాతీతమని భావించుట సమంజసము. ఈ రహస్యమును చాటుటకే వేదపురుషుడు త్రిలింగములందును జగత్కారణమును

ఉగ్గడించినాడు. ఇట్టిఅదితి దక్షుపుత్రికయనికూడ వేదమంత్రము చెప్పకపోలేదు. దక్ష శబ్దార్థమునుకూడ జగత్కార్యము కలుగుటకు దక్షమైనవస్తువని మనము భావింపవలయును.

విజ్ఞానకోశయాత్ర

సృష్టి పంచభూతములతో ఏర్పడినట్టిది. కావున సృష్టి లోని ప్రతి వస్తువును పంచ భూతాత్మకమే కాని భిన్నము కాదు. ఒక్కొక్క వస్తువునందు ఒక్కొక్క భూతముయొక్క అంశము (భాగము) ఎక్కువగా ఉండినను ఉండవచ్చును. ఉన్నదికూడ. దాని తారతమ్య విచారణ మనకిచ్చట అనావశ్యకము.

సృష్టి సారమైన మానవుడుకూడ పంచభూతముల పరిణామముగా ఏర్పడిన వాడే. ఆతడు పంచభూత పరిణామమే కాక, పంచకోశ స్వరూపుడు కూడను. కనుక మానవ సృష్టి పంచాత్మకము. మానవునిలో 1. అన్నమయ, 2. ప్రాణమయ, 3. మనోమయ, 4. విజ్ఞానమయ, 5. ఆనందమయము లనెడి కోశములు ఉన్నవి. వీటిలో అన్నమయ కోశమనగా అన్నరస పరిణామముగా కలిగి, అన్నముతోనే వృద్ధిపొందెడి స్థూలశరీరము. దీనితో జాగ్రదవస్థ ననుభవించుచు పనులు చేయుచుందుము. రెండవది ప్రాణమయ కోశము. ఇది పంచప్రాణములతోను, వాక్పాణిపాద పాయూపస్థలనెడి కర్మేంద్రియములతోను, ఏర్పడినట్టిది. దీని తోడ్పాటున్ననేకాని అన్నమయకోశము పనిచేయదు. ఇక

మూడవది మనోమయకోశము. ఇది మనస్సు, శ్రోత్రత్వ క్చక్షూరసన ఘ్రాణములనెడి జ్ఞానేంద్రియములతో గూడి నట్టిది. ఈ మనోమయ కోశముతో మనము సంకల్ప వికల్ప నిశ్చయాదులను, ఆలోచనాదులను చేయుచుందుము. ఇదియే జంతువులనుండి జనులను వేఱుచేయుచున్నది. ఇక నాల్గవది విజ్ఞానమయకోశము. ఇది మనస్సును మించిన విశుద్ధబుద్ధి తోను, జ్ఞానేంద్రియములతోను, వాటి గుణములైన శబ్దస్పర్శాదులతోను కూడినట్టిది. ఈ విజ్ఞానమయ కోశము వికసించినవారే కవులు, శిల్పులు, పండితులు, తత్త్వవేత్తలు మొదలైన బుద్ధిజీవులు. ప్రాణ మనోవిజ్ఞానమయ కోశములు మూడునుకలసి సూక్ష్మ శరీరమగుచున్నది. మానవులీ శరీర ముతో స్వప్నావస్థ ననుభవించుచుందురు. ఇక అయిదవదే ఆనందమయకోశము. అది కారణోపాధితోను, అందు ప్రతి బింబించిన జీవునితోను కూడినట్టిది. దానిని వేదాంతము కారణ శరీరమన్నది. ఆ శరీరముతో జీవులు సుషుప్తి దశను అనుభవింతురు. కారణశరీరమునందలి ప్రతిబింబమైన జీవు నికిగూడ మూలమైనదే ప్రత్యగాత్మ, పరమాత్మ. సాధారణ ముగా జీవులలోకొందఱు అన్నమయ శరీరమున జీవించు వారును, ప్రాణమయ కోశమున జీవించువారును, మనో, విజ్ఞానానందమయ కోశములందు జీవించువారును అని అయిదు తరగతులుగానుందురు. పశువులు మొదలగువాటి జీవితము అన్నమయ ప్రాణమయ (కర్మేంద్రియ)ముల మీదనే ఆధారపడికొనసాగుచుండును. మనోమయజీవనము

నందే మానవుడు మానవుడు కాగలుగు చున్నాడు. మంచి చెడుల, హితాహితముల తారతమ్యము నెఱింగినవారే మనోమయజీవులు. ఇంతవఱకు సాధారణ జీవిత చక్రమును మానవుడు దాటినట్లు కాదు.

విజ్ఞానమయ కోశజీవనము ప్రారంభమయిననేకాని, అతిమానవ, మానవతీతజీవితము ప్రారంభమయినట్లుకాదు. అందుచేయవలసిన సాధనలు, అతీతసాధనలు అనేకములు. నామరూపోపాసనద్వారా అనేక సిద్ధులను ఆ జీవితమున సాధింపవీలుఉన్నది. ఎంతెంతటి అసాధ్యఫలములను సాధకుడు కాంక్షించునో, అంతంతటి కఠోర, దివ్య, పరిపూర్ణసాధనలను ఆతడు ఆచరించవలసి యున్నాడు. ఆసాధనలు పరిపక్వమగు చున్నకొలదిని ఇంద్రియాతీత విషయములు, అతీంద్రియ శక్తులు, పూర్వాపరజన్మ విశేషములు, భవిష్యజ్జగత్కథా రహస్యములు సాధకునికి అవగాహన అగుచుండును. విజ్ఞాన కోశప్రయాణమార్గము గహనమును, గంభీరమును అయినను, కష్టభూయిష్ఠమును, ప్రమాద బహుళమును ఎంత మాత్రమును కాదు. అది ఆనందమయమును, ఆశ్చర్యకరమునై సాధకుని ముందుకు పొమ్మని హెచ్చరించుచునే యుండును.

ఎంతెంతగా ఆ మార్గమున సాధకుడు మజిలీల నందుకొనుచున్న అంతంతగా ఇంకను మున్ముందుకు సాగుదమనియే ఆతని కనిపించుచుండును. ముందున్న ఉన్నత లక్ష్యము

ఆతనిని "రావోయి, నా స్వరూపము ఇంకను నడిచిననేకాని అందదని ఆతనిని ఆహ్వానించుచుండును. ఉన్నతోన్నత-ఉత్తరోత్తర లోకసందర్శనముచేత ఆశ్చర్య చకితుడగుచున్న విజ్ఞానమయజీవి విసుగుకొనక, ఆయాసపడక గమ్యమును చేరువఱకు ప్రయాణమును కొనసాగించుచునే యుండును. ఇదియే విజ్ఞానమయకోశ మార్గప్రయాణవిధానము,ఫలమును. ముందుకు,ముందుకు చొచ్చుకొనిపోవుటయే ఆసాధకుని ఉద్యమము, లక్ష్యముకాని, వెనుకకు అడుగువేయుట ఎంత మాత్రమునుకాదు. మన వేదఋషులు, ఉపనిషదృషులు అట్టివారు. నేటి భౌతిక విజ్ఞాన పరిశోధకులు (Scientists) అట్టివారు. అట్టి గమ్యమును చేరుటకే-సృష్టిరహస్యమును ఛేదించుటకే మానవజీవియొక్క అవతరణము భూమిమీద జరిగినది. ఆతడందుకే నిరంతరకృషిచేయవలసి యున్నాడు. ఏదో దుఃఖనివృత్తి, పునర్జన్మ రాహిత్యము, ఆనందసిద్ధి అనెడి అల్ప లక్ష్యములే మానవ జీవిత పరమావధులుకావు. వీటిని మించిన-విశ్వమానవ శ్రేయోదాయకమైన - ఒకానొక అనిర్వచనీయమైన - గంభీర అగమ్యలక్ష్యమును చేరుటకు ఛేదించవలసిన రహస్యములు అనేకములున్నవి. సాధింపవలసిన సాధ్యములు లెక్కలేనన్ని యున్నవి. అట్టివిఉన్నవని కూడ విద్వాంసులు సైతము ఎఱుంగలేకున్నారు. ఈ అంశమును ఉపనిషత్తులే వక్కాణించినవి. కావున ఈ నాటికి వేదోపనిషత్తులకు వెలసిన భాష్యములు చాలవు. వారు చెప్పదగినంతవఱకే చెప్పినారు. చెప్పినను ప్రయోజనములేదను

కొన్నవాటిని చెప్పనేలేదు. విజ్ఞాన జీవనమున పరిణతుడగు చున్న నేటిమనుష్యుడు అట్టివాటిని అన్వేషింపవలసి యున్నాడు. వాటిని వెదకి పట్టుకొని స్వోపయోగముచేసి కొనవలసియున్నాడు. తద్ద్వారా విశ్వశ్రేయమును విస్త రించుటకై "శ్రుణ్వన్తు విశ్వే అమృతస్య పుత్రాః" అనుచు వాటిని లోకమునకు చాటవలసి యున్నాడు.

ఈ రహస్యమును కాళిదాసు కుమారసంభవ కావ్య ములో శివపక్షముగా ఇట్లు వర్ణించినాడు. పరమశివుని సమాధిని వర్ణించుచు- "ఆత్మాన మాత్మ న్యవలోకయ న్తమ్" శివుడు తనను తనలోనేచూచుకొనుచున్నాడట. దీనికి భిన్న భిన్నార్థములను వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసియున్నారు. కాని భావింపవలసిన అర్థమిది. శివుడంతటి జగత్కారణుడు తన్ను తనలో చూసుకొనుట యనగా తనస్వరూపమే అయిన విశ్వ మును తనలోనే చూచుకొనుచున్నా డన్నమాట. అదే ఆయన యొక్క సమాధి. అట్లే మానవునకును తనలోనిండి కానరాక నిగూఢమైయున్న విశ్వమును, విశ్వరహస్యములను సాధన విధానముచేత ఆవిష్కరించుకొని దర్శించిననాడే ధన్యత్వ మని దీని అంతరర్థము. అట్లుకాకున్న శివుడంతటివానికి సమాధియేమి, తనకుభిన్నముగా దర్శింపవలసినదేమి !

బ్రహ్మముగారీ విషయమును ఇంకొక ప్రకారముగా పలికినాడు- "తనలోన నున్న తత్త్వమెవ్వరు తెలిచిగనరన్న" అని. అనగా తనలో విశ్వము, విశ్వరహస్యములన్నియు

కలవు. కాని, వాటిని గ్రహించుట కెప్పుడును ప్రయత్నించుట లేదు-అని బ్రహ్మగురుని ఆవేదన. అయితే ఆతత్త్వము తలచి ననేకాని సాక్షాత్కరింపదని సాధనయొక్క తీవ్రతనుగూడ బ్రహ్మగురుడు ఈతత్త్వమునందు సూచించినాడు. కనుక విజ్ఞానకోశయాత్రా, విహారములనెడి క్రియలకు ఎప్పుడును పూనుటలేదనియు, అదియే కర్తవ్యమనియు కాళిదాస బ్రహ్మగురుల వాక్యములు చెప్పుచున్నవి. బ్రహ్మగురుని వాక్యమే ఇంకొకటి "వెదకితే కనబడని వస్తువు ఎక్కడున్నదో చూడరా!" అనునది. వెదకితే కనబడనిది అన్నింటినీ వెదకుచు తనలోనే ఉన్నదికదా. దానిని పట్టుకొన్నచో కాళిదాసన్నట్లు తన్ను, విశ్వమును తనలో చూచుకొన్నట్లే. బ్రహ్మముగారన్నట్లు "తనలోన నున్న తత్త్వమును తలచి కన్నట్లే!" వెదకితే కనబడని వస్తువును వెదకిపట్టుకొన్నట్లే. కాన విజ్ఞానకోశయాత్రా విహారములలో ఇంతటి ప్రయోజన మున్నదన్నమాట.

మంగళాశాసనము

"శం నో మిత్రశ్శం వరుణః
శం నో భవత్వర్యమా
శం న ఇంద్రో బృహస్పతిః,
శం నో విష్ణు రురుక్రమః." ఋ. 1-91-9.

మాకు పగటిని అభిమానించెడి మిత్రుడను దేవుడు మేలుగూర్చుగాక! అట్లే రాత్రిని అభిమానించు వరుణదేవుడును మేలుగూర్చుగాక. "ప్రాణో వై మిత్రః, అపానోవరుణః" అనెడి యజుర్వాక్యమునుబట్టి మిత్రావరుణులు ప్రాణాపాన స్వరూపులు. ఆ ప్రాణాపానములను ఆశ్రయించియే దేహమున జీవుడు నెలకొని యుండును. కాన వారు సుఖమునిచ్చువారు కావలయును. అహోరాత్రములు రెంటిని నెలకొల్పు సూర్యుడు మాకు శుభంకరుడగుగాక. అట్లే జగత్పాలకులగు ఇంద్రుడును, బృహస్పతి(విశ్వకర్మ)యు శుభమును గూర్తురుగాక. అంతటను వ్యాపించియున్న విష్ణుదేవుడు మాకు మేలుకూర్చుగాక. ఇట్లనుటచేత రేలును పవళ్ళును, సర్వకాలములును మేము మంచిపనులను చేసి వాటి ఫలితములను పొందుదుముగాక అనియు, ఇంద్ర, బృహస్పతులు మమ్ము పాలింతురుగాక అనియు, సర్వవ్యాపక పరమేశ్వర శక్తి మాకు మంగళములను కూర్చుగాత మనియు చెప్పినట్లు అయినది.

"మధు నక్త ముతోషసో,
మధుమ త్పార్థివం రజః,
మధు ద్యౌ రస్తునః పితా." 1-91-7.

మాకు రాత్రులును, ఉషస్సులు (పగళ్ళు)ను మధు

మయములగుగాక. తల్లి వంటిదైన భూదేవియొక్క అణు పరమాణువులు మధుమయములగుగాక. తండ్రివంటివాడైన దివము (సహస్రారపరబ్రహ్మ) మాకు మధుమయమగుగాక. ఇట్లనుటచేత రేలు పవళ్ళు, ప్రత్యణు పరమాణువులు, సహస్రారస్థిత పరమాత్మ మా జీవితమును మధువిద్యా పూర్ణము చేసి అమృతత్త్వము నాపాదించుగాతమని తేలుచున్నది.

> "భద్రం కర్ణేభిః శృణుయామ దేవాః
> భద్రం పశ్యేమాక్షభి ర్యజత్రాః,
> స్థిరై రంగై స్తుష్టువాంస స్తనూభిః
> వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః." 1-89-8

ఓ ప్రకృతిలోని దివ్యశక్తులారా! మేము జీవించి యున్నంతవఱకు - అనగా జీవిత కాలమంతయు మా చెవుల చేత మంగళకర వాక్యములనే విందుముగాక. అట్లే జీవితాంతము కన్నులతో శుభములనే చూతుముగాక. మంచి పటుత్వముగల అంగములతోడి శరీరములచేత బ్రతికియున్నంత కాలము లోకక్షేమంకర కార్యములనే యొనర్తుముగాక. ఇట్లనుటచేత మానవులెట్లు జీవితకాలమునంతయు మనోవాక్కాయములచేత లోక సేవ చేయవలయునో వ్యక్తమగుచున్నదికదా.

"యుజే వాం బ్రహ్మ పూర్వ్యం నమోభి
ర్వి శ్లోకఏతు పథ్యేవ సూరేః,
శ్రుణ్వన్తు విశ్వే అమృతస్య పుత్రాః
ఆ యే ధామాని పరమాణి తస్థుః." ఋ. 10-13-1

దివ్యస్థానముల నధిష్ఠించియున్న అమృత పుత్రులగు మానవులందఱు దీని నాకర్ణింతురుగాక. అట్లువిని ధన్యులు అగుదురుగాక.

ఆలకింపు డమృతపుత్రు లంద ఱిద్ది.

"యద్గాయత్రీ విశ్వకర్మ ప్రసాదా సాదిత శ్శుభః
శ్రీఋగ్వేద రహస్యాఖ్యగ్రంథస్తాభ్యాం సమర్పితః."

శ్రీ ప్రజ్ఞానంద కృత ఋగ్వేద రహస్యాలు
సంపూర్ణము.

పుట	పంక్తి	ఉన్నది	ఉండవలసినది
10	22	సూక్షౌతి	సూక్ష్మౌతి
11	3	అనుషుమ్న	అనుమ్న
21	4	గొప్పవాడును	నొప్పువాడును
26	13	క్రేత్రజ్ఞులైన	క్షేత్రజ్ఞులైన
30	20	నర్థములకు	నర్థములను
31	19	కుంభములకు	కుంభకములకు
47	14	అవీడ్వాటు	ఆవీడ్వాటు
48	20	ద్వైతాతీతత	ద్వైతాతీత
52	21	ప్రవర్తించునది	ప్రవర్తించినది
56	18	పూర్ణ	పూర్ణా
64	6	మిత్రావరణలు	మిత్రావరుణులు
70	4	పంతిః	పతిమ్
72	3	వాగార్థముల	వాగర్థముల
73	13	తపస్సు	తమస్సు
79	19	(గ్రహింపదగనది)	(గ్రహింపదగినది)
80	1	చూపుచుందురు	చూపుచూచుచుందురు
83	18	జతప్రోత	ఓతప్రోత
91	21	చివరిరకు	చివరకు
92	5	విర్వకర్మ	విశ్వకర్మ
95	12	కలిగిన	కలిగిన భావములచేత,
96	20	తృష్ట	త్వష్ట
106	7	వ్యతిరేఖముగా	వ్యతిరేకముఖముగా
110	1	సుపరర్ణులు	సుపర్ణులు
111	22	తేజోశ్యై	తేజో
118	22	జగత్సృష్టి	జగత్స్రష్టి
121	4	సంద్రుకీ	సంద్రుక్

122	5	స్తానము	సాంతము
123	12	జగద్బీజమును	జగద్బీజము
128	4	దినముకంటెను	దివముకంటెను
131	17	శీర్షోద్వ్యా	శీర్ష్ణోద్వ్యా
135	13	దేవల	దేవతల
139	11	అగుటకు	అనుటను
160	20	మర్త్యగీం	మర్త్యగ్ం
161	21	మంత్రములలో	మంత్రములతో
162	20	అపాంగ	అపాం
168	8	సంద్బన్	సందృక్
169	8	యజమే	యజ్ఞమే
172	6	అప్రతాం	అప్రధేతాం
176	4	అజానమును	అజ్ఞానమును
179	11	అశాత్వతము	అశాశ్వతము
188	10	మహుధా	బహుధా
188	21	సిదాంతము	సిద్ధాంతము
191	12	మాన స్త్రం	మన స్త్రం.
196	14	జాలాదుల	జలాదుల
217	8	1_60-1	1_161-1
221	7	తత్సాక్ష్కారము	తత్సాక్షాత్కారము
223	19	వ్యాహృతీయః	వ్యాహృతయః
226	19	అనుప త్రియు	అనుప వ త్రియు
229	8	త్రాష్ట్రి	త్వాష్ట్రి
263	21	మాతస్మద్రక్షోర్ధంయే	మాతయేఽస్మద్రక్షోర్ధం.
282	9	స్త్రీ పుపుంసా	స్త్రీపుంసా
283	18	పుంపుంసక	పుంనపుంసక

సర్వాత్మభావానికి నిదర్శనమైన

యజుర్వేద దర్శనము రు. ...

నమక, చమక, విశ్వకర్మసూక్తాదుల విశేషార్థాలను వివరించేఅద్భుత గ్రంథం. "ఆచార్యులుగారు ఇదివరకు ఋగ్వేదం పరిశోధించి మూడు భాగాలుగా ఋగ్వేద దిగ్దర్శనం ప్రచురించారు. ఋక్కులలో అద్వైతభావన, కుండలినీయోగం ఉన్నాయని ఈ పుస్తకాల్లో వారు సప్రమాణంగా నిరూపించారు. తైత్తిరీయ సంహితలోని ఏడుకాండలలో చతుర్థకాండం చాలా ముఖ్యమయింది. ఇందులోనే రుద్రాభిషేక మంత్రాలయిన నమకం, చమకం ఉన్నాయి. వీటిని ఆచార్యులుగారు నిశితమైన అంతర్దృష్టితో తాత్విక, సామాజిక, నైతిక, మానవీయ దృక్కోణాలతో పరిశీలించి, వాటి గూఢార్థాన్ని అత్యంత శేముషీవైభవంతో అనుభూతి విశేషంతో ఆవిష్కరించారు. అనైక్యత, అశాంతి, ద్వేషం, దౌర్జన్యం, విలయతాండవం చేస్తున్న ఈ రోజులలో సర్వాత్మ భావనికి నిదర్శనమైన ఈ యజుర్వేద దర్శనం వెలువడడం ఎంతో ఆశ కలిగిస్తుంది."

—ఆంధ్రజ్యోతి

"విశ్వకర్మ తత్త్వనిరూపణ ప్రకాశనములు ఈ రచనమునకు పరమ లక్ష్యముగ భాసించినను, అనర్ఘములైన వైదిక వాఙ్మయ సంస్కృతి రత్నములుగూడ ఇందు తమకాంతులను వెదజల్లుచున్నవి. శ్రీవిద్యారణ్యులు శ్రీ విశ్వకర్మ స్వరూపప్రాశస్త్య ప్రాముఖ్యములను గుర్తించిరని తెలియుచున్నది. అయినను వైదిక పురాణ వాఙ్మయములలో వాటికి ఆపేరుతో

రాదగిన ప్రచారమురాలేదు. ''ఏకంసత్''అనునుపనిషద్వాక్యము విశ్వకర్మను బోధించును. విశ్వకర్మ అనునది బ్రహ్మనామధేయమే – అని విజ్ఞలోకమునకు విశేషముగ నెఱుక కలుగజేసిన కీర్తి ప్రప్రథమముగా శ్రీమాన్ రాఘవాచార్యులవారికే దక్కినదనుకొందును. విశ్వరూపానిష్ఠులైన వీరి ప్రజ్ఞా ప్రతిభల విశ్వరూపము వీరి యీ గ్రంథములో వ్యక్తమగుచున్నది. వీరు వేదవేదాంత పురాణాది వాఙ్మయపాథోధిని మథించి విశ్వరూప బ్రహ్మాద్వైత తత్త్వమును, తదిరములైన యనర్ఘ రత్నములను వెలికిదీసి సాధక, జిజ్ఞాసు పండిత, పరిశోధక లోకమునకు పాథేయముగ నందించినారు.

—శ్రీ భాగవతుల కుటుంబరావు, M. A.

''మీరు పంపిన'' యజుర్వేద దర్శనము నందుకొని డెందమునకు అద్దుకొన్నాను. ఆధునిక కాలములో ఇట్టి గ్రంథములు వెలువడుట అరుదు. మీ దర్శనము ఆ యా వైదికాంశములపై తల స్పర్శిగా చేసిన రమణీయ విమర్శనము. నమక చమక రహస్యవివరణము, అర్థవివరణము నేను శ్రద్ధధానుడనై పఠించి ప్రామాణికమైన మీ రచనమునకు పరితోషపడితిని. మీకు నాహార్దమైన అభినందనలు.

—మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి

లలితానగర్, రాజమండ్రి - 5